7
6-F
44

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V.E. II ROMA
7
10
I
6

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TEATE ANTIQVVM

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

LVCII CAMARRAE

MARRVCINI TEATINI

I. C. AC V. P.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DE TEATE ANTIQVO

MARRVCINORVM IN ITALIA METROPOLI

LIBRI TRES

AD

EMIN.MVM PRINCIPEM

HIERONYMVM

CARD.

COLVMNAM

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV

ROMAE

EX TYPOGRAPHIA DOMINICI MANELFII

ANNO CHRISTIANO CIↃIↃCLI

SVPERIORVM PERMISSV.

Plin. Min. lib. VIII. Epiſt. XXIV.
ad Marcellinum.

Reuerere gloriam VETEREM, et hanc ipſam ſenectutem, quae in homine venerabilis, in vrbibus ſacra eſt. Sit apud te honor ANTIQVITATIS.

EMIN.MO PRINCIPI

HIERONYMO

CARD.

COLVMNAE

DVCI PRINCIPI

EMIN.ME PRINCEPS

LIBELLVS hic, qui latuerat diù, de alieno meus, EMIN.MI tandem Nominis Tui aſcendente ſigno, feliciter prodit in lucem. Feliciter, inquam, quippe qui plauſibili praeſagitione, conceptui reſpondit natalis, deſiderio ſucceſſus. Decreueram iam ab ipſo penè huius Operis initio, inſcribere ipſum Tibi, ſiue potiùs ipſi Tuum ſuperſcribere Nomen, duplici voto meo fauente cauſ-

ſa, publica altera, altera priuata. Iſta quidem, quia me meumquè Auum magnis honoribus obligarunt, M. ANTONIVS primùm, Proauus Tuus, Pontificiae Claſsis Imperator; moxque Alter, & Nominis, & Gloriae eius haeres, qui nunc viuit, Frater Tuus, Magnus Neapolitani Regni Comeſtabulus; Illa verò, quia BENEDICTVS, & FABRICIVS Gentiles Tui, Ciues cunctos obſtrinxere meos: Is dum ante annos CCC. Praeſul, & Comes Teatinae Vrbi praefuit; Hic dum ſuperioris ſub initia ſaeculi, prò Catholicò Rege FERDINANDO ipſam fortunatiſſimè recepit. Sed quid, quod extra Te eſt, vel remotum a nobis? Habemus vterque quos ſequimur: Tu Teatinorum agnoſcendò obſequium; ego Ciuium Maiorumque meorum debiti non ignarus. Eia macte virtute Princeps! Habet Alta Vetuſtaque COLVMNA Veſtra Principum, Dynaſtarum, Ducum, Triumphantium circùmeffictas Imagines:

ſed

ſed & inter iſtas Muſagetum, & Moecenatum haud minùs decora Simulacra. Igitur, quia Patria, quia Gente editus, quae Tibi Tuaeque Genti plurimùm debere fatentur, lubens meritòque do, dico, EMIN.[AE] TVAE Libellum hunc de TEATE ANTIQVO, quem vt accipias oro: atque ità accipias, hoc eſt, ames foueaſque, vt Alter Tua luceat luce, ſi non ſua; Alterum ſe Nouum inſtauret aliquando, firmitate COLVMNAE Tuae, quae felici quodam praeſagio videtur erecta ad Vrbis, & Orbis ornamentum, & fulchrum. Ità ſanè ſemper ominór, atque ex animo voueo, PRINCEPS EMIN.[ME]

EMIN.[AE] TVAE

ROMAE
Septimo Kal. Sextil.
CIↃ IↃC LI.

Addict.[mus] & Hum.[mus] ſeruus
Lucius Camarra

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. D. S. P. Apoſt. Magiſt.

Aſcanius Riualdus Viceſg.

Imprimatur.

Fr. Vincentius Fanus, Magiſter, & Socius Reuerendiſs. P. Fr. Vincentij Candidi Magiſt. Sac. Palat. Apoſt. Ord. Præd.

Digitized by Google

IN LVCIVM CAMARRAM
De Teate Antiquo,
Marrucinorum in Italia Metropoli ſcribentem.
LEONIS ALLATII
IAMBVS.

Ἔσται τὶς ἐν φίλοισιν, ἢ δ᾽ εὐεργέταις,
Οἵ κ᾽ εὖ παθόντες ἀντιδοίημεν χάριν,
Σπείρας πατὴρ, θρέψας τε, ἢ σώσας ποτὲ,
Πότμου τ᾽ ἀνοστήτοιο νόστιμον πάλιν
Ἐς φῶς, βίον τ᾽ ἔδωκεν ἀνστήσας ἀνήρ;
Σμικρὸν μὲν εἴποις, ἀλλ᾽ ἀεὶ δ᾽ ὑμνούμενον.
Σώσαντι, κἀνστήσαντι προσμένειν χάριν
Μείζω, ἐπεὶ καὶ πλεῖον εὐεργὸς κυρεῖ.
Μῦθος δ᾽ αὖ ὑμὸς ἐς τυπτὶ ῥέπει, Φίλος.
Ἔκπασεν ὅσσον ἴσχυσε ΤΗΑΤΗΝ τὸ πρὶν,
Οἷος κ᾽ ἴδῃ, φρεσὶν ὁ μενοινήσας τάδε,
Ἐμὴν ΜΑΡΟΥΚΗΝΟΙΣΙ μητέρ᾽ ἐν ἄστεσι,
Χλιδαῖς πολυχρύσοισιν ἀσκήσας πόλιν,
Τεῖχος τ᾽ ἔδειμεν, ἕρκος ἀσφαλὲς βροτοῖς.
Ἐπεὶ δὲ βάθρα πῆξατ᾽ οὐκέτ᾽ ἔμπεδα,
Χρόνῳ δαμεῖσα πίπτε, κεῖτο τ᾽ ἀκλεῶς,
Οὐδ᾽ εἴποτ᾽ ἦν, ἴσασιν ἴσορες μόνον,
Νῦν δ᾽ αὖ φρενῶν πόνοισι πολλοῖς δαΐων
Λήθης σκεδάσας ΛΕΥΚΙΟΣ πάγχυ σκότον,
Παλίνορσον εἵλκυσεν ἐς νέον σαφοῦς φάος,
Βίον τε χαρίσατο συμμετρούμενον πόλῳ,
Φθορᾶς ἀπάσης, πημονῆς τ᾽ ἀλλότριον,
Ὅπως ἀεὶ βιῴησιν οὐ θνησκομένη.
Μή μοι φθονήσῃς. βαιὰ δ᾽ ἀποκρίναι Φίλος,
Μείζων τὶς ὤφθη ΤΗΑΤΗΣ εὐεργέτης,
Ταύτην γ᾽ ὁ δείμας, ἢ ὁ ἀναστήσας τανῦν,
Θήκας τ᾽ ἀγείρας ΛΕΥΚΙΟΣ; κἀντεῦθεν
Ποίῳ χάρις προσήκει τιμαλφεστέρα;

† †

EX GRAECO AD VERBVM INCERTI.

Quis collocabitur inter amicos, & benemeritos,
Cui, cum beneficium acceperimus, reddi gratia poſſit,
Pater ne, qui genuit, & educauit, an verò qui ſaluauit aliquando,
Et ex morte, à qua reuerti non poteſt, reducem rurſus
In lumen, vitam donans, reſurgere fecit Vir?
Pauca equidem dices, ſed ſemper laudanda.
Seruatori, & qui reſurgere fecit, reponendam eſſe gratiam,
Maiorem, cum & de maioribus benemeritus fuerit.
Mea equidem oratio hunc in ſcopum collimat, ò Amice.
Aedificauit, vtut potuit, TEATEM antea
Quiſquis ille fuerit, qui ſimilia animo concepit,
Eſſe inter MARRVCINAS Vrbes METROPOLIM,
Deliciiſque affluentibus VRBEM inſtruxit,
Murumque fabrefecit, qui eſſet ſepimentum tutum hominibus.
Cum verò fundamenta iecerit, non vſquequaque ſtabilia,
Tempore domita cecidit, iacebatque ingloria,
Vt ſi aliquando fuerit, non noſsēt niſi ſolùm harū rerum periti.
Nunc verò intellectus laboribus multa ſcientis
Obliuionis diſsipauit nebulam prorſus LVCIVS,
Rurſumque traxit palam in nouum lumen,
Vitamque donauit, quae polo commenſuraretur,
Exitij omnis, & damni longè alienam,
Vt perpetuò in poſterum viuat numquam peritura.
Ne inuideas, ſed pauca mihi reſponde, ò Amice.
Quis magis de TEATE benemeritus eſt,
Qui illam aedificauit, an verò ille, qui nunc denuò reſurgere fecit,
Et numquam ſeneſcentem exhibuit LVCIVS? indèque poſtea
Vtri ex his gratia debetur abſolutior?

Ad Lucium Camarram.

MARRVCINAE iterum ſuprema Gentis
Vrbs tollit caput, & diu ſuperſtes
LVCI candide, non ſemel videri
E Tuis poterit Tribus Libellis,
Doctis Iuppiter, & laborioſis.
Hinc ſplendor populi, Tuumque Nomen
Euincet teuebras rapacis Orci;
O Te quæ manet Italis in oris
LVCI gloria! cum ferere princeps
Aeternum Patriae dediſſe nomen.
At vos, quò libet, hinc abite monſtra,
Saecli pernicies, malaeque peſtes;
Nil hic, quod laceretis, inuenitis.

Carolus de Comitibus.

Ad Antiquos Teatinos Heroes.

Saluete Antiqui Manes, ac Buſta TEATIS,
Ignoti Manes, Buſta inhonora diu.
Tandem Lethaeis vos LVCIVS eruit vndis,
Ac dedit almam iterum viſere poſſe diem.
At Tibi, cui tantum Dij conceſſere, merentes
Ipſa dabit laudes vltima Poſteritas.

Auguſtinus Fauoritus.

In Lucium Camarram I. C. ac V. Patricium.

Quid pium tantum modulata cantu
Dulcis Aenean reſonante iactas,
Et virum tollis ſuper aſtra Diuum
Muſa Maronis?
Ille quod Graios humeris per ignes,
Perque crudeles rapuit ſagittas,
Et feri Atridæ ex rabie, feraque
Morte parentem.
Quod tulit ſacros fugiens ad oras

Romulae Terrae Patrios Penates,
Paſſus & magnos, Latias, labores
Condidit arces.
Alterum laetis pariat canorum
Mincius ripis radians olorem,
LVCIVM Troia pietas priorem
Patria dicet.
Hic enim Manes Patrios per omnes
Ad iubar ducit cineres ſerenum,
Ducit antiquum Patriae decorem
Lucis ad auram.
Quanto amor charũm Patrio parentum
Publico ſemper minor, inde maior
LVCII tanto reſonat celebri
Nomine virtus.
Quod vorat tempus, fera bella vaſtant,
Quae furens vrit monumenta flamma,
Quaeue Lethaeis quoque ſcripta lymphis
Merſa feruntur.
Quo iacent vrbes tenebris ſepultae,
Geſta & Heroum latitant ſub vmbris,
Laude & aeterna celebranda Tellus
Diruta cernit.
Iſta nocturno vigilans labore
Alma lux LVCI ſtudio perenni
Cuncta Lethaeis reuocans ab vndis
Clara reducit.
Hinc decus Priſcum patrium TEATE
Prole ab inſigni radijs coruſcum
Iam refert ſummis geminas nitentis
Solis ad oras.
Arma, quae Proles, per acuta edacis
Temporis, Matrem Patriam tenebris
Eripit, grandi celebranda docti
Carmine Homeri.

a 3 *Pla-*

Elaboratis Patrioſque pennis

Qui viros magnos meritis ad aſtra

Tollit, ad celſas ſuperum vehendus

Carmine ſedes.

Promeres laudem Patauine ſcriptor,

Scriptor & Curti domitoris Orbis,

Dignior ſcriptor Patriæ TEATIS

Laudis honore.

Nam vigent vobis aliena Romae,

Regis & magni memoranda geſta:

LVCII lux at Patriae reſulget

Inclyta Magnae.

Vnde pro tanti pietate Nati

Nobilis viuet celebris TEATIS

Fama per totum, ſoboliſque ſemper

Gloria Mundum.

Ioſephus à Viſitatione
Cl.Reg.Schol.Piar.

Lucij Camarrae I. C. ac Viri Patritij
Elogium.

Habet TEATE Amphionem ſuum

Thebis felicius:

Non aurito, ſed vocali exſtruitur lapide:

Non fragili circumuallatur muro,

Sed munimentis aeternitatis.

Numquam TEATE cadet,

Quod COLVMNAE innititur.

Tantum Opus LVCIVS exſtruxit,

Patriae verus Pater:

Qui cum Vrbis Antiquae ruinas collegit,

Sui Nominis condidit immortalitatem.

I. Dominicus Ferracius.

In

In Lucium Camarram I. C. ac Patritium Teatinum.

LVCIVS CAMARRA

PATRITIVS, ET IVRECONSVLTVS

Anagramma purum

IS VNVS VIR

ACCVRATÒ PRISCVM TEATE ILLVSTRAT

ILLVSTRAT PRISCVM, magnumque TEATE
CAMARRA:
Illuſtrat doctum grande TEATE Virum.
Hinc, mutuo illuſtrant ſeſe dum lumine, cerno
Mille dare hunc radios, mille TEATE dare.
Nec fallor: ſplendor manat nam quantus ab illo,
In Nomen tantus redditur iſte ſuum.

Carolus Lellius.

Ad Lucium Camarram
Ex antiquis in Aprutio Feudatarijs
Patricium Teatinum.

Magnam quondam Vrbem ſic barbara flamma vorauit,
Vt verè an fuerit, iure quis ambigeret.
At fato variante vices ſic inclyta ſurgit,
Vt verè numquam quis perijſſe putet.
Nomen, & omen habes LVCI: quam condidit ignis,
In chartis lucem repperit illa Tuis.

Franciſcus Brunettus.

Ad Lucium Camarram I.C. ac V. Patritium
Clariſſimum Patriarum Antiquitatum Scriptorem.

Genus peraltum, glorioſum, Numine,
Nitenſque, LVCI, Palladis, lux, edite,
Exorta fulges inclytis maioribus
Propago, munerum aſſecutus omnium
Gradus ſupremos, maximis honoribus,
Cultis, politioribuſque litteris,
Quos Orbis auctos vidit omnis gloria

Sophos

Sophos & Inter principes, Apollinis
Quos fronte cinctos laureata frondibus,
Semper priores regijs forenſibus,
Et aptiores ſanciendis legibus,
Heroas inter aeſtimatos maximos:
Tantam parentum proſecutus gloriam,
LVCI, renides primus inter maximos,
Patriſque, Patriaeque ductor Herculis
Iam conditoris Nominis, laboribus,
Summis, Polique ſedibus digniſſimis
Probatus, aeterniſque vectus laudibus,
Vebis pereune Solis vſque ad limites
Vtroſque tantus Natus altam Patriam:
Antiqua dum reconditiſſima omnia,
Sepulta iam caecis tenebris eruis.
Hinc luce praefulgentis alma luminis
Clarum Tuum TEATE per Te praenitet:
Romana quod ſubiuit acre foedera,
Cum Romula Tellure iunctum maxima,
Peregit illud geſta ſecum maxima:
Secumque luces inde, LVCI, maximus.

Ioannes Baptiſta Lupus.

Ad Lucium Camarram Patricium Teatinum
Scriptorem Teatinarum Antiquitatum eruditiſſimum.

Dum ſatagis LVCI ANTIQVVM illuſtrare TEATE,
Omen cerno equidem nomen habere Tuum.
Scilicet illuſtri praeuenit Nomine fatum,
Quòd Tu lux Patriae prima futurus eras.
Perge igitur Patriam claris extendere ſcriptis;
Sit Tu lux Patriae, lux erit illa Tibi.
Perge Vir inſignis: VETERES renouabis honores,
Et Patriam è denſis ſurripies tenebris.
Clara TEATINAE iacuit quae gloria Gentis,
Clara Tuo ſic eſt Nomine facta magis.

Si potis es lucem Patriae Tu reddere PRISCAE,
Splendeſcet praeſens luce animata Tua.

Nicolaus Cyombolus.

Ad Lucium Camarram
Patricium Teatinum, ac ſcriptorem celeberrimum.

Te minor intrauit ROMAM, diffuſa per Orbem
Fama, TEATINIS par tamen vna iugis.
Maior ades meritis, maiuſque volumina numen
Condunt: an maius occulis ingenio?
Delie ſcriptorum, tantum Typus ipſe peregit,
Vt nemo eſſe queat, Tu niſi, famo Tui.

Claudius Paglionus.

Ad Lucium Camarram
Florentiſſimum huius Operis Auctorem.

APRVTI decus inclytum,
ATERNI celebris gloria fluminis,
Quo Tellus MARICINIA
Se iactat, Zephyri quà bene flamina
Frondes vndique ventilant.
En Collis viridi tegmine cingitur:
En tellus hilari coma
Conualles redimit, floridulum ſinum
Laetis ornat odoribus.
Te certat meritis Pieridum nouem
Coetus tollere honoribus:
Arrident Charites, Nereides ſimul
Glaucas excutiunt comas,
Exoſae placidi fluminis alueum:
Intexunt celeri Tibi
Laetae ſerta manu: praecipites ruunt,
Vt verba auribus hauriant,
Queis Orco Patriam Tu rapis inuido.

Patruelis Tuae filius
Aſcanius Darius.

LVCII CAMARRAE
I.C. AC V.P.
IN
LIBROS TRES
DE
TEATE ANTIQVO
PROLEGOMENA
AD
CANDIDVM LECTOREM
PRAESERTIM PATRIVM.

IN aeuo ſcripturiente, quaſi in morbo craſſante, facile contagium eſt. Meditantur ferè omnes vbique ſcribere. Immo, vt ait e poetarum vnus: *Scribimus indocti doctique.*— Scripſi & ego: ſcribendi ad me quoque prurigine commigrata. Sed in eiuſcemodi epidimia argumentum eligere volui, quod ſcriptione

Horatius in epiſt. ad Piſon.

non indignum: edoctus ab eruditis pictoribus, tale quid eligentibus pingere, quod ſpectantium oculos tenere poſſit. Et verè, quid praeclarius, quàm de illuſtri Vrbe ſcribere, quae olim in Marrucinis primaria, nunc in Italia non infimi ordinis? Immo, quid pulchrius, quàm pro patria ſtilum exarare, cui nos nati priùs, quàm parentibus, quàm nobis? Ità prorſus eſt. Patriae quidem debitores nos conſtituit naturae lex, nam haec parentes dedit, haec excepit tellure cadentes: haec auram largita eſt, haec largiter educauit. Atque hinc velim excuſes me, ſi quid alibi culpatum in ea nimiè attollenda: praeſertim vbi de origine loqui neceſſe fuit. *Datur enim haec venia ANTIQVITATI*, inquit Liuius, (Immo & qui de antiquioribus ſcribit) *vt miſcendo humana diuinis, primordia vrbium auguſtiora faciat*. Addam & affectui, qui, vt aiebat Plato, *vrget etiam praeſtantiſſimos*.

Liu. in praef.

Plat. in Apol. Socr.

Exſcerpſeram non multos antehac annos ab antiquis excultioribuſque ſcriptoribus quicquid poteram, vel cenſebam dignius ad Patriam illuſtrandam, reieceramque omnia indiſtintè, indigeſtèque in Aduerſaria, vt ſi quid aliquando iucundi otii nactus eſſem, ea digererem diſponeremque: prolaturus omnino ſtudijs, vt quiſ-

piam

piam dixerat, quicquid eſt temporis futilis, & caduci. Et ità planè contigit. Immo ſic volui. Primùm, quia nulla de ea ad haec vſque tempora conſcripta fuit Hiſtoria, ſiue originem ſpectes; ſiue res geſtas, vel aliquid aliud. Deinde, quòd qui vel Geographiam, vel Italiae Corographiam dedere, tàm parcè, immo tàm foedè de ea ſcripſere, vt in illa me firmauerim ſententia, neminem, niſi patrium, aptè magis, vel accuratè, de patria, ſiue de patrijs locis ſcribere poſſe. Et verè, quid Italis ad Gallias, vel Gallis ad Italiam? Immo ipſa in Italia, quid Thuſcis, & Venetis ad Veſtinos, & Pelignos, vel iſtis ad eos? Ità planè eſt, & opportunè ad mentem meam. Neque hic vnus mihi finis. Ad curioſitatem conſideraui etiam fructum; illumque duplicem. Vnum quidem, vt viri antiqui gloriosè viuant in poſterorum memoria, ab ijſque laudentur. Alterum verò, vt qui magnifica de ſe ſentiunt in patriae, generiſque primordijs, digna faciant patriae inſtitutis, & maiores imitantes, ſocietatem laudis affectent.

Habes itaque in hac opella quicquid ex multiplici lectione colligere potui; apes omnino imitatus, *quae*, vt ait Seneca filius, *vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quicquid attulere, diſponunt, ac per fauos digerunt.* Vnde, L. Sen. epiſt. LXXXIV.

Macrob. in praefat. cùm ità delectatus, *mihi vitio ne vertas*, vt de ſuo opere aiebat Macrobius, *ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſe ſaepe verbis, quibus ab ipſis auctoribus enarratae ſunt, explicabo: quia praeſens opus non eloquentiae oſtentationem, ſed noſcendorum congeriem pollicetur. Et boni conſulas oportet, ſi notitiam VETVSTATIS modò noſtris non obſcurè, modò ipſis antiquorum fideliter verbis recognoſcas, prout quaeque ſe vel enarranda, vel transferenda ſuggeſſerint.* Cuius rei, vt innoteſcat tibi cauſſa, habeo duplicem. Vnam quidem, quia eruditioribus mos ille obſeruatus, vt in promtu ſunt Tullius, Plutarchus, Atheneus, Auguſtinus, Lactantius, & inter Neótericos multos Caeſar Baronius: qui non ſacro minus purpurae murice, quàm multiplici, variaque eruditione illuſtrauit Orbem, & in Orbe Aprutium noſtrum, vnde illi maternum Phoeboniorum genus. Alteram, quia ad probandas res antiquiſſimas, ante legentium oculos verba ſcriptorum ponere oportebat, ne videremur falſa fortaſſis, commentitiaue dixiſſe; vel minùs firma tradidiſſe. Quod & qui aliter ſenſit, nequiuit non adfirmare. Plin. in praefat. *Res enim ardua eſt*, vt ſuo operi praefatur Plinius, *VETVSTIS nouitatem dare, nouis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubijs fidem*. Id vnum quiſpiam praeoptaſſet, vt Graeci Graecè loquerentur:

tur: ſed vel eo delectatus contentuſque. Nam, &ſi Marium imitari numquam in animo mihi fuit, qui, teſte Plutarcho *dicitur neque Graecas literas guſtaſſe, neque Graecam linguam vlla in re ſeria vſurpaſſe*; tamen ſic vulgare malui, nec aliàs poſſem. Quippe & libellus excreſcebat nimis, ſi Latino Graecum textum praeſcripſiſſem, & Latinis magis ſcripſi Latinus, quàm Graecis, paullòplus quàm Graecis elementis imbutus. Deſiderabam quidem aliquid aliud, ſed ſic amici iuſſere, ſic ego: ij, quia poterant; ego, quia volui: illud Senecae patris memorans: *Non minùs magnam virtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere.*

Plutarch. in Mario.

M.Sen. controu.XXIIX. lib.IV.

Ceterùm, vt in praefatiuncula concludam; intactam operam aggreſſus ſum, & a nobis primùm tentatam, quae ſi non mea, aliena tamen laude commendabitur, tamquam ex priſcorum compacta ſcriptis. Si quid autem omiſi, explebit fortaſſe qui poſt me eamdem ſibi Spartam exornandam ſumet. Et, *vtinam*, vt alicubi dixit Auſonius, *impingat ſpongiam, quae imperfectum opus equi malè ſpumantis abſoluat*. Immò & ſpongia quis deleat, ſi quid ſcriptum non ſcriptum velit: ſed eruditus. Nam ſanniones, & lingulacas, vt veteri formula vtar, facio non hette, vel achnes: Ne cum Publio dicam, quòd:

Auſon. in ep. ad Idyll. XI.

Publ. apud Sen. de caſ. fortuit.

Ma-

Malis diſplicere, laudari eſt.

Id vnum ſcias velim (vt ex titulo materiam cognoſcas) appellaſſe me TEATE ANTIQVVM, quod ante inclinatum Romanum Imperium fuit. Fuit, inquam, & quale non eſt; Et quî ſcio, an non & aliquando, cùm per certa annorum ſpatia orbem ſuum explicuerit, tale perſtabit? Inter peritura viuimus. Vtvt autem ſit, ſpero tibi non diſpliciturum per materiam libellum, ſi per eloquentiam non placebit. Ad ripas enim ſpaciatus Aterni noſtri, atram illius aquam, non flauam Tiberis, bibi ſitiens. Et ideò rogo, vt illum ames, quod a te peto magis, quàm vt laudes: gnarus cum Ouidio noſtro, vt Seneca pater retulit: *Decentiorem faciem eſſe, in qua aliquis naeuus.* Igitur fruere, & vale: atque aliquid aliud expecta, niſi inconſultus mihi vnuſque curſus erit, qualis formicis per arbuſta repentibus.

Sen. Rhetor controu. X. lib. II.

L.CA-

L. CAMARRAE
DE TEATE ANTIQVO
LIBER PRIMVS
CAPVT I.

Regionem,quae nunc Aprutium,varij olim populi habuere. Inter eos Marrucini: quorum fines circumſcribuntur ad Strabonis,& Sigonij mentem. Hinc Ptolomeus,& Cluuerius notantur;& reprehenduntur,qui ſenſere aliter: praeſertim Photius, ſiue Memnon. Porrò eorumdem origo incerta. Aſſertur tamen de ea coniectura duplex: itemque tertia. Et ex eius occaſione etymon indagatur.

VRBS TEATE, Metropolis Aprutij, Princeps fuit quondam Marrucinorum: fauſta rerum viciſſitudine ſemper caput. Regionem,quae nunc vocatur Aprutium (idipſum fere terrae ſpatium, quod Trinio Truentoque cinctum,& Aterno interfuſum,Hadria alluitur, atque Apennino praetenditur,& vltra) tenuere primùm Italiae protoparentes,Ianigenae,Aborigi-

rigi-

Digitized by Google

rigines, Siculi, Liburni, Arcades, Pelaſgi, Lydi, Vmbri, Sabini: vel alij poſt alios; vel admixti; vel alij ab alijs diuiſi. Poſt hos, ſiue ab ijs orti, ſiue ab alijs, Marſi, Peligni, Veſtini, Frentani, Marrucini, itemque alij. Nam & regionis, quae Aprutij hodie cenſetur nomine, cùm latiùs ampliùſque ſeſe diſtendat, tractum quoque aliquem habuere Sabini, Vmbri, Piceni, Aequicolae, Samniteſque. Sed quicquid de ceteris dicendum fortaſſe ſit, de Marrucinis aliqua neceſſum iudico praemittere, vt ex fumoſis exiguiſque illorum primordijs, & maior antiquae noſtrae Vrbis appareat ſplendor, & magnitudo illuſtrior.

Marrucinorum ergo gens in Italia exigua, ambitum terrae obtinuit non amplum. Quippe illum in quarta regione tractum ijs fuiſſe ambegi numquam, quem Frentani, Peligni, ac Veſtini ambiunt: quaſi ipſum eumdem dixeris, qui amnibus clauditur Sagro, & Aterno, ſi Superi tamen demas maris oram, quae Frentanorum fuit, & ſeruaueris Pelignis montes, qui interiores. Haec igitur licet vera fuiſſe credam, duos tamen habui ſemper meae cauſſae fauentes, antiquum alterum, alterum nouitium: Carolum Sigonium, & Strabonem: vtrumque accuratum, quique optimè calluit Italiae regiones. Hic enim

Strab. lib. V. C. Sigon. de antiq. iu. Ital. lib. I. c. XIX.

enim poſt aliqua de gentibus dicta, quas praeſcripſimus, ita ſcripſit: *Ad ipſum mare eſt Aternum Piceno confine, eiuſdem nominis cum fluuio, qui Veſtinos a MARRVCINIS dirimit. Fluit enim ex agro Amiternino per Veſtinos, relictis ad dextram MARRVCINIS, qui ſunt ſupra Pelignos.* Ecce hic tibi terminum amnem. Ille autem in re antiqua, nec ſatis clara, haec edicuit coniectando: *Sagro autem ſuspicor, ne terminati fuerint MARRVCINI, vt ad mare primi fuerint Frentani, MARRVCINI ſub Frentanis inter Aternum, & Sagrum amnes. Sub MARRVCINIS Peligni, ijſdem vtrinque fluminibus cincti.* Ecce confine flumen alterum. Vnde quàm graui lapſu aberrarint, qui ſenſere aliter, ipſimet iudicent. Aberrant profectò ſiue antiqui, ſiue recentiores. Inter quos venia planè indigni, qui noſtris in regionibus nati, vt fuere Petrus Marſus, Alexander Andreius, & ipſe penè Marrucinus, in Marrucinis genitus, Antonius Caracciolus, vir alioqui eruditus. Qui de Victoria Camponiſca verba faciens, quae mater Paulli Quarti, ait: quod Ioanni Antonio Carafae nupta *dotis nomine Montorij in MARRVCINIS Toparchiam in viri domum intulit.* Quod oppidum verè in praecutinis. Inter eos verò, quos dixeram antiquos, recentioreſque in circumſcribendis noſtra-

P. Marſ. in Sil. lib IIX. Al. Andreius de bel. Camp. A. Caracciol. in Vita Paulli IV. pag. 11.

ſtratium finibus aberraſſe, duo ſunt qui Geographi principes: Ptolomeus, & Philippus Cluuerius: quorum alter Tranſaterninum Marrucinis tribuens ſitum, eos ab Aterno ad Matrinum vſque locauit, cùm ait: *MARRVCINORVM Aterni fluminis oſtium, Matrini amnis oſtium.* Alter verò anguſtiſſimos eorum ſibi fines adfingens, ità ſcripſit: *Terminos igitur MARRVCINO agro circumſcribo iſtos. Ab Occidente aeſtiuo Aternum amnem. Ab Septemtrionibus, ſiue ab Oriente aeſtiuo mare Hadriaticum. Ab Oriente hiberno Forum flumen, & ab fonte eius iugum montis, quod hinc protenditur ad Raſentij fluuij fontem. A meridie ipſum Raſentium, qui apud oppidum Lucum in Aternum influit.* Haec ille, quemadmodum diximus, vt ſitu proturbato, ſic iſte nimis anguſto. At, vt hìc benignè minùs, ſic nimis Ioannes Boemus, & Philippus Brier. Hic enim in Tabula, quam de naſcente Romano Imperio nuper edidit, oram totam maritimam, quae a Sagro ad Aternum eſt, Marrucinis tribuit, quos MAPPVCINOS appellat, quòd per Graecam literam ρ, quae *p*, Latinae affinis, apud Graecos auctores nomen id perſcriptum repererit. Ille verò ait: *A Sagro ad Aternum amnem MARRVCINORVM ora, in qua Orton.* Ortona quidem ad Frentanos omnino pertinente, quae *Frentanorum* olim

Ptolom. lib. III. c. I.
P. Cluuer. de Ital. ant. lib. II. c. XIII.
I. Boem. de Gent. lib. III. c. XIIX.
P. Briet in Tab. Imper. Rom.

olim nauale, Strabone teſte; mox nobiliſſima Romanorum Colonia fuit, vt in Inſcriptionibus habetur, quas Pyrrhus Ligorius, ad antiquitates perſcrutandas verè natus, obſeruauit. Sed deſipit prorſus, ſiue Memnon is fuerit, ſiue Photius, qui Marrucinos credidit, quos Mauros dixere Latini, Mauruſios Graeci, *ab Hiſpania oppoſita*, vt ait Strabo, *mari anguſto diremtos*. Alter enim ex alterius Hiſtoria haec in ſuam Bibliothecam, ad Laurentij Rhodomanni interpretationem, exſcripſit verba: *Romanis etiam bello contra Marſos, Pelignos, & MARRVCINOS (gentium harum ſedes eſt ſupra Africam in confinijs Gadium) duabus quadriremibus tectis Heracleotae auxiliantur. Et bello proſperè confecto, multis eximiae virtutis ornati praemijs, vndecimo tandem anno in patriam ſunt reuerſi*. Deſipit, inquam, qui dictiones nouem lunulis incluſit, nam Europei, non Africani ſumus: antiquiſſimamque Italiam incolimus, id eſt, quam Rubico a Ciſalpina Gallia diſterminabat. Et tu Photi, ſi gloſſema tuum eſt, vt cum Claudio Dauſqueio ambigo (Nollem reuera, vt nimis properè Cluuerius facit, errorem tantum impingere homini, quem Cedrenus *celebrem ſapientia virum* appellauit: & Zonaras *eruditionis nomine celeberrimum*) ediſcere haec poteras a tuis Graecis, ſiue Geographis, ſiue Hiſtoricis:

Strab. lib. V. P. Ligor. in op. M.S. apud Biblioth. Farneſ.

Stra. lib. XVI. Phot. in Biblioth. Memn. de Heracl. Pont. Tyrann. lib. XV.

Cl. Dauſq. in Sil. lib. IIX.

Cedren. in Hiſt. Zonar. To. III.

cis: tantòque minùs ea in re aberrare, quò Marſi Pelignique, de quibus meminerat Memnon, non in Africa, neque prope Gades,

Cic. de nat. Deor, lib. III.

Europam Libyamque rapax vbi diuidit vnda, vt Orator princeps dixerat; ſed in Italia antiqua fuere, primi contermini ſecundis, & hi Marrucinis, quorum Vrbs primaria Teate. Quod cùm ità ſit, id eſt, populos hoſce fuiſſe vicinos, id tamen docere te Caeſar poterat, & cum Caeſare Polybius: hic de Hannibalis, ille de ſuo itinere ſcribens. Caeſar enim de ſe ſcripſit, quod pulſo Domitio a Corfinio, Pelignorum Metropoli, *milites Domitianos ſacramentum apud ſe dicere iubet, atque eo die caſtra mouet, iuſtumque iter conficit, VII. omnino dies ad Corfinium commoratus, & per fines MARRVCINORVM, Frentanorum, & Larinatium in Apuliam peruenit.* Polybius verò ità: *Hannibal,* poſt commiſſam ad Thraſymenum pugnam, *modicis itineribus per littus Hadriatici maris motis caſtris, opulenta, ac fertili prouincia exercitum alebat, veteribus vinis, quorum permagna eſt copia, pedes equorum abluens, quo faciliùs ſcabie liberarentur: ex militibus quoque ſiqui vulnerati erant, curari diligenter iubebat, ceteros inſtaurari viribus, parari que ad res futuras. Hinc per Praetutianum, atque Hadrianum agrum profectus, Marſos, MARRVCINOS, ac Pelignos deuaſtat.* Siue, vt Graeco-Latina

Caeſ. de bell. ciu. lib. I. Ad an. VC. IↃCCIV. Polyb. lib. III. Ad an. VC. DXXXVI.

Iſaaci

Iſaaci Caſauboni poſtremis in verbis editio habet: *Inde tranſiens, vaſtanſque Praetutianum, & Hadrianum: Item MARRVCINVM, & Frentanum agrum, in Apuliam conuertit iter*. Haec Graecus fidei non Graecae.

Ceterùm de noſtratium Marrucinorum genere, aut vnde, vel cum quibus aduenerint, haud ſatis admodum ad liquidum explorata res eſt. Non enim magis certum habetur, quàm quod finitimis Pelignis, Frentanis, Marſiſque, ac Picenis tributum a ſcriptoribus fuit, hoc eſt, Sabinicum, vel Illyricum. Quippe de Pelignis Picentibuſque, ſiue Piciantibus, qui iidem ſunt ac Piceni Stephano; Pompeius Feſtus haec fermè prodidit: *Peligni ex Illyrico orti. Inde enim profecti ductu Volſini regis: cuius nepotes Pacinus, a quo Pacinates, & Pelicius, a quo Peligni.* Cùm igitur conſtet Pelignos, Picenoſque ex ea regione quondam ortos, cum ijs quoque ex ea connati, ſiue aduenisse Marrucini videri poſſunt. In quam ſententiam ea maximè ratione conceſſerim; quòd Liburnorum quaedam pars ex eodem Illyrico profecta, tenuit olim littoralem Piceni oram: & Frentanorum quoque, niſi me ſcriptores admodum fallant. Plinius enim cùm in Piceno memorauerit Truentum, quod Liburnorum ſolùm manebat aeuo ſuo, poſitum, vt

Steph. de Vrbb.

P. Feſt. in fragm.

Plin. lib. III. c. XIV.

ve-

veſtigia adhuc monent,in Ciſtruentino tractu, id eſt,in Aprutio noſtro,ego Hadriam, atque Ortonem non inepte admiſerim. Iſtum quidem ex auctoritate Strabonis (ſi idem cum Ortio ſit) qui *ſaxa eius* ait *a praedonibus inſeſſa*, qui ijdem fortaſſe cum Liburnis. Illam verò ex Iſacij Tzetzae, qui ab Hadrio conſtitutam dixit, patre Ionij,natione Illyrici, regis harum prouinciarum. Diximus autem alijs aliud, qui noſtratium contermini, tributum fuiſſe genus, nam Frentanis,& Marſis ex linguae ſimilitudine Sabinicum aſſeruere Feſtus,& Seruius:idemque Pelignis tribuit Ouidius, auiti generis ſolers indagator,cùm alicubi ait:

Strab. lib.V. Iſac. Tzet.in Lycophr. Alex.

Feſt. in frag. Seru.ad Aen. lib.VII. Ouid. Faſt. lib.III.

Et tibi cum proauis miles Peligne Sabinis
Conuenit,huic genti quartus vtrique Deus.

Vndè cùm Pelignis,Frentaniſque, ac Marſis, & fortaſſis etiam Veſtinis commune fuerit genus, Marrucinos etiam eiuſdem fuiſſe ſtirpis coniectare omnino libet: atque idipſum fortaſſe voluiſſe videtur Strabo, ſi rectè penſitetur, cùm Samniticam gentem hos populos dixit, vt ſuo loco declarabitur. Quae omnia etſi vero ità ſimilia ſunt, vt dubitandi minimè mihi reſtet locus,firmat tamen admodum ſententiam iam dictam Auctoris,ſiue Ducis Marſicae gentis nomen,quod vnus Silius profert,aiens:

Stràb. lib.V. Lib.II. c.VI.

Sil.lib.IIX.

MAR-

MARRVVIVM veteris celebratum nomine MARRI
Vrbibus eſt illis caput ———

Si enim idem, qui Marruuio, Marſorum Metropoli, nomen fecit, feciſſe etiam Marrucinis credendus ſit, vt nomen ipſum ſuadet; eodem certè genere natos, ſiue, vt ità dicam, connatos, & Marſos, & Marrucinos haud ineptè exiſtimamus.

At ſi inter coniecturas, quas praetulimus, fas ſit etiam oſtentare aliam, equidem Marrucinorum originem cum Aboriginibus fuiſſe, ſiue ex Aboriginibus haud incongruum dixerim, praeſertim in re vetuſta, penitùſque obſcura. Ità planè conijcimus, immo huiuſmodi ſententiae nos penè ſubſcribimus: Arriſit id quidem, quemadmodum videtur mihi, Petro Leoni Caſellae in Libello, quem, licet nonnullis Annianis incruſtatum fabulis, ſub Auorum aeuum conſcripſit. Is etenim ad antiquam eruditionem factus vir, ad Aprutij gloriam, in ipſius limine libelli, Veſtam ait ad Aterni oſtia aduenisse, eodem tempore, quo Ianum ad Tiberis: totamque ferè regionem, quae nunc Aprutium, vtriuſque fauore oppletam, colonijs emiſſis. Miſſam autem, ſi quae fuerunt, in hunc terrae tractum ego non addubitem, qui primus

Ve-

Veſtam excepit humaniter. At audiamus ipſum in hunc modum, more verè antiquo dicentem: *Aduenit*, inquit, *& Ianus placida exceptus Tiberis vehitura, quicum noui Aborigines. Aduenit & Veſta mari Supero ad Aterni oſtia, cui montana magis, & illius fluminis placuere fontes.* Et poſt pauca ſubdit: *Itaque, cùm neceſſariò Coloniae deducendae eſſent ex vtriſque Aboriginibus, & Veſtinis, eadem ratione, qua & depoſiti eſſent, deducebantur, ſiue per Apennini, vt diximus, propinquiores ſinus, ſiue per exteros montes, & littoralia, quorum portus clauſtraue Ianigenarum cuſtodibus communita eſſent, nouas ſcilicet per colonias.* Hinc Corfinium in Pelignis; hinc Auia, & Pinna in Veſtinis; Hadria quoque in Picenis; Anxanum in Frentanis; Aternum etiam, & Marrucini omnes. Marrucini ergo Aborigines. Immo Aborigines Marrucini. Cum enim Marruuium inter Aboriginum oppida fuerit quondam florentiſſimum, ex eo certè Coloni emiſſi, huc tranſmiſſi, nomen ſibi ſeruarunt illuſtre. De hoc autem Marruuio vnus Dionyſius, cuius in exponendis rebus Romanis accurationem laudat Euſebius, hunc in modum effatur: *Oppida, in quibus Aborigines habitarunt, pauca ſupererant aetate mea, maximè eorum pars, bello, alijſque peſtiferis calamitatibus oppreſſa, deſolata eſt. Erant autem in Reatino agro, non longè ab Apenninis* mon-

P. Leo Caſel. de Aborigin. pag. II.

Idem pagin. XIX.

Dionyſ. Halic lib. I.

Euſeb. Euang. praepar. lib. IV.

montibus (vt Terentius Varro in ſuis antiquitatibus ſcribit) aberantque a Roma, quae minimùm, iter vnius diei. Quorum praecipuè, vt ille prodidit, narrabo: Enarratis verò recenſitiſque pluribus, vt promiſerat, ità fermè ſubdit: *Octogeſimo autem a Reate ſtadio, euntibus Iuria via, iuxta Coretum montem, Curſula nuper diruta. Oſtenditur & quaedam inſula, cui nomen Iſſa, palude vincta, quam abſque munitione manufacta incolae, coenoſis, ac paluſtribus aquis freti, tamquam moenibus, habitaſſe feruntur. Iſſae proximum eſt MARRVVIVM, in intimo eiuſdem paludis receſſu ſitum, diſtans quadrageſimo ſtadio a Septemaquis, quae ità vocantur.* Id autem ſi ità ſit, id eſt, Aborigines noſtrae gentis auctores fuiſſe, haud ſatis Silio credendum, qui a Marro Marruuium Marſorum caput dictum voluiſſe viſus eſt. A noſtro namque Aboriginum potiùs, quàm a Marro nomen illi factum hiſtorica fide crediderim: atque ab eodem Marruuinos, qui Marrubij in ſuo carmine a Marone dicti: corruptoque deinde paullatim nomine, noſtrates etiam Marrucinos. Quod & ſi ità mihi perſuaſum habeo, vt ipſiſſimum etymon hoc eſſe cenſuerim; ſi quis tamen, eo non contentus aliud voluerit, a trium altero crediderit omnino eſſe: hoc eſt, vel ab Hebraeorum duplici verbo, *Mara*, amara, & *Cin*, habitatio, quia

forte prope mare noſtrates conſedere, quod idem fere de Marrubijs, Fucinum lacum adcolentibus, ſuſpicatus eſt Seruius; vel a Latinis vocibus in vnum coalitis: *Mare*, & *Coenum*: Marrucinis propter mare coenoſa, argilloſa, cretoſaque habitantibus loca; vel demum a Marro, Marſorum Marruuij conditore, qui Herculis fortè comes aliquis, quemadmodum Paulus Marſus, Petri frater, alicubi hariolatur. Ait enim historicè Seruius, de Marrubijs loquens, praeter ea, quae ex Poeta Conſule obſeruauimus, in haec verba: *Marrubij appellabantur quaſi circa mare habitantes, propter paludis magnitudinem. Quamquam alij Marrubios a rege dictos velint.* Aſt, vt haec omnia paruifacienda non ſunt, ſic alteram ex duabus originationem admittendam ego exiſtimauerim. Aut enim a Marſis Marrucini dicti, quod magis probatum eſt doctis, vt ex Catone Priſcianus monuit, eorum detorſo nomine in id, quod ipſorum virtuti magis conuenit. Ait namque in haec verba: *Cato in II. Originum: Marſus hoſtem occidit priùs quàm Pelignus, propterea MARRVCINI vocantur*: Aut potiùs a Marruuio Aboriginum oppido, quemadmodum praedixeram: itàut ab gente Aboriginum Marrucini ducant originem, a Marruuio nomen. Vnde ſi parentum virtus ad gene-

ris

Seru. ad Aen. lib. VII.

P. Marſus in Ouid. Faſt. IV.

Seru. loc. lau.

Cat. II. Orig. Priſcian. c. IX

ris nobilitatem confert; ſi auitas in poſteros transfundunt glorias ſtemmata vetuſta, glorioſam ſanè, ac nobiliſſimam dicere debemus Marrucinam gentem: indigenam, Ianigenam, ſiue, vt Chriſtianè loquamur, Nöemi in Italia primum, & illuſtre genus.

CAPVT II.

Vrbis noſtrae ad communem ſententiam conditores Gracci: cuius autem claſſis, haud ſatis admodum compertum. Conijci tamen poteſt, vel Arcadas fuiſſe, ſi quid nomini, quod in Strabonis libris legitur, concedendum, ſi vulgata lectio vitioſa non ſit; vel Pelaſgos, aut qui cum Hercule in Italiam aduenere. Sunt item qui originem eius ad Titeam referunt: & ad Thetidem, ſiue Achillem, ex lapide, qui ſpurius. Sed cum Poeticae potiùs, quàm Hiſtoricae huiuſmodi ſententiae ſint, in eam itur, vt vel Hercules, aut Herculis comites; vel potiùs Aborigines, ſiue Sabini, eam conſtituerint condiderintque. Atque hinc aetas declaratur.

NATALEM Vrbis noſtrae iactant indigenae vetuſtiſſimum: blatterat etiam ſcriptorum recentiorum vulgus. Sed quem aſſerant Auctorem illi, non id ſatis exprimunt, nec vllius verè teſtimonio fulcire poſſunt, ſi ſuppoſitorum auctoritatem non obtrudant, qualem ex Gabinio Laeto, Septimio Florido, Alexio Gelandio, Conrado Eſſio, Ioanne Caramanio,

alijſ-

alijſque ſibi appictis auctoribus, meis ciuibus ſub Auorum aeuum diuendere auſus fuit Alphonſus Ciccarellus. In cuius ineptijs demonſtrandis, quia ſatis probis feciſſe videtur eruditiſſimus Leo Allatius, hic nobis dixiſſe ſatis ſit, quòd magnus ille ardelio impoſturarum ſuarum meritas luit poenas; nam detruncata ei priùs manu, laqueo praefocatus interijt: dignus vt in äere periret, qui äerem venditabat. Haec ergo cùm ità ſint, in eo tamen conuenire video ferè omnes, vt eam Graeci condiderint, qui, vt a Geographorum ſummo adnotatum eſt; *videntur aedificandis vrbibus maximè ſcopum conſecuti, quia pulcritudinis, munitionum, portuum, & ſoli felicitatis rationes accuratè duxerunt.*

Leo Allat. de libb. Apocr. in Ciccarello

Strab. lib. V.

Igitur, ne de Graecis Graecè diſſeramus, hoc eſt, fabuloſè, leuiterque, placet, vt diſtintim, & extra fabulam adnotemus, quae inter obſcuriores antiquitatis caligines diſpicere fas fuit. Ipſam ergo fundaſſe Arcadas, nos cùmprimis monet mouetque nomen ab vno Strabone prolatum. Is namque de gentibus ſcribens, quarum memini paullò ante, hoc eſt, de Veſtinis, Marſis, Pelignis, Marrucinis, Frentaniſque, atque vrbibus illorum, ſic fermè ait: *Viuunt hae gentes ferè in vicis: habent tamen etiam vrbes ſupra mare, vt ſunt Corfinium, Sulmo, Marruuium, &*

Strab. lib. V.

TE-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

TEGEATE MARRVCINORVM caput. At quidem non ſum ego neſcius, nonnullos cenſuiſſe, nomen id in Strabonis libris omninò deprauatum, ità vt non Tegeate, ſed Teate legendum eſſe putent. Inter quos, vt aliquem alium mittam, duo ſunt, qui quidem eruditi: Raphael Volaterranus, & Guilielmus Xylander. Sed quo id argumento firment, hoc me latuit ſemper. Nam primus Raphael errorem errori nectens, malè de Marrucinorum ſitu praeloquutus, de Metropolis nomine minùs rectè ſenſit. Scripſit enim hunc in modum: *Igitur poſt Vomanum MARRVCINI, quorum TEATE Plinio: cuius Praeſul in Sacro Codice deſcriptus durat: Straboni malè ſcribitur TEGEATE.* Alter verò haec in nomen aduertit: an & ipſe cenſendus, licet alioqui eruditus, cenſeant alij. Inquit enim Strabonem illuſtrans: *TEATEAM ex Ptolomaeo repoſui pro TEGEATIM.* Sed horum vtri credendum, cum alterum ex alterius auctoritate ipſe corrigat, cenſorem ipſum aduocamus iudicem. Haec tamen dum mecum reputo, & alicuius viri docti iudicium ſubire cogito, ecce mihi Lucas Holſtenius, vir ad omnigenam eruditionem factus, & ad Graecos Geographos illuſtrandos verè natus, qui viſa hac ſcriptiuncula, praeter alia, humaniſſimè ad

Raph. Volaterr. Geogr. lib VI.
G Xyl. in ad not. ad Strab. lib. cit.

mo in haec verba reſcripſit : *Editio Graeca Aldina ex MS. parum probo excuſa ,* TETEATHN *habet , quod interpres Tifernas , non TEGEATE , ſed TEGEATAM vertere debebat : Eſt autem apud me Aldinum exemplar Graecum ad ſex MSS. Venetos , & Romanos collatum , emendatumque diligenter : MSS. meliorum lectiones proponam religioſè , vt vulgatae error appareat, & quàm illi nihil fidendum conſtet. Tria ergo exemplaria habent* TEATHN, *vnum vetuſtiſſimum* TEA TEATHN. *Ex hiſce variationibus duas ego elicio vias verae lectionis reſtituendae, nam ſi primam defendere velimus, dicendum Strabonem in genere nominis efferendo erraſſe, quod cum neutrum ſit, TEATE, vt Tergeſte, Reate, Soracte, Nepete , ipſe faemininè extulit,* TEATH , *& in accuſatiuo,* TEATHN, *quod erratum leuiculum homini Graeco facilè ignoſci poteſt, praeſertim cum vulgata haec, & monſtroſa idem genus praeferat. Poſſet etiam exemplis confirmari, quibus conſultò abſtineo , eò quod Strabonem religioſum ſcriptorem, TEATE, ſuo genere, hoc eſt, neutro , Italorum more ſcripſiſſe certò credam, vt ex antiquiſſimi codicis ſcriptura facile elicitur, vbi* TEA TEATHN *legitur . Sunt autem tria vitia in hac voce ab imperito ſcriptore commiſſa. Primum, quod articulum* THN, *qui ſeorſim ponendus , & ad ſequentem vocem* Μητρόπολιν *referendus erat ,* L. Holſten. in epiſt. MS.

cum

cum Ciuitatis nomine proprio confuderit: vnamque vocem ex duabus conflarit: & hunc errorem facilè agnoſcit, qui Graecas literas vel ſummis labris delibarit. Reſtat ergo ΤΕΑ ΓΕΑ, *in qua voce primò* Γ *pro* Τ *poſitum, ob characteris vicinitatem, tranſuerſae lineae altero crure omiſſo, quod ego ſexcenties in Stephano aliiſque Geographis Graecis, quos ex MSS. ſedulò emendaui, commiſſum deprehendi. Itaque TEATEA ſcribi debuiſſet, vel potiùs, reiecta vocali vltima, TEATE, nam ità Strabonem principio ſcripſiſſe nullus dubitarit, qui genium Auctoris illius vel leuiter perſpectum habeat. Et fortè Antiquarius cùm Strabonem exſcriberet, Ptolomaeum in conſilium adhibuit, vbi TEATEA ſcriptum reperit, vt nunc quoque codices omnes editi, & MSS. legunt, vbi etiam Nepeta pro Nepete, Tergeſtum pro Tergeſte, aliaque ſimilia in aliud genus transformata leguntur. Nec putes tricas eſſe grammaticas, quae de ſeparandis vocibus notaui, TEATEA, vel TEATE ſcilicet, & articulo* THN, *nam ex ipſo Strabone ità legendum apparet, decimo ſcilicet ante hunc locum verſu, vbi planè eodem modo* Κορφίνιον τὴν τῶν Πελιγνῶν μητρόπολιν *vocat, vt hoc loco* Τεάτε τὴν τῶν Μαρρουκίνων μητρόπολιν. Haec vir eruditiſſimus. Qui vitioſam omnino credens vulgatam lectionem, nihil a Volaterrano, aut Xylandro commiſſum putat, quin potiùs eorum ſolertiam valdè eſſe laudandam, quòd erroris ſuſpe-

ſpe-

ſpectam, ac planè vitioſam vocem cauendam mutandamque indicarint.

Quicquid autem ſit, vt ad originem, quam praemiſimus ex nomine, redeamus, ſi vulgata lectio vitioſa omnino non ſit, vt vir ille erudiſſimus cenſuit; Tegeate nos dictum ex Strabone putamus, ſic certè ab antiquioribus edocto (tametſi mutationi deinde obnoxium potuit eſſe nomen) quòd in colle, vbi ſita Vrbs eſt, primi fortè conſedere Tegeatae: e Tegea ipſi oriundi, Arcadiae oppido celeberrimo. Quod ſi verum ſit, originatione vocis haud me fallente, quindecim ante Troianam expeditionem aetatibus, haec accidiſſe perhibendum erit, id eſt, quingentis ſexaginta annis, & menſibus octo, ſi de aetatis annis Herodoto faueamus; vel quadringentis quinquaginta nouem, ſi Halicarnaſſenſi. Eo namque tempore a Graecis in Italiam colonia miſſa fuit: eaque Arcadici generis, & Aboriginum credita protoparens: ducibus praeeuntibus Oenotro Lycaonis filio, & Peucetio fratre, a quo poſteà Peucetia, indeque Daunia (quae cum illa, & Meſſapia, ex Liberalis teſtimonio, ſub vno Iapygiae nomine continebatur) Frentanorum olim, nunc Aprutij contermina. Ait enim Halicarnaſſenſis in haec verba, ne cum Pauſaniae quoque te-

Herodot. in Euter.
Dionyſ. lib. I.
Ant. Liberal. Met. XXXIII.
Dionyſ. lib. I.
Pauſan. in Arcad.

D fati-

ſatigem: *Quòd ſi iſtorum* (loquitur de Porcio Catone, & C. Sempronio, aſſerentibus Aborigines ex ijs fuiſſe Graecis, qui quondam in Achaia habitarunt, & multis ante Troianum bellum aetatibus inde migrarant) *ſermo eſt ſanus, ac verus, non poſſunt Coloni eſſe vllius alterius generis, quàm Arcadici. Nam hi primi Graecorum, duce Oenotro Lycaonis filio, Ionico ſinu traiecto, Italiam habitarunt.* Et paullò poſt: *Oenotrus autem e Graecia migrauit, ſui patrimonij portione non contentus. Cùm enim XXII. filij Lycaoni eſſent, in totidem partes agrum Arcadicum diuidi oportebat. Hanc igitur ob cauſſam Oenotrus, relicto Pelepponeſo, claſſeque parata, Ionicum mare traiecit, vnàque Peucetius vnus e fratrum numero.* Haec non minùs verus, quàm accuratus Romanarum antiquitatum ſcriptor. Quîcum ad ipſum idem reſpexiſſe Vates princeps fortaſſe voluit, cùm Italiae latiſſimas regiones a Graecis occupatas cecinit. Sacerdotem enim, ad Troiugenarum ducem diuino ex ore canentem, ſic fermè inducit:

Virg. Aeneid. lib III.

Has autem terras, Italique hanc littoris oram,
Proxima quae noſtri perfunditur aequoris aeſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur moenia Graijs.

Nec quae de Ionio Dionyſius innuerat, de alijs, non de noſtris etiam regiunculis Maronem intellexiſſe me ſuadent. Nam, & ſi veteres Geogra-

graphi Hadrianum mare ab Ionio diſtinguunt; a Geographis tamen Hiſtoricos hac in parte diſcedere video: paſſimque in Hiſtorijs obſeruo Ionium mare Venetias vſque protendi, quod & ante me vir eruditiſſimus Caſaubonus obſeruauit. Immo non Hiſtorici modò, ſed & Geographi etiam, Oratoreſque: atque ij de noſtris regionibus ſcribentes. Inter illos enim Ptolomaeus, de Diomedeis inſulis verba faciens, quae in Hadriatico mari contra Frentanum littus iacent, ità ſcribit: *In Ionio mari Diomedeae inſulae V*. Inter Oratores autem Ariſtides, de Vrbis Romae magnitudine, eiuſque Suburbijs agens, ait: *Deſcendit haec vſque ad mare, vbi commune emporium, communiſque omnium, quae terra proueniunt, diſpenſatio. Quicquid Italiae reſtat, complecturum vniuerſa mihi videtur, vnaque futura Vrbs perpetua in Ionium mare protenſa.* Quibus verbis an ad Picenum, Suburbicarium vocitatum, reſpexiſſe voluerit Ariſtides, aliaſque noſtras conterminas regiones, quae Romae propiores, ac ferè Vrbis Suburbijs coniunctae; alibi fortaſſe dicemus, & non vano calamo explicabimus.

Isaac. Caſaub in animaduerſ. in Dionyſ. lib. I.

Ptolom. lib. Ariſtid. in Vrb. Paneg.

Lib. II. c. VI.

Ceterùm, quae diximus, non ità vera credimus, vt in re antiqua ad alios etiam Graecos origo referri nequeat, Nam & Pelaſgos Vrbs

auctores habere potuit, qui e Peloponneſo (Pelaſgia quoque Nicolai teſtimonio appellata) vel ipſi oriundi, Aboriginibus Cotylen incolentibus ſeſe coniunxere; vel etiam laudare poteſt eos, qui Herculis ductu in Italiam venerunt. Ad iſtam quippe ſententiam iuuant valdè, quae de Hercule, praecipuo Teatinorum Deo, alibi diximus. Ad alteram verò, quod idem Halicarnaſſenſis enarrat: ſcribens, quòd, cum Pelaſgi ad Cotylen diuertiſſent, Aboriginum vrbem nobiliſſimam, iuxta ſacrum lacum, iuſſu oraculi ijs Dodonae redditi, oraculo parendum Aborigines exiſtimarunt: foeduſque cum illis ineuntes, ſuorum partem agrorum ipſis aſſignarunt. Atqui, ſi haec vera ſint, ibique Cotylen, ſiue Cutiliam, vel Cutinam fuiſſe cum Sebaſtiano Marcheſio credas, vbi nunc in Hodierno Aprutio Ciuitas, quam Ducalem appellauit Auctor ſuus, Dux Calabriae Robertus, qui poſteà Rex; potuit eſſe, vt ex locis illis in propinquam Marrucinorum regionem Pelaſgi adueniſſent, Vrbemque condidiſſent noſtram: idque eò vero ſimiliùs contigiſſe, ſi regionem ipſam, vt a me ſuperiùs dictum eſt, tùm Aborigines inhabitaſſent. Subdit namque Dionyſius, quòd: *Multas vrbes partim, & ante a Siculis habitatas, partim etiam a ſe aedificatas incolebant Pelaſgi*

Nic. Damaſc. Hiſt. vniu. lib. V. in fragm. a Valeſ. vulg.

Lib. I. c. V. Dionyſ. lib. I.

Sebaſt. Marcheſ. in Hiſt. MS.

Dionyſ. lib. I.

Digitized by Google

laſgi vnà cum Aboriginibus. Aborigines autem ſi illiijdem fuere, vt a nonnullis creditum eſt, qui Vmbri; quod Dionyſius cenſuit, accenſuiſſe quoque Plinius fortaſſe voluit, cùm ſcripſit, noſtras has regiunculas, ad oràm poſitas Superi maris, a Siculis primùm, quae gens indigena, nomen etiam alicubi in Aprutio ſeruat, vt Pontanus obſeruauit, & fortaſſe genus; mox a Liburnis; ac demum habitatas ab Vmbris. Ijs verò, quae de Cotylenſibus Pelaſgis diximus, adminiculatur & Strabo. Auctor eſt enim, latiſſimè fuſos, auctoſque: & tamen cum ſubita veluti ruina decreuiſſe: & apud illum Menecrates Elaita, libro de origine vrbium, perhibet, oram maritimam vniuerſam, quae nunc Ionica dicitur, ſedem fuiſſe Pelaſgorum. Nec ab ijs diſſenſiſſe mihi videtur Silius, cùm de noſtratibus Picenis hunc in modum fermè panxit:

Plin. lib. III. c. XIV.

I Iouian. Pontan. Hiſt. lib. VI.

Strab. lib. X.

Sil. lib. IIX.

Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon,
Murice nec Libyco, ſtatque humectata Vomano
Hadria, & inclemens hirſuti ſignifer Aſcli.
Vepicus quondam nomen memorabile ab alto
Saturno ſtatuit genitor, quem carmine Circe
Exutum formae volitare per aethera iuſsit,
Et ſparſit plumis croceum fugientis honorem,
Ante, vt fama docet, tellus poſseſsa Pelaſgis.

Ve-

Verùm enimuerò, ſi alicui forraſſe vocabulum arrideat, quod Ptolomaeus ſuggeſſit, ſuggerere hic quoque placet (vt nectamus caudae caudam Samnſonico more) quod ſub Patrum aeuum coniecit Mucius Panſa, vir, vt oſtendunt opera, quae iam edita, in literatis literis non vulgaris notae. Aiebat enim, non Thetidem, vt vulgò fertur, ſed Titeam, quae eadem cum Veſta, & Turrita fuit (ſi tamen illi nomen id verè fuerit, quod Gyraldo, Lipſio, & Voſſio, gentilium Θεογονίαν oculatiſſimè aliquo modo tractantibus, inuiſum planè, atque ignotum) noſtram Vrbem condidiſſe: itemque patriam ſuam Pinnam, quae in Veſtinis eſt, nec procul ab noſtra: atque, quemadmodum de ſuo nomine Veſtinis nomen indiderat, vtramque etiam Vrbem nominaſſe: ſuam quidem Pinnam, quaſi Turritam, quia muri, vt ait Varro: *Summa Pinnae, ab heis, quas inſigniti milites habere in galeis ſolent:* noſtram verò Titeam, quam poſteà adaucta, mutataque literula, Teateam poſteri vocauere.

M. Panſa in Hiſt. MS. de reb, Pinnenſ.

L. Greg. Gyral. de Dijs Gent.
I. Lipſ. de Veſta.
G. Voſſ. de Gentil. Theolog.

Varr. de L. L. lib. IV.

Itaque haec diuinaram, vt noſtrae Vrbis originem eruerem in lucem. Sed quaſi noctambulo ibam, nullo mihi praeeunte igne, id eſt, Auctore priſco, qui tantis in tenebris mihi dux. Cùm ecce Nicolaus Toppius amicus meus, vir

mul-

multae lectionis,& eruditionis, Graecum lapidem ſuggeſſit,ab eo,vt referebat, exſcriptum, quem inter ſelectas Inſcriptiones euulgauit quiſpiam: poſitum olim in noſtra Vrbe, nunc verò,vt aiebat,peremptum,atque ab hominum etiam memoria deletum. Teſtabatur namque Graecam Inſcriptionem legiſſe, in qua habebatur noſtram Vrbem a Thetide fundatam: atque eius,& Achillis filij argentea, aeneaque ſimulachra fuiſſe in ea poſita,opera Vettij Theotimi,anno poſt Vrbem conditam,id eſt,Teatinam,vt idem amicus interpretabatur, quingenteſimo trigeſimo quinto. At, vt candidè dicam,cùm huiuſmodi Inſcriptio non Graeca, neque antiqua, ſed barbara,ſpuria,ac ſuppoſititia ſit,ità vt ne Annius quidem rediuiuus eam conſarcinaſſet,amandanda certè eò eſt, vnde extulit malum pedem. Apage nugas haſce, mi Nicolae, ne Patriam ſimul, ac nos ipſos tàm barbaro commento dedecoremus. Quiſquis enim illius auctor fuerit, plumbeo cerebro, ac ferrea fronte eam confingere auſus fuit. Sed benè eſt,quod pluries à me monitus, per nuperrimas literas mihi Romam miſſas, huius mecum impoſturae ineptias ſubolfeciſti. In eiuſcemodi autem ſententiam, quam ex titulo confinxit nugator,vt inter recentiores conceſ-

ſere

ſere multi, ſic inter multos haud reticuerim, quae de ea poeticè, ſed cultiſſimè, cecinit Lucius patruus in carmine, quod in Horatium Maphaeium ſcripſit, Cardinalem, & Archiepiſcopum noſtrae Vrbis, tertium in gente ſua.

L. Camarra in Dithyr. Card. Maph. Ait enim ſic fermè:

Felix THETIDOS maxima proles
Lucido circum redimita gyro,
Rubra Maphaei triplici corona
Nobilius caput inter vrbes
Latè exertans clarior arce
Scintillat ab alta.

Et iterùm, ſed grauiori dictione, ſub alterius initium:

Idem in MSS *Dulces relliquiae, THETIDOS longaeua propago,*
Et nati monumenta, & matris nobile nomen.

Quos verſiculos cùm ipſe mecum ſaepiùs penſiculatim legiſſem, plauſibili ſatis coniectura credidi, ad hanc fortè, quam poeticam dicimus, ſententiam, acciniſſe etiam Poetam principem, in Ecloga, quam in honorem panxerat noſtri ciuis. Inter alios enim hos verſus effudit:

Virg. Ecl. IV. & V. lib. III.

Alter erit tum Tiphys, & altera, quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

At, vt verum fatear, ſi quae diximus, vera eſſent, haud ità accepiſſem, vt dici nequiſſet Vrbem

fuiſſe

Digitized by Google

ſuiſſe ante conditam, licet fortaſſis exiguam. Namque aedificaſſe etiam rectè dicimus, qui aut amplificauit, aut inſtaurauit, aut magnificè adauxit. Scribit enim alicubi poetarum Plato:

Tunc rex Euander Romanae conditor arcis. Virg. Aeneid. lib. IIX.

Et tamen, quia Romam tunc exiguam amplificauit Romulus, dicitur Romulus Romanae conditor arcis, non ille Euander Arcadum rex. Cui ſententiae, vt poetis poetas ſuccenturiemus, ſauiſſe quoque videtur, quem laudaui, patruus in Genethliaco mihi dicto. In eo ſiquidem, inter liturarios ſuos modò reperto, itá ciues meos alloquitur:

O quibus eſt habitare datum prope nubila collem, L. patruus in Genethl. Auctor.
Sede Lycaonidum quondam THETIDISq. ſuper (bum,
Ite: manu, chorda, cantu, pede plaudite nato.

Debeo tibi multùm mi patrue, & vtinam, vt nominis, ſic virtutum tuarum haeres. Vtvt autem de ſententia tali ſit, quam poeticam, hoc eſt, fabuloſam, dubiam, & incertam potiùs, quàm hiſtoricam, & veram laudamus, equidem crediderim noſtram Vrbem condidiſſe, vel Herculem, aut Herculis comites, vt alibi ſcripſimus; vel potiùs Aborigines, ſiue Sabinos, eorumque ex ſtirpe propagatos Italos Marrucinos, ſiue Autochthonas, ceu ſe Athenienſes eſſe gloriabantur: ipſamque eadem forma Tea-

te appellaſſe, qua Reate; ſeu, ipſorum linguae pronunciatione, Tiate, vt alicubi a nobis dictum eſt, quicquid tandem vox ipſa ſignificarit. Quod & de Romae nomine Plutarchus aſſeruit, cùm ait: *Magnum Romae nomen, quod eſt apud omnes gentes glorioſum, a quo, & qua de cauſſa Vrbs acceperit, non conuenit inter ſcriptores.*

C.V.lib.I.

Plutarch. in Romulo.

Verùm ſi lapidi inhaerere fas eſſet, hoc eſt, ſi ſub illum ſcorpius non lateret, quaeque in eo ſcripta non interpretaremur, equidem vt de anno nihil adfirmauerim, ſic nequaquam abnuerim, paucis ante res Troicas annis id contigiſſe: ac ſub idem fortaſſis tempus, quo, vt a me dictum eſt modò, in Italiam Hercule duce Graecorum claſſis aduenit. Neque non ſeriò haec ſuaſerim mihi, nam, ſi Thetidis maritus Peleus contra Laomedontem cum Hercule ſtetit, vt prodidit memoriae Dares; cum Hercule quoque in Italiam adueniſſe potuit: Vrbemque tùm Thetis fundaſſe, colonia fortaſſe miſſa; aut Peleus Peleiue comites, vel in vxoris gratiam, vel ſub auſpicium vxoris. Ità quidem coniectabam, ac penè ſentiebam: ſed haud ità laudabam, vt approbantem non cuperem, vel improbantem. Cùm idem ille, qui lapidem ſuggeſſerat, amicus Toppius, vir in Chronicis, quae iam apparat ad Aprutij gloriam, operoſiſſimus

Dar. Phryg. de excid. Tr.

ſimus

ſimus (o vtinam Toppi topperè) monuit me Natalem Vrbis ex natali lapidis ſatis indicari. Aiebat enim, quod cùm anno poſt Teatinam Vrbem conditam IↃXXXV. poſitus fuiſſet lapis, oportebat, vt anno ante exciſum Ilium quarto ſnpra centeſimum, ſundatam ipſam fateremur. At, vt integrè iudicem, mi Nicolae, ſi huic me ſententiae ſubſcriberem, a vera equidem ſupputatione multùm diſcedere viderer. Quid enim vero diſſimilius eſſe poteſt, quàm aſſerere centum, & quatuor annis ante captam Troiam, a Thetide Vrbem fuiſſe conditam, quae poſt captum Ilium etiam ſuperſtes? Cautiùs ergo ea in re agendum exiſtimarim, &, quamuis nihil mihi, quam moneri, & corripi, iucundius; ità tamen natalem lapidis, ſi ſpurius non eſſet, accepiſſem, vt non ad noſtrae Vrbis Natalem referendus ipſe eſſet; ſed Vrbis Romae, quae illo penè anno, id eſt, quadringenteſimo trigeſimo primo iam exacto, ipſa condita.

Igitur fruſtra iudicio meo verus annus exigitur. Attamen, ſi plus minuſue diuinare liceat, crediderim fortaſſe currenti anno, a Nato Meſſia ſexcenteſimo quadrageſimo octauo ſupra milleſimum, decurrere ab noſtrae Vrbis Natali biſmilleſimum, octingenteſimum, octo-

geſimum primum. Quippe capti Ilij anno deprehenſo bismilleſimo octingenteſimo viceſimo ſeptimo, vt ex Ephori vetuſtiſſimi Scriptoris ſententia Ioſephus Scaliger adnotauit, ſi ijs quinquagintatres addantur, ante exciſam Troiam fortaſſis excurſi, quo ferè tempore ab Italia Herculem diſceſſiſſe Dionyſius aduertit; conſequitur planè noſtram Vrbem annum agere, ſupra bismilleſimum, octingenteſimum octogeſimum primum. Qui ſi rursùs ab annis Mundi decurrentibus IↃↃ.DXCVII. detrahantur (etſi aliter Salianus ſupputauit) erit proculdubio Natalis noſtrae Vrbis a rerum conditu Annus CIↃ CIↃ DCCXVI. Ante Troiam captam LIII. Ante conditam Vrbem Romam CCCCXCIIII. Ac demum ante Natum Chriſtum CIↃCCXXXII. Ità profectò ſe res habere poteſt. Sed quiſquis dies natalis fuerit, id certè verum eſt, mortalium opere fuiſſe ſemel natam: nullamque rem, dum iſtos agnoſcat auctores, ſiue antiqua ea fuerit, ſiue recens, non aliquid habere ruinae ſuae ſpatium.

I. Scalig. de Emen. temp. lib. V.
Dionyſ. lib. I.

C A-

CAPVT III.

Vrbs noſtra in ſcriptoribus multinominis. Attamen, ſi nomen tale fuerit, quale nunc retinemus, potuit dediſſe Colonias dux, ab Homero memoratus; vel potius feciſſe ſitus. Potuit item aliquid aliud, ad quod Nigronius expenditur, & cum eo Lucij patrui carmen. Hinc ex plurimis, quae nomen facere potuere, cauſſis, varia in eo, quo vtimur, ſcribendi ratio fuit. Et affertur Cluuerij, quae refellitur, ſententia. Sed re melius perpenſa, ex lapide, & numiſmatis defenditur, ſcriptorumque tum Graecorum, tum Latinorum auctoritate firmatur.

INFANTI Vrbi nomen impoſitum fuiſſe: ego non ambegerim: immo ſic cenſuerim omnino. Et, vt credas, quiſquis eius auctor fuerit, haud feſelliſſe rem mendacio nominis, placet, vt diſtinctim, & ordine, partem etiam hanc tractemus, vt vel nomen quoque nobis indicet originem; vel origo nomenclaturam.

Itaque, vt ad Tegeate, vnde digreſſa fuerat, noſtra regrediatur oratio; Tegeate coniecceram ſcripſiſſe Geographum principem, non

vnius,

vnius,vel alterius,ſed omnium ferè codicum, etiam manuſcriptorum,auctoritate ſuffultus. Quod cum ità ſit,vero tamen ſimile poteſt eſſe,ex Tegeate Teate aliquando dictum, detrito Graecis paullatim nomine: vel, vt ſuauior vox eſſet; vel ex minùs accurata ratione ſcribendi; vel demum ex temporis diuturnitate. Quod & de Italiae vocabulo notatum Dionyſius voluit: qui nuncupatam priùs Vitaliam fuiſſe ſcribens,hunc in modum exinde ſubdit: *Quod autem temporis progreſſu nomen iſtud in eam formam,quam nunc habet, mutatum fuerit, non eſt mirandum: quia multis etiam Graecis nominibus idem accidit.* Immo vel inter Latinos accidiſſe potuit: plura nobis Hiſtorijs exempla ſuggerentibus,quae cum peregrina, vno domeſtico ſim contentus: Sulmonis ſcilicet, Naſonis patriae, qui hodieque in noſtro Aprutio viget. Ait enim Poeta conſul in haec fermè verba:

Dionyſ.lib.I.

Sil.lib.IIX.

Xantippo captus,Libycis tolerarat in oris
Seruitium Satricus,mox inter praemia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem.
Huic domus,& gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in vberibus nati. Mancinus,& vnà
Nomine Retheo Solymus: nam Dardana origo,
Et Phrygio genus a proauo,qui ſceptra ſecutus
Aeneae,claram muris fundauerat vrbem,

Ex

Ex ſeſe dictam Solymon, celebrata colonis
Mox Italis, paulatim attrito nomine Sulmo.

Vſque adeò verum, ipſa quoque nomina aetatis ſentire defectum.

Porrò (ne quid praetermittamus, quod Strabonico vocabulo ſplendorem aliquem adſtruat) ſi nomen id Auctores indidere, non factum ipſum, vt a me dictum eſt ante; crediderim omnino, vel in patriae gratiam id affectaſſe, vel in patrij Auctoris. In patriae quidem; nam, vt Lariſſam, & Palantium praeteream, illuſtres vrbes, quarum alteram Pelaſgi a ſua Metropoli Pelepponeſiaca; alteram Palantini Arcades in memoriam ſuae veteris patriae appellauere cognominem, de ipſa Tegea inſigne ſatis teſtimonium Velleius profert. Habet enim haec fermè initio ſuae acephalos Hiſtoriae: *At rex regum Agamemnon tempeſtate in Cretam inſulam reiectus, tres ibi vrbes ſtatuit: duas a patriae nomine, vnam a victoriae memoria: Mycenas, TEGEAM, Pergamum.* In Auctoris item; nam, cum Tegeam Tegeates condidiſſet, & ipſe vnus e Lycaonis filijs, vt Pauſanias teſtatus eſt; nomen ab eo Tegeatas errones noſtrae Vrbi feciſſe, haud abſimile vero videtur: vel ſic adnuentibus fratribus, qui cum magna Graecorum claſſe in Italiam petierant, vt ſuperiùs narra-

Vell. lib. I.

Pauſan. in Arcad.

ratum eſt; vel ipſiſmet Tegeatibus, in eiuſcemodi vocabulo, clariſſimi nomen principis oſtentantibus.

Haec autem cùm ità ſint, non ità tamen Straboni adulamur, vt quod ab ceteris ſcriptoribus ad hoc aeui tranſmiſſum eſt, vocabulum magni non aeſtimemus. Quippe, ſi talem omnino appellationem, quae ijs vſitatior, Vrbem credamus ab incunabulis habuiſſe; potuit fortaſſe dediſſe nomen dux coloniae Cteatus, Pelei comes, cuius filium Amphimacum contra Troianos ſtetiſſe Homerus prodidit; ſiue potiùs feciſſe ſitus, a voce Graeca Θεατὸς mutuato cognomine, quae ſpectandum, ſiue ſpectatu dignum ſignificat: qualis editus, amoenuſque conſpicitur collis, in quo Vrbs clara ſedet, Reginae inſtar, faſces ei quodammodo totò Aprutio ſubmittente. Dediſſe igitur Cteatus potuit, vt inſulis Diomedes dedit, quae contra noſtratium Frentanorum littus iacent: Iuliae quondam, Auguſti neptis; mox Paulli Diaconi, vt Tacitus, & Leo teſtantur, exilio conſpicuae. Ait enim, vt Plinij teſtimonium mittam, Marcianus Heracleenſis, ſiue Schymnus Chius, ad viri doctiſſimi Lucae Holſtenij interpretationem, in haec ferè verba:

Hom. Iliad. β. v. 621. & Iliad ν. v. 185.

Tac. Annal. IV. Leo Marſic. Chr. Caſin. lib. I. c. XIII. Plin. lib. III. c. XXVI. Marcian. ſiue Schymn. in deſcrip. mar. Hadriat.

Huic tractui inſula eſt propinqua, in qua diem

Vi-

Vitae ſupremum obijſſe Diomedem ferunt,
Et inde Diomedea dicta eſt nomine.

Potuit item feciſſe ſitus, vt noſtras inter vrbes, Amiterno in Veſtinis fecit, & Interamnae in Praecutinis. Iſti quidem, quam ſic dictam voluit conditor Auguſtus, vt Aggenus indicat, ſiue quiſquis is fuerit, quia inter amnes conſtituta: de quorum altero, qui Turdinus eſt hodie, Batinus olim Plinio, meminit Elyſius Calentius in Oda de tribus Interamnis, cùm dixit: Aggen. Vrbic. in Frontin. de limit. Plin. c. . lib. . Elyſ. Calent. in Od. de trib. Interamnis.

Iſta Turdinum videt inſolentem.

Illi verò, de quo Varro ſcripſit, quod, *Qui circùm Aternum habitant amnem, Amiternini appellati*: quaſi Amaternini, vt eruditiſſimus Turnebus aduertit, id eſt, Circumaternini. In ſententiam autem, quam de noſtrae Vrbis ſitu praetulimus, eò libentiùs nunc concedo, quòd idem ferè, dum haec ſub praelo erant, nactus ſum ex Gregorio Niſſeno obſeruaſſe Antonium Caracciolum, de ſuis Clericis loquentem, qui vulgò Teatini dicti. Ait namque in haec verba: Varr. de L. L. lib. IV. Hadr. Turneb. in comment.

Sanè quamquàm a Noſtris ea agnominatio numquam, aut rarò vſurpata eſt, placet nihilominus vocabuli vel a vulgo impoſiti decora ſignificatio, quae a ſpectando, ſiue contemplando vtcumque deducitur. Ant. Caracciol. in Vit. B. Caiet.

Benè ſit, feliciterque Caracciolo noſtro, ob eru-

ditionem iuxtà,& probitatem ſemper laude digno. Sed nec Iulium Nigronium illaudatum relinquere fas eſt: qui à voce Graeca Θεατὴς, eam deduxiſſe non contentus, a Θεὸς item deduxit, grandiori delectatus vocabulo: quaſi eo (ſi ad noſtrae Vrbis nomen mentem flexeris) adludere voluiſſent Graeci, vel ad ſemetipſos, quibus agnatus faſtus; vel ad primos horum locorum Colonos, qui, cùm à Noëmo, vt praeſcripſimus, prognati, diuini planè, atque contemplatores dici verè potuere. Scribit igitur Nigronius, in hoc verè candidus, in noſtrorum gratiam Regularium Clericorum, quorum ordinem, vt Flauius aiebat, *ſui tituli cognomento nuncupatum*, inſtituerat Ioannes Petrus Carafa, Teatinus Praeſul ſanctiſſimus, in haec ferè verba: *Appellatio vulgaris illis ceſſit in gloriam: eòquod haec vox a Graeca deducta videtur Θεὸς, qua Deus ſignatur, ſiue Θεατὴς, qua contemplator: proinde dici videntur quaſi diuini, ſiue contemplatores*. Vulgaris certè, ſed appoſitiſſima, bone Nigroni, nec minùs in Illorum gratiam, quàm in Tuorum: vtroſque ſub eorum infantiam, felici vocis aequiuocatione confundente vulgo (vt in Hiſpanijs hodieque confundit) vel ex habitu, qui ferè ſimilis; vel ex natali, qui penè idem; vel, vt reor potiùs, ex ſanctè viuendi norma, quae v-

Flau. apud Caracciol. in Vit. Paulli IV.

Iul Nigron. in comment. Aſc. p.III. tit. num. LIIX,

triſque communis, vtroſque reddidit Chriſtiano Orbi verè ſpectandos. Ait enim ibidem, de iſta loquens, Caracciolus, quòd, *inde vſus manauit in vulgum, quemque caſtigatiùs, ſeueriùſque viuentem, non aliter appellandi, quàm TEATINVM.* Appoſitiſſima igitur. Immo conſultiſſima, ſi me vetera monumenta non fallant. Quippe magnus ille Praeſul, ſummus deinde Catholicae Eccleſiae Pontifex, puriſſimam vitae formulam hauſerat à Teatina Eccleſia, in qua ſuo adhuc aeuo, primigeniae Eccleſiae inſtituti veſtigium permanſerat. Sed de his alibi fortaſſe luculentiùs. Quod autem Nigronius, ipſe ſibi plaudens, ad Teatinorum nomenclationem expreſſerat; ante eum bellè nimis ad patriae expreſſiſſe mihi videtur Lucius patruus, cùm ad patriam conuerſus, alicubi ſic fermè pangebat:

Ant. Caracciol. in Vit. B. Caiet.

L. Camarra in carm. MS.

Viue diu THETIDOS proles, tres namq. ſorores
Centum conuoluunt operoſis orbibus orbes,
Nobilibus penſis longa vertigine fuſum
Contorquunt, numeroſa trahunt per luſtra ſenectam,
Et fortunatos producunt fila per annos:
Diuinumque tuum viuet per ſaecula nomen.

Igitur ex dictis, plures etymi cauſſas eſſe potuiſſe, ſatis conſtat: factumque inde nos putamus, vt alij noſtram Vrbem nominauerint

Tegeate; alij Teate, idque adſpiratum, & inadſpiratum, ſiue, noſtratium Marrucinorum pronunciatione, Tiate; nonnulli Teateam; atque alij demum, quemadmodum Antoninus, Tee. Ex qua voce, ſiue abbreuiata, ſiue vitioſa, vt Ortelius, & ante eum Sigonius aduertit, inductam Tetim, ſiue Tietim, ex ijs, quae Niger inter recentiores ſcripſit, ſub barbariſſima ſaecula coniectamus. Sic, inquam, coniectamus. Nam ſi diſqueri altiùs liceat, equidem mihi certò ſuaſerim, nomen tale, barbarica vitiatum lingua, ab ipſa indigena voce Tiate, in Tiete prius, moxque in *Chieti*, quo in nomine nunc vulgo Vrbs acquieſcit, transformatum fuiſſe. Decurtatam autem, ſiue deprauatam eiuſmodi vocem dixeram in Antonini libris, quia ſic me ad id dicendum impulere Simlerus, & Ortelius, qui *TEE MARRVCINVM* pro *TEATE MARRVCINORVM* in ijs legi teſtantur: duabus fortè ſuppreſſis in nomine literulis, totidemque in cognomine, vel ex celeritate; vel ex infantia ſcriptorum, qui biſyllabam Vrbis vocem fecere, quae triſyllaba erat. Sed vnde viri illi vocem talem exſculpſerint, neſcio. Id ſcio primam omnium Antonini editionem, quae Pariſijs prodijt, legere: *TEAE MARRVCINO*; poſtremam autem, correctiſſimamque

Antonin. in Tabul. Itiner. A. Ortel. in Theſaur. Geogr. C. Sigon.

Ioſ. Simler. in Antonin. Abr. Ortel. in Theſ. Geogr.

Hier. Surit. in Antonin. edit.

que Hieronymi Suritae: *TEATE.*

Ceterùm ex pluribus de cauſſis etymi ſententijs, duas in eo, quod docti retinent, video, de ratione ſcribendi nominis, natas eſſe controuerſias. Quippe alij primam eius ſyllabam adſpirarunt, Theate, cum *Th* ſcribentes, cum quibus, ex rationibus hic ſubiectis & nos olim ſenſimus; alij nequaquam. Inter eos autem (ſcripſeram iam) qui non adſpirant, Teate cum *T* ſcribentes, nuperus fuit ſcriptor Philippus Cluuerius: qui, licet alioqui eruditus, & ad Italiam illuſtrandam factus vir, nimis in his ſe Grammaticomaſtygem iactat. Effatur enim hunc in modum: *Illi imperiti fecere Grammatici poſterioris ſacculi, qui primam ſyllabam Graeca litera* θ *adſpirauerunt THEATE, vt pleraque nunc referunt exemplaria auctorum. Sed idem accidit & gemini oppidi, alterius in Campania, in Apulia alterius, nomine Teani: quod & ipſum apud Latinos auctores adſpiratum legitur Theanum, cùm ipſis Graecis vbique ſcribatur* Τέανος. Immo non primam modò, ſed & poſtremam, ſub mediam aetatem, in qua barbaries ſaeuijt, adſpirarunt, vt in Erchemperti MS. codice videtur: in quo legitur, ob denegata a Grimoaldo tributa, ademptas ei a Gallis fuiſſe *tellures THEATHENSIVM, & vrbes.* At quicquid de Teano ſentias, bone

P. Cluuer. de Ital. Ant. lib. II. c. XIII.

Erchemp. in Arch. Caſin. iuxta edit. C. Peregr. n. V.

bone Clueri, haud hucuſque ſcio, qua te ratione ſequar de Teate ſic ſentientem? nulla a te allata, aut ratione, aut etymologia, aut ſaltim auctoritate: niſi Graeca fuiſſet, cui minùs, quàm Latinae, in eo certè deferrem. Reddam tamen ego iſtam (ſed non vt ſequar, aiebam) ex lapide nobiliſſimo, qui in Archiepiſcopali Palatio Teatino, cum hac Inſcriptione adhuc exſtat:

D. M. S
L.CAESIO.L.F.MARCELLO.LAV
RENTI.LAVINATIVM.P.C.TEATIN
ORVM. CAESIVS. PROCVLVS
SEN.FILIO.DVLCISSIMO.B.M.P

Non ſequar (aiebam) neque Latinis in hoc puto deferendum, non ſolùm, quia in verbis, quae a Graeco deducerentur, certa non fuit ſcribendi ratio; verùm etiam, quia ſi lapidem ſequi fas erit, habeo Graecum (ſi tamen illi vti ſpurio credendum) qui adſpirationem admittit: in Graeca Ciuitate, Graecoque, vt reor, nomine, ſequendum potiùs, quàm Latinum. Habeo etiam, quos ſequar, fautores. Indigenae enim ſuffragantur, hauſta certè a maioribus huiuſmodi ratione ſcribendi: ſuffragantur item aduenae, vti Societatis Ieſu Patres (quamquam ex ijs quoque nonnemo diſcrepat) a quibus vel nos ipſi ebibimus Latinae linguae lac: ſuffragan-

gantur demum exteri, inter quos nunc aduoco duos,eruditione,atque aetate ſuppares: Antonium Caracciolum,& Danielem Heynſium: iſtum quidem Modianum Silij Codicem ſequentem,in quo ſemel, atq. iterum *THEATE* cum adſpiratione ſcribitur; alterum verò tali ratione ſcribentem in vita,quam collegit, Paulli IV.qui Praeſul noſter, ſuique Ordinis Auctor,qualem ferè ab alijs hauſit, qui de eo ſcripſere,pari eruditione viris.

A Caracciol.in Vita Paulli IV. D.Heynſ.in Sil. Modian.

Itaque (ſcribebam)vt aliquando concludam, haec mea fuit; eritque ſententia; a qua doctos haud dubitem diſſenſuros. Diſſenſit quidem ſuperiore ſaeculo inter noſtrates primus,quem ego ſciam, Sinibaldus Baroncinus Canonicus Teatinus, qui veturnoſo improbato ſcribendi genere, non contentus id ſuaſiſſe Matthaeio Saminiato Archiepiſcopo(cui ab Epiſtolis erat) affricuit quoque hoc vitium multis: quodque demiramur,eruditis etiam viris,in politiori litteratura ipſo quoque Baroncino non minoribus: inter quos Thomam Cyombolum nomino,honoris,& amicitiae cauſſa. An autem recte,vt ſibi fortaſſis perſuaſere mutuò ſeſe corrumpentibus,diximus hucuſque ſatis, ſi ſatis cauſſam impleuimus,non paginam.

Ex his ergo impleſſe ſatis putaramus cauſ-

ſam:

ſam: ſed in re mihi dnbia nimiùm,in eam ire ſententiam coactus ſum, quae adſpirationem non admittit: illamque, vt aliquo modo comprobem, ſuaſit me ſic primùm veterum vſus, qui indubitatus apparet, non ex lapide modò, quem exſcripſimus,verùm ex numiſmatis etiam,quae alibi dabimus. Deinde Latinorum, Graecorumque ſcriptorum auctoritas. Iſti enim,vt Strabo,& Ptolomaeus per T, non per Θ nomen illud inchoant,illi verò per T, non per *Th*,vnde in Itineraria Tabula, *TEANO MARRVCINO* legitur, pro *TEATE*, ſicut etiam in Peutingeriana,& in Antonini Codicibus *TEE*,ſiue *TEAE*, pro *TEATE*. Nec aliter Plinius,& Frontinus, in quorum altero habetur: *TEATE*, *quî Aternus*; in altero *MARRVCINORVM TEATINI*. Ac demum ſic prorſus ſenſere duo bonarum litterarum nouitia lumina,emunctaeque naris homines Philippus Cluuerius,& Claudius Dauſqueius.Ille quidem laudato loco;in quo deterſa barbarie rectè exagitat Grammaticorum putidam ignorantiam; hic verò in Silianis,& magno ſuo Ortographicorum opere. In illis enim ait: *Plinius lib.III,cap.XII.inducto ſpiritu,TEATINI*. In altero:*TEATE,leniter,ac leuiter*.Et propterea haud improbandi,ſed laudandi ſanè ſunt noſtrates

Margin notes: c.V. lib.I. — Strab. lib.V. Ptolom.lib.III. c.VI. — Tab. Itiner. & Peutinger. Antonin. — Plin lib. II. c. XII. Frontin.deColon. — Ph Cluuer. de loc.laud. C.Dauſq.in Sil. lib. IIX. & Ortographic.vol. II.tract.XIX.

Ba-

Baroncinus,& Cyombolus, apud quos maior fuit incorruptae antiquitatis auctoritas, quàm plebeij erroris conſenſus. Vnde ſi ſatis aliàs impleuimus paginam, nunc re certè meliùs perpenſa, ſatis ſuperque cauſſam credimus impleuiſſe.

CAPVT IV.

Situs noſtrae Vrbis optimus, tùm quia poſita in edito amoenoque colle, qui ad Plinij mentem in Italiae medio; tum quia procul a mari, nec tamen procul; Hinc oſtenditur mare non attigiſſe Marrucinos (quicquid Cluuerius ipſe ſibi finxerit) ad Melae Plinijq. ſententiam. Quod ita intelligendum putatur, vt nauali non caruerint: & affertur ex occaſione antiqui titulus monumenti. Ex monito tamen Lucae Holſtenij, qui Cluuerij olim comes, ſcriptor hic defenditur: & veterum dicta interpretantur. Ceterùm ex Silio Vrbs magna fuit, atque ampla nimis: idque duplici argumento fulcitur. Sed quanta, aut qualis, non omnino definitur.

NOSTRAE nomen Vrbi a ſitu fuiſſe factum, non improbabilibus ſupra coniectauimus argùmentis. Et verè quid accomodatiùs, quidue laudatiùs, quàm nomen feciſſe ſitum? ſitum quidem pulchrum, amoenum, optimumque. Dilaudat id ſanè Plato, cùm Athenienſem hoſpitem ſic induxit effantem: *Age iam, quamnam fore ciuitatem cogitare debemus? Neque verò*

Plat. de LL. lib. IV.

nunc de praeſenti eius nomine, aut de futuro interrogo. Id enim forſan aut coloniae auctor dabit, aut locus. Nomen itaque feciſſe locus potuit, & locus optimus. Optimum verò aſſerimus, quia regio illi mediterraneà, ſituſque praecelſus. At de praecelſo quidem ſitu, ex Platonis in ſuum librum haec Strebo transfudit: *Coniicit Plato post diluuia tres vitae degendae formas extitiſſe. Primam in ſummis montium, ſimplicem, & agreſtem, metuentibus aquas hominibus, etiamnum campos tegentes. Alteram ad radices montium, paullatim recepto animo, cùm campi reſiccari coepiſſent. Tertiam in planis.* Et Platonis Straboniſque dictis ſuffragantur aptè, quae de noſtratibus protoparentibus Scriptores tradidere, ſiue Aborigines ij fuerint, vt aliàs diximus, ſiue Arcades, ceteriue Graeci. De illis enim ſcribens Victor, haec fermè nobis ſuggerit: *Quidam tradunt terris diluuio coopertis, paſſim multos diuerſarum regionum in montibus, ad quos confugerant, conſtitiſſe: ex quibus quoſdam ſedem quaerentes, peruectos in Italiam, Aborigines appellatos, Graeca ſcilicet appellatione a cacumninibus montium, quae illi* Ορη *vocant.* De alijs autem, a nonnullis creditis etiam Aboriginibus, Halicarnaſſenſis hunc in modum ferè ſcribit: *Aborigines arbitror vocatos, quod in montibus habitarunt (Arcadicum enim eſt, montium habitatione delectari) vt ij, qui Athenis*

Strab. lib. XIII.

Aurel. Vict. de orig. gen. Rom. Dionyſ. lib. I.

Hyperaerij, & Paralij vocabantur. Ab hac igitur parte, id eſt, a praecelſo ſitu, ſpectanda certè Vrbs noſtra eſt, quia in edito, amoenoque colle condita, extructaque fuit: atque ità poſita, vt, & non procul a Supero mari conſtituta ipſa ſit, & ſuis allabentem pedibus conſpiciat Aternum. Illum, inquam, Aternum, (non *per Marſos* quidem, vt in Vrbiò minùs rectè legitur, excurrentem, ſed per Marrucinos) quem ſanguine atratum quondam mirata gentilitas, ſic Tullio, Liuioque ſcribentibus; mox Chriſtiani, vt Petrus prodidit, ſuſpexere, martyris atque Epiſcopi noſtri Cethaei cruore candidatum. Collis autem in ſitu ſe tali glorioſus attollit, vt, ſi Plinio credendum ſit, mediam fermè interſecet Italiam: media verò ſic intellecta, non vt Italiam mediam in latitudine, nam finem tenet; ſed, vt mediam longitudinem intelligamus Italiae. Plinij autem penſitanda verba haec ipſa ſunt: *Latitudo Italiae varia eſt: CCCCX. millium inter duo maria, Inferum, & Superum, amneſque Varum, atque Arsiam: mediae autem fermè circa Vrbem Romam, ab oſtio Aterni amnis in Hadriaticum mare influentis ad Tibirina oſtia CXXXVI.* Dignum quidem pro ijs, quae diximus teſtimonium: digniſſimum item pro alijs, quae nobis indicat, expenſione. Indicat autem in ſitu, vel

Vib. Seq. de Flumin. Cic. in diuinit. lib. II. Liu. lib. XXIV. Ad an. VC. IϽXL. P. de Naial. de SS. lib. V. cap. CXIII.

Plin. lib. III, c. V

vel Vrbem noſtram penè aemulam Vrbis Romae; vel alteram alterius. Quandoquidem vtraque mediam fermè interſecat Italiam; vtraque oſtia habuit, Aterni altera, altera Tiberis; vtrique fuit vtrobique nauale; vtriuſque regio per amnes illos excepit colonos Italiae primos; ac denique in collibus vtraque, & vtraque in mediterraneis poſita. Vnde aptè nimis ad noſtrae ſitum conuenire ſemper credidi, quae partim de alterius apud Liuium Camillus expreſſerat: *Non sine cauſſa,* aiebat, *Dij, hominesſque hunc Vrbi condendae locum elegerunt. Saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges deuehantur, quo maritimi conuentus accipiantur, mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum, regionum Italiae medium.* Liu.lib.

Porrò, quia mediterraneus, optimum etiam praedixeram ſitum. Optimum autem in benè conſtituenda republica edixit Plato, quem & Strabo alicubi ſecutus eſt, cùm ait: *Profectò mare ciuitati proximum quotidiana quadam iucunditate eam afficit. Verùmtamen vicinitas ea nimiùm reuera ſalſa eſt, atque amara. Nam cum mercibus, & pecunijs cauponando ciuitas repleatur, doloſi animi, inſtabiles, & infidos mores parit. Vnde parum & ipſa ad ſeipſam, & ad gentes alias fidem, & amicitiam colit.* Plat. de LL. lib. IV.

colit. Vtinam non omnia vera. Noſtram autem Vrbem in mediterraneis eſſe locatam, itàut neque ipſa Marrucina regio mare attingat (quicquid aliqui ſomniarint) duos nunc aduoco mihi teſtes antiquos, omiſſis, quos alibi attuli: Claudium Ptolomaeum, & Pomponium Melam. Hic namque de gentibus, quae Italiam habitant, ità: *Siniſtram partem Carni, & Veneti colunt, & qui Togatam Galliam. Tùm Italici populi: Picentes, Frentani, Daunij, Apuli, Calabri, Salentini.* Ecce tibi maritima ab ora excluſos omnino Marrucinos. Ille verò de Vrbe haec apertiùs: *MARRVCINORVM mediterranea TEATEA, in longitudine graduum trigintanouem, & minutorum quadraginta quinque: in latitudine graduum quadraginta duorum, & minutorum triginta.* Vera quidem quoad ſitum: de reliquis minùs rectè: nam maiorem nos longitudinem; minorem latitudinem obſeruauimus. Vtrique autem, id eſt, Ptolomaeo, & Melae adſtipulatus eſt Sigonius magnum recens Italiae lumen, cum ait: *Veſtinos autem cis Aternum ſequuntur MARRVCINI, quorum caput conſtanti omnium teſtimonio TEATE fuiſſe fertur: ex quo apparet MARRVCINOS Frentanis non admodum procul a mari fuiſſe ſubiectos.* Haec vir antiquis non impar. Si quis verò Hadriatici littoris partem aliquam

P. Mela lib. II. c. IV.
Ptolom. lib III. c. VI.

C. Sigon. de iu. ant. Ital. lib. I. c. XIX.

no-

noſtratibus tribuere voluerit, vt ſemel, iterumque Cluuerius voluit; dicendum fortaſſis eſſet, compendioſum Melam laudato loco de Marrucinis haud meminiſſe, tamquam anguſta fronte in id littus procurrentibus: itemque Ptolomaeum hoc idem prorſus ſenſiſſe, cùm in mediterraneis expreſsè noſtram Vrbem locauerit. Conſtat quippe Scriptorem illum ijs tantum gentibus, quarum maritima ante praeceſſerant, mediterranea tribuiſſe. Sed quicquid acutiùs in hoc conſiderari poſſet; equidem Sigonio me libenter ſubſcripſerim, non minùs Melae, quàm Plinij, quos nuper ſedulò obſeruaui, fauore ſuaſus. Iſte enim ait: *In ora Frentanorum a Tiferno flumen Trinium portuoſum. Oppida Hiſtonium, Buca, Ortona, Aternus amnis.* Ille autem, praeter verba iam laudata, mox ſubdit: *Frentani*, ſiue, vt in MSS. vitiosè legitur, *Frentauilla, tenent Aterni fluminis oſtia: Vrbes Bucam, & Hiſtonium.* Ex quibus clarè ſatis patet vtrumque Auctorem Frentanis Aternum conſtituiſſe terminum, ab Hadriano littore excluſis penitùs Marrucinis. Nec ex Ptolomaeo, & Melae priùs memorato loco coniectari contra aliquid reuera poteſt, tametſi poſtremi poſtremus admodum clarus eſt. Nam illi neque fidendum multùm, qui in ſitu perſpicuè falſus, maritimam

P. Cluuer. Laud. loc. & in introd. Geogr. lib. III. cap. XXVIII.

Plin. lib. III. c. XII.
Mel. lib II. c. IV.

mam tribuit oram, quae aliorum teſtimonio numquam ad noſtrates pertinuit, & Mela, & ſi quandoque obſcurum eum breuitas facit, falſus omnino eſſet, ſi Marrucinis debitam portionem non vindicaſſet, licet anguſtam: eòque magis, quòd Strabone teſtante, nauale ijs in eo littore fuit, & ſi Veſtinis, Pelignisſque commune. Atqui piaculum mihi eſſet, ijs, quae diximus, epiſtolae partem non ſubnectere, quam Lucius patruus, vir cum primis doctus, dum Neapoli morabatur, ad Thomam Maſcambrunum e Societate Ieſu dederat, ab eo quaerentem, vt ipſum inſtrueret de Teatinis rebus, tamquam nouum hominem ad ipſius Vrbis Collegium deſtinatum. Scribit ergo inter cetera ſic fermè: *Vrbis poſitio non videtur ingrata: quippe in erecto, & eminenti loco collocata. Quare incolae modò collium ſuaui prominentia, vallium viriditate recreantur; modò quà tellus aequa exporrigitur, Aterni rapidiſſimi fluminis curſu detinentur. Hinc montium adſtantes moles, hinc longiſſimum Hadriae ſinum proſpectant. Oram potiùs dixerim maritimam, quàm montanam, quamquam non ità adiacens eſt mari, vt exterarum gentium mores, & vitia contrahat, vt auctor eſt Plato in libello de Republica; ſed ab illo aliquantò remotior, ità vt maris commodum, non incommodum h.beat. Tota regio ad Orien-*

L.Camarra patruus in ep.MS

Orientem Solem vergit; meridiei aditum paullulùm intercludit vaſtiſſimis humeris Maiella, infeſtiſſimas ventorum iras effugit tutiſſima, praeter Aquilonares, quorum impetus e gelatis montium cacuminibus validiſſimè ruentes, hiſce praeſertim temporibus, Vrbem totam infeſtant. Hactenus patruus. Quapropter (ſi iocosè, vt reor, non ſcriptum) haud ſatis capio Honorati Faſcitelli, illuſtris Poetae, Hendecaſyllabum carmen, cùm ſub initium ſcripſit: H. Faſcitell. inter Poet. nob. ab Vbaldino vulg.

O inter veterem, & nouam TEATEN
Qui me Dij ſtatuiſtis immerentem;
Quid vobis voluiſtis? an poetam
Veſtrum perdere per iocum, atque ludum?

Haec autem cùm ità ſint, id eſt, mare non attigiſſe Marrucinos, ijs tamen in Hadriatico littore ſatis nobile nauale fuit. Ait enim Strabo, de Aterno oppido loquens, cui commune cum fluuio nomen, in haec verba: *Vrbs eius cognominis Veſtinorum quidem eſt, eo tamen nauali communiter vtuntur Peligni, & MARRVCINI.* Strab. lib. V

Vtebantur quoque Noſtri Aut, vt aliquid etiam adnectam in eorum gratiam, qui nouellitatibus ſtudent, ſed vti Domini ex Ferdinandi Regis munificentia, qui oppidum, quod hodie Marrucinorum eſt, id eſt, poſitum in Ciſaternino littore, Teatinis benigniſſimè largitus fuit. In Tranſaternino autem manet etiamnum

antiqui naualis monumentum in litterato lapide, qui cùm illuſtris admodum ſit, noſtras has paginulas, ſi integrum exſcribam, ſperem etiam illuſtraturum. Habet autem ſe ità:

L.CASSIO. I-ERMO
DORO. NAVCLERO
QVI. ERAT. IN. COLLEG
SERAPYS. SALON. PER
FRETA. PER. MARIA. RA
IECTVS. SAEPE. PER. VND
QVI. NON. DEBVERAT
OBITVS. REMANERE
IN. A⁻ERN. SET. MECVM
COIVNX. SI. VIVERE
NOLVERAS. AD. STYGA
PERPETVA. VEL. RATE
FVNEREA. VTINAM
TECVM. COMITATA
FVISSEM. VLPIA. CANDI
DA. DOMVS. SALON. C * *
M. P
A⁻ERN. QVI. FVIT. IN. COLL. YSID

Haec lapis.

Ex ijs verò, quae ex Strabone ſupra retulimus, cùm nullam de Frentanis ille mentionem inijciat, haud ità propoſiti mei tenax eram, vt aliquam noſtratibus Marrucinis littoris

ris portiunculam concedere non conieċtaſſem: ſiue aliquo iure produċtam, dilatamque, ad faciliores claſſium appulſus opportunam; ſiue ad vehenda, & reuehenda, quae ad illas parandas neceſſaria. Ambiguus tamen haerebam ob Melae Plinijque auċtoritatem ſummam. Cum ecce, incidentibus fortè noſtris hiſce diſſertatiunculis in manus V.Cl. Lucae Holſtenij, quem *doċtiſſimum itineris ſui Italici comitem* appellauit Philippus Cluuerius, monuit me, virum illum eo in itinere oculatiſſimè cum ipſo obſeruaſſe locos hos fineſque omnes: illamque littoris partem, quae inter Forum, & Aternum eſt, Marrucinis tribuiſſe, quicquid in Tabula ſenſiſſet, quam de Italia antiqua, ante inſtitutum a ſe iter ediderat, quia ſic poſiti a natura fines, & noſtrae Vrbis magnitudo, eiuſque in mari potentia non ſpernenda, & a Romanis oppugnata, vt ex Memnonis Hiſtoria iam vidimus, illum ſuadebant. Suaſerunt ergo me quoque: reliċtiſque Plinio, & Mela, ad viros tantos deſciui, non ob reuerentiam modò, quam ijs debeo, qui Patriae meae finium regundorum arbitri benigniſſimi; verùm etiam, quòd antiqui, quos laudabam, Scriptores, terminum Frentanis Aternum conſtituiſſe potuerunt, vel quia minimam orae partem ad Marrucinos perti-

P.Cluuer. Ital. Ant.lib.II.

c.1.lib.I.

H 2 nen-

nentem nihili fecerint; vt aliàs diximus; vel quia fluuiolus, qui nunc Forus, per id aeuum anonymus; vel demum, quia Aternus haud longè ab eo diſſitus, Romano in orbe notior, celebriorque.

Ceterùm, vt à ſitu, ad magnitudinem tranſeamus, Vrbem ego coniecerim amplam, magnamque nimis. Ad magnitudinem quippe, ſiue ambitus, ſiue multitudinis, accinisse indubiè voluit Conſul noſter Silius, cùm ità cecinit:

Sil. lib. IIX.

MARRVCINA ſimul Frentanis aemula pubes
Corſini populos, magnumque TEATE trahebat.

Et planè ſic conijcio duobus ſuaſus argumentis: ex ſolitudine altero, quae in regiuncula noſtra; altero ex multitudine, quae in Vrbe. De iſta enim Scipio Mazella, ſeu quitis alius, non vulgaris notae Auctor, adnotauit in clade illa, in qua penè periJt Vrbs noſtra ſub Caroli Magni regnum, expugnatore Pipino, trigintaduo millia ciuium circiter occiſa. Si igitur ſub tempus illud, quod longè poſt occaſum Imperium, trigintaduo millia caeſa, vt Scriptor ille profert, conſiderare hinc potes, quanta florente multitudo fuerat. Porrò ex ſolitudine, quae in Marrucinis fuit, magnitudinem etiam coniectare mihi licuit. Nam praeter Vrbem noſtram primariam, vicoſque aliquot innominatos,

S. Mazel. in Hiſtor. Neap. pr. edit.

tos,vix vnum, aut alterum Oppidum in priſcis Scriptoribus obſeruo: ſcilicet Interpromium in Antonino,hoc ipſo nomine in nonnullis ſacris Actis ſub Iuliano memoratum,quod vitiosè in Itineraria Tabula,atque in alijs Actis Interprimum legitur, & Poſſitium in Diodoro, quod ignotum,ſiue neglectum Philippo Cluuerio, viro ceteroqui accuratiſſimo: quaſi regionem diceres vacuam,deſertamque penè, ex confluxu,vt arbitror,Marrucinae gentis in noſtram Metropolim (quae commune ferè illius Oppidum) omnia,& omnes ad ſe trahentem,& abducentem. Quanta autem,aut qualis magnitudo; ſiue etiam multitudo fuerit,definire planè non queo,quippe ne veſtigium quidem veterum murorum reſtat, quod eius rei coniecturam nobis praebeat. Non praebet,inquam, omnibus ſic eraſis,eroſiſque, vt Teate in Teate interdum quaeritem,iram inter,& pietatem. At quid miror,aut indagatum eo? Quoties enim Vrbs direpta,diruta,vaſtata,incenſa? Quod Gothus non euertit, non Vandalus excidit, non exhauſit Langobardus, non Gallus exuſſit? ac demum non infeſtum Italiae Saracenorum agmen euoraſſet? ſi iam iam perituram Ciuitatem non ſeruaſſet IVSTINVS, beneficentiſſimus patronus,ſub Columbulae ſpecie fugans

Anton. in Itin. Tab Itiner. Acta SS. Valentini,& Damiani. Acta SS. Comitij,& Socc. Diodor. lib. XIX

Ad an. Chriſtian. CDXII. CDLV. CDLXXI. & IↃCCCI.

Circ. an. Chr. IↃCCCCXX.

fugans rapaces hos miluos. O quàm verum, quòd vna interdum aequat vrbes hora, quas vix vna ſtatuit aetas! Tu lector haec ruminare, ac meditare: ſitque poſtremum tibi Epiphonema, hoc vnum Senecae verbum: *Aduerſus vrbes idem poſſe fortunam, quod aduersùs homines.* Sen. fil. ep. XCI

CA-

CAPVT V.

Opera, monumentaque in noſtra Vrbe multa. Sed, ſi Nigro accredendum, ſub ſuperiora ſaecula, multò plura. In ijs verò praecipuum fuit marmoreum Achillis caput, quod a Sigaeo allatum quiſpiam credidit. Praeter illud autem tria viſuntur, quae calamo digna: Amphitheatrum, Templum, & via, quae extra Vrbem. De primo meminiſſet Georgius Gualterus: ſi mors non rapuiſſet illum, & ſcripta cum eo. In Templo titulus manet, qui Plinium teſtem habet: & ex eius occaſione de Teatinis Dijs aliquid dictum. Ac de via demum lapis aſſertur, qui declaratur: & Suetonius item illuſtratur.

SPIRAT adhuc antiquitatem Vrbs noſtra, &ſi cremata, non vno buſto, vt de Roma dixit quiſpiam, euerſa non vno fato. Sed agedum luſtremus paulliſper eam, eiuſque opera conſideremus. At, quae, inquies, vel quam? cùm Vrbs infra Vrbem iaceat, atque opera maneant, aut informia, aut ſqualida, aut penitus detrita. Ità profectò eſt. Et tamen haud addubitem,

Digitized by Google

tem, quin noſtra Marrucinorum Metropolis habuerit,ſi quae in Italia fuere, magnifica, & elegantia. Immo, non vt Metropolis ſolùm, ſed vt Colonia etiam (ſi talis fuerit) ad Vrbis Romae protoparentis ritum. Sed quicquid de ea ſit,id certum eſt,Metropoles, vt noſtram appellauit Strabo, quas *Maximas* vocat Iureconſultus Modeſtinus, omnia habuiſſe, quae magnam vrbem decuere: quod partim explicans Procopius,de Melitenis loquutus,ait, quòd *domos aedificarunt, templaque fecerunt, praefectorumque diuerſoria,ac forum,& alia,quae ſunt vrbium inſignia,plateas,porticus,balnea,& theatra, & ſiquid aliud ad magnae vrbis ornatum pertinet*. Habuit itaque,vt veſtigia monent adhuc, quae etiamnum exſtant: & fortaſſis multò plura ſuperioribus ſaeculis.Ait namque Marius Niger,Marrucinos deſcribens,in haec fermè verba: *In his TEATEA, ſiue TEGEATE Metropolis eſt, antiquiſſima ſanè Vrbs, veluti multis in ea locis priorum temporum veſtigia demonſtrant*. Adeò verum, quòd

Strab.lib.V. Modeſtin. in l. ſi duos,de excut.

Procop. de aedif Iuſtin. ſeu orat.III.

M.Nign Geogr pag.

Auſon.in epig. XXXIV.

Mors etiam ſaxis,———

vt ſcitè catèque Auſonius dixit.

Igitur,vt Thermarum veſtigia, quae extra hodiernam Vrbem non vno loco viſuntur,delicatulis relinquam; & alijs alia, aut minutula,

aut

aut reijcula; ego quatuor oſtentarim libens, quae eruditorum ingenia, ſtudio quodam nouitatis alliciant. Ea ſunt Achillis marmoreum caput; Amphitheatrum, Templum, ac demum via, quae extra Vrbem. Itaque exſtabat in noſtra Vrbe ſub Auorum aeuum Achillis caput, & exſtaret etiamnum, niſi Didacus Mendotius Aprutij Praeſes, in ſuum Muſaeum traſferri id mandaſſet. Credidit quiſpiam caput illud a Troadis Sigaeo, vbi quondam, Dycte, ac Srabone teſtantibus, fortiſſimi illius ducis monumentum, ac templum erat, ſub Olympiadem CLX VII. in noſtram Vrbem tranſlatum fuiſſe, in eaque deinde poſitum ad Patriae decorem, Graecum titulum meruiſſe: atque iſti iamiam perituro, in faſtigio porticus Metropolitanae Baſilicae, in quo caput ſequioribus ſaeculis repoſitum, Echoicum, ſiue Echoinum carmen, quod Leoninum vulgò vocant, haud multis ab hinc ſaeculis ſubſtitutum. At quicquid de Graeco ſit, quem commentitium, & ſpurium eſſe non ambigam, ac proinde his páginulis indignum; Echoinum carmen, quod vulgarem ſententiam laudat, ſic protſus ſe habet:

Dyct. Cret. de bell. Troi. lib. IV. Strab. lib. XIII.

SVM CAPVT. ACHILLIS. QVONDAM. DOMINANTIS. IN VRBE
THETIS. ET. IN. VILLIS. HOMINVM. ME. PVBLICO. TVRBAE

I ACHIL-

ACHILLEM. MAGNVM. TESTATVR. IMAGO. FVISSE QVEM. THETIS. GENVIT. TROIANOS. EDOMVISSE ACHILLIS. MAGNI, SI. VIS. COGNOSCERE. VVLTVM QVEM. THETIS. GENVIT. VIDEAS. HOC. MARMORE. SCVLPTVM

Porrò viſuntur etiam in noſtra Vrbe Amphitheatrum, ac Templum; ſiue, vt aptiùs dicam, Amphitheatri, Templique ruinae: huius quidem in hodierna Vrbe; illius verò prope Vrbis portam, quam noſtri Aui ab ingreſſu Alphonſi Regis Regalem appellauere. Et quidem Amphitheatrum, lateritium, ſed mira ſoliditate formatum eſt: ac tale, licet in ſuis ſemiconditum ruinis, vt dignum, quod Indici adderetur, quem dedit magnus Lipſius, eorum, quae in Italia. Addidiſſet certè Georgius Gualterus Auguſtanus, meus olim amicus, qui vidit, & obſeruauit (neque vnicum in Aprutio) niſi mors ſuſtuliſſet eum. Perijt enim infeliciſſimè, dum in Siciliam adnauigabat, in Melitenſium & Biſertenſium triremium conflictu, ictu bombardae a Barbaris exploſae: quae doctum virum perdidiſſe non contenta, perdidit etiam ſua ſcripta, quibus illuſtrare meditabatur Italiam. At, vt redeat oratio noſtra, vnde egreſſa fuerat, ab Amphitheatro haud longè diſtat & Templum, quod ſemiſepultum, ac penè exciſum velipſum iacet. Exſtat tamen ibi, licet

non

non eo loci, vbi olim, nobiliſſimus titulus a M.Vettio poſitus: in cuius agro, vt alibi relatum a nobis eſt, portentum viſum. Eſt autem huiuſmodi: (STORVM

M.VETTIVS.MARCELLVS.PROC.AVGV.

(LLS.P.F

ET.HELVIDIA.C.F.PRISCILLA.MARCEL.

Sed procul eſte profani, eſte procul. Illud enim dicauere noſtrates Teatini Apoſtolorum principibus, ſub Nortmannorum regnum, id eſt, anno Chriſtiano CIↃLXIIX. inducto pro falſis Dijs verò Deo (quod & de Pantheo ante fecerat Bonifacius Pontifex, Aprutij noſtri ſidus) Inſcriptionemque addidere, quae adhuc exſtat, rudem, ac ruditer efformatam. At, quicquid de Chriſtiano ſit, hariolabatur olim quiſpiam fuiſſe Caſtori, & Polluci dicatum Antiquum. Ego verò coniecerim potiùs, aut Herculi, aut Dianae: Herculi quidem, tùm quia hunc fuiſſe praecipuum Teatinorum Deum, ac Tutelam, mihi ſemper ſuaſerim; tum quia gladiatoribus, & corpus exercentibus, vt doctiſſimus Turnebus aduertit, praeeſſe idem exiſtimatus. Dianae verò, quoniam & ipſa quoque noſtratium Dea, & Amphitheatrum, quod a Templo non procul, dedicari etiam illi ſolitum, vt ex Tertulliano, & Caſ-

Hadrian. Turneb. aduerſar. lib.XX.c.XXVII. Lipſ. de Amphit.c.IV.

ſiodoro elegantiſſimus Lipſius adnotauit.

Dixeram autem, nec nunc abnuo, Herculem inter antiquae noſtrae Vrbis Deos fuiſſe praecipuum, nam ſic me plurima ſuadent monumenta, plurimaeque ſtatuae, atque imagines, quae aut viſuntur publicè; aut paſsim reperiuntur; aut ſeruantur priuatim. Neque eſt, quod miretur quiſpiam, ſi argumentum ex origine reuocauerit. Quippe, ſi Hercules, ex Varronis, & Feſti teſtimonio, idem ille eſt, qui Sabinis Sancus, ſiue Sanctus, vtramque magno Auguſtino lectionem agnoſcente; illum profectò, qui Sabinis, & Graecis fuit, a quibus noſtri, fuiſſe non dubitauerit noſtratium Deum. Reperiuntur ergo ſeruanturque Herculis monumenta plurima. Inter illa autem equidem vel praecipuum duxerim Emblema, ſiue Muſiuum opus nobiliſsimum, picturatis marmorum cruſtis belliſsimè variegatum, infra Fornaciorum domum repertum nuper; nunc, vt audio, ſeruatum penes Hieronymum Nicolinum IC. & ciuem meum, ipſum etiam patriarum rerum curioſum indagatorem. In quo fabulam habes, quae olim conficta, Herculem, debellato Acheloo, victoriae praemium adeptum Deianirae nuptias. Conſpiceres namque Herculem illum cum Acheloo committentem pugnam, tau-

Varr. de L. L. lib. IV. Feſt. in fragm. D. Aug. de Ciu. Dei lib. XIIX. c. XIX.

taurinum caput habente, & circum eos Curetum turbam, quatientium cymbala: quaſi adplaudentium, dixeris, victori Herculi, non pugnanti. Sed, ſi haec de Hercule, non minorem alia de Diana coniecturam mihi praebent. Ipſam enim Teatinorum fuiſſe Deam, praeter aliquod aliud argumentum, monet me Templum, vbi fortaſsis illi olim, ſub ſuperiora dicatum ſaecula Virgini verè puriſsimae, quam ctrium callium, quaſi Triuiam, appellauere cognominem, a tribus callibus, ſiue vijs, in quibus ponitur. Id enim Dianae excitatum ego crediderim, quae Triuia dicta eſt, & coli praeſertim ſolita in Graecis vrbibus, vt Varro vir doctiſsimus adnotauit. Inquit namque, quòd *Titanis Triuia Diana eſt, ab eo dicta Triuia, quòd in Triuio ponitur ferè in Oppideis Gracceis.* Varr. de L. L. lib. IV.

Porrò inter Teatinorum Deos Apollinem etiam haud ineptè exiſtimauerim reponendum, nam ſic me monent, quae alibi laudaui, Sanctorum Acta. In quibus etſi, *Zappinam*, legimus (deturpato fortè vocabulo, vt in vulgato Anaſtaſij Codice, & in alijs Sacris Actis contigiſſe reperio) *TEATINAM* tamen pro, *Zappinam*, legendum eſſe omnino ſuadent, cùm itineris ratio a Sanctis viris inſtituti, qui in Actis illis laudantur; tum Vrbis noſtro reſpon-

Acta MS. SS. Valentini, & Damiani.
Anaſt. in Sergio II.
Act. SS. Comitij, & Socc.
Vbi Catanenſes & Textinae pro TEATENSES, & TEATINAE.

ſpondens ſitus. Et qui inter iſta prior eſt mihi, additus ſententiae calculus a I. Baptiſta Maro viro docto, & de Sacris Antiquitatibus optimè merito. Haec verò cùm ità fuiſſe coniectaſſem, haud ità tamen prorſus ſenſerim, vt ab ipſo Hiſtoriae auctore, nomen, quod vitioſum credimus, ſic efformatum non putem. Vero enim haud abſimile mihi videtur, oppidum fuiſſe illius omnino nominis, noſtrae Vrbis ſuburbanum: atque ex ijs fortè, quos vicos appellauit Strabo, cùm de noſtratibus Marrucinis, viciniſque populis ſcribens, ait: *Degunt hae gentes ferè in vicis*. At ſuper omnia, quae de noſtratium Dijs, argumenta retulimus, inſigne admodùm eſt, quod ex duobus Numiſmatis habetur, quae ex nobiliſſimo ſuo Muſaeo nobis humaniſſimè ſuppeditauit Franciſcus Gothifredus, Patricius Romanus, vir valdè eruditus. Alterum enim caput Herculis habet, & in auerſa parte Leonem tranſuerſamque Clauam, cum Inſcriptione: TIATI; alterum verò Mineruae galeatę (quae & ipſa Teatinorum Dea, nomen alicui fecit noſtri agri parti, vbi fortaſsis illi dicatum Templum) & in auerſa Noctuam, quae Athenienſium etiam inſigne fuit, cum eadem Inſcriptione: TIATI, pro TEATI, hoc eſt, Teatinorum: I, litera

I. B. Marus in Not. MSS. ad Acta SS. Val. & Dam.

Strab. lib. V.

litera pro,E, variata,vel quia ex craſsioris dialecti vſurpatione,hac pronunciandi forma indigenae vterentur, Aboriginum, ſeu Oſcorum more prolato verbo, quorum linguam cum lacte noſtrates crediderim ſuxiſſe; vel quia Antiqui, vt Gruterus in Inſcriptionibus obſeruauit (quod mihi etiam non improbatum) I, pro, E, aliquotiens ſcriberent,vt in ea praeſertim appatet,quae Romae exſtat in Mathaeiorum Hortis, vbi, VIA ARDIATINA, pro, ARDEATINA, legitur. Numiſmata autem ipſius prorſus formae ſunt, quam lectoris oculis nunc damus:

I. Gruter de ijs quae ad Gram. pert.c.XXIX. & Inſcript. pàg. MCXXXIX.

Sed vix dederamus, cùm ecce Ioannes Petrus Bel-

Bellorus, politioris amoeniorisque literaturae vir, nouam noſtro operi materiam addidit, & Patriae meae decus. Tertium enim Numiſma ex Muſaeo Franciſci Angeloni rerum antiquarum ſtudioſiſsimi indagatoris mihi ſuggeſsit, in quo galeatae itidem Mineruae caput, vt in Gothifrediano iam vidimus, nobis oſtenditur, & in auerſa parte Noctua, cum pari Inſcriptione: ΤΙΑΤΙ. Eſt autem hunc in modum effictum:

Quae non ex ijs ſolùm, quae praeſcripſimus ad noſtram Vrbem pertinere exiſtimamus; ſed character etiam, quem oſtendunt ſingula, ſatis ſuperque id euincit.

Ceterùm via ſe offert oſtendenda, quae extra Vrbem, mirifica quondam, ac plurimo opere munita. Et quidem ea eſt, quam a Cerſennia, per noſtrum Teatinum agrum, vſque ad

Aterni

Aterni oſtia Imp. Claudius muniuit: atque à ſuo nomine Claudiam appellauit. Ità enim me Columella viaria docuit, quae & numerum milliarium habet, in agro Ioſephi de Lecto IC. & ciuis mei non multis ab hinc annis inuenta. In qua titulus exſtat a me nuper eruderatus vnà cum Nicolao Toppio amico meo. Habet autem ſe ita:

TI. CLAVDIVS
CAISAR
AVG. GER. PONT. MAX
TRIB. POT. VIII. IMP. XVI
COS. IIII. PP. CENSOR
ꟼIAM. CLAVDIAM. ꟼALER * * *
A. CERFENNIA. OSTIA. ATE * * *
MVNIT. IDEMQVE
PONTES. FECIT
XLIII

Erat Cerfennia, vt Tabulae Itinerariae habent, inter Montem Imeum, & Marruuium poſita: quorum alterum, priſcum ferè nomen retinentem, Collem Armeum Cluuerius putauit; alterum Morream: ſed falsò; neutro verè ex ijs oppidis hodie ſito, vbi olim, quae laudauimus, antiqua. Nam quantum ex Itinerarijs Tabulis coniecto, Mons Imeus, non ad Fucini ripam, in qua nunc Collis Armeus; ſed ad Apennini ra-

Tab. Itiner.
Ferd. Vghel. de Ital. Sac. To. I. in Epp. Marſicam.

K

radices,ſeu potiùs infra,ſitus erat. Et vbi nunc Collis Armeus,Cerſennia olim poſita, vt Pontificium diploma me ſuadet, quod opera Ferdinandi Vghelli viri eruditiſſimi nuper eſt editum: coalitis in vnum fortè ambobus oppidis ſub ſatiſcentis Imperij aetatem: rebuſque ſic compoſitis,vt Cerſennienſium, & Montimenſium promiſcuus ager eſſet: & quia fortaſſis a Monte Imeo in Cerſenniam maior populi,tamquam in amoeniorem locum,pars tranſlata,Montimenſium nomenclatio.Marruuium autem ad orientalem Fucini oram,quem Phorcum appellauit Lycophron,à Phorco fortè marino Deo, à quo originem duxiſſe Rhoetum Marrubiorum regem, ex Alexandro Polyiſtore Seruius ſcripſit,ſitum fuiſſe (cùm Morrea longè ab eo diſtet) praeter nominis rationem, de qua idem Seruius alibi laudatus meminit, vel ipſae ſuadent magnae illius vrbis,aquis obrutae,reliquiae, inter quas nuper repertum titulum exſcripſit, mihique tranſmiſit Mucius Phoebonius, vir eruditus, & ad ea loca illuſtranda apprimè factus. Eſt autem huiuſmodi:

Lycophr. in Alex.
Seru.ad Aeneid lib.X.

CO. MESTIO. PAV
LINO. CV
PRAEF. VRBIS. FERIARVM
LATINARVM. QVAESTO
RI

RI. VRBANO. AED. CER

PRAETORI. EODEMQ

TEMPORE. PRAETOR

AETR. VR. XV. POPVL

CVRATORI. P. SPLENDI

DISSIMAE. CIVITATIS

MARS. MARR. EODEM. TEM

PORE. ET. CVR. VIAR. TIB. VAL

ET. ALIM. PATRONO. ABSTI

NENTISSIMO

Atque haec ex occaſione, de Marruuio, & Monte Imeo ſatis. Quid? ad Silij dictum, Sil. lib. III. — *ſedeamne, vt nouerit vna Illa tantùm*, Patria?

Inſcriptio autem, de qua meminimus, in noſtro agro reperta, & ſi ad hanc de via hiſtoriam vnica, Scriptorum tamen teſtimonio haud caret. Iulius enim, vt Suetonius ſcripſit, *deſtinauerat*, ad noſtrarum regionum illuſtre decus, *emittere Fucinum lacum*; *& viam munire à mari Supero per Apennini dorſum ad Tiberim vſque*. Sueton. in Iulio c. XLIV. Sed cùm neutrum ille incaepiſſet, Claudius perfecit vtrumque. Perfecit quidem primum, & ſi non ritè, (manum poſteà admouente Hadriano noſtro, vt Spartianus innuit.) Spartian. in Hadr. Tac. Ann. lib. XII. Plin. lib. XXXVI. c. XV. nam miſſis, quae à Tacito, Plinio, atque ab alijs ſcripta ſunt, ait idem Suetonius de Claudio ſcribens, quòd Sueton. in Claud. c. XX.

emiſit tandem, *poſt vndecim annos, quamuis continuos, triginta hominum millibus ſine intermiſſione operantibus.* Sed & non contentus emiſiſſe, commiſit etiam Naumachiam, in qua Xiphilinus ex Dione, centum triremes, ideſt, *vtrinque quinquaginta,* & Tacitus, *vndeuiginti hominum millia armaſſe,* memoriae produnt. Exundaſſe verò paucos poſt annos, quantùmuis longo, ſed irrito opere emiſſum, violentiaque circumadiacentes agros perdidiſſe, occluſis fortaſſe ſpecubus, qui pridem effoſſi, teſtatur lapis, tametſi non integer, qui Auiani in Marſis exſtat in Templo Diui Apoſtoli Bartholomaei (quod olim Iano dicatum, nomen illi oppido feciſſe ferunt) a me nuper obſeruatus, dum M. Antonij Columnae, Romani Principis, & Magni Citerioris Siciliae Comeſtabuli, in eius perampla in Marſis Toparchia, gerebam vices. Habet autem ſe hunc in modum:

Xiphil. lib. LX. Tac. Annal. lib. XII. Ad an. V. C. IↃCCC.

IMP. CAESARI. DIVI
NERVAE. FIL. NERVAE
TRAIANO. OPTIMO
AVG. GERMANICO
DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII
COS. VI. PATRI. PATRIAE
SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS
OB. RECIPERATOS. AGROS. ET. POSSESS**
(RE**

QVOS

QVOS. LACVS. FVCINI. VIOLENT * **

Porrò de altero opere,hoc eſt, de via munienda per Apennini dorſum,quod id conijcio , quod Pelignis,Marſiſque noſtratibus commune, (ſi potiùs de via Ancona ad Tiberim perducenda Caeſar non cogitauerit) Lapis, quem praeſcripſimus,quempiam firmare poteſt . In eo enim habemus, ipſum etiam Claudium viam muniſſe , non a mari Supero ad Tiberim ; ſed a Cerſennia,prope quam Valeria via,vſque ad Aterni oſtia,quae in ora Superi maris . Valeria enim,quae ab eius nominis vrbe in Marſis nomen ſumpſit ; reſtituitque non ingrata Prouinciae,quae mox in noſtro Aprutio,a Tybure incipiens , vt Strabo notat , ducebat *in Marſos, & Corfinium Pelignorum vrbem primariam*.Et o ſi talia nunc Principes,quam gratiam, quam gloriam propagarent imperij ſui!Itá,itá. Huc flectite,huc ſpectate. Nam ſic benè ſubditis,ſic aeternum vobis. Strab.lib.V.

CAPVT VI.

Ager Marrucinus Teatinusue nulli ſecundus: & in eius rei teſtimonium duo afferuntur Plinij loci: itemque tertius. Hinc ex occaſione omnes ferè Aprutij agri laudantur: oſtenditurque ex Columella Marrucinum agrum cum Italiae nobilioribus certare. Porrò fertiles quoque Marrucini montes: in iiſque praeſertim Nicates: ad idque fortaſſis acciniſſe Papinius voluit, cum de Veſuuio alicubi ſcripſit. Immo non fertiles ſolùm, verum diuites etiam herbis, aquiſque ſalutaribus: ad quod duo non infra veteres, Blondus, & Niger, in teſtimonium aduocantur.

TEATINVM, Marrucinumque agrum, parem multis, nulli ſecundum rerum opifex natura dedit. Et verè, vbi vberius, vbi pulchrius ſolum? Nullibi planè, ſi par alicubi. Nam hic omnis admodum regio, aut picturata floribus; aut gemmata pomis; aut diſtinta oleis; aut eſt intertexta vinetis. Pubent hic arbores penè ſemper, laſciuiunt herbae, prata luxuriant. Hichic natalis tellus, aut eſt collibus excul-

cul-

culta fructiferis; aut vberibus amoenata vallibus; aut aequoribus dilatata campornm. Vnde, cùm haec ità ſint, haud abſimile vero crediderìm, Magnae Matri Deûm, vt P. Marſus alicubi voluit, dicatam noſtram Vrbem fuiſſe, non Silij quidem, quo falsò vtitur, teſtimonio, quemadmodum a nobis alibi dictum eſt, ignoſcibili ſanè, & ſaeculo, vt quiſpiam dixit, condonanda ignoratione; ſed, vt de Reate, Magnae, teſte ipſo Silio, Coelicolum Matri dicato, eruditiſſimus Dauſqueius coniectauit, quòd *opima circa regio*. Ait enim Solinus, quòd *magna mater Cybele ſolorum Dea eſt*. P. Marſ. in Sil. lib. IIX. lib. III. c. I. Sil. lib. IIX. C. Dauſq. in lib. Laud. Solin. c. IIX.

Itàque, vt ad ea progrediamur de more, quae de noſtro agro Scriptores dixere, apponere hic primùm lubet, quae Plinius ſemel, atque iterum narrat de aruis, oleiſque in Teatino agro in contrarias ſedes tranſgreſſis. Scribit enim in haec verba: *Non minùs mirum oſtentum & noſtra cognouit aetas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus: pratis, oleiſque (intercedente via publica) in contrarias ſedes tranſgreſſis, in agro MARRVCINO, praedijs VETTII MARCELLI equitis Romani, res Nerònis procurantis*. Mira res certè! quam tamen ipſemet ſcriptor hiſce verbis firmat: *Super omnia, quae vmquam audita ſunt, erit prodigium in noſtro aeuo*, Plin. lib. II. c. XCIII. & lib. XVII. c. XXV.

anno

anno Neronis principis ſupremo, factum in agro MARRVCINO, VETTII MARCELLI equeſtris Ordinis praedijs, olueto vniuerſo viam publicam transgreſſo, aruiſque inde e contrario in locum olueti profectis. Haec Plinius. Qui licet aliorſum, opportunè tamen nobilem nobis indicat Teatinum agrum: ideſt, laetum aruis, oleiſque veſtitum.

Porrò ad ea, quae praediximus, comprobanda, Plinio Plinium, vt arbori fructum, ſuccenturiare non pigebit. Scribens enim de ficis, ità fatur: *Honos laudatas ſernat in capſis, Ebuſo inſula praeſtantiſſimas, ampliſſimaſque: moxque in MARRVCINIS.* Fici ergo Marrucinae nobiles, quia in nobiliſſimo enatae agro: atque ipſae fortaſſis, quas ex agrorum vicinitate Cloatius penes Macrobium Marſicas appellauit (ſi tamen vulgata lectio deprauata non ſit) nempe nullas, aut pauciſſimas agro Marſico producente. Marſicae igitur aeedem, quae Marrucinae. Immo quicquid olim, aut nunc Aprutina regio, habet etiam Marrucina tellus: quia vna iſthaec quotquot in Aprutio, aut ſuperat, aut aequat agros. Quippe ſi Praetutiana vina Plinius, & cum Plinio Dioſcorides laudant; habent etiam, quibus gemmantur, vineas noſtri colles: habent quoque ceteri Marrucinorum terreni mon-

Plin. lib. XV. c. XIX.

Macrob. lib. III. c. XX.

Plin. lib. XIV. c. VI.
Dioſcorid lib. V. c X. & XI.

monteſ. Si celebrat idem Plinius Pelignà lina, Pelignamque terram Cerere feracem Ouidius canit; indulget haec omnia Marrucina feraciùs. Si Albae poma extollit Silius, quibus illa *Plin. lib. XIX. c.I. Sil. lib. IIX. Symmach. ep. LXXVII. lib. IX*

——— *rependit ariſtas:*

Et cum Silio celebrat Symmachus *in Marſos translata poma Phaeacum*; non minùs ijs noſter ager pingitur, quàm quaeſtuoſis fluctuant in ſegetibus vndae. Si Veſtinum caſeum Plinius praedicat, & cum Plinio Martialis, qui Veſtino de grege venit: itemque Perſius pernas *Plin. lib. XI. c. XLII. Martial. lib. XIII Perſ. ſat. III.*

——— *Marſi monnmenta clientis;*

profert haec quoque Marrucina regio. Ac denique, ſi Picenas oliuas, quae inchoant finiuntque dapes: hortoſque Amiterni felices vel ipſe Martialis laudat: ſi virentem Pinnam Silius canit, atque *Martial. loc. lau. Sil. eod. IIX.*

——— *haud tardè redeuntia paſcua Anellae.*

gignit haec omnia noſtra tellus. Immo id vnum adiecerim, & verè, quòd quicquid olim, & nunc Italia, vna Marrucina protulit profertque humus. Sed quoniam iam ſuccumbo materiae, ſermoni meo vnus Columella ſuccedat: Qui exaggeratè cumulans Italiae praeclaros hortos, hunc in modum fermè pangit: *Columell. de re ruſt. lib. X.*

Tunc quoque conſeritur toto quae plurima terrae
Orbe virens pariter plebi regique ſuperbo

L *Fri-*

Frigoribus caules,& veri cymata mittit,
Quae pariunt veteres ceſpoſo littore Cumae;
Quae MARRVCINI, quae Signia monte Lepino,
Pinguis item Capua,& Caudinis faucibus horti,
Fontibus & Stabiae celebres,& Veſbia rura,
Doctaque Parthenope, Sebethide roſcida lympha,
Quae dulces Pompeia palus, vicina ſalinis
Herculeis, vitreoque Siler, qui defluit amni,
Quae duri praebent cymoſa ſtirpe Sabelli,
Et Turni lacus,& pomoſi Tyburis arua,
Brutia quae tellus,& mater Aritia porri.

Haec ruſticae rei nobiliſſimus ſcriptor. At, ſi antiquam hiſtoriam nouis comere auctoritatibus liceat, duorum hac de re teſtimonia tibi ferre perplaceat: Alterum quidem Sapientiſſimi regis Roberti in diplomate pro Teatinis dato, quo in Aternum aliqua immittere permittit, atque inde per mare transferre, nullo ſoluto Aternenſibus pedagio: quod & ante eum Petrus Cardinalis Capocius, Apoſtolicus in his partibus Legatus, benignè conceſſerat; alterum verò eruditiſſimi patrui mei, in epiſtola, cuius partem alibi dedimus, ad Thomam Maſcambrunum miſſa. Ait ergo patruus, poſtquàm alia de noſtra regione ſcripſerat, in hunc planè modum: *Abundat praetereà tritico, oleo, porco,*

P.Card.Capoc. in diplom. ſub an.CIↃCCLI.

L.Camarra patruus in ep.MS.

co, haedo: ex fructibus maximè ficu. Robertus verò ſic fermè: *Praeter abundantiam aliorum victualium, quae natalis telluris foecunditas continuatè producit, ficus praeſertim, vinum, & oleum ſic eis affluenter exuberant, quòd de illis, & vſibus conſulunt proprijs, & commoditatibus prouident alienis.* Quid illuſtrius? quid viuacius? Robert. in dipl. ſub an. CIↃCC CXIV.

Ceterùm, ſi fertiliſſimum vidimus Teatinum agrum, haud illi diſſimiles Marrucinos montes eſſe non negarim. Inter montes autem hic appello Nicatem (ſi Nicates Maiella ſit, vt ex Liuio Niger, Ortelius, & Carolus Stephanus putant) Maiellae nomine ſub aetatem mediam, vt Petrus Diaconus innuit, *prae magnitudine appellatum*; priſco verò, vt coniectare mihi licet (quod ferè de Alpibus Feſtus aſſeruit) a niuium copia vocitatum: qui ab Apennino diuiſus, quaſi humilem dedignans illum, ſuperbiſſimo faſtu ità ſeſe tollit in altum, vt ferè ſemper condat inter nubila caput. Is igitur, cuius ambitus ſexaginta penè milliarium eſt, decem ferè procul ab noſtra Vrbe poſitus, ſi verticem demas, obductum penè ſemper horrore niuali, & hunc etiam per Caniculam verno tepore non orbatum, totus fertilis, totus vber, totus amoenus eſt: ipſi ferè Campano Veſuuio ſimilis, vbertate natali plurimos alens inhabitan-

M.Nig. in Geogr. A. Ortel. in Theſ Geogr. C.Steph. in lex. Geogr. Hiſt. P.Diacon. in Vit. S. Aldemarij. Feſt. in fragm.

rantes. Similem autem Veſuuio dixeram, quia ad haec planè Papinius acciniſſe mihi videtur, de Veſuuiano ſcribens incendio: qui non tàm a Teate procul eà fata cupiens, quàm a Marrucinis montibus inſaniam ſimilem, ad Marcellum ità ſcripſit:

Papin. Stat. Sil. lib. IV.

Haec ego Chalcidicis ad te, Marcelle, ſonabam
Littoribus, fractas vbi Veſbius egerit iras
Aemula Trinacrijs voluens incendia flammis.
Mira fides! credet ne virûm ventura propago,
Cùm ſegetes iterum, cùm iam haec deſerta virebunt,
Infra vrbes populoſque premi? proauitaque toto
Rura abijſſe mari? nec dum laethale minari
Ceſſat apex. procul iſta tuis ſint fata TEATE,
Nec MARRVCINOS agat haec inſania montes.

Fuit quidem procul clades iſta aeuo illo, quod optimi Imperatoris Titi, ad Orbis delicias, ad Aprutij noſtri aeternam gloriam nati: fuit quoque aetate noſtra. Nam, cùm denuo ſub finem anni Chriſtiani milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi primi praeter morem mons ille conflagraſſet; ſonitus quidem, boatuſque exauditus ingens in noſtra Vrbe ab Auſtrali latere, vnde nobis Campanum Cœlum; nulla tamen a nobis flamma viſa, non fumus, non cinis: Et tamen,

Ad an. VC. IↃCCCXXXIII
Ad an. Chriſt. CIↃIↃCXXXI

men, vt Silius noſter ait, Sil. lib. XVII.

Et pelago, & terris fuſa eſt Vulcania peſtis,
Videre Eoi monſtrum admirabile Seres
Lanigeros cinere Auſonio caneſcere lucos.

Vtinam ſic procul ſemper Sanctorum Vrbis Praeſidum beneficio! primique praeſertim, qui non ſemel obiectu ſolo ſui Brachij, quod ſemper nobis in ſiniſtris Dexterum, Tartareos hoſce ignes ſumma omnium admiratione reſtinxit.

Atqui, vt, vnde euagata fuerat, noſtra redeat oratio, non pinguia ſolùm, foecundaq. ſunt in Marrucinis montibus arua; ſed, vt de noſtratibus Marſis Maro dixerat, Marrucinis quoque

—— *quaeſitae in montibus herbae.* Virgil. Aeneid. lib. VII.

atque in ijs omnino, vt mihi ſuadeo, quos cum noſtratibus item Veſtinis, ob coeli, ſolique eiuſdem naturam, ac vicinitatem confundens fortè Dioſcorides, ab herbarum, medicaeque materiae copia non vno loco dilaudat. Quaeſitae igitur herbae: & quaeſitae etiam aquae, tum ab Italis, tum ab exteris: ac meliori fortè fortuna, qua Vmbro Virgilio ſuus. Nam quibus medicorum conſilia prodeſſe neſciunt, vnus, vt praetermittam alios, praeſtare Nicates videtur, vel herbis ſalutaribus, quibus crinitae vbique valles, comataque iuga; vel aquis, quae non vno manant loco, ſulphuratis, bituminatis, nitroſiſque, Dioſcorid. lib. I. II. & IV.

que,

Digitized by Google

que, haud poſtponendis ceteris in Aprutio vim medicam habentibus: ſiue eae Cutiliae ſint, a Plinio, Seneca, Celſoque laudatae; ſiue eae, quas Pinnae in Veſtinis Vitruuius celebrauit. Celebrat autem bituminoſam aquam, ſiue oleum e Marrucinis montibus fluentem Fl. Blondus hiſce verbis: *Lucus oppidum eſt Aterno proximum, ad fluuij vnius oſtium, quem hinc Raſens, inde Orta torrentes ex Maiella cadentes efficiunt: interque eos torrentes Caramanicum, & oppidulum ab Aterno recedens monti haeret, ſub quo fons olei petronici ſcatet: quod quidem oleum Theutonici, Vngarique diligentiùs, quàm Italici, & colligunt, & aſportant.* Oppidulum verò vocitatur a Nigro Cantalupum, *ſub quo*, ait, *fons eſt perennis liquoris odore foetido. Illi oleum petronicum nominant, medicamini accommodatum, quo Aterni aqua inficitur. Emanat enim in flumen ipſum.* Haec Scriptores haud infra veteres. Sed quid herbas excupimus, vel aquas? Abſcondit vnus in viſceribus Nicates, quod repertum dat omnia. Nutrit enim mons iſte viuum, purumque argentum, nutritque item puriſſimum aurum. Et, ſi nulla de his in Scriptoribus mentio, cauſſa fuit, vt noſtro monti, quemàdmodum toti Italiae, veluti parenti, parceretur. Putat enim Plinius veteri interdicto patrum id cautum. Alioquin nullam foecundiorem metallorum eſſe tellurem.

Plin. lib. XXXI. c. II. & VI.
Sen. qq. nat. lib. III. c. XXV.
Celſ. lib. IV. c. V
Vitruu. lib. IIX. c. III.
Fl. Blond. de It. illuſtr. lib. XII.
M. Nig. in Geogr.

Plin. lib. XXXIII. c. IV.

L. CAMARRAE DE TEATE ANTIQVO

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Vrbi noſtrae coaeuam fuiſſe remp. oſtenditur: in eaque triplicem ſtatutum ordinem. Acceſſit item externus ſplendor, nam Romana ciuitate noſtrates donati: imperfecta priùs, moxque perfecta. Ad idque vetuſtiſſimus titulus expenditur, & cum eo qui de bello Marſico ſcripſere. Qua verò in tribu cenſuerint, non ſatis admodum conſtat. Conijcitur tamen, vel ex Tullio in Sergia; vel ex lapidibus in Arnienſi. Ceterùm aſſignatum aliquando eius agrum fuiſſe, & cum Colonia, videntur voluiſſe Frontinus, & Lapis. Sed re meliùs perpenſa, oſtenditur noſtram Vrbem Municipium fuiſſe ſemper, numquam Coloniam accepiſſe.

CVM naſcente Vrbe noſtra, rempublicam quoque natam ego crediderim: liberam, ſui iuris, nobilem, efflorentem: non ex varijs, qui influxerint, po-

populis, vt de Roma dixit quiſpiam, ipſam factam, aut cougregatam; ſed ex vno Graeco, eoque ſelecto. Graeci igitnr, qui, vt communis fert ſententia, noſtram Vrbem condidere, ſtatum etiam reipublicae, illumque optimum impoſuere. Optimum, inquam, laudandumque, nam Athenienſium ad morem, ab vrbium capite Roma, poſt aliquot quoque ſaecula imitatum; triplicem in ea ſtatuerunt ordinem: Senatorum, Equitum, Populi (ſi tamen de equeſtri ſpurio Lapidi fides, cùm ante Romanam ciuitatem acceptam, vix crediderim reuera ſtatutum). Statutum autem in ea fuiſſe ſemel, firmauit Lapis alter, ſed legitimus: qui paucis ab hiuc annis effoſſus in noſtra Vrbe, Neapoli me tum morante, perijt (proh ſcelus!) in ipſo lucis aſpectu. In eo enim, ſi verum mihi quiſpiam retulit, de principe iuuentutis habebatur mentio: qui, cùm primus inter Equites ex tabulis nominatus olim fuerit, ſatis ſuperque indicat, in noſtra Vrbe equeſtrem ordinem fuiſſe: & cum equeſtri, qui Senatorum ſeminarium, vt Lampridius de Romano dixerat, Senatum etiam, Populumque.

Ceterum Vrbs noſtra non ſuo tantùm, ſed externo etiam honore reſplenduit. Datam enim ipſi Romanam ciuitateuι obſeruamus: ſed

pri-

primò imperfectam; ſiue, vt cum alijs loquar, ſine ſuffragij latione; mox cum ſuffragij, ſiue perfectam. Et quidem imperfectae vnus Diodorus meminit, ſed verè. Verè, inquam, nam ſuffragatur ei quadratus Lapis nobiliſſimus, in arae ſpeciem factus, qui Teate olim, pro foribus Templi magno Martyri Laurentio dicati, deſpectus iacebat: mox verò ad domeſticum cuiuſpiam opus accommodatus: Suffragatur ſanè, nam praeter detritas omnino literas, ob antiquiſſimum natalem eius, duo dumtaxat primi verſiculi, quae grandiuſculis exarata literis, haec verba, & vix etiam, leguntur: Diodor. lib. XX. Ad an. VC. CDXLVIII.

GENIO. MVNICIPI

Quibus planè, ſi quid argumentari licet, noſtrae Vrbis Genio aram illam dicatam coniecerim, nouo tum fortaſſis Municipij honore decoratae: vel ad aeuiternam beneficij memoriam; vel in gratias *muneris*, vt A. Gellius ait, *honorarij cum pop. Romano* communis. A Gell. lib. XVI c. XVI.

Porrò Teatinis Marrucinisue, poſt Marſicum bellum, vnà cum reliquis hodierni Aprutij populis, datum etiam perfectae ciuitatis ius fuiſſe, nullus eſt, qui ambigat. Datum profectò fuit, vt Scriptorum plurimi prodidere; ſed inter multos, vno ego Velleio contentus fuerim; Vell. lib. II. Ad an. VC. DCLXIII.

qui, poſtquàm de re narrauerat, inter Romanos ſocioſque variè geſta, ſic fermè ſcribit: *Paullatim recipiendo in ciuitatem, qui arma, aut non ceperant, aut depoſuerant maturiùs, vires refectae ſunt.*

L. Flor. lib. LXXX.

Immo, & qui tardiùs: ſic de omnibus ex Liuio breuiante Floro. Inquit enim in haec verba: *Italicis populis ciuitas a Senatu data eſt.* Data autem fuit celeberrima lege Iulia: diſtributis nouis ciuibus, non in veteres trigintaquinque tribus, ſed in nouas octo: eo nempè conſilio, ne, ſi in veteres diſtribuerentur, minùs beneficij auctores poſſent, quàm in beneficium recepti. At longè aliter ſeſe habuit res. Nam intelligentibus noſtratibus, nominis potiùs honorem, quàm inſignia poteſtatis habuiſſe: nihilque, ſi veteres conſentirent, afferre ſe roboris ad comitia; eò deuenit cauſſa, quamuis agitata multoties, vt tandem aliquando coniecti omnes fuerint in tribus affectatas. Subdit ergo idem, quem praecitauimus, Liuij breuiator, in haec

Flor. loc. laud.

prorſus verba: *Nouis ciuibus S.C. ſuffragium datum eſt.* Non quia non antea datum eſſet; ſed quia nondùm datum pro voto. Pro voto autem datum, in ſecundo Cinnae conſulatu, cum Sigonio ſenſerim, & rectè. Quippe, vt coniecturas alias praeteream, quas ipſe tulit, facile eſſe potuit, vt, quod, pollicitus in primo, Conſul ille

C Sigon. de ant. iu. Ital. lib. III. c. I.

Ad an. VC. DCLXVI.

non

non perfecit, in altero omninò perfecerit.

Igitur noſtrates Marrucini, poſt atrocem, variamque Marſici belli fortunam, ciuitatem iuſtiſſimè adſequuti, eamque perfectam, cum ceteris in exambitas tribus diſtributi quoque fuere. Quam verò in tribum ex trigintaquinque coniecti ij fuerint, in nocte prorſus illuni, nulla nobis praeit facula, quae lucem ferat. Attamen, ſi coniecturae aliquis ſit dandus locus, in eam facilè ſententiam conceſſerim, vt vel in Arnienſem, vel in Sergiam. Pro iſta enim vnus ſtare videtur Cicero; pro illa Lapides duo, qui adhuc in noſtra Vrbe manent. Primus ergo Lapis, qui in Praetorio Camerarij exſtat, ſic planè ſe habet:

L. MAMILIVS
L. L. FAVSTVS. SEV. AVG.
L. MAMILIO. L. F. ARN. MODESTO
SELECTO. ET. DECVRIONI
VIVOS. SIBI. ET. LIBERTIS. SVIS. FECIT
L. MAMILIO. EPINICO. SEVIR. AVG
L. MAMILIO. ACTIO
CALLITYCHENI
L. MAMILIO. FAVSTO
L. MAMILIO. EVTYCHO
MAMILLIAE. PYRALLIDI

Alter verò ille eſt, qui in noſtris aedibus ex-

ſtat, ante annos LXX. ibidem effoſſus: vitam agente, vitamque illi reſtituente Hieronymo Camarra Auo meo, qui ex antiquis in Aprutio Feudatarijs editus, gentilitijs ſplendoribus ſplendorem addidit, inter Aduocatos ſui temporis, eruditione, & facundia facilè princeps. Habet autem ſe hunc in modum:

Tabul. Reg. Car. II. ſign. MCCXC II. MCCXCIII. litt. B fol. XXII.

D. M. S
Q. NINNIO. Q. F
ARN. OPPIANICO
AED. IIIIVIR. I. D
IVLIA. MARCIA. B. M

Immo, ſi a Frentanis, qui noſtratium contermini, ſocijque, argumentum aliquod ſumendum ſit, habeo item Hiſtonij, quod oppidum Frentanorum fuit, Lapides duos: Quorum vnus ita ſe habet:

Q. BAEBIO
Q. F. ARN.
SILVANO

Alter, cuius inferioris partis meminit alicubi Lipſius, ſic fermè:

I. Lipſ. in lib. II. Annal. Tac.

M. BAEBIO. M. F. Q. N. ARN. SVETRIO
MARCELLO. EQVO. PVBLICO
AED. Q. IIII. VIR. I. D. IIII. VIR. QVINQ. II
PATRONO. MVNIC. FLAMINI. DIVI

VE.

VESPASIANI
M. BAEBIVS. SVETRIVS. MARCELLVS
ET. SVETRIA.RVFA. PATRI.OPTVMO
HVIC.DECVRIONES.FVNVS.PVBLICVM
STATVAM.EQVESTREM. CLIPEVM
ARGENTEVM.LOCVM.SEPVLTVRAE
DECREVERVNT.ET.VRBANI.STATV-
(AM.PEDESTRE

Vnde in Arnienſem coniectos aſſerere Teatinos Marrucinosue ambigere nemo poterit: Sed audiamus iam pro Sergia Oratorem principem, vt arenti venulae meae ſuccurrat flumen eloquentiae ſuae. Ait ergo totus ardens in Vatinium: *Ob haſce res ſcias te ſeueriſſimorum hominum Sabinorum, fortiſſimorum virorum Marſorum, & Pelignorum tribulium tuorum iudicio notatum, nec poſt Romam conditam praeter te tribulem quemquam, tribum Sergiam perdidiſſe.* In Sergiam ergo cum Marſi, & Peligni coniecti fuerint, ſimile quoque veri poteſt eſſe, vt quorum contermini, perpetuique ſocij, atque amici Marrucini eſſent, contribules etiam ipſi fuiſſent. Cic. in Vatin.

Haec autem cùm ità ſint, id eſt, Municipium fuiſſe Teate noſtrum, nulla populi Romani lege adſtrictum, cùm numquam pop. Rom. eius fundus factus eſſet, haud tamen reticuerim coniectaſſe me olim, eius agrum fuiſſe aliquan-

do

do aſſignatum. Satis namque id clarè teſtari Frontinus videbatur, cùm ait: *TEATE, quî Aternus. Ager eius lege Auguſtaea eſt aſſignatus. Finitur, ſicut conſuetudo eſt, in regione Piceni.* Et deinde, cùm de Beregrano, ſiue Veregrano agro, qui in noſtratibus Picenis: *Beregranus ager ea lege continetur, qua & ager TEATINVS.* An autem ſine vlla Coloniae mentione, vel cum Coloniae aſſignatus ipſe fuerit, in re mihi dubia nimiùm, cum Coloniae coniectare placebat: & militum emeritorum: ab Auguſto deductae, poſt pacem Vrbi, & Orbi pulcherrimè partam. Scribit enim Hyginus in haec verba: *Auguſtus in aſſignata Orbi terrarum pace, exercitus, qui ſub Antonio, aut Lepido militauerant, pariter & ſuarum legionum milites colonos fecit, alios in Italia, alios in Prouincijs.* Fecit ſanè: vnamque fortaſſis in noſtram Vrbem ex ijs duodetriginta Coloniam deduxiſſe perſuadebar, quarum vnus Suetonius meminerat. Neque vnam, aut alteram in noſtro Aprutio: Quippe Aufidenam quoque deduxiſſe monebat me laudatus Frontinus; Hiſtonium item, & Interamnam Pleſtinam, praeter eumdem ipſum Frontinum, eiuſque antiquum commentatorem Aggenum, Lapides duo, quorum alterum Panuinius exſcripſit; alterum ſe vidiſſe innuit Ioannes Antonius Cam-

Frontin. de Colon.

Hygin. de limit.

Sueton. in Aug. c. XLVI.

Frontin. de Colon.
Aggen. Vrbic. in Frontin.
O. Panuin. in Ciu Rom.
I. Ant. Camp. ep. IV. lib. I.

Digitized by Google

Campana Epiſcopus Interamnenſis vir vterque in literatis literis non vulgaris notae. Quicquid verò de alijs fuerit, equidem in noſtram Vrbem deductam credideram, lapide literato, quem alibi aliorſum exſcripſeram, meam firmante coniectationem. Habet autem ſe ità:

D. M. S
L. CAESIO. L. F. MARCELLO. LAV
RENTI. LAVINATIVM. P. C. TEATIN
ORVM. CAESIVS. PROCVLVS
SEN. FILIO. DVLCISSIMO. B. M. P.

Coniectaueram, inquam, ſic prorſus, non ſolùm, quia Coloniae patronus L. hic Caeſius fuiſſe videbatur, quantùm ex notis P.C. comprehendere licebat; ſed quia patronus etiam ſub Auguſti aeuum, ſi filius ipſe fuit, vt cenſeo, L. illius Caeſij, qui Fuluio Vrſino ignotus, apud eumdem denario ad Auguſtum alluſiſſe videtur. Benè igitur, aiebam, ac feliciter noſtrae Vrbi. nam, ſi Coloniae Vrbis Romae effigies exiſtimabantur eſſe, id etiam ad praeſtantiam, magnitudinemque eius accellit, vt colonia deducta, verè eam dicerent, ac praedicarent omnes Marrucinulam Romam.

Verùm enim vero, vt candidè fatear, cùm haec coniectanea omnino ſint, equidem putarim, perpenſis attentiùs omnibus, Municipium tu-

fuiſſe ſemper noſtram Vrbem: ſuis ſemper incolis, ſuiſque opibus vigentem, abſque exterorum permixtione: atque, vt Gellius ait, *ſuo iure, & legibus vtentem*, numquam coloniam accepiſſe. Quippe, & ſi haud dedecori fuit Pop. Rom. coloniam eſſe (quam *ſedem ſeruitutis* alicubi Tacitus dixit) cùm ipſa ſimulachrum quoddam euaderet Romae, itàut Byzantium alteram Romam, Romanorum coloniam appellauerit Plethо; nulla tamen ratione, vel auctoritate de noſtra Vrbe probari id verè poteſt. Municipium autem fuiſſe, praeter iam laudatum Lapidem, qui expreſſam de eo mentionem inijcit, euincit id ſatis municipalis reipublicae forma: ſiue ordines ij ſint; ſiue publica conſilia; aut magiſtratus, ſacerdoteſque. Habemus enim in literatis Lapidibus, hoc in libello ſparſim exſcriptis, Decuriones, qui ijdem ac Senatores Romae, Iuſtiniano teſtante; Selectos; Quattuoruiros; Aediles; Seuiros Auguſtales; ac Patronos. Nec ab huiuſmodi, in quam nunc eo, ſententia, me Frontinus dimouet, aut ſuadere aliud poteſt. Nam aſſignatio Auguſtaea lege, de qua meminit, iugerationis ſolùm erat modus, iuxta quam controuerſiae liteſque agrariae decidebantur: atque vbi incolis adiuncti milites, militibus aſſignatus additur: quod Scriptor ille de

A. Gell. loc. laud.

Tac. in Agricola.

Ploth. orat. de reb. Pelopon.

Iuſtinian. Nouell. XIII. in l. omnes XXXIII de Decur.

de noſtro Teatino agro non expreſſit. Multòque minùs ea in re nos verè ſuadere lapis poteſt: quippe, cùm Marrucinorum fides, conſtantiaque in Caeſarem, Auguſtumque, atque in ipſo etiam ciuili bello, perpetua fuerit, vt a nobis alibi explicatum eſt; nihil certè tale ab Auguſto meruit, vt meruere multae, quarum fluxa fuerat, veteranis laboris praemia diuiſae. Ac tandem, vt in eo concludam, ex compendiatis literis P.C. coniectare nihil reuera poſſumus: namque, & ſi alicubi in ea, quam praediximus, ſignificatione acceptae ſunt; nihilominùs in noſtro Lapide, Patronum potiùs Collegij, vel Ciuitatis Teatinorum, vt in Gruterianis Inſcriptionibus paſſim obſeruatur, quàm Coloniae, Caeſium illum fuiſſe crediderim. Cenſemus igitur numquam Coloniam accepiſſe: minùſque ex ijs fuiſſe, vt penes Gellium noſter Hadrianus mirari ſe oſtendebat, quae, *cùm ſuis moribus, legibuſque viuere poſſent, in ius Coloniae mutari geſtierint.* A.Gell.lib.XVI c.XIII.

CAPVT II.

Marrucini finitimarum gentium amici, ſocijque: ad idque expenditur Liuij locus, itemque Diodori. An autem Marſico dempto bello cum Samnitibus fuerint, ambigitur. Hinc ex occaſione dictum aliquid de fœdere illo, itemque bello: citanturque Appiani, & Oroſij verba. Affertur demum de eodemmet fœdere argenteum numiſma cum Fuluij explicatione: atque ad eius imaginem reſpexiſſe ſimile vero eſt, qui inſignia euulgauere Citerioris Aprutij.

ORIGO, mores, honores, ciues, ciuiumque virtutes noſtram Vrbem adauxere. Nihil tamen magis, quàm amicitiae. Amicitias autem, ſocietateſque inter populos regeſque pernecesſarias duxit ſanè quiſquis ſanus, ducetque ſemper. Nam ſicut altiſſimum quodque flumen, ſi diuidatur in riuulos, pauidae tranſit puellae pes eburneus; ità riuulum vix fortiſſimus traſnatat miles, ſi multae influant in eum aquae. Ad ſummam vera Heluidij vox apud

Digitized by Google

apud Tacitum, *Nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos.* Immo fulchrum, praeſidiumque. Benè igitur, ſapienterque Teatini Marruciniue fecere, ſocijs amiciſque ſociali, & aequo foedere ſibi iunctis. Etſi enim gens ipſa Italiae fortiſſima, vt alibi diximus; exigua tamen reuera fuit. Itaque, vt partem etiam iſtam pro more tractemus, de foederibus aliqua praemittere mihi opus erit. Praemittam autem Menippi Antiochi Legati verba, penes Liuium diſſerentis. Is igitur aiebat, *eſſe tria genera foederum, quibus integrè paciſcerentur amicitias regeſque. Vnum, cùm bello victis dicerentur leges: Vbi enim omnia ei, qui armis plus poſſet, debita eſſent, quae ex ijs habere victos, quibus mulctari eos velit, ipſius ius, atque arbitrium eſſe. Alterum, cùm pares bello aequo foedere in pacem, atque amicitiam venirent: tunc enim repeti, reddique per conuentionem res, & ſi quarum turbata poſſeſſio ſit, eas aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriuſque commodo componi. Tertium eſſe genus, cùm qui hoſtes numquam fuerunt, ad amicitiam ſociali foedere inter ſe iungendam coeant, eos neque accipere, neque dicere leges. Id enim victoris, & victi eſſe.* Haec Menippus, & ex Menippo Hiſtoricus eloquentiſſimus. Qualis autem ritus fuerit in foederibus ineundis, qualiſque ex foeciali iure adhibita praefatio, ab eo-

Tac. lib. IV. Hiſtor.

Liu. lib. XXXIV

Liu.lib.I.
B.Briſſon. de formul.lib IV.

dem Liuio habebit lector meus: itemque a Barnaba Briſſonio, qui eruditè more ſuo nectit exempla formulis, vt ſerto ſertum. At, vt eò regrediamur, vnde digreſſi fuimus, amicos, ſociosque habuiſſe Marrucinos proditum eſt paſſim: foedere ſemper inito, vt obſeruabimus, vel ſecundi, vel tertij generis. Inter amicos verò equidem non ambegerim praecipuos finitimos, vicinoſque populos fuiſſe: Veſtinos nempè, Pelignos, Frentanoſque, ac Marſos: fuiſſe quoque aliquos alios Italiae populos: fuiſſe denique vel ipſos Romanos, ad Orbis imperium factos. Sed quoniam de Romanis alibi, de ceteris hoc loco putauerim edicendum.

Itaque amicitiam, ſocietatemque cum finitimis noſtrates Marrucinos penè ſemper aluiſſe haudquaquam dubitauerim, ſic perſuaſus ex vicinitate: ex loci natura: ex natali ipſo quaſi omnibus communi. Sed, cùm nobis domeſticae deſiderentur hiſtoriae, exterarum Scriptorem audire haud incongruum erit. Ait ergo Liuius, res Romanas feliciſſimè proſequutus, in haec verba: *Eodem anno* (agebatur VC. CD XXIIX.) *cùm ſatis per ſe ipſum Samniticum bellum, & defectio recens Lucanorum, auctoreſque defectionis Tarentini ſollicitos haberent patres, acceſſit, vt & Veſtinus populus Samnitibus ſeſe coniungeret.*

Liu.lib.IIX.
Ad an. VC. CDXXIIX.

Quae

Quae res, ſicut eo anno ſermonibus magis paſſim hominum iactata, quàm in publico vllo conſilio eſt, ità inſequentis anni Coſſ. L. Furio Camillo iterum, Iunio Bruto Scaeua, nulla prior, potiorque viſa eſt, de qua ad Senatum referrent. Et quamquàm noua res erat, tamen tanta cura patres inceſſit, vt pariter eam ſuſceptam, neglectamque timerent: ne aut impunitas eorum, laſciuia, ſuperbiaque; aut bello poena expetitae, metu propinquo, atque ira concirent finitimos populos. Et erat genus omne abundè bello Samnitibus par, Marſi, Pelignique, & MARRVCINI: quos, ſi Veſtinus attingeretur, omnes habendos hoſtes. Hoſtes planè omnes, quia omnes inter ſeſe amici: hoc procul dubio in ictum foedus adiecto, vt eoſdem amicos, atque inimicos haberet quiſque. Praeter autem ea, quae ex Liuio retulimus, habemus item eius ſocietatis fidem ex Diodori fragmentis in Photij Bibliotheca, quam Dauidis Hoeſchelij, & Andreae Schotti induſtriae debemus. Poſtquam enim ſcripſerat, ità ab Italicis aduerſus Romanos bellum geſtum, *vt maxima ex parte fuerint ſuperiores*, donec Pompeius, & Sulla non ſemel, ſed ſaepiùs vincendo, eorum res eò redegerunt, vt profligatae fuerint; ſubdit hunc in modum: *Igitur non ampliùs bellarunt, ſed C. Coſcinio in Iapygiam miſſo, ſaepè victi ſunt: atque ità ſuperati, & ex multis pauci relicti, communi ſententia,*

Diodor. lib. XXXVII. penes Phot.

tia,

tia, nouam deſerunt vrbem Corfinium, quoniam Marſi, & omnes finitimae gentes deſciuerant ad Romanos. Cum Marſis ſcilicet, Veſtini, Peligni, Frentani, ac noſtrates Marrucini: qui, vt in foedere vnanimes, ſic omnis fortunae conſortes.

Marrucini ergo finitimique ad amicitiam, ſocietatemque coiere: coiere item & aliqui alij Italiae populi. An autem Marſico dempto bello, de quo inferiùs, cum Samnitibus fuerint; equidem omnino dubitarim. Etſi enim Marſos, Pelignoſque, Marrucinorum amicos, ac ſocios, cum ijs fuiſſe meminit ſemel Liuius, quo primùm praelio cum Romanis Marſi bellarunt; de Marrucinis tamen explorati nihil habemus.

Liu. lib. IX. Ad an. VC. CDXLV.

Nihil, inquam, explorati: namque, ſi in coniectaneam ſententiam eundum eſt, ſub haec ferè tempora, iuxta nonnullorum ſupputationem, vel paullò priora, eueniſſe fermè crediderim, quod Coſſ. Valerio, & Decio factum ſcripſit Diodorus. Ait enim, quòd, *Romani in Italia cùm validis equitum, peditumque copijs aduerſus Pollitium, MARRVCINORVM oppidum expeditionem ſuſceperunt*. Id vnum autem compertum eſt, quòd cùm Samnites, & Marrucini; tùm iſti, atque alij, in Vrbis coierint expugnationem. Quippe haud praeſtito ijs eius ciuitatis iure, quam viribus auxerant, ac per omnes annos

Diod. lib. XIX. Ad an. VC.

tue-

tuebantur, aduerſus Romanos cepere arma: caputque imperij Corfinium, in Pelignis Metropolim, legentes, quam Italicam appellarunt, ea non depoſuere, donec vniuerſi ius illud adepti fuerint: abſque Lucanis, & Samnitibus, qui tamen paullò poſt vel ex ambitum honorem impetrarunt. Meminere eius foederis Scriptores multi. Sed inter multos duorum tantùm nos verba dabimus: Appiani ſcilicet, & Oroſij. Hic igitur poſt narratam Druſi caedem, qui ſocios hos omnes erexerat ad ſpem illam, ità ſcribit, Liuii Epitomatorem ferè ſequutus: *Igitur Picentes, Veſtini, Marſi, Peligni, MARRVCINI, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, C. Seruilium Praetorem, Legatum ad ſe miſſum, apud Aſculum occiderunt: ſtatimque clauſa ciuitate, omnes ciues Romanos indicta caede iugulauerunt.* Ille autem ſic: *Seruilius properè oppidum* Aſculum *ingreſſus, Aſculanoſque ſolemne patrium celebrantes minis deterrere conatus, ab eis interficitur, quòd defectionem proditam intelligerent: ſimulque Fonteius Legatus ipſius interijt. His ſublatis nemini Romanorum parcitum eſt: omnes oppidanorum impetu confoſſi, bona eorum direpta ſunt. Itàque aperta iam defectione omnes finitimi arma corripiunt, Marsi, Peligni, Veſtini, MARRVCINI: eos ſequuntur Picentes, Frentani, Hirpini, Pompeiani,*

Oroſ. lib. V. cap. XIIX. Flor. lib. LXXI

Appian. lib. I bell. ciu.

Venuſini, Apuli, Lucani, Samnites, nationes iàmdudum inſenſae Romano nomini. Denique quicquid populorum a Liri vſque intimum Hadriaticum ſinum occurrit, ſiue terreſtri itinere, ſiue oram Italiae circùmlegentibus. Haec Appianus. Quîcum nonnulli alij (inter quos Velleius, & Florus) aliqua nobis ſuggerunt de re illa: quae tàm grauis, ac Reipublicae Romanae periculoſa fuit, vt alicubi Cicero ſcripſerit, *Initio belli Marſici, & Deorum ſimulachra ſudauiſſe, & diſceſſiſſe coelum, & ex occulto auditas eſſe voces, quae pericula belli nuntiarent, et Lanuuij clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſet, a muribus eſſe deroſos.* Scripſere verò de eodem illo bello fuſiſſimè L. Cornelius Siſenna, & Alexander Epheſius: hic Graecè, vt opinor; ille Latinè, non noſtratis Saluſtij ſolùm, Ciceronis, ac Varronis; ſed aliorum etiam inſigni teſtimonio. Scripſere ſanè, ſed ad commune malum vtriuſque periere ſcripta. Et o ſi exſtarent, quam ſplendidam nobis facem! At quid dicimus, cupimuſque? Habeat antiquitas auctores ſuos: laudet Siſennae ſcripta, laudet Epheſij. Nos quidem ad ea, quae ex Hiſtoricis antiquis de bello illo nuper congeſſimus, atque illuſtrare conati ſumus, expectamus auidè, quae exarauit Sebaſtianus Antonellus Canonicus Aſculanus, ad omnem eruditionem fa-

Cic. de diuinat. lib. I.

Saluſt. in Iugur. Cic. in Brut. de leg. I. & in Verr. II. & IV. Varr, in tit. Legiſtor. Siſenna, ſiue de Hiſtor.

ctus

ctus vir. Eia age amice mi: ede quae reparaſti: ede iam ad commune literatorum bonum. Et ſi enim vitio hominum datum eſt, vt praeſentia deſpiciamus, & ſuſpiciamus antiqua; tua tamen noſtrum aeuum non poſtponet merita veteribus.

Ceterùm, vt ad foedus Italicum redeamus, de foedere illo argenteum numiſma Fuluius prodidit: in quo caeſa porca, viris aliquot adſtantibus, nobis oſtenditur, iuxta ritum, de quo Maro alicubi meminit, aiens: Virgil. Aeneid. lib. IIX.

—— *& caeſa iungebant foedera porca.*

In auerſa verò parte Mulieris caput, cum Inſcriptione: ITALIA. Pergitque deinde doctiſſimè, more ſuo, in haec verba: *Tertius tabellae denarius, quin ad* Italicorum *coniurationem pertineat, dubitari non poteſt. De quo cùm alij Scriptores meminerunt: tùm Appianus lib. primo belli ciuilis. Ex ea bellum ortum eſt, quod* Italicum, Sociale, *& Marſicum appellatum fuit.* F. Vrſin. in incert. pag. CIIXC Sed & nos addimus, non ſolùm eius generis nummos Corfinij fuiſſe conflatos; verùm etiam Italiae nomine, Corfinium ſe ſocios intelligere oſtendiſſe. Ait enim penes Photium Diodorus, quòd in vrbibus, & gentibus, quae Romanos oppugnabant, *erat illuſtriſſima, & maxima, & communis vrbs ab Italis prae-fecta Corfinium: in qua cùm cetera, quae magnam* Diodor. in Phot. Biblioth. lib. XXXVII.

vrbem, & imperium confirmant, conſtituerunt; tùm forum permagnum, & curiam, & cetera omnia ad bellum neceſſaria copioſè, & pecuniae multitudinem, & cibariorum largum commeatum. Et paullopoſt: *Itàque poſtquam ſuum imperium, & omnia ſcitè, & (vt ſummatim dicam) ad imitationem Romani, & antiqui ordinis compoſuerunt, deinceps vehementiùs futuro bello incumbebant, cùm quidem ITALIAM communem vrbem nuncupaſſent.* Ecce igitur cum pecuniae multitudine vrbs Italia. Quae tàm arcto ſemper fuit noſtrae ſociata foedere, vt, ex eo meritò, non aliquo errore inductum, quemadmodum Cluuerius putauit, Silium, hominem Corfinienſem, Marrucinis crediderim eam quodammodo adſcripſiſſe, cùm ſcripſit:

Sil. lib. IIX.

MARRVCINA ſimul Frentanis aemula pubes
Corfini populos, magnumque TEATE trahebat.

An autem ad eiuſcemodi numiſmatis imaginem; vel ad aliam hiſtoriam reſpexerint, qui inſignia euulgauere Citerioris Aprutij, id eſt, regionis illius tractus, qui cis Aternum eſt; vel potiùs eadem ipſimet retinuerint antiqui populi, illaque ad poſteros tranſmiſerint, ad Romanorum morem, qui galeatae Mulieris caput; & Carthaginenſium, qui caput Equi praeferebant,

Virgil. Aen. lib. I.

——— *quod regia Iuno*

Mon-

Monſtrarat,————

vt Poeta princeps cecinit, haud ſatis compertum eſt. Id vnum ſcio, tractum illum habuiſſe olim Marſos, Pelignos, Frentanos, ac noſtrates Marrucinos: partemque etiam eius aliquam Samnites, qui omnes, vt praediximus, eius defectionis auctores. Quicquid verò de his ſit, ex ea occaſione, de Italicorum ducibus mentionem Fuluius inijcit: eoſque ex Appiano, itemque Paterculo dinumerat. Enumerabimus nos quoque, ſed alibi. Hic autem dixiſſe ſatis ſit, quòd Marrucinos coluiſſe amicos, alioſque habuiſſe Marrucinos oportebat. Nam, vt cum noſtro Saluſtio concludam, ſi cum Tacito caeperam, *Non exercitus, neque theſauri, praeſidia regni ſunt, verùm amici.* Saluſt. de bell. Iugurt.

CAPVT III.

Inter praecipuos Romanorum amicos,ſocioſque conijcitur fuiſſe noſtrates: & coniecturae ratio redditur. Hinc Liuius, cùm de foedere a Romanis dato loquitur,ex Diodoro declaratur: itemque ex ſe ipſo: & notantur recentiores nonnulli,qui vitioſè Liuij verba legentes,Teatinos non aequo foedere foederatos credidere. Ceterùm oſtenditur non amicos ſolùm noſtrates fuiſſe; ſed in amicitia etiam firmos, conſtanteſque,tribus praeſertim in Italia bellis: atque ad id expenduntur Liuius, Polybius, & Florus.

TEATINOS Marrucinoſue cum Romanis bellaſſe, nemo quidem vmquam ambegerit:immo prodidere quàm plures. Attamen, quòd inter praecipuos,antiquioreſque amicos, quos in Italia coluere Romani, noſtrates fuerint,equidem facilè crediderim,immo ſic cenſuerim omnino. Quippe cùm populus Romanus poſt pulſos ab Vrbe reges, primò ceperit arma pro libertate: mox pro finibus: deinde

pro

Digitized by Google

pro ſocijs;ſi poſtrema haec cauſſa procul ab ijs, quam nec adfuiſſe reperio, contra Marrucinos certè non capta. Haec autem cùm vera ſint, dubitarim planè, an Marrucini ipſi aduersùs Romanos ea caruerint capiendi cauſſa: dubiumque mihi Liuius ſuggerit, qui deletum propè narrans Aequorum nomen à Romanis, ob idque a Marrucinis pacem petitam, amicitiamque, hos pro ſocijs Aequis aduersùs illos ſtetiſſe nobis indicat. At, vtcunque ſe res habeat, id ſanè exploratum eſt, quòd poſt memoratam Aequorum cladem, foedus ferierint Romani cum Marrucinis: quaſi ea res, ſi qua fuit, perpetuae inter ipſos ſocietatis illex fuerit: nempe numquam, vt opinor, ſi vnum demas Italicum bellum, in poſterum violatae. Adeò verum, quòd nihil glorioſius, vt quiſpiam dixit; quàm iram amicitia mutare. Igitur ſic planè ſe res habuit. Sed cùm aliena nobis ſapiant ſuauiùs, audire fas ſit Liuium, qui nemini non ſapit. Is ergo, poſtquàm ſcripſerat, ad Aequos per multos annos ſub ſpecie infidae pacis quietos verſa arma Romanorum, quòd Samnitibus auxilia miſerant, & poſt etiam deſciuerant ad eos, ità fermè ſubdit: *Ad ſingulas vrbes* Conſules ambo *circumferendo bello, vnum & quadraginta oppida intra dies ſexaginta, omnia oppugnando ceperunt: Quorum* Liu. lib. IX. Ad an. VC. CDXLIX.

rum pleraque diruta, atque incenſa, nomenque Aequorum prope ad internecionem deletum. De Aequis triumphatum, exemploque eorum clades fuit, ut MARRUCINI, Marſi, Peligni, Frentani mitterent Romam Oratores pacis petendae, amicitiaeque. Iis populis foedus petentibus datum. Nimirùm datum, ſed aequum. Sic enim ſemper datum opinari mihi lubet, cùm datum Teatinis. Atque itâ prorſus hanc meam ſententiam firmat Graecus Hiſtoricus Diodorus: qui de re ipſa, de qua Liuius, verba faciens, haec ſuggeſſit, quae nobis vſui. Ait igitur hunc in modum: *Populus Romanus cum Marſis, Palleniſque* (a qua voce deprauata, vt reor, ſiue apud Graecos corrupta, nomen fortaſſis oppido, quod nunc in Aprutio Palena) *& MARRUCINIS ſocietatem iniuit*. Igitur inita cum noſtratibus ſocietas: datumque iis aequum foedus. Nec in hoc a me ipſo diſſentiam, vt adſentiar nonnullis, ſentientibus aliter. Inter quos tres fuere ſub Patrum aeuum, nempe Barnabas Briſſonius, Abrahamus Ortelius, & Paullus Merula: & ſub noſtrum item duo, Philippus Ferrarius, & Thomas Maluenda: ille quidem in ſuo Lexico Geographico; hic verò in ſui Ordinis Annalibus, dum ſanctiſſimi, ac doctiſſimi Thomae de Aquino maternum ſtemma in noſtros Teatinos Comites ex Anonymo re-

Diodor. lib. XX.

B. Briſſon. de form. lib. IV.
A. Ortel. in Theſ. Geogr.
P. Merul. Coſmogr. c. XXIX. lib. IV. p. II.
P. Ferrar. in lexic. Geogr.
Th. Malu. in Annal. Ord. Praed. ad an. Chriſt. CIↃCCXXXVII.

refert: id omnino omnes ex Liuio ſibi perſuadentes, cuius reuera neque mens ea fuit, neque verba. Verba autem, quae proferunt, haec ferè ſunt: *Inclinatis ſemel in Apulia rebus, TEATES quoque Apuli ad nouos Conſules C. Iunium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam foedus petitum venerunt. Pacis per omnem Apuliam praeſtandae populo Romano auctores id adaucter ſpondendo impetrauerunt, vt foedus daretur, neque vt aequo tamen foedere, ſed in ditione populi Romani eſſent.* Ecce (nugantur, qui contra ſentiunt) quid Liuius dixit, niſi Teatinos non aequo foedere foederatos? At nugae ſanè ſunt. Nam neque inter Apulos Teate noſtrum, quod Marrucinorum caput fuit; neque *TEATES* verè ſcripſit Liuius, vt deprauatè vulgò legitur; ſed Teanenſes, vt Sigonius aduertit, ab oppido Teano, cui cognomen Apulum, ob commune cum Sidicino in Campania nomen. Cuius erroris contagium tranſfuſum etiam in Frontini libros, & quod miramur valde, in eos, quos nuper viri eruditi, Nicolaus Rigaltius, & Petrus Scriuerius ediderunt, recēſuerunt q; Poſtquàm enim de agro Sipontino ſcriptor ille verba fecerat, ſubditur: *TEATE* pro Teano, *iter populo debetur. Ager eius finitur vijs, & ſepulturis, & ceteris ſignis, ſicut conſuetudo prouinciae eſt*. Igitur haec noſtra fuit, eritque ſententia.

Liu. lib. IIX.

C. Sigon. de antiu. Ital. lib. I. c. XIII. & in Faſt. Ad an. VC. CDXXXV.

Fronrin. de Colon. & in eum N. Rigalt. & P. Scriuer.

tia.

rum pleraque diruta, atque incenſa, nomenque Aequorum prope ad internecionem deletum. De Aequis triumphatum, exemploque eorum clades fuit, vt MARRVCINI, Marſi, Pelıgni, Frentani mitterent Romam Oratores pacis petendae, amicitiaeque. Iјs populis foedus petentibus datum. Nimirùm datum, ſed aequum. Sic enim ſemper datum opinari mihi lubet, cùm datum Teatinis. Atque ità prorſus hanc meam ſententiam firmat Graecus Hiſtoricus Diodorus: qui de re ipſa, de qua Liuius, verba faciens, haec ſuggeſſit, quae nobis vſui. Ait igitur hunc in modum: *Populus Romanus cum Marſis, Pallenіſque* (a qua voce deprauata, vt reor, ſiue apud Graecos corrupta, nomen fortaſſis oppido, quod nunc in Aprutio Palena) *& MARRVCINIS ſocietatem iniuit*. Igitur inita cum noſtratibus ſocietas: datumque iis aequum foedus. Nec in hoc a me ipſo diſſentiam, vt adſentiar nonnullis, ſentientibus aliter. Inter quos tres fuere ſub Patrum aeuum, nempe Barnabas Briſſonius, Abrahamus Ortelius, & Paullus Merula: & ſub noſtrum item duo, Philippus Ferrarius, & Thomas Maluenda: ille quidem in ſuo Lexico Geographico; hic verò in ſui Ordinis Annalibus, dum ſanctiſſimi, ac doctiſſimi Thomae de Aquino maternum ſtemma in noſtros Teatinos Comites ex Anonymo re-

Diodor. lib. XX.

B. Briſſon. de form. lib, IV.
A. Ortel. in Theſ Geogr.
P. Merul. Coſmogr. c. XXIX. lib. IV. p. II.
P. Ferrar. in lexic. Geogr.
Th. Malu. in Annal. Ord. Praed. ad an. Chriſt. CIↃCCXXXVII.

refert: id omnino omnes ex Liuio ſibi perſuadentes, cuius reuera neque mens ea fuit, neque verba. Verba autem, quae proferunt, haec ferè ſunt: *Inclinatis ſemel in Apulia rebus, TEATES quoque Apuli ad nouos Conſules C. Iunium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam foedus petitum venerunt. Pacis per omnem Apuliam praeſtandae populo Romano auctores id adaucter ſpondendo impetrauerunt, vt foedus daretur, neque vt aequo tamen foedere, ſed in ditione populi Romani eſſent.* Ecce (nugantur, qui contra ſentiunt) quid Liuius dixit, niſi Teatinos non aequo foedere foederatos? At nugae ſanè ſunt. Nam neque inter Apulos Teate noſtrum, quod Marrucinorum caput fuit; neque *TEATES* verè ſcripſit Liuius, vt deprauatè vulgò legitur; ſed Teanenſes, vt Sigonius aduertit, ab oppido Teano, cui cognomen Apulum, ob commune cum Sidicino in Campania nomen. Cuius erroris contagium tranſfuſum etiam in Frontini libros, & quod miramur valde, in eos, quos nuper viri eruditi, Nicolaus Rigaltius, & Petrus Scriuerius ediderunt, receſſeruntq; Poſtquàm enim de agro Sipontino ſcriptor ille verba fecerat, ſubditur: *TEATE* pro Teano, *iter populo debetur. Ager eius finitur vijs, & ſepulturis, & ceteris ſignis, ſicut conſuetudo prouinciae eſt.* Igitur haec noſtra fuit, eritque ſententia.

Liu. lib. IX.

C. Sigon. de ant iu. Ital. lib. I. c. XIII. & in Faſt. Ad an. VC. CDXXXV.

Fronrin. de Colon. & in eum N. Rigalt. & P. Scriuer.

tia. Quam tamen ſiquis cupiat fulciendam, fulcire mirè admodùm poteſt eiuſdem Liuij verbis. Is enim poſt recenſita, quae a quoque amico populo in claſſem P. Scipionis ad eam parandam praebita fuere, de militibus hunc in modum ſcribit: *Vmbriae populi, Nurſinique, & Reatini, & Amiternini, Sabinuſque omnis ager milites polliciti. Marſi, Peligni, MARRVCINIque multi voluntarij nomina in claſſem dederunt.* Nempe voluntarij, quoniam aequiſſimo foedere Romanis obſtricti.

Liu. lib. XXIIX. Ad an. VC. DXLIIX.

Itaque conſtat ſatis, Marrucinos amicos fuiſſe Romanorum, & amicos aequi foederis. Sed & in amicitia retinenda firmos, conſtanteſque. Conſtantiam autem ego cenſuerim oſtendiſſe tribus praeſertim in Italia bellis: Tarentino, Gallico Ciſalpino, & Punico. De ea, quae iſto, exempla paſſim obuia ſunt. De quibus quoniam alibi fortaſſis verba faciam, hic dumtaxat celebrem Liuij locum oſtendere paratus ſum, de ijs ſigillatim ſcribentis, qui poſt Cannenſem cladem ad victores Poenos defecere. Ait ergo in haec verba: *Quantò maior haec clades ſuperioribus cladibus fuerit, vel ea res indicio eſt, quòd qui ſociorum ad eam diem firmi ſteterant, tùm labare caeperunt: nulla profectò alia de re, quàm quòd deſperare caeperant de imperio. Defecere autem ad Poenos hi*po

Liu. lib. XXII. Ad an. VC. DXXXVII.

populi: Atellani, Calatini,, Hirpini, Apulorum pars, Samnites, praeter Petellinos Brutij omnes, Lucani, praeter hos Surrentini, & Graecorum omnis fermè ora. Tarentini, Metapontini, Crotonenſes, Locrique, & Ciſalpini omnes Galli. Haec Liuius. Cui fas eſt, vt ſuccenturiatus eat Hiſtoricus, & Poeta noſter Silius, hunc in modum perbellè pangens: Sil. lib. x.

Saeuior ante alios iras ſeruaſſe repoſtas,
Atque odium renouare ferox in tempore Samnis.
Mox leuis, & ſero preſſurus facta pudore
Brutius, ambiguis fallax mox Appulus armis.
Tum gens Hirpini, vana, indociliſque qnietem
Et rupiſſe indigna fidem, ceu dira per omnes
Manarent populos foedi contagia morbi.
Iamque Atella ſuos, idemque & Callatia abegit,
Fas ſuperare metu Poenorum in caſtra cohortes.
Inde Phalanteo leuitas animoſa Tarento
Auſonium laxare iugum. pateſecit amicas
Alta Croton portas, Afriſque ad barbara iuſſa
Theſpiadum docuit ſubmittere colla nepotes,
Idem etiam Locros habuit furor, ora vadoſi
Littoris Argiuos maior qua Graecia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,
Laetas res Libiae, & fortunam errore ſequuta
Iurauit pauitans Tyrio ſua praelia Marti.
Iam verò Eridani tumidiſſimus accola Celtae

Incubuere malis iterum, veteriſque doloris
Tota ſic ſocios properarunt iungere mole.

En hic tibi noſtrates Marrucinos excluſos: & cum Marrucinis Frentanos, Pelignos, Marſoſque, & Veſtinos, qui in Aprutio nunc omnes.

Porrò de ea, quae bello Gallico Ciſalpino, Polybij ſatis amplum, egregiumque eſt teſtimonium: qui Italicorum auxilia recenſens, qui eo bello adfuere, mentionem etiam de Marrucinis inijcit. Poſt multa igitur ſcribit ità: *In tabulis relatae erant copiae: Latinorum octuaginta millia peditum, equitum quinque millia: Samnitum ſeptuaginta millia peditum, equitum ſeptem millia: Iapygum, & Meſſapiotum, peditum quinquaginta, equitum verò ſexdecim millia: Lucanorum peditum triginta, equitum tria millia: Marſorum autem, & MARRVCINORVM, & Frentanorum, & praetereà Veſtinorum, peditum viginti, equitum quatuor millia.* Vah, dixeris, tot pedites, equiteſq; ex tractu noſtratium gentium exiguo: quae duas penè hodierni Aprutij partes ex tribus incolunt. Ità certè. Atque hinc nouimus, quàm noſtra regio hominibus tùm referta, nunc vacua! Immo non. Nam in hodierno Aprutio plus minùſue quadringenta millia ciuium capita cenſita modò ſunt.

Polyb. lib. II. Ad an. VC. DXXIIX.

Denique de conſtantia, quae Tarentino bello,

bello, clara itidem, celebriaque ſunt teſtimonia Iuſtini, Eutropij, Zonarae, atque aliorum, recenſentium pariter, qui ad Pyrrhum defecere. Sed cum haec ità ſint, nutabit tamen quiſpiam, an Marrucini Romanis adfuerint: nefas crediturus, vt Graeca Vrbs noſtra, ab Achille quondam aucta, vel ſub Achillis auſpicium (ſi talis fortè fuerit) ſteterit contra clariſſimum Graeciae regem, qui Achillis ſanguine prognatus, in Italiam aduenit, Tarentum vindicaturus, ſemigraecam ex Lacedaemonijs conditoribus ciuitatem. At, vt verum fatear, ríeculae iſtae ſunt, ſpecioſae magis, quàm verae. Conſtantes enim firmoſque hoc etiam bello Marrucinos fuiſſe, ego quidem coniecerim: immo ſic planè ſenſerim. Sic certè ſentiam. Quippe, vt ſcriptorum, quos praeſcripſimus, teſtimonia praeteream, de Samnitibus, Lucanis, Brutijſque loquentium; cùm Florus verè prodat, pro Romanis eo bello ſtetiſſe Frentanos, fateamur oportet, vt adfuerit quoque finitima, amica, ſocia, atque, vt Silius noſter cecinit,

Iuſt. lib. XVIII. Eutrop. lib. I. Zonar. To. I.

MARRVCINA ſimul Frentanis aemula pubes. Sil. lib. IIX.

Teſtimonium autem, quod de Frentanis ſcriptor ille elegantiſſimus profert, illuſtre admo-

dùm videtur, & haud reticendum, vt quod de ſocijs populis eſt, qui nunc in Aprutio: & ferè omnes in Comitatu olim Teatino, nunc ſub ſpirituali Archiepiſcopi noſtri ditione. Ait ergo in haec verba: *Apud Heracleam, & Campaniae fluuium Lirim Laeuino conſule prima pugna: quae tàm atrox fuit, vt Frentanae turmae praefectus Obſidius, inuectus in regem, turbauerit, coegeritque proiectis inſignibus praelio excedere*. Haec Florus. Cui concinit etiam Plutarchus, Oplacum appellans, quem Obſidium dixerat ille. Inquit enim ità: *Dùm colloquuntur* Pyrrhus, & Leonatus: hic vt Oplacum, ſiue Obſidium caueret Pyrrhus; rex, quòd fatum nulla deuitari poſſet ratione, *Italus infeſta lancea admittit equum in Pyrrhum. Tùm ſimul ferit equum regis lancea, & illius equum excipiens Leonatus. Ambobus collapſis equis, abripiunt Pyrrhum circumſiſtentes amici, Italumque occidunt fortiter pugnantem. Fuit hic natione Frentanus, Alae praefectus, Oplacus nomine.* Fortiter ſanè. Immo ſi ab vno Oplaco argumentum ſumas, non alios fuiſſe credas, quàm noſtrates, quibus facilè ſibi dicebat Pyrrhus Orbis imperium occupare, aut illis ſe regem. Pergit enim illicò idem Florus, poſt ea, quae a nobis ſupra recitatà ſunt, hunc in modum: *Actum erat, niſi Elephanti conuerſi in ſpectaculum belli*

Nicol. II. in Diplom. an. MLIX. & Innoc. III. in Diplom. MCCIIX. quorum fidem ſequimur

L. Flor. lib. I. c. XVIII. Ad an. VC. CDLXXII.

Plutarch. in Pyrrho.

L. Flor. loc. laud.

belli

belli procurriſſent: quorum cùm magnitudine, tùm deformitate, & nouo colore ſimul, ac ſtridore conſternati equi, cùm incognitas ſibi belluas ampliùs quàm erant, auſpicarentur, fugam, ſtragemque latè dederunt. Quanta autem in his malis virtus a noſtratibus oſtentata fuerit, ipſe Florus ſatis locuples teſtis eſt. Qui non aliam magis, quàm Tarentinam victoriam praedicans oſtendiſſe populi Romani fortitudinem, vt noſtrates oſtenderet, in haec verba fermè ſubdit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo praelio obrutos accipimus? omnium vulnera in pectore, quidam hoſtibus ſuis immortui, omnium in manibus enſes, & relictae in vultibus minae, & in ipſa morte ira viuebat*. Sed & his haud ineptè addiderim, quòd, cùm a pari, Silio teſte, ad Thraſimenum caeſorum laude ſe Hannibal non abſtinuerit; noſtrates omnino fuiſſe coniectem, quibus ille tantundem laudis arrogauit. Inter eos enim Marſos, Sabelloſque meruiſſe alibi oſtenſum eſt: cum Marſis ſcilicet Pelignos, Veſtinos, Frentanos, & Marrucinos, *deminutiuè*, vt ait Strabo, *a parentibus Sabinis Sabellos dictos*. Verba autem, quibus luſcus Dux, in eo tamen oculatus nimis, vſus eſt, haec fermè ſunt:

Sil. lib. V.

Strab. lib. V.

——— quae vulnera cernis?
Quas morteſ? inquit, premit omnis dextera ferrum,

Arma

Armatuſque iacet ſeruans certamina miles.
Hos en, hos obitus, noſtrae ſpectate cohortes,
Fronte minae durant, & ſtant in vultibus irae,
Et vereorne, quae tanta creat indole tellus
Magnanimos foecunda viros, huic fata dicarint
Imperium, atque ipſis deuincat cladibus orbem.

Nihil pulchrius, & ad laudem Aprutij aeternam. O ſi omnes ità, quàm benè, quàm ſtrenuè pro republica, pro Principe! Ità ſanè gens noſtra ſemper. Sed, cùm mox de fortitudine, hic interim ex ijs, quae diximus, diſcas ſemel ſic mercari glorias, ſic honores.

CA-

Digitized by Google

CAPVT IV.

Antiqui Aprutij populi fortiſſimi: in iiſque Marrucini, teſte Plinio, cuius verba afferuntur: itemque Flori, Plutarchi, atque Appiani: Oſtentarunt autem fortitudinem, non pro ſe ſolùm, ac ſocijs; ſed pro Romanis etiam, & contra Vrbem, ſic indicante Strabone. Redditurque fortitudinis ratio duplex: & ex eius occaſione Maro illuſtratur, & Dionyſius Afer explicatur.

TOTVS quà patet Orbis inſpexit olim, ſuſpexitque militarem Italiae gentium fortitudinem. Inter Italicas autem Teatina Marrucinaue ità eminuit, vt par illi vix aliqua fuerit, nulla profectò maior. Et reuerà, quid in noſtratibus non conſpicuum, quid non mirandum? Ipſi Aphros, ipſi Macedonas, & quod illuſtrius, ipſi Italos vicerunt. Quid multa? Vna Vrbs Roma, terrarum, gentiumque domina, Marrucinorum adeò eſt admirata virtutem, vt, ſi temporis dematur pauculum, ipſos ſemper aluerit, colueritque amicos, ſocioſque imperij: quaſi ſolos ad reipublicae Romanae

decus

decus natos, factos ad robur praeſidiumque. Et o ſi conueniſſet cum virtute fortuna! vt Ammianus de Romanis dixit, nam, vt audaciuſculè proferam, aut Vrbi non paruiſſet Orbis; aut Orbi imperaſſent Marrucini.

Ammianus lib. XIV.

Igitur, ne quis fabellas imponere me credat, ſuggeram in primis, quae Plinius maior indicat, non de noſtratibus ſolum; verùm de cunctis etiam antiqui Aprutij populis. Ait ergò, Italiae deſcriptionem ab Auguſto factam ſequutus, in haec verba: *Sequitur regio quarta gentium vel fortiſſimarum Italiae. In ora Frentanorum a Tiferno flumen Trinium portuoſum. Oppida, Hiſtonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani, Carentini ſupernates, & infernates, Lanuuenſes. MARRVCINORVM TEATINI: Pelignorum Corſinienſes, Superaequani; Sulmonenſes: Marſorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenſes, Marruuij: Albenſium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanorum Cliternini, Carſeolani: Veſtinorum Angulani, Pinnenſes, Peltuinates, quibus iunguntur Aufinates ciſmontani.* Haec Plinius de gentibus, quae hodie in Aprutio: deſcribens deinde Aufidenates, & Amiterninos, Curenſeſque, qui in noſtro etiam Aprutij tractu, alteros in Sabinis, in Samnitibus alteros. Atque, vt videas quàm de omnibus verè,

Plin. lib. III. c. XII.

verba

verba hic ſubnectere lubet, quae Florus effatur, facem illam deſcribens, quae pro Ciuitatis iure noſtrates accendit in arma. Scribit ergo poſt multa ſic, ad declamantium morem, vt ſolet ferè ſemper: *Quid hac clade triſtius? Quid calamitoſius? Cum omne Latium, atque Picenum, Hetruria omnis, atque Campania, poſtremò Italia contra matrem, ac parentem ſuam Vrbem conſurgerent: cum omne robur fortiſſimorum, fideliſſimorumque ſociorum ſub ſuis quiſque ſignis haberent municipalia illa prodigia.* Vera in omnibus dictio. Veriſſima, cùm *robur fortiſſimorum* dixit. Quippe, vt alios mittam, quos alij, habuit certè Herius Aſinius Teatinos Marrucinoſue noſtrates, fulmina fulmen: Et, vt credat quis, haud dictum id Thraſonum ad morem, accipiat quaeſò, in rerum eo bello geſtarum deſiderata Hiſtoria, Pinnae factum, quod Valerius narrat. Vrbs ea eſt noſtrae germana ſoror, vt ſuperiùs ex Panſa diximus, & proximè adſita: diſtat enim ab noſtra X. M. paſſuum plùs minùſue. Scribit ergo de pietate erga parentes agens, quòd haec *Italico bello Pinnenſem iuuenem, cui Pultoni erat cognomen, tanto animi, corporiſque robore armauit, vt cùm obſeſſae vrbis ſuae clauſtris praeſideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum in conſpectu ipſius conſtitutum diſtrictis militum*

L. Flor. lib. III, c. XVIII.

lib. I. cap. III.

Val. Max. lib. V, c. IV.

Q *gladijs*

gladijs circumdediſſet, occiſurum ſe minitans, niſi irruptioni ſuae iter praebuiſſet, ſolus e manibus eorum ſenem rapuerit: duplici pietate memorandus, quòd & patris ſeruator, nec patriae fuit proditor. Id autem egregium facinus eo bello iam adulto accidiſſe putarim. Nam ſub infantiam, fideles erga populum Romanum Pinnenſes fuiſſe, pulchrè narrat Diodorus in fragmentis ex Conſtantini Porphyrogennetae Collectaneis, Henrici Valeſij opera nuper vulgatis. Audi igitur eius verba in gratiam clarae, & antiquae vrbis: *Pinnenſes,* inquit, *ob conſtantem erga pop. Romanum fidem, in maximas calamitates delapſi ſunt: cùmque nullatenùs diſcedere a ſocietate vellent Romana, omni ſenſu, atque affectu ſpoliati, cogebantur filiorum necem oculis ſuis ſpectare.*

Diodor. lib. XXXVII. ab Henr. Valeſ. vulg.

At ſi ad Latinorum fidem Graeci etiam hominis teſtimonium addendum ſit, ex Plutarchi ſcriptis id ſanè habebitur. Is enim de Mario ſcribens, ac de re ipſa, de qua nuper Annaeus, hunc in modum fermè ait: *Ceterùm ſeditionem iamiam erumpentem bellum ſociale, quod repente circumſtetit Vrbem, compreſſit. Si quidem inſurrexerunt contra pop. Romanum bellicoſiſſimi Italiae populi validiſſimique: qui pene imperium conuulſere, non armis modò, floreque iuuentutis pollentes; verùm etiam animis, & artibus ducum ſuccin-*

Plutarch. in Mario.

cti

ĉti mirificis, & paribus. Ità planè. Inſurrexere bellicoſiſſimi, ac pene conuulſere Romanum imperium, tàm ſtrenuè, fortiterquè pro more: ſed iuſtiſſimè, vt ab effectibus ad cauſſam regrediar, hoc eſt, vt ex fortitudine fortitudinem noſcas. Petebant enim noſtrates eam Ciuitatem, vt Velleius, & Annaeus dixere, quam viribus auxerant; cuius imperium tuebantur; ac demum, vt vno vero verbo claudam, cui per ipſos paruerat Orbis. Hem, inquies, mira ſunt haec! Ità quidem, ſed vera, & vel ipſis hoſtibus inſpectoribus geſta. De ijs autem cùm inferiùs aliquid, placet interim domeſticum ex Appiano teſtimonium adferre. Scribit enim in haec verba: *Horum legatis quaerentibus*, Marſorum nempe, Pelignorum, Veſtinorum, Marrucinorumque, atque aliorum, qui eos ſequuti ſunt, *ſe non admitti ad ius Ciuitatis, cùm tamen ipſorum opera, & auxilio populus Romanus longè, ac latè imperio polleat, Senatus ſatis ferociter reſpondit, ſi reſipuerint, audituros ſe legationes, aliàs non. Ità voto fruſtrati bellum parant: habitiſque delectibus, conſcribunt peditum, equitumque ad centum millia.* Ità Appianus, & verè. Nec minùs iuſtè legati. Pro Republica enim Romana nauarant noſtrates operam, tàm vtilem, fortiterque, vt nemo pro Vrbe vtiliùs, nemo per Orbem fortiùs.

Vel. lib. II. L. Flor. loc. laud.

Appian. lib. I bell. ciu.

Itaque fortitudinem oſtenderunt Marrucini cum reliquis Aprutij populis, non pro ſe ſolùm, ac ſocijs; verùm etiam pro Romanis. Immò vel contra Vrbem, ſi de paullò vetuſtioribus, ſummo Geographo, & Hiſtorico Straboni credendum ſit. Ad morem enim Geographorum, qui in breui tabella punctis, & lineis indicant magna flumina, vrbeſque magnas, omnem hanc hiſtoriam hunc in modum ſummatim praeſtrinxit: *Supra Picenum ſunt Veſtini, Marſi, Peligni, MARRVCINI, Frentani Samnitica gens. Hi montana tenent, neque ferè mare attingunt. Populi ipſi exigui ſunt, ſed fortiſſimi, & qui ſuam fortitudinem Romanis ſaepè demonſtrauerint. Primùm quidem, cùm bellum aduerſùs èos geſſerunt. Deinde, cùm eorum caſtra ſequuti ſunt. Tertiò, quando libertatem, ac ius ciuitatis poſtulantes, repulſam paſſi deſciuerunt*. Ex quibus pro Romanis, & contra Romanos bellaſſe Marrucinos ſatis conſtat. Sed, quod in ijs peculiare, ſemper inuictos. Vnde, ſi Appianus verè ſcripſit, ad Marſicum vſque bellum, *nec ſine Marſis, nec de Marſis triumphatum fuiſſe*, veriùs ego dixerim, vllo vmquam tempore, nec ſine Marrucinis, nec de Marrucinis actum, viſumque triumphum. Haec autem cùm a nobis infra dilucidiùs tractentur, ſatis hic ſit indi-

Strab. lib. V.

Appian. lib. I. bell. ciu.

indicaſſe quae diximus.

Ceterùm, ſi quis noſtratium gentium fortitudinis cauſſam exquirat, ego duplicem putarim fuiſſe: vtramque conſtantem, ac naturalem: ex climate vnam, alteram ex ſanguine. Poſſem item ijs adiungere duas, quarum vnam ex inſpiratione, afflatuque Daemoniaco ſibi Plato adfinxit; alteram ex triangulis Zodiacũ reſpicientibus imaginatus eſt Ptolomaeus; ſed cùm ijs inniti non ſatis firmum, ad priores libens recurram. Igitur ex ſanguine primùm putaueram fuiſſe cauſſam. Nam, ſi fortibus creantur fortes, nequiuere certè noſtrates gentes non eſſe fortes, fortiſſimo prognatae genere: ſiue eas cum Caſella, Aboriginum ſenſeris emiſſariam prolem; ſiue poſt Feſtum, & Naſonem, cum Cluuerio conieceris Sabinorum, quod idem ac Aboriginum, genere propagatas. Quibus grandiloquus poeta Nonnus cor denſis veſtitum pilis eſſe ſcribit: ideòque audaciſſimos, neque vmquam in praelijs metuere. Panxit enim ſic fermè, ex M. Antonij Mureti accurata interpretatione:

Plat. de legib. lib. VI.
Ptolom. Quadrip. lib. II. c. II.

P. Leo Caſell. de Aborigin.
P. Cluuer. de It. ant. c. XIII. cum ſeqq.

Nonn. Dionyſ. lib. XXVI.

Ponè ſequebatur rabidorum turba Sabinûm
Queis hirſuta rident condenſis pectora ſetis:
Hiſpida pectoribus corda: hinc interrita mens eſt,
Nec fera magnanimi Bellonae ſigna paueſcunt.

Neque

Neque ad alios profectò, quam ad noſtrates, crediderim accinifſe Maronem, cùm Italiae volens dilaudare fortes populos, ſic de Italia cecinit:

Virgil. Georgic. lib. II.

Haec genus acre virûm, Marſos, pubemque Sabellam
Extulit, ———

nempe ſub Sabellae pubis nomine, quam a noſtratibus Marſis non ſeiunxit, compendioſo vocabulo comprehendens, non Sabinos, vt nugantur nonnulli; ſed Sabinorum generoſam, fortemque ſobolem, id eſt, Pelignos, Veſtinos, Frentanos, ac noſtrates Marrucinos. Nec aliò Silius noſter, Maronem imitatus, reſpexiſſe mihi videtur, cùm de Ticinenſi pugna ità ſcripſit:

Sil. lib. IV.

Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
Accitas properè caſtris in praelia conſul
Raptabat turmas, primuſque ruebat in hoſtem
Candenti ſublimis equo, trahit vndique lectum
Diuitis Auſoniae iuuenem, Marſoſque, Coramque
Laurentumque decus, iaculatoremque Sabellum.

Praetereà ex climate quoque, id eſt, diſtantia ab Aequinoctiali circulo, cauſſam alteram fuiſſe credideram. Cùm enim pro maiori, vel minori diſtantia varijs imbutos moribus obſeruemus homines, conſequitur planè tali in

clima-

Digitized by Google

climate noſtrates populos eſſe locatos, vt robore antecellant, ac fortitudine multos. Immo vel ceteros Italos, ſi nupero, doctoque ſcriptori Scipioni Claramontio accredendum ſit. Ait enim, Italiae *Auſtraliſſimas partes excellere habilitate ad ſcientias; Borealiſſimas impetu quodam Gallico pollere in mortis pericula; medias prudentia praecellere, & aptitudine ad diſciplinam bellicam.* Et, poſtquàm Auſtraliſſimas dixit eas eſſe, quae latitudinem obtinent graduum triginta octo, & Borealiſſimas, quae ſex & quadraginta, hunc in modum fermè ſubdit: *Qui Italiae populi diſciplinam militarem adepti, bellicoſiſſimi euaſerunt, inter quadrageſimum primum, & quadrageſimum quartum gradum conſtitere.* Medias autem Italiae partes obtinere noſtrates gentes, praeter id, quod alibi diximus, bellè admodùm oſtendit Dionyſius Afer, ex Rhemnij Palaemonis, ſiue, vt alij volunt, Priſciani translatione. Ait enim in haec verba:

S. Claramont. de côiect. mor. lib. II. c. VII.

Samnites medio complectitur Itala tellus
In gremio: Marſoſque ſimul. ——

Dionyſ. Af de ſit. Orb. c IV.

Marſorum certè ſub nomine compendioſus Auctor comprehendere volens, non Marſos ſolùm; ſed conterminos etiam, ſocioſque Veſtinos, Pelignos, Frentanos, ac Marrucinos. Quam ſententiam cùm mecum probaſſet eru-

Neque ad alios profectò, quam ad noſtrates; crediderim accinisse Maronem, cùm Italiae volens dilaudare fortes populos, ſic de Italia cecinit:

Virgil. Georgic.lib.II.

Haec genus acre virûm, Marſos, pubemque Sabellam
Extulit, ——————

nempe ſub Sabellae pubis nomine, quam a noſtratibus Marſis non ſeiunxit, compendioſo vocabulo comprehendens, non Sabinos, vt nugantur nonnulli; ſed Sabinorum generoſam, fortemque ſobolem, id eſt, Pelignos, Veſtinos, Frentanos, ac noſtrates Marrucinos: Nec aliò Silius noſter, Maronem imitatus, reſpexiſſe mihi videtur, cùm de Ticinenſi pugna ità ſcripſit:

Sil.lib.IV.

Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
Accitas properè caſtris in praelia conſul
Raptabat turmas, primuſque ruebat in hoſtem
Candenti ſublimis equo, trahit vndique lectum
Diuitis Auſoniae iuuenem, Marſoſque, Coramque
Laurentumque decus, iaculatoremque Sabellum.

Praetereà ex climate quoque, id eſt, diſtantia ab Aequinoctiali circulo, cauſſam alteram fuiſſe credideram. Cùm enim pro maiori, vel minori diſtantia varijs imbutos moribus obſeruemus homines, conſequitur planè tali in clima-

climate noſtrates populos eſſe locatos, vt robore antecellant, ac fortitudine multos. Immo vel ceteros Italos, ſi nupero, doctoque ſcriptori Scipioni Claramontio accredendum ſit. Ait enim, Italiae *Auſtraliſſimas partes excellere habilitate ad ſcientias; Borealiſſimas impetu quodam Gallico pollere in mortis pericula; medias prudentia praecellere, & aptitudine ad diſciplinam bellicam*. Et, poſtquàm Auſtraliſſimas dixit eas eſſe, quae latitudinem obtinent graduum triginta octo, & Borealiſſimas, quae ſex & quadraginta, hunc in modum fermè ſubdit: *Qui Italiae populi diſciplinam militarem adepti, bellicoſiſſimi euaſerunt, inter quadrageſimum primum, & quadrageſimum quartum gradum conſtitere*. Medias autem Italiae partes obtinere noſtrates gentes, praeter id, quod alibi diximus, bellè admodùm oſtendit Dionyſius Afer, ex Rhemnij Palaemonis, ſiue, vt alij volunt, Priſciani translatione. Ait enim in haec verba:

S. Claramont. de cõiect. mor. lib. II. c. VII.

Samnites medio complectitur Itala tellus
In gremio: Marſoſque ſimul. ——

Dionyſ. Af de ſit. Orb. c IV.

Marſorum certè ſub nomine compendioſus Auctor comprehendere volens, non Marſos ſolùm; ſed conterminos etiam, ſocioſque Veſtinos, Pelignos, Frentanos, ac Marrucinos. Quam ſententiam cùm mecum probaſſet eru-

dітiſſi-

ditiſſimus, & clariſſimus amicus meus Lucas Holſtenius, Graecarum literarum, ac Vaticanae Baſilicae decus, qua ſua eſt humanitas, monuit me multò meliùs ex ipſius Dionyſij textu eam probari. Habet enim ſe in hunc fermè modum, ex Henrici Stephani interpretatione: *Samnites poſt hos mediterraneam regionem habitant, & Marſorum veloces gentes*. Vel, vt ipſe vocat, θοὰ φῦλα, id eſt, agiles nationes: ità vt Marſorum nomine, non vnam Marſorum gentem oſtendere voluerit; ſed multitudinis numero, vicinorum, cognatorumq; omnium noſtratium populorum plures nationes. Quod prorſus & Poetam Conſulem de pugna, & Cannenſi clade ſcribentem intellexiſſe perſuadeor, cùm ex ipſiuſmet teſtimonio conſtet, cum Marſis Pelignos ſimul, Veſtinos, Marrucinos, & Frentanos adfuiſſe. Vix enim aliter credi poſſet, vt in communi clade, cunctos hos populos, praeter Marſos, fortuna ſeruauerit. Ait ergo de Conſule Paullo:

Sil. lib. IX. Horat. lib. I. od. XII.

Tum minitans propere deſcribit munera pugnae
Quàque feras ſaeuus gentes, aciemque Nealces
Temperat, hac ſeſe Marſo cum milite; cùmque
Samnitum opponit ſignis. ——

Et mox:

Paſſim ſigna iacent, quae Samnis belliger, & quae
Sarra-

Sarraſtes populi, Marſaeque tulere cohortes.

Nec aliò acciniſſe mihi videtur Horatius, cùm ait:

Altera iam teritur bellis ciuilibus aetas:
Suis & ipſa Roma viribus ruit:
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi;
Minacis aut Hetruſca Porſenae manus.

Siue enim de bello illo intellexerit, quod, ſub Romani imperij infantiam, *aduersùs Romanos geſſerunt* noſtrates, vt ex Strabone ſupra retulimus; ſiue de eo, quod, ſub aetatem iam adultam, *Marsicum appellatum fuit*, vt ait Diodorus, ac reuera ciuile; id vnum eſt, quòd vno, atque altero, non Marſi ſolùm; ſed cum Marſis etiam, vicinae, ſociaeque noſtrates gentes, contra Romanos bellantes, virtutem, fortitudinemque ſuam non ſemel oſtentarint. Veloces verò, ſiue agiles noſtros populos Dionyſium appellaſſe crediderim, vel quia in arma volucri euntes gradu, ſiue ad bellandum prompti; vel quia in velocitate; atque agilitate fortitudo, vt de Achille Ptolomaeus Hefaeltion adnotauit, ideòque ab Homero ποδάρκης appellari; vel demum, quia in iaculandi dexteritate; atque agilitate, vt alibi diſſeremus, nulli prorſus ſecundi. Aſt, vt intermiſſam de Italiae medio

Strab. lib. V. Diodor. lib. XXXVII.

Ptol Hefaeſt. penes Phot.

Lib. II. c. VI.

reuocemus orationem, quae diximus, ità vera ſunt, vt ſi Italiae vmbilicum exactè quis velit, non alibi credat, quàm in Cutiliae lacu, qui prope vrbem, quam Cutiliam, ſiue Cotylen priſci dixere; mox Ducalem in Aprutio, vt a me dictum eſt ante, a titulo, quem praeferebat Auctor ſuus. Ait namque Plinius in haec verba: *Cutiliae lacum, in quo fluctuet inſula, Italiae vmbilicum eſſe M. Varro tradit.* Et hinc Sebaſtianus Marcheſius factum eſſe putat, vt eo ferè loci Templum Virgini dicaſſet Robertus, quod etiamnum manet, tali ei indito cognomine, quale apud Latinos circinum: quaſi circino extructum crederent ad Italiae medium, ſic diceres amuſſitatum. Igitur vniuerſa noſtra regio in Italiae medio poſita: ſiue latitudinem in aliqua illius parte reſpiciamus, ſiue longitudinem: atque ita poſita, vt cùm exijs, quae Ptolomeus Princeps tradidit, & poſt illum Mercator, & Maginus, alijque recentiores illuſtres; tùm etiam ex ijs, quae quandoque nos ipſi obſeruauimus, latitudinem obtineat graduum quadraginta duorum, paullò plus minuſue. Si climati autem ſitum etiam noſtrae Vrbis adiungamus, qui vndique perſpiratus, non ſolùm ex ijs, quae Ariſtoteles

Plin. lib. III. c. XII.
Seb. Marcheſ. lib. I. Hiſt. MS.

Ptolom lib. III. c. VI.
G Merc. & I. A. Magin. in Tab.

docuit

docuit, puriores ſpiritus obtinere noſtrates dixeris; verùm ex iis etiam, quae Hippocrates alicubi tradidit, varietatem aëris ſicciora, ac duriora corpora cenſebis efficere. Ad quae calamum fortaſſis flexiſſe quoque Silius voluit, vt infra ſatis ſuperque demonſtrabimus.

Ariſt. ſect. XIV. problem. VII. Hippoc. de aer. aq. & loc.

CAPVT V.

Inter antiquas Aprutij gentes, fortitudinem Marrucina mirè oſtentauit. Oſtentauit autem Punico primùm bello, & in eius rei teſtimonium Liuio iungitur Silius: immo Silio Silius. Macedonico rurſus, teſte eodemmet Liuio, cuius hiſtoria ex Plutarcho reparatur. Sed cùm primis Pompeiano, ipſo Caeſare ſcriptore, & duce. Ad poſteros autem priſcorum virtutem transfuſam teſtantur recentiores multi. Inter multos verò Nigri, & Bargaeij teſtimonia adſeruntur.

OSTENTARVNT vbique gentium militarem fortitudinem antiqui Aprutij populi: Marſi, Veſtini, Frentani, Peligni, itemque ceteri. Adauxit autem Marrucina gloriam de meritorum praecellentia. Neque eſt quòd critico me naſo damnes, quaſi pulchra videantur amanti, quae pulchra non ſunt. Nam amo Patriam, ſed amo pulchrum. Et, vt videas quàm verè, audi Liuium, qui primus occurrit. Is enim de Claudio ſcribens, qui audendum, ac nouandum aliquid improuiſum, inopinatum-

que

Digitized by Google

que cenſebat, vt Haſdrubalem Hannibalis fratrem, ab Hiſpania cum nouo exercitu, nouiſque viribus venientem, comprimeret, ait fermè hunc in modum: *Praemiſsi per agrum Larinatem, MARRVCINVM, Frentanum, Praetutianum, quà exercitum ducturus erat, vt omnes ex agris vrbibuſque commeatus paratos militi ad veſcendum in viam deferrent, equos, iumentaque alia producerent, vt vehicalorum feſsis copia eſſet. Ipſe de toto exercitu ciuium, ſociorumque quod roboris erat, delegit ſex mille peditum, mille equites. Pronuntiat occupare ſe in* Lucanis *proximam vrbem, Punicumque in ea praeſidium, velle, vt ad iter parati omnes eſſent. Profectus noctu flexit in Picenum.* Ità quidem. Flexit, & quantis maximis poterat itineribus collegae iunctus, Haſdrubalem vincit, occiditque, Afrum vafre: occiſis cum eo quinquaginta ſex millibus hoſtium, captis quinque millibus quadringentis. Mira res certè! Nam reddita aequa Cannenſi clades: atque, vt Appiani verbis vtar, *viſum eſt numen tunc Romanis infortunio Cannenſi non diſparem, ſed quodammodo parem tribuiſſe victoriam.* Tribuit autem prae ceteris Marrucinorum virtus, ſi Silium Liuio, immo ſi Silium Silio ſuccenturiemus. Hic enim, poſtquam Claudium ab Latiae Telluris imagine admonitum finxerat, vt Haſdru-

Liu. lib XXVII Ad an. Vc. DXLVI.

Appian. in Iberic.

Haſdrubalem inuaderet, ità pangit inſigniter:

Sil. lib. XV.

Inde legit dignas tanta ad conamina dextras,
Quàque iacet Superi Larinas accola ponti;
Quà duri bello gens MARRVCINA, fidemque
Exuere indocilis, ſocijs Frentanus in armis:
Tum quà vitiferos domitat Praetutia pubes
Laeta laboris agros, & penna, & fulmine, & vndis
Hybernis, & Achemenio velocior arcu
„ *Euolat. Hortator ſibi quiſque, age, perge, ſalutem*
„ *Auſoniae ancipites ſuperi, & ſtet Roma cadatne*
„ *In pedibus poſuere tuis, clamantque ruuntque.*

Delegit itaque Conſul ciuium, ſociorumque, quod roboris erat, indeque, vt Haſdrubalem debellet, per noſtrum agrum ducit. Delectos autem prae ceteris Marrucinos fuiſſe, gentem bello duram, id eſt, ad militiae patientiam factos, duratoſque; & quod notandum admodum, Teatinorum, Marrucinorumue virtute, ac fortitudine cecidiſſe Haſdrubalem, ob cuius obitum Cannenſis penſata clades, indicat pulchrè ſatis ipſemet ſcriptor, ſiue apud illum Hannibal, cùm occiſo apud Zamam Herio, qui occidere meditabatur eum, fratrem alloquitur Pleminium. Ait ergo de Hannibale Silius in haec verba:

Silius lib XVII.

Qua-

Qualis in aeſtiferis Garamantum foeta veneno
Attollit campis feruenti paſtus arena
Colla Parethonius ſerpens, latèque per auras
Vndantem torquet perfundens nebula tabem
Continuò infeſta portantem cuſpide vulnus
Impedit ante volans HERIVM, cui nobile nomen
MARRVCINA domus, clarumque TEATE ferebat.
Atque illi magnum nitenti, & laudibus hoſtis
Arrecto capuli ad finem manus incita fodit,
Quaerebatque miſer morienti lumine fratrem:
Cùm iuuenis ſubit, & letho ſtimulatus acerbo
PLEMINIVS ſaeuum mucronam ante ora coruſcat,
Ac fratrem magno minitans clamore repoſcit.
„ *Huic proles Barcae: germanum reddere vera*
„ *Si placet, haud renuo, maneant modò foedera noſtra*
„ *Haſdrubalem reuocare vmbris: ego ne aſpera ponam*
„ *Vmquam in Romanos odia? aut manſueſcere corda*
„ *Noſtra ſinam? parcamque viro, quem terra crearit*
„ *Itala? dum manes inimica ſede repellat*
„ *Aeterna, ſocioque abigat me frater Auerno.*

Sic

Sic ait, & clypei propulſum pondere toto
Lubrica quà tellus lapſantis ſanguine fratris
Fallebat nixus, proſternit, & occupat enſe.
Extendit labens palmas, HERIVMque iacentem
Amplexus, iuncta leniuit morte dolorem.

Ità planè eſt, o Plemini. Lenire dolorem debes, non quia cum fratre pereunte peris, ſed quia non victi, victores obitis, in poſteros victuri ſemper, habiturique in veſtra patria, gloria fortaſſe pares, virtute neminem. Ibi enim ſigna Romana figentes, vt de alijs quiſpiam dixerat, vbi vix vllos eſſe Romanos notum erat, praemium victoriae feciſtis Africam, & poſt Africam, terrarum Orbem.

Igitur Punico bello noſtrates Marrucini fortitudinem oſtentarunt. Oſtentarunt quoque Macedonico ſub conſule Paullo. Hic enim cum fortiſſimo exercitu Macedoniam ingreſſus, in quo etiam noſtrates Marrucini, eò terribilis Perſeo fuit, vt gerenda rex bella mandarit ducibus, ipſe intereſſe non auſus. Pugnauit itaque Conſul collatis apud Pydnam ſignis, ac vicit: vigintimillibus peditum occiſis, equitatu cum rege fugiente: atque, vt Plutarchus ait, *inuulneratum reducens exercitum, & victoria illacrymabili reportata triumphans, fortunam magnificat*. Initium autem pugnae proſperum

Plutarch. in P. Aemil.

fecit

ſecit Marrucinorum fortitudo ; & cum ijs noſtrates quoque contermini Peligni. Scribit enim Liuius in haec verba: *Flumen erat haud magnum, propius hoſtium caſtris, ex quo & Macedones, & Romani aquabantur, praeſidijs ex vtraque ripa poſitis, vt id facere tutò poſſent. Duo cohortes ex parte Romanorum erant, MARRVCINA, & Peligna: duae turmae Samnitium equitum, quibus praeerat M. Sergius Sylus legatus Et aliud pro caſtris ſtatiuum erat praeſidium ſub C. Cluuio legato: tres cohortes, Firmana, Veſtina, & Cremonenſis: duae turmae equitum Placentina, & Aeſernina.* Ità ſtabant. Cum ecce committitur pugna, cauſſam dante iumento. Pugnatur, & vincitur ab noſtratibus. Sed quoniam quae de pugna nobiliſſimus ſcriptor dictauerat, dens vetuſtatis eroſit, in hunc modum de exitu ſubdit: *Caeſa ad viginti millia hominum ſunt: ad ſexmillia, qui Pydnam ex acie profugerant, viui in poteſtatem peruenerunt: & vagi e fuga quinque millia hominum capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, & eorum multò maior pars Peligni.* Cum Pelignis autem noſtrates etiam Marrucinos pugnaſſe, ac cecidiſſe, egregiè ſatis Plutarchus, ſic aiens, expreſſit: *Porrò Romani cùm haſtis occurrentes non valerent phalangem impellere, Salius, qui Pelignos ducebat, ſignum cohortis ſuae raptum torſit in hoſtes: quò*

Liu. lib. XLIV. Ad ann. VC. DLXXXV.

Plutarch. in P. Aemil.

cùm Peligni (nefas eſt enim, & piaculum Italis ſignum ſuum deſerere) inferrent ſe, atrox vltrò citròque ex eo conflictu illata, & accepta clades eſt. Siquidem hoſtes hi gladijs elidere, & repellere ſcutis enitebantur, atque ipſis manibus prenſantes eas traijcere. Illi infeſtas haſtas ambabus tenentes manibus, & in quos incidebant, hos cum ipſis armis tranſuerberantes, quia nec ſcutum, nec lorica reſiſtere valebant haſtae, in caput corpora ſtatuebant Pelignorum, & MARRVCINORVM, qui temerè, & furore bellu ino in vulnera, & apertum ruebant diſcrimen. Ità contrucidatis anteſignanis impulſi ſunt, qui proximi ſtabant, ſubſidiani. Haec Plutarchus. Qui pulchram nobis hiſtoriam reparauit. Sed, rectè, an per inuidiam, ſummam virtutem furorem dixerit belluinum, cenſeant alij. Id vnum ſcio Graecum eſſe, & cui vitium id agnatum, vt Ioannes Bodinus obſeruat, quòd ſua valdè admodùm ſuſpiciat, deſpiciat externa. Deſpexit etiam etymologus Suidas eodem ferè ſenſu noſtrates Veſtinos. Quippe cùm nobiliſſimae gentis etymum adferre voluiſſet, Beſtinos vocans, qui verè Veſtini, *Beſtini*, inquit, *gens in Italia belluinis moribus praedita*: nempe à beſtiarum vocabulo id nominis ijs inditum, quos reuera a Veſta Veſtinos dictos putamus. Quicquid verò Plutarchus dixerit, ego veriùs non

I. Bodin. Meth. Hiſt. c. IV.

Suid. in Etym.

alia

alia de cauſſa cum Plinio crediderim, eo bello duas enatas in Capitolio palmas, quàm, vt duos hoſce noſtrates populos, qui victoriae dedere cauſſam, ad virtutis muneramenta coronarent.

Itaque noſtratem habemus gentem, fortiter contra Poenos, fortiter quoque contra Macedonas dimicantem: nimirum contra populos, qui robur, & flos Orbis. Immo vel ipſius Vrbis, quam dixit Erinna Martis filiam, ſi ſcriptis adiungamus, quae bello Pompeiano Caeſar euenisse ſcripſit. Accipe igitur, & fac gratiam delicti, ſi longiuſculè inſiſtam. Tranſduxerat Scriptor, & Dux noſter ad ſuas partes legiones tres, (id eſt duodecim circiter mille militum) quae apud noſtrum Corfinium morabantur: nempe Marſos, Pelignoſque, & Marrucinos: ex ijſque duas ſub Curione in Africam miſerat, in quam etiam venerat Sex. Quintilius Varus, qui ſub Pompeio merebat, nuper ab ipſo Caeſare dimiſſus. Ibi Quintilius circumit aciem, & obſecrat noſtrates, vt à Caeſare deſciſcant. Curio contra concionem aduocans, inter cetera *commemorat* (verba ſunt ipſius Caeſaris) *quo ſit eorum vſus ſtudio ad Corfinium Caeſar, vt magnam partem Italiae, beneficio, atque auctoritate eorum, ſuam fecerit*. Additque multa, vt pro Caeſare

Erinn. penes Lipſ. de magn. Rom. lib I. c. II.

Caeſ. lib. II. Ad an. VC. IↃCCIV.

ſare firmi ſtent. Quid ergo? Noſtrates, ſubdit candidus Hiſtoricus, *oratione moti, crebrò etiam dicentem interpellabant magno cum dolore, ne infidelitatis nomen ſuſtinere viderentur. Diſcedentem verò ex concione vniuerſi cohortantur, magno ſit animo, neu dubitet praelium committere, & ſuam fidem, virtutemque experiri*. Et ſic planè conſtituit Curio. Scribit enim Caeſar in haec verba: *Poſtero die productos loco eodem, quo ſuperioribus diebus conſtiterat, in acie collocat. Ne Varus quidem Atius dubitat copias producere, ſiue ſollicitandi milites, ſiue aequo loco dimicandi detur occaſio, ne facultatem praetermittat. Erat vallis inter duas acies, vt ſupra demonſtratum eſt, non ità magno, aut difficili, & arduo adſcenſu. Hanc vterque, ſi aduerſariorum copiae tranſire conabantur, expectabat, quo aequiore loco praelium committeretur. Simul à ſiniſtro cornu P. Atij equitatus omnis, & vnà leuis armatura, & interiecti complures, cùm ſe in vallem dimitterent, cernebantur. Ad eos Curio equitatum, & duas MARRVCINORVM cohortes mittit*, id eſt, octingentos circiter Marrucinos, *quorum primum impetum equites hoſtium non tulerant: ſed amiſſis equis, ad ſuos refugerunt: relicti ab ijs, qui vnà procurrerant leuis armaturae, circùmueniebantur, atque interficiebantur ab noſtris. Huc tota Vari conuerſa acies ſuos fugere, & concidi videbat*. Prorſus

ità.

Digitized by Google

ità. Fugiunt iſti, & cum iſtis, dum Curio ſequi ſeſe iubet a militibus, praecurritque ante omnes, omnis etiam Vari acies terga vertit, ſeque in caſtra recipit. De quo Lucanus, rei geſtae gloriam in ducem Curionem refundens, ait: Lucan.lib.IV.

——————*apertis*
Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit:
Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecidit:

ſuis omnibus, inquit Caeſar, *praeter Fabium incolumibus*: (Erat hic natione Pelignus, qui primum agmen fugientium conſecutus, Varum occidere tentans, ceciderat fortiter) *ex numero aduerſariorum circiter ſexcentum interfectis, & vulneratis*. Quid dicis? Dabis fortaſſis alibi viros iſtos, tali robore, tali virtute, tali fide? Ego quidem aut non reperiam, aut vix reperiam.

Ceterùm, ſi antiqui Marrucini tales fuere, vt, quemadmodum de Vmbris, qui quondam aliquam antiqui Aprutij partem tenuere, & nunc etiam hodierni tenent, Nicolaus dixerat; Nic. Damaſc. in excerpt. a Stob. *turpiſſimum ducerent amiſſae victoriae ſupereſſe. Sed ità ſtatuebant, aut vincendum, aut moriendum eſſe*; haud minor cum virtute propagata eſt in poſteros gloria. De qua cùm multi meminerint, duos tamen mihi teſtes aduocaſſe ſufficiat, vt

eius

eius aliquem propinem lectori guſtum: Geographum alterum, alterum Poetam: Petrum Angelium Bargaeum, & Marium Nigrum. Alter enim, hiſtorica veritate, non poetica fictione, celeberrimam illam expeditionem perſcribens, qua duce Goffredo Bulionio Hieruſalem liberata eſt, in hunc modum cultiſſimè panxit:

P. Angel. Barg. Syriad. lib. VII.

Nec te Corfinij pugnax Cantelme iuuentus
Digreſſum irriguis patriae regionis ab oris,
Inque externa pij certamina Martis euntem
Deſeruit: tecumque tuos generoſa labores
Sponte ſua magni eſt pubes partita TEATIS,
Euerſique ingens, Amiterni, & nominis vnà
Nortmanni ſtudioſa cohors. Tum ſuetus aprorum
Luſtra ſequi, ſaeuoſque lupos proſternere, & vrſos
Accola Nicatae: cuius nimboſus, & aſper
Perpetuis horret niuibus, coeloque minatur
Attollens ſeſe ſummum ſuper aethera vertex:
Fluminaque Ionium labentia fundit in aequor.

Nortmanni autem nominis ſtudioſos noſtrates Teatinos, Marrucinoſue veriùs dixiſſet, non ſolùm, quia Nortmannis regnantibus, ſub Boemundo, & Tancredo meruere, ſicut Itali ferè omnes, quemadmodum Archiepiſcopi Vuilelmus, & Baldricus ſcripſere, vnde Fulco ait:

Vuil. Tyr. lib. II. c. XIII. Baldric. Hiſt. Hieroſol. lib. I. Fulc. in Hiſtor. geſt. viae Hieroſol.

Sub iugo Tancredi, & Boimundi corripuere,
Et contra fidei refugas patria arma tulere;

verùm

verùm etiam, quia, vt traditum ſcriptoribus eſt, & Nortmanni noſtram Vrbem inſtaurarint, & ſitus amoenitate illecti, principalem illorum Dynaſtiae ſedem in ipſa conſtituerint. Quae tamen ſic dicta velim, vt ſub Nortmannorum Imperium iam adultum accipienda ſint. Quippe inter eius primordia, aliter ſeſe rem habuiſſe teſtatur Guilielmus Apulienſis: cuius verba, pro aeuo haud quidem inculta, eò libentiùs exſcripſerim, quòd & eius rei teſtimonium dabunt, & noſtratium item, de qua loquimur, fortitudinis. Ait igitur hunc in modum:

Guil. Apul. rer. Nortmannic. lib. II. Ad ann Chriſtian. MLIII.

Inter Teutonicos, Nortmannorumque cateruas
Collis erat medius. Gens innumerabilis illis,
Appula, Balbenſis, Campanica, Marſa, TE-
TENSIS
Venerat auxilio. ———

Et paullò poſt harum gentium recenſens duces, Tranſmundum, & Actonem fratres, noſtratium Teatinorum Comites, & Odoriſium item Borrellum, ſubdit ità:

Italiae populo, qui ſe ſociauerat illis (Teutonicis)
Germani Comites praeſunt Tranſmundus, &
Acto,
Et Burrellina generata propagine proles.
Hi ſimul ad bellum properant. ———

Ex

Ex vnius ergo, & alterius ſcriptoris teſtimonio, priſcae in noſtrates transfuſum fortitudinis ſemen. Sed & alter Geographus Niger, feracitatem cum fortitudine iungens, in haec verba effatur: Marrucinorum *terra ferax, frumenti praecipuè, vini, olei, ac fici eſt. Nec minùs incolarum fortitudinis, quos cùm commemoraſſet Silius, duros illos bello prae ceteris adiacentibus populis ait: quod adhuc in gente perdurat.* Ità planè. Perdurabat ſub Auorum aeuum, vt Niger candidè, puriterque dictauit, & dictarunt etiam ſcriptores alij: perdurabitque (ità mens augurat) in omne aeuum, ad nobiliſſimae gentis gloriam, ad nominis aeternitatem.

M. Nig. Geogr. Pag. CLXXXI.

CA-

CAPVT VI.

Antiquos Aprutij populos variè varijs temporibus fortuna vexauit. Inter eos, Marrucinos, ſed non communiter. Nam, etſi caeſi, vaſtatique, Punico primùm bello ſub Hannibale; mox Italico ſub Sulpicio Pompeij legato; numquam tamen Metropolis capta; aut expugnata: ad idque prodigium in Liuio expenditur. Ceterùm oſtenditur falli admodum, qui Samnites communem cum noſtratibus gentibus prouinciam habuiſſe credidere: & Strabo, quem ſibi principem aſſerunt, declaratur: Ex eiuſque rei occaſione de armorum genere diſſeritur, quibus noſtrates vſi. Haud negatur tamen, ſub extremam Imperij aetatem, in Samnium ex ijs aliquot aliquando ceſſiſſe. Atque hinc Aprutij indagatur etymon, & declaratur.

VARIAM, imbecillamque mundanarum rerum eſſe conditionem, nemo vmquam fuit, eritque, qui non adfirmat. Qui modò ſuſpicit Lunae plenitudinem, mox defectum deſpicit, & luminis decrementa. Nihil priuatim, nihil publicè ſtabile eſt. Tàm hominum, quàm

vrbium, regnorumque fata voluuntur. Fuit Ilium, Carthago fuit. Ipſa Roma capta atque incenſa eſt. Sed quid Ilij, quid Carthaginis, aut Romae comploramus cineres? Habet antiquum Aprutium exempla fortunae ſua. Namque oppreſſit Veſtinos Brutus, Cutina capta ſcalis, Cingilia praedae militum data: Frentanos debellauit Aemilius, vrbe ipſa primaria in deditionem accepta: Marſos Maximus fudit, captis munitis vrbibus, Milionia, Pleſtinia, Freſilia: Caecîdit, cepitque Caruilius Amiterninos, & collega Papirius Duroniam expugnauit: Ipſe denique Pelignus ingemuit, Sulmone a Sulla deleto. Quid multa? Aequi, Sabini, Vmbri, Picentes, qui olim tractum aliquem in Aprutio tenuere (vt Samnites praeteream quater & vicies in triumphum actos) alij ſub alijs fuere, aut mulctati, aut caeſi, aut fuſi, aut victi. Adeò verum, quod Tacitus vero verbo dixerat, *cunctis rebus ineſſe velut orbem*.

Tac. Annal. lib. III.

Igitur, vt philoſofandi finem faciam, Marrucinorum quoque cum ceteris Aprutij populis communis eſſe debuit exitus. Fuit certè: ſed, vt ità dicam, non communiter. Nam etſi caeſi quandoque, vaſtatique, numquam tamen de ijs triumphatum; aut noſtrum Teate captum, expugnatumue. Vtinam

nam ſic deinde occidente Imperio, aut iam occaſo. Caeſos autem ſemel, ſemelque vaſtatos proditum hiſtorijs eſt: Punico primùm bello ſub Hannibale; Italico deinde ſub legato Sulpicio. De vaſtatione, quae Punico, ſic fermè Liuius paribus pene verbis, quae retulimus, cum Polybio: *Hannibal interim*, poſt commiſſam ad Thraſimenum pugnam, *recto itinere per Vmbriam vſque ad Spoletum venit. Inde cum depopulato agro vrbem oppugnare adortus eſſet, cum magna caede ſuorum repulſus, coniectans ex vnius coloniae haud nimis proſperè tentatae viribus, quanta moles Romanae Vrbis eſſet, in agrum Picenum auertit iter, non copia ſolùm omnis generis frugum abundantem, ſed refertum praeda, quam effusè auidi, atque egentes rapiebant. Ibi per dies aliquot ſtatiua habita: refectuſque miles hybernis itineribus, ac paluſtri via, praelioque magis ad euentum ſecundo, quàm leui, aut facili affectus. Vbi ſatis quieti datum, praeda, ac populationibus magis, quàm otio, aut requie gaudentibus, profectus, Praetutianum, Hadrianumque agrum, Marſos inde, MARRVCINOSque, ac Pelignos deuaſtat*. Immo & iterum, quantùm ex eodem Liuio coniectare mihi licuit. Alibi enim ex L. Coelij Antipatri ſententia, qui Annales, ſiue Hiſtorias de Bello Punico ſecundo perſcripſit, illius verba in ſuum opus transfundens,

Liu. lib. XXII. An an. VC. DXXXVI.

Liu. lib. XXVI. Ad an. VC. DXLII.

dens, ait *ex Campania in Samnium, inde in Pelignos perueniſſe: praeterque oppidum Sulmonem in MARRVCINOS tranſiſſe*. Deuaſtauit itaque Hannibal Marrucinum agrum, flammis, ferroque omnia populatus: ſed in exitium Haſdrubalis, in exitium ſui ipſius. Noſtrates enim Marrucini ferro ferrum acuentes, flammiſque accendentes flammas, exiguae regionis cladem acriter vindicarunt, in Italia primùm ſub Claudio Nerone; mox in Africa ſub Publio Scipione.

Vell. lib. II. L. Flor. lib. LXXVI. Ad an. VC. DCLXIV.

Porrò de caede, quae Italico bello, *quod*, vt Velleius prodidit, *CCCM. iuuentutis Italicae abſtulit*, breuiator Liuij Florus hunc in modum effatur: *Sulpicius legatus MARRVCINOS caecîdit, vniuerſamque eam regionem recepit*. Ità ſanè. Caecîdit, recepitque. Sed, vt videas quàm humaniter, ac diuerſè ab ceteris antiqui Aprutij populis, audi, quae Florus idem ſubdit: *Cn. Pompeius proconſul*, inquit, *Veſtinos, ac Pelignos in deditionem accepit. Marſi quoque a L. Muraena, & Caecilio Pinna legatis, aliquot praelijs fracti pacem petierunt. Aſculum a C. Pompeio captum eſt, caeſis a Mamerco Aemilio legatis Italicis*. Audi, inquam, & obſerua pro dictis, dicendiſque. Praeter caedem autem, quam Florus prodidit, vaſtationem etiam in haec verba Oroſius addit: *MAR-*

L. Flor. ibid.

Oroſ. lib. V. c. XIIX.

RVCI-

RVCINI, Veſtinique, Sulpicio legato Pompeij proſequente, vaſtati ſunt; homine, vt Ioannes Antiochenus ait, *nequiſſimo, & ſingulari audacia, ac crudelitate ad perturbandam remp. praedito*. Quae omnia ſub vnica oratione comprehendens Appianus, ità ſcripſit: *Sylla ſub hyemem ad conſulatum petendum in Vrbem profectus eſt. At Cn. Pompeius Marſos, MARRVCINOS, Veſtinoſque ſubegit*.

I. Antiochen ex collectan. Conſtant. Porphyrogen. Appian. lib. I. bell. ciu.

Ceterùm, quicquid de noſtra regiuncula fuerit, quam pene vacuam, deſertamque diximus, Teate, Vrbs eius primaria, vllo vmquam tempore captum, vllo proditur expugnatum. Non hic ferijt Hannibalis fulmen, ſi tonitru auditum; non hic detonuit Sullana tempeſtas, ſi in Samnites, Pelignoſque deſaeuit. Sed quoniam de Hannibale iam diximus, perplaceat hic adnectere de Sulla, vt nouis ornemus antiqua, quae cecinit olim Lucius patruus, vix pubes, in Epigrammate, quod in tumulum ſcripſit docti cuiuſdam Teatini Iureconſulti. Exſcribam autem integrum, etſi chalcotypis vulgatum, quia plenum elegantiae priſcae. Habet ergo ſe hunc in modum:

Quàm fuit ante potens armis, clarumq; TEATE,
Signa tui nobis, Sulla, fuere metus.
Quàm ſit honore togae dignum, monſtraret Achilli

Vox

Vox tua, ſi tumulus redderet iſte ſonum.

Haec patruus. Quem vtinam anno aetatis vigeſimo octauo mors praepropera non rapuiſſet, nam, quantùm ex ijs licet aeſtimare, quae ſuperſunt, tàm typis, quàm manu exaratis, Ouidium haberet Teate noſtrum, vt Sulmo; haberet Silium, vt Corfinium. Ad demonſtrandam autem, auſpicandamque noſtrae Vrbis fortunam, haud perperam crediderim, infantem in matris vtero loquutum hic fuiſſe. Liuius enim inter alia, quae vulgata ſcribit prodigia Claudio Marcello, & Fabio Maximo Coſſ, narrat, *Infantem in vtero matris in MARRVCINIS*, *Io triumphe, clamaſſe*. Felix igitur, fortunatumque Teate; quod inter vrbium fata plurimarum a fato fuit immune. Vtinam exceptum quoque poſt Imperij occaſum, ac melioribus auſpicijs in aeuum longius inſtauratum.

Liu.lib. XXIV. Ad an. VC. DIXL.

Verùm enim verò ex ijs, quae de varijs antiqui Aprutij populis ſuperiùs ſcripſimus, varijs temporibus in ſeruitutem fati ductis, conſtat ſatis, quàm foedè ſcriptorum vulgus aberret, qui Aprutium vel idem, quod antiquum Samnium cenſet; vel communem cum noſtratibus populis Samnites habuiſſe prouinciam. Apage. Nihil enim noſtratibus populis

lis commune cum Samnitibus fuit: ſiue nomen ſpectes; ſiue vniuſcuiuſque regionis fines; ſiue foedera etiam, vno Italico dempto. Nec Strabo, quem proferunt, me dimouet, aut ſuadere ceteros debet: nam, niſi verba ſuperficie tenus inſpiciant ſcioli, procul etiam a Strabone mens iſta fuit. Scripſit autem ſummus ille Geographus, & Hiſtoricus in haec verba: *Supra Picenum ſunt Veſtini, Marſi, Peligni, MARRVCINI, Frentani, Samnitica gens*, Ecce quid eſt, *Samnitica gens*, occlamant illi, niſi quòd Samnites hos Strabo ſentiat? Sed deſipiunt prorſus. Quippe ſcriptor ille (ſi ad ſolos Frentanos reſpicere non cogitauit, qui ſuam originem in finitimos Samnites fortè referebant) non Samnites, noſtrates appellauit, vt mox Irpinos; ſed gentem Samniticam, vel ad genus huiuſmodi vocabulo reſpiciens; vel ad armaturam. Ad genus quidem, quia, vt alibi diximus, noſtrates populos a Sabinis ortos cenſuere nonnulli, a quibus etiam Samnites, vnde & ij pariter Sabelli dicti. Ad armaturam verò, propter haſtae genus, vnde & Samnitibus nomen factum Feſtus ait: quae, vt noſtratium, ſic etiam ad Silij mentem Sabinorum erat, e quibus Samnites, noſtrateſque prognati: eorum lingua, vt Ouidius, & Dionyſius teſtantur, *Quiris*, appellata.

Strab. lib. V.

Lib. I. c. I.

Faſt. in fragm.
Sil. lib. IIX.
Ouid. Feſt. II.
Dionyſ. lib. II.

lata. Eamdem autem ac Samnitibus, illius generis armaturam noſtratibus fuiſſe coniecto, quia conterraneus noſter Silius ſparos, qui ijdem ferè cum haſtis, fundaſque ijs tribuit: atque ipſorum item thoraces vrſorum pellibus ornauit. Poſtquam enim ſcripſerat, Marſos, Pelignos, Veſtinoſque, ac Marrucinos pro Romanis contra Hannibalem adfuiſſe, *ſub quo*, vt ait Cornelius Nepos, *anceps, & dubia res Romana contremuit, & magnitudo trepidauit*, hunc in modum diſertim ſubdit:

Corn. Nep. in Hannibale.

Omnibus in pugna fertur ſparus, omnibus alto
Adſuetae volucrem coelo dimittere fundae.
Pectora pellis obit caeſi venatibus vrſi.

Atque ad iſtud idem reſpiciens, de noſtratibus ſcripſiſſe mihi videtur Siſenna, in ſua de Bello Marſico Hiſtoria, cuius fragmenta Auſonius Popna nuper collegit. Ait enim: *Ac poſt armatos funditores, & ſagittarios ponit*. Et mox: *Sparis, ac lanceis eminus peterent hoſtes*. At ſparus quidem erat, vt Feſtus ait, *paruiſſimi generis iaculum: ab eo, quòd ſpargatur dictum*; ſiue, vt Nonius, *telum agreſte*; vel, vt Iſidorus, *telum ruſticum miſſile, a ſpargendo dictum*. Atque idem ferè ac haſta, id eſt, acutus, quicquid Seruius dixerit: vnde eo transfixum Epaminundam fuiſſe, & extracto, mortuum Probus narrat. Funda verò inſtrumentum

L. Cornel. Siſen lib. III. penes Non. in Collectan. Auſon. Pop.
Feſt. in fragm.
Non. c. XIIX.
Iſidor. lib. XII. c. VI.
Aem. Prob. in Epam.
Seru. in II. Aen.

mentum erat, quo lapides iaciebantur. Scribit enim idem, quem laudauimus, Iſidorus in haec verba: *Funda dicta, eò quòd ex ea funduntur lapides, id eſt, emittantur.* Vndè funditores. Qui, vt Nonius ait, *ſunt, qui magnis fundis dimicant*: & Vegetius, *qui in quinta acie ponebantur: & fundis ex lino, vel ſetis factis (has enim dicunt eſſe meliores) contorto circa caput brachio dirigunt ſaxa.* Immo non ſaxa ſolùm; ſed glandes etiam, vt ex Propertij, Liuij, ac Saluſtij teſtimonio Valtrinus probat. Cui tamen, licet alioqui rei militaris ſcientiſſimo, non adſentior, dum ſcuto eos caruiſſe opinatur. Scutum enim praeter gladium noſtrates habuiſſe omninò crediderim, non ſolùm, quia me Feſtus monet, permaxima ijs fuiſſe, quae ab Alba noſtratium Marſorum ciuitate *Albeſia* dicta ſunt, & *Decumana*; verùm etiam, quia de ijſdem expreſsè Siſenna meminit, cùm ait: *Et Marsi propiùs ſuccedunt, atque ità ſcutis proiectis tecti, ſaxa certatim lenta manibus conijciunt in hoſtes.* Atque hinc crediderim certò Dionyſium Periegetem, vt alibi diximus, agilitatis laudem noſtratibus arrogaſſe: quippe, etſi grauis illis armatus, agiles tamen fuiſſe perſcripſit: ſi potiùs, vt aptiùs perſuadeor, ad iaculandi felicitatem, dexteritatemque non

Iſid. lib. XIIX. c. X.
Non. c. XIIX.
Veget. lib. III. c. XIV.

I. Valtrin de re milit. lib. III.
Propert. lib. IV Eleg. III.
Liu. lib. XXXIIX.
Saluſt. in Iugurth.

Feſt. in fragm.
Siſen. lib. II. penes Macrob. lib. VI. c. IV.

Lib. II. & IV.

reſpexit, quae talis, tantaque erat, vt coelo, quemadmodum Silius dixit, volucres dimittere adſueuerant. An autem vna ijs fuerit funda, vel plures, ego plures, ex Silio coniecerim, & fortaſſe tres, quot ferè Balearibus funditoribus Diodorus tribuit. Quo quia nemo vberiùs, expreſſiùſque rem illam pertractauit, & iaculandi dexteritatem, & cauſſas egregiè retulit, eius verba huc transfundere non pigebit: *Armatus illis eſt*, inquit, *fundae tres, quarum vnam capiti circumpoſitam, alteram vmbilico, tertiam manu gerunt: atquè vbi belli vſus tulerit, iaciunt grandiores, quàm alij, lapides, tanta virium contentione, vt e catapulta ferri videantur. Quare in murorum oppugnatione irruentes feriunt, & conuulnerant ſtantes ante propugnacula; in acie verò ſcuta, & galeas, & quicquid armorum tegit, conterunt: ſcopo etiam vix vmquam aberrant, tanta ijs iaculandi felicitas, tantum ſtudium. Cauſſa: perpetua a puero exercitatio, quam ſubire coguntur a matribus abſque vlla iaculandi remiſſione. Scopus illis proponitur pendens e ſude panis: nec ante exercitanti ſeſe, quòd edat conceditur, quàm pane icto, eius exedundi fiat a matre poteſtas.* Tribuit itaque noſter Silius noſtratibus populis ſparos, & fundas: ornauitque item vrſorum pellibus, ipſorum thoraces: eodem ferè mo-

Diodor. lib. V.

re,

re, quo Irpinos, qui Samnio olim, nunc hodierno Aprutio accenſentur. Mox enim idem Poeta Conſul ait:

——— *Irpinaque pubes*

Horrebat telis, & tergo hirſuta ferarum.

Sil. lib. IIX. & lib. IV.

id eſt, vrſorum, cùm paullò ante de Allio, Argyripa, Daunique ab aruis profectò, dixiſſet:

Huic horret thorax Samnitis pellibus vrſae.

Atque haec de noſtratium armorum genere dixiſſe ſatis ſit.

Verùm, cùm ità ſint, quae ſuperiùs diximus, id eſt, cum Samnitibus nihil commune noſtratibus populis fuiſſe; attamen non abnuerim, ſuppreſſa aliquando fuiſſe illorum nomina, ob Italiae prouincias a Maximo Conſtantino nouè factas, vt Carolus Sigonius, & Guidus Pancirolus obſeruant: ex iiſque alios in Valeriam; alios in Picenum, Suburbicarium vocatum; alios denique ceſſiſſe in Samnium. In Valeriam quidem, quam monachatu, ſacriſque Hiſtòrijs illuſtrauit mirificè magnus Gregorius, Marſos cum parte aliqua Veſtinorum, & Pelignorum; in Picenum, Suburbicarium dictum, Veſtinorum item partem, quae mare ſpectat, cum ijs, qui Hadrianum, Praetutianúmque agrum inhabitabant; in Samnium demum Pelignorum aliquam partem, itemque Frentanos,

C. Sigon. de Ocid. Imp. lib. IV
G Pancirol. in Notit. Imp. c. IX.

D. Gregor. in dialog.

tanos, & Marrucinos: prima, ac poſtrema trium harum prouinciarum, vt Notitia dignitatum vtriuſque Imperij habet, Praeſidalibus exiſtentibus, ſecunda Conſulari; omnibus tamen Vrbis Romae Vicario parentibus, ſub cuius diſpoſitione, ex Italiae decem tres erant: & ad quem, vt Valens ſtatuit, ac Vopiſcus retulit, prouocabatur. Marrucini ergo ceſſere in Samnium. Quod etſi verum opinor ex multis, id tamen mihi perſuaſiſſimum habeam ſub Langobardorum in Italia Regnum. Ait enim Paullus Diaconus hunc in modum: *Quartadecima Prouincia Samnium inter Campaniam, & mare Hadriaticum, Apuliamque, a Piſcaria incipiens, habetur. In hac ſunt vrbes, TEATE, Auſidena, Hiſernium, & antiquitate conſumpta Samnium, a quo tota Prouincia nominatur, & ipſa harum prouinciarum caput, ditiſſima Beneuentus.* Ex his autem Teate noſtrum, & Auſidena dumtaxat in hodierno Aprutio cenſentur. Ante Paulli tamen aeuum haud dubitem, quin ad hanc etiam Prouinciam flexerit cum mente calamum magnus Pontifex Leo: itemque Caſſiodorus, in tribus, quas pro rege Theodorico dedit, epiſtolis: & fortaſſis etiam, Paullinus

Notit. Imp. occid.
Val. A. in l. XIII C. Theodoſ. de accuſat.
Vopiſc. in Floriano,
P. Diacon. rer Langob. lib. II. c. XX.
Leo Ep. decret. XXC.
Caſſiod. Var. III ep. XIII. & V. epp. XXVI. & ſeq.

& Pru-

& Prudentius : ille quidem, dum de gentibus varijs ad Felicis natalem celebrandum coeuntibus agens, ait : D. Paulin. in Nat. III. S. Felicis. Prudent. in Periſteph. Hymn. X.

Oppida Samnites duri montana relinquunt.
Vicit iter durum pietas: amor omnia Chriſti
Vincit; ――――――――――

hic verò, cùm de Hippolyti martyris tumulo ad Valerianum ſic inter alia pangit :

Exultant fremitus variarum hincinde viarum
Indigena, & Picens, plebs & Hetruſca venit.
Concurrit Samnitis atrox, habitator & altae
Campanus Capuae, iamque Nolanus adeſt.

Nec aliter Eutropius intelligendus eſt, qui poſt Conſtantinum vixit, &, quantùm conijcit Elias Vinetus, vir fuit militaris, & Conſtantinopolitanus. Nam, etſi de bello ſcribit, quod ſub annum VC.CCCCXXIIX. *apud Samnites gerebatur*; ad ſua tamen tempora reſpexiſſe certè voluit, cùm ſubdit: *qui medij ſunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam.* Eutrop. lib. II. & in eum. El. Vinet. Ad an. VC. CCCCXXIIX.

Ceterùm, quia de Piceno Suburbicario mentionem iniecimus, cenſuit Andreas Alciatus ab eo Abrucium fuiſſe dictum. Poſtquàm enim dixerat ex Papiniani ſententia prohi-

Papinian. lib. I. reſponſ. relatus in l. ex ea IX. de Poſtul.
Andr. Alciat. Parerg. lib IIX c. XX.

prohibitum poſtulare ſententia legati Piceni Annonarij, potuiſſe in Suburbicario, ſeu Vrbicio audiri, ità pergit: *Vulgò hanc regionem* Vrbicium *nos appellamus Abrucium. Blondus, Pontanus, Sabellicus, a Praecutinis populis ſic dici corrupta a vulgo voce cenſuerunt. Ego potiùs, quia ſub Theodoſio, & poſterioribus Caeſaribus Vrbicium Picenum, tamquam Romae Suburbanum diceretur, & ſub diſpoſitione V. Sp. Vicarij Vrbis Romae eſſet, qui Conſularem ad eum regendum deſtinabat*. Benè ſit Alciato noſtro, viro ſanè ad omnigenam eruditionem facto. Illuſtrem quippe nobis originationem protulit. Protuliſſet & aliam, ac fortè tutiorem, ſi in antiquiſſimum Bedae Codicem MS. incidiſſet, qui in refertiſsima Barberina Bibliotheca nunc ſeruatur. Sub illius enim finem legitur, Codicem illum exaraſſe Adelbertum quemdam *ad honorem beatae Mariae ſedis Abruptienſis*. Vnde, ſi regionem hanc, totam ferè montuoſam, ab abruptis montium praecipitijs, Abruptium, ſiue Abrutium quis dictum putaret, a vera fortaſsis originatione non aberraret: Sed vtrum iſta, vel Alciati a nullo hucuſque allata, neque doctis omnibus probanda, ſit Abrutij, ſiue Aprutij vera denominatio; vel

Adelbert. in Bedae Cod. MS.

po-

potiùs ex alijs altera, quas ex Leandro cumulat Paullus Merula, & diuinare quoque ſatagit Caſella, iudicium libens ſuſpenderim. Id vnum ſcio, quamquàm ob oculos poſitum, ſed à paucis, vt verum fatear, obſeruatum, ne neglectum dicam ab omnibus, quod ante Langobardorum regnum, nomen id peculiare fuit vrbis, in qua ſedes Epiſcopalis. Quae translata deinde in propinquam vrbem Interamnam in Praecutinis, qui in noſtro Aprutio, dictam quoque Pleſtinam (quicquid de Interamnae, & Aprutij promiſcuo nomine ſenſerit Camillus Peregrinius, vir ad peregrinam eruditionem verè natus, quod nunc non examino) nomen retinuit, & etiamnum retinet primigenium. Scribit enim Magnus Gregorius Paſsiuo Epiſcopo Firmano, quòd, cùm *longo sit tempore Aprutium paſtorali ſollicitudine deſtitutum*, Opportunum ad ſe venire faciat, eumque formulam doceat veri, atque optimi Paſtoris. Sed quo exinde auctore, aut quo tempore, nomen idem in regionem totam transfuſum, quae nunc Aprutium, & ſub Gregorij aeuum in Picenum, (vbi vrbs eius nominis) Samnium, & Valeriam cedebat, volens, lubenſque acquieſcam Franciſco Brunetto IC. Camplenſi,

Leand. Albert. in Italia. P. Merula in Coſmogr. c. XXIX. lib. IV. p. II. Caſell. de Aborig. pag. XXCVI.

Peregrin. Hiſt. Langob. lib II. differtat. V. & IIX. D. Gregor. lib. X. ep. XIII.

plenſi, qui ſui facula ingenij excutiet, vt ſpero, tenebras has in Patria Hiſtoria, quam cum alijs iam apparat ad ſuorum Praecutinorum gloriam, ad totius Aprutij ſplendorem.

L. CAMARRAE
DE TEATE ANTIQVO
LIBER III.
CAPVT I.

Vrbs noſtra familijs, viriſque cùm primis clara: ad idque Silij verba expenduntur, itemque Ciceronis. Duas autem in ea praefulſiſſe gentes, quarum vna Vettia, Aſinia altera, ſatis admodum Scriptores, Lapideſque teſtantur. Pro Vettia enim, quam e Sabinis prodijſſe Fuluius conijcit, tres Lapides ſtare videntur, quibus ſubnectitur quartus nuper repertus; pro Aſinia Catullus, & Seneca Rhetor. Hanc verò claram iuxtà, vetuſtamque fuiſſe oſtenditur: & Tacitus explicatur, qui aliter ſenſiſſe videtur.

PATRIAS eſſe nobiles a familijs, viriſque nobilibus, non contrà, viros familiaſque a patria nobilitatem ſumere, nemo quidem vſquam ambegerit. Oſtendit autem id eximiè Graecum Epigramma, quod de Alexan-

dro circumfertur, ſic Latinè translatum:

Ex Antolog. lib. III.

Hectore cum caeſo cecidit quoque Troia, nec vltrà
In Danaos potuit tollere victa manus.
Cum duce Pella ſuo perijt: non patria ciues,
Sed ciues patriam nobilitare ſolent.

Sublato enim Alexandro, & virtus inuicta Macedonum fracta eſt. Et o ſi omnes vel vnum id caperent! nam non nomine, quàm re illuſtriores eſſent pleraeque vrbes.

Igitur, vt nobilem etiam hac in parte noſtram Patriam oſtentemus, de viris, familijſque praeſtat aliquid adſcribere, quae eam illuſtrarunt: ſed quae virtutis potiùs, quàm generis, cenſúſue iubare. Reſplenduiſſe autem cùmprimis tum viris, cùm familijs, aptè nimis expreſsiſſe mihi videtur noſter Silius, in verſu a me alibi exſcripto, in quo de Herio nobili Teatino mentionem inijcit. Ait enim, quod illi

Sil. lib. XVII.

———— *nobile nomen*
MARRVCINA domus, clarumque TEATE ferebat.

nempe clarum, quia familijs viriſque toto Romano Orbe celeberrimum. Quod ſi verum ſit, nugatur prorſus P. Marſus, qui ex eo ſentit dictum Silio Teate clarum, *quoniam*, inquit,

P. Marſ in Sil. lib. XVII.

quit,*erat caput gentis,& dicatum Coelicolum matri, vt Silius cecinerat*.Etſi enim prior ratio inſulſa non eſt, vnam tamen, & alteram a Silij mente procul fuiſſe putarim. Iſtam quidem, quia Silius non Teate, ſed Reate, quae vrbs in Sabinis eſt, magnae dicatum Coelicolum matri verè praececinerat; illam verò, quia cùm de Herij nobilitate a Poeta Conſule ibi actum, nihil ad ſplendorem, quem vt Metropolis praebere potuit. Haec verò cùm ità ſint, bellè admodùm Silio accinit Lucius patruus,cùm Dithyrambum ſcripſit, qui editus, in laudem Horatij Cardinalis Maphaei, Archiepiſcopi, & Comitis noſtri. In eo enim ità panxerat in extremo:

L. Camarra in Dithyr Card. Maphaei.

Hoc certè titulis clara THETIS tuis
Deerat tantis benè fulta viris,
Vt poſt triumphos ſpectanda victrix,
Sublimi peteres ſidera vertice.

At, ſi ad ea, ad quae Silius reſpexit, teſtem nos alium exoptemus, illumque non poetam, id eſt, cui rara fides, vnus pro omnibus erit Tullius in actione pro A. Cluentio, homine Frentano, in qua, vt Sidonius inquit, *ipſe ſe vicit*. Aiebat enim hunc in modum: *Age verò vicinorum quantum ſtudium, qua incredibili beneuolentia, quanta cura eſt? Non illi in libellis lau-*

Sidon lib.IIX. ep. X. Cic.per Cluent.

dationum decreta miſerunt, ſed homines honeſtiſſimos, quos noſſemus omnes, huic frequentes adeſſe, & hunc praeſentes laudare voluerunt. Adſunt Frentani homines nobiliſſimi, & MARRVCINI item: pari dignitate Teano Apulo, atque Luceria equites Romanos honeſtiſſimos laudatores videtis. Ita planè. Sed tu veriùs de noſtratibus Marrucinis laudationem veriſsimam.

Ceterùm duae ſunt familiae, ſiue gentes, quae prae alijs effulſere clariores in decorem noſtrae Vrbis aeternum: Vettia vna, altera Aſinia. At quidem de gente Vettia, quae in noſtra Vrbe, teſtimonia clara ſunt in tribus literatis Lapidibus. Primum in Graeco (ſi tamen ſpurio fides) in quo de Vettio Theotimo. Alterum in Latino, qui exſtat adhuc, a Vettio Marcello poſitus. Ac demum tertium in fragmento, quod in Archiepiſcopalibus aedibus etiamnum manet, in quo de Vettio Caeriali. Immò tribus addere nunc libet quartum, in fragmento itidem nobiliſſimi Lapidis, quod in Paulucioru m agro modò repertum, in aedibus viri docti Nicolai Toppij nunc exſtat: in quo ſeruatur, & vix integrum C. Vettij nomen, abſumpto, perfractoque penitus cognomine, & poſt cognomen, quae titulus proferebat: quodque indolui, crudo adhuc

huc vulnere. Sed cùm haec ità ſint, lubentiùs tamen haud negauerim, in plures ipſam familias diuiſam, ſuos quoque in contermi-nas regiones, quae hodie in Aprutio, ſparſiſſe radios. At, quoniam de noſtra, atque aliijs infra luculentiùs, interim docet me denarius, qui apud Fuluium exſtat, e Sabinis, a quibus etiam Marrucini, vt alibi coniectauimus, & fortaſsis e Curibus, eam prodijſſe. Quippe cùm in parte vna numiſma referat imaginem, nomenque T. Tatij, qui, vt Maro de Pompilio dixerat,

——— *Curibus paruis, & paupere terra*
Miſſus in imperium magnum; ———

Virgil. Aen. lib. VI. Ful. Vrſin. in Vettia.

in altera nomen L. Vettij; ſatis indicat, iſtum in denario illius imaginem retuliſſe, e cuius patria genus ipſe ſuum traxiſſe potuit. Quod cùm Fuluio non paullulùm arriſerit, verba hic ſubnectere libet, quae ipſe ſubdit. Ait igitur hunc in modum: *VETTIAM gentem Sabinam fuiſſe ex T. Tatij Sabini imagine, quae in huius denarij altera parte impreſſa eſt, intelligere facilè poſſumus. Opinor autem cum ipſo Tatio tum primum Romam veniſſe, cùm a Romulo in regni conſortium adſcitus fuit, propterea quòd VETTIVS quidam Interrex a Plutarcho nominatur, quando Numa rex creatus fuit.* At, ſi eò magis origo

ſplen-

Digitized by Google

ſplendet, quò antiquiores natales agnoſcit. haud miſerim, quae in ſuos Aborigines noſter Caſella pro more refert. Ait enim Ianigenam, Veſtinamque fuiſſe gentem, & a vecte dictam Vettiam, *quòd*, inquit, *quaſi pro vecte eſſet ad clauſtra, & ſerranos montes*. Igitur Vettia gens noſtram Vrbem illuſtrauit. Sed & Aſinia, vt modò dicebam. Marrucinam autem iſtam fuiſſe, ipſamque Teatinam, me primùm Catullus monet, qui ex gente, gentem illuſtrare volens, in Aſinium Marrucinum ſic prorſus iocatur:

P. Leo Caſell. de Aborig. pag. LXXXIIX.

MARRVCINE ASINI manu ſiniſtra
Non bellè vteris in ioco, atque vino.
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc ſalſum eſſe putas? fugit te ineptè.
Quamuis ſordida res, & inuenuſta eſt.
Non credis mihi? crede POLLIONI
Fratri, qui tua furta vel talento
Mutari velit: eſt enim leporum
Diſertus puer, & facetiarum.

Catull. in Carm. XII.

quo in carmine, *MARRVCINE*, legendum, non, *inter coenam*, voluit eruditiſſimus M. Antonius Muretus, & ante eum Bernardinus Rutilius. Subdit autem pro ſua ſententia in haec verba: *MARRVCINOS quidem populos Italiae eſſe conſtat. Itaque nihil video, cur veterem ſcriptu-*

M. Ant. Muret. in Catull.

ſcripturam mutare oporteat. Non enim ſi de hoc ASINIO, qui MARRVCINVS fuerit, nihil alibi proditum eſt, idcirco à veterum librorum fide recedi par eſt. Immo & de hoc, mi Murete, vt de alijs. Marrucinum enim fuiſſe & hunc Catullianun Aſinium, ſatis ſuperque conſtabit inferiùs.

Ad firmandam autem ſententiam, quam prædiximus, Marrucinam, Teatinamque fuiſſe Aſiniam gentem, egregiè ſatis me monet Seneca Rhetor. Ait enim de Aſinio Pollione ſic fermè, vt edidit, aptèque cenſet Andreas Schottus: *Memini me intra quartum diem, quàm HERIVM filium amiſerat, declamare eum nobis, ſed tantò vehementiùs, quàm vnquam, vt appareret hominis naturam contumacem cum fortuna rixari.* Et paullòpoſt: *Reſcripſit POLLIO: eo die coenaui, quo HERIVM filium amiſi.* Herius ergo Pollionis filius: illius nempe, de quo Catullus meminit, dum in fratrem ludit, vt vnus Achilles Statius aduertit. Quod cùm ità ſit, & Herium alium hac in gente Marrucinorum Prætorem,& ducem belloMarſico illuſtrem habeamus, qui Pollionis ipſius fortaſſe auus; Aſinium quoque fuiſſe haud ambegerim Herium illum Teatinum, de quo Silius meminit (quicquid de Pliniano Hirio

Sen. Rhet. in praefat. controu. lib IV. A. Schott. de clar. in ſen. orator. A Stat. in Catull.

Clau-

C Dauſq in Sil. lib. XVII.
M Velſer. rer. Boicar. lib. I.

Claudius Dauſqueius harioletur) ſiue de aliquo is verè cecinerit, qui ea in gente cognomen tale tulerit, ſolitus ſuum exornare carmen flore ſui, ac ſuperioris aeui, &, vt Velſerus ait, *ad hiſtoriae fidem pleraque ſcribere*; ſiue id non verè dixerit, vt verè noſtram extolleret gentem. Itaque Aſinia gens Teatina, eaque illuſtris, & antiqua. Nec contra Tacitus exaudiendus eſt, qui de Aſinij Agrippae obitu ſcribens, claram magis, quàm vetuſtam dixit: nam, ſi Scriptoris elegantiſsimi verba ſuperficie tenus non inſpiciantur, ego illam eius mentem fuiſſe putauerim, vt non de claritudine, quae in Marrucinis; ſed quae in Vrbe poſt adſequutam Ciuitatem, id ſcriptum voluerit: in qua certè ante Pollionem auum, qui primus in gente Conſul, nullus fortaſſe, vt monet me Lipſius, lumen effudit ſuum. Non effudit ſanè, neque effundere potuit. Si enim Pollionis auus Herius, qui bello Marſico interfuit, & obijt; gentis nouitas in Vrbe haud miranda. Sed Tacitum iam, & cum eo Lipſium audiamus. Scribit ergo nobiliſsimus auctor in haec verba: *Exceſſere inſignes viri, ASINIVS AGRIPPA claris maioribus, quàm vetuſtis, vitaque non degener: & Q. Haterius familia ſenatoria, eloquentiae quoad vixit celebratae.*

Tac. Annal. lib. IV. Ad an VC. IↃCCLXXIX. I. Lipſ in Tac.

Lip-

Lipſius autem in noſtram ſententiam obſeruauit haec fermè: *Cenſeo*, inquit, *filium ASINII GALLI*, *ideòque*, *addit*, *clariores illi maiores*, *quàm vetuſtiores. Nam ASINIA gens in lucem protracta ab Auguſto, qui non iniuria extulit auum huius POLLIONEM*.

Ceterùm Aſiniam ab eius nominis quadrupede nuncupatam ego non addubitem. Varro enim rem pecuariam commendare volens, hunc in modum fermè ait: *Nomina multa habemus ab vtroque pecore. A minore Porcius, Ouinius, Caprilius. A maiore Equitius*. Quem Varronis locum cùm alicubi Sigonius attuliſſet, ſic ipſe ſubdit: *Eadem ratione nos & ASINIOS, & Suillios adiungere poſſumus*. Vnde cùm Aſinia ſic nomen habuerit, & ipſa e Marrucina gente, haud rectè ſatis, eruditus Caſaubonus, translationem vocis, MARRVCINVS, ad ſtultitiæ ſignificationem intellexiſſe mihi videtur. Non enim ſtultum priſci Latini dixere a noſtratibus populis Marrucinum, vt rupiconem, & agreſtem, Opicum, ab Opicis; & pinguem, Vmbrum, ab Vmbris. Apage. Sed quia, cùm Aſinia gens in Marrucinis clariſſima, & ipſa nomen a quadrupede traxerit, qui ſtultus; quaſi per iocum, Marrucinum ab Aſinia gente ſtultum vocauere. At minùs re-

Varr. de re ruſt. lib. II. c. I.

C. Sigon. de Nom. Roman. c. IV.

Iſ. Caſaubon. ad Perſ. ſat. I.

ctum iudicium hic Ioſephi Scaligeri haud mirari non poſſum, reconditae alioqui eruditionis viri: qui in Catulli ſupralaudatum locum ſcribens, in haec verba profatur: *Hieronymus Auantius, qui non veritus eſt integros locos huius cultiſsimi poetae contaminare, pro, MARRVCINE, legebat, inter cœnam, a quo poſteà illa mendi indoles in omnibus libris propagata eſt. At, MARRVCINE, rectum erat, non vtique, quòd ex MARRVCINIS populis Campaniae ortus fuerit; ſed quia conuicium ſtupidis eo nomine fiebat.* Vah quàm bellum Geographum! Campaniae populos appellat Marrucinos, quos Aprutij appellare debuerat, ſi ad præſentia tempora ritè reſpexiſſet; vel Samnij, ſi ad media; vel Italiae, ſi ad antiqua. In ſuam verò ſententiam Tertullianum, & Paullinum aduocans, ità ſubdit: *Tertullianus V. in Marcionem: ſicubi alibi dixi, & hic, non MARRVCINE.* Supprimit autem, vt verum ſenſum magis confunderet, ſequentia eruditiſſimi elegantiſſimique Auctoris verba: *Sed Pontice, cuius ſupra ſanguinem confeſſus es, hic negas carnem.* Ac demum hunc in modum pergit: *Paullinus epiſt. VII. lib. I. Neue iterum tuas nobis literas Marrucinus adferat. Quem Paullinus hic Marrucinum vocat, ſupra monachum inſpiritualem dixit. Sunt*

I. Scalig in Catull.

Tertullian. V. in Marc.

D. Paullin. ep. VII. lib. I.

tamen,

tamen, qui apud Tertullianum, MARRVCINVM natione interpretentur: in quo verè Marrucinos ſeſe oſtendunt, Quis tam puer in ſermone Latino, qui non videat apud Tertullianum conuicium eſſe, non appellationem? Sed quia nos indicauimus, propterea verum non eſt. Et quid facient illo loco Paullini, qui tam apertè Marrucinitatem eorum exagitat. Nae Auantius quoque Marrucinus fuit, qui hoc mutauit. Haec Scaliger, nimis de ſe, ſuiſque praedicans, vt ſolet ferè ſemper. Vereor autem ne ipſe ad ſententiam ſuam planè Marrucinus ſit (ſi tamen ea vox murcum, & blennum ſignificet, vt ipſe putat) qui tam gurda interpretatione Tertulliani mentem peruertit, vt Marrucinis noſtris probrum conciliare ſtuduerit, vnde humanitatis, & ſagacitatis laus petenda fuerat. Ità ſanè Beatus Rhenanus, quo nemo accuratiùs reconditos Tertulliani ſenſus perſpexiſſe creditur, & poſt Rhenanum Iacobus Pammelius, qui MARRVCINVM Pontico opponi obſeruant, vt humanum fero, cultum, & politum barbaro: quia, vt ipſi aiunt, *MARRVCINI, populi ſunt Italiae, Frentanis, & Veſtinis proximi. Iocus eſt in gentem. Latio*, ſiue Italia, & in Italia Marrucinis *nihil cultiùs, nihil barbariùs Ponto*. Paullinum verò ſanctiſſimum virum fruſtra in-

B. Rhenan. & I. Pamel. in Tertullian.

partes vocat, cùm eius Maracinus, non Marrucinus, monachus ſit Gallicanus, ex Aquitania ſcilicet, vnde & Scaliger, oriundus, quem Paullinus vt ſegnem, & ignauum ſugillat; quòd literas, quas ex vltima Gallia ſecum a Seuero detulerat, Nolam porrò perſerre detrectarit. Itaque magnam noſtratibus Marrucinis iniuriam facit homo Italicae nationi vbique infenſus, qui ſuae nos gentis metitur ingenio. Haec autem omnia ità dicta velim, ſi tali omnino, non alio, ad id ſignificandum, vſi fuerint priſci verbo, vt valdè ambigo. In Feſto enim *Muricidium* inter alias priſcorum intermortuas voces inuenio, pro *ignauum, ſtultum*, ſiue, vt aptiùs ad originis fontem Gothofredus emendauit, *Muricidum*, quaſi, *qui*, ait, *mures tantùm audeat necare*. Quod an rectè ad noſtrae gentis detorſum nomen, quae naua, ſagaxque ſemper, alij verè cenſeant. Vtvt verò ſit, equidem ad gentis gloriam, de qua ſcribimus, haud reticuerim, hoc aeuo Aſiniam etiam gentem inter nobiles efflorere Florentiae, nuperque me in eiuſdem gratiam Inſcriptionem obſeruaſſe, quam e Mendetio Gruterus hunc in modum exſcripſit:

Feſt. in fragm. Dionyſ. Gotho fred. in Not.

I. Gruter. Inſcript pag. DCCCCII.

D. M. S
ASINIVS
FLO.

FLORENTIN
VS. ANNO. XXXXV
H. S. E. S. T. T. L

An autem Auctores noſtros hodierna Florentina verè agnoſcat, ità incertum putem, vt aut non crediderim, aut vix crediderim. Quid enim inter Barbarorum gladios, qui in Italiam irruêre non ſemel, non permixtum, vel inſiticium fuit? Id tamen vnum velim compertum eſſe; quemadmodum alicubi Franciſcus de Petris adnotauit (locum mihi humaniſſimè indicante Ianuario Groſſo IC. Neapolitano, viro erudito, eruditorumque amante) quòd qui Florentiae adhuc ſunt, ad inſignia vtantur aureo, dentatoque clathro. Quem cùm bellicum inſtrumentum bellè ille ex Horatio demonſtret, idque certè ſit, quo tranſuerſo caſtrorum portae muniebantur; facile poteſt eſſe, vt, ſi ab ijs prognati, eo voluerint oſtentare virtutem, gloriamque noſtrae gentis aeternam.

Fr. de Petris Hiſt. Neap. c... lib...

CAPVT II.

Vettiae gentis familiae variae. Hinc duorum in noſtra Vrbe exſtare monumenta ſcribitur: itemque trium in regionibus, quae nunc in Aprutio. Inter noſtrates fuere Marcellus, & Caerialis, qui in vtroque Plinio memorantur. E regionibus verò Spurius, qui Sabinus; Vettianus, qui Marſus; & Cato, qui Pelignus. De quorum primo Plutarchus meminit; de altero Tullius; ac demum de tertio ſcriptores varij. Inter ipſos autem Appiani, Senecae filij, ac Macrobij verba adſeruntur.

VETTIAE gentis plures fuere familiae. Plurium autem plurimi viri, qui gentis nomen adauxere. Sed, vt ordinatiùs, diſtintiùſque omnia nobis liqueant, eos primùm recenſere lubet, qui aut in Marrucinis claruere; aut in regionibus, quae hodie in Aprutio. Tum & alios, qui e gente eadem: ſed a quibus, vel ſudore, vel ſanguine illuſtrior reddita.

Itaque tres eſſe Vettios nuper dixeram, qui Vrbem, regionemque noſtram etiamnum il-

luſtrem

luſtrem reddunt: Theotimum, Marcellum, & Caerialem. At de primo, vt candidè ſcribam, valdè ambigo. Nam, etſi de eo Graeci Lapidis teſtimonium nonnulli proferunt; iſti tamen, vti ſpurio, ac proinde non omni exceptione maiori, nulla fides eſt adhibenda. Quicquid autem ſit, in eo ipſum de ſe dicere ferunt: conſenſu Senatus, equeſtris ordinis, ac populi Teatini, publico ſumptu, argentea, atque aenea ſimulachra Thetidis fundatricis, vt ipſi aiunt, eiuſque filij Achillis facienda curaſſe.

At ſi penes aliquos iſtius nomen hucuſque vixit, haud Vettio Marcello petendus fuit externo monitore virtutis amor. Nihil enim vehementiùs, vt Saluſtius inquit, (vir & ipſe ad noſtri Aprutij goriam natus) *animum ſibi ad virtutem accendi* quis videt, quàm cùm maiorum imagines intuetur. Is itaque Marcellus eſt, qui praedij dominus in noſtro agro, in quo, anno Neronis principis ſupremo, portentum viſum, *e primis equeſtris ordinis*, quemadmodum ex Plinio diximus, res etiam Neronis procurauit, & AVGVSTORVM, vt Lapis alibi exſcriptus me monet. Et honores item cognatos habuit, quos per virtutem propagaſſe certò exiſtimauerim. Nam domeſticam genti equeſtrem dignitatem fuiſſe teſtatur Tullius,

Saluſt. in Iugurth.

Plin. lib II. c. CXXXIII. & lib. XVII. c. XXV.

Lib. I. c. V.

lius,

Cic. in Vatin. lius, dum de P. Vettio, qui vel ipſe equeſtris ordinis, inijcit mentionem. Immo, ſi aliquis in virum ab vxore ſplendor manare poſſit, magnum certè ab Heluidia Priſcilla Marcello noſtro acceſſiſſe putarim. Gener enim cùm a magno illo viro Heluidio Priſco delectus fu erit, magnae quoque virtutis fuiſſe credendus eſt. De Heluidio autem cùm apud multos, cùm apud Plinium, atque Epictetum inſignes laudes habeantur, vnum tamen elogium a Tacito ſcriptum, tàm breuiter, quàm verè, ego non omiſerim: idque eò libentiùs, quò & ipſe e gente fuerit, quae olim in noſtro Aprutio clariſſima, vt poſt Pompeium Vgonium, nos alibi, ſi Deus adnuat, adnotabimus. Ait ergo Tacitus in haec verba: *Quaeſtorius adhuc a Paeto Thraſea gener delectus, e moribus ſoceri nihil aequè ac libertatem hauſit. Ciuis, Senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae officijs aequabilis, opum contemtor, recti peruicax, conſtans aduersùs metus.* An autem, vt ad Marcellum redeam, ad alium, vel ad eiuſdem Marcelli filium Inſcriptio pertineat, quam nuper Neapoli mihi miſit Carolus Lellius IC. & ciuis meus, vir non minùs maiorum imaginibus, quàm eruditione clarus, diffinire hucuſque nequeo. Titulus verò ità ſe habet:

Plin. ib. Epp. Epictet. apud Arian. in diſſertat.

P. Vgon. in MSS.

Tac. Hiſtor. lib. IV.

M.

M. VETTIO
M. F. PAL. PIO
EQVO. PVBLICO
PRAEFECTO
COH. VI
THRACVM

Porrò Marcelli laudes proritaſſe etiam Caerialis animum equidem non ambegerim. De ipſo autem in lapidis fragmento expreſſa habetur mentio, qui in noſtra Vrbe apud Archiepiſcopales aedes hunc in modum prorſus extat:

VETTIVS
CAERIALIS
PATER. ET. ME
TTIA. GAVIANI
MATER. FILIO

Illum verò fuiſſe, qui Conſul ſub Traiano principe, dùm alium in gente non legamus, qui cognomen tale tulerit, amicus quiſpiam putauit: credens itèm in iuniore Plinio nomen librarios corrupiſſe, in eoque *Tutius* & *Velio*, pro VETTIVS, & VETTIO, repoſuiſſe, atque inde etiam Onuphrio, & alijs affrictum vitium, qui *Tutium* illum appellarunt. VETTIVM enim vbique legendum putauit, ſic a nomine, itemque cognomine, ac tem- Onuphr. Pamuin. in Faſt.

pore perſuaſus. Si igitur talis fuerit, vt ipſe ſibi adfinxit, de quo valde ambigo, cùm ſine praenomine, & abſque vllo muneris, honoriſue elogio Vettium illum noſter lapis commemoret, fuiſſe planè dicendus eſt cum Commodo Conſul, vt in Faſtis Siculis, & Caſſiodoro adnotatum reperitur. Hoc ampliùs ab iſto adiecto, quòd *his COSS. Traianus Iberos, Sauromatas, Oſdroenos, Arabas, Boſphoranos, Colchos in foedus accepit. Seleuciam, Cteſiphontem, & Babilonem occupauit, & tenuit.* In quibus quidem rebus Caerialem, operam quoque nauaſſe ſuam, vero ſimile poteſt eſſe. Ad comprobandum autem, quae de Conſulatu amicus putarat, Plinium, quem laudauimus, audire licet. Ait ergo, Arriano de actione ſcribens, in qua contra Marium Priſcum proconſulem Africae prouincialibus adfuiſſe iuſſus fuit, ſic fermè: *Martianus* (erat & hic cum Priſco reus) *introductus eſt abſente Priſco. Itaque VETTIVS CAERIALIS Conſularis iure ſenatorio poſtulauit, vt Priſcus certior fieret.* Ecce hic tibi Conſularem virum. Sed & quòd valde notandum, accipe quae Plinius idem ſic ipſi Caeriali ſcribit: *Triſtem,* ait, *& acerbum caſum Heluidiarum ſororum! Vtraque a partu, vtraque filium enixa deceſſit. Afficior dolore, nec tamen ſupra mo-*

Faſti Sic. Caſſiod. in Chron.

Plin. epiſt. X. lib. II. & ep. XXI. lib. IV.

dum

dum doleo, ità mihi luctuoſum videtur, quòd puellas honeſtiſsimas in flore primo foecunditas abſtulit. Angor infantium ſorte, quae ſunt parentibus ſtatim & dum naſcuntur orbatae. Angor optimorum maritorum. Angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perſeuerantiſsimè diligo, vt actione meâ, librisque teſtatum eſt. En, inquam; vt reliqua mittam; an non verè dixeram, quòd notabile quid habuiſſes? Namque, etſi nihil hic, quod ad noſtram Heluidiam, vt minùs rectè Beroaldus cenſuit; ſed de Heluidijs ille ſcribat, quae Priſci neptes, illius nempe filiae, qui a Domitiano occiſus, vt benè Catanaeus explicauit; habes nihilominùs quid ab epiſtola conijcias, ſiue Caerialis cum Marcello adfinitatem dixeris;ſiue propinquitatem cum Heluidijs, quarum amita Priſcilla noſtra. Itaque tres in noſtra Vrbe Vettios habemus. Immo quatuor; ſi tribus quartum adiungamus,C. Vettium,de quo, vt ſuperiùs diximus, titulus exſtat, nuper in noſtro Teatino agro repertus.

P. Beroald. in Domit. Sueton.
I. M. Catan. in Plin. Epp.

Ceterùm tres item reperio Vettios, qui olim in regionibus, quae nunc in hodierno Aprutio, claruere: Spurium, qui Sabinus; Vettianum, qui Marſus; & Catonem, qui Pelignus. De primo vnus Plutarchus meminit,

dum Numae in Vrbem aduentum deſcripſit. Inquit enim in hæc verba : *Prodijt ei obuiam incredibili deſiderio ſenatus, populuſque. Faeminae eum feſtis adclamationibus exceperunt. Ad ſacras aedes hoſtiae caeſae: tantaque omnium fuit laetitia, quaſi non regem, ſed exciperet ciuitas regnum. Vt in forum deſcenderunt, SPVRIVS VETTIVS, qui per eas horas erat Interrex, miſit Quirites in ſuffragia, omneſque ſuffragijs illum regem dixere.* Ipſum autem Sabinum fuiſſe, atque e Curibus prodijſſe, *ex qua vrbe*, vt Dionyſius inquit, *Tatius, eiuſque ſocij venerant,* ſuperiùs indicauimus. At Cures quidem in hodierno Aprutio quondam ſitas nullus non dubitauerit, etſi nonnemo diſſentit, qui Strabonem, Pliniumque rectè capiet. Hic enim de Sabinis ſermonem habens, locat in ijs noſtrates *Amiterninos,* atque immediatè poſt *Curenſes,* Ille verò poſt Forulos, qui & ipſe vicus Amiterni fuit, vt ex Inſcriptionibus, quas Cirillus, & Maſſonius euulgauere, Cures hunc in modum deſcribit: *Cures nunc viculus eſt, quondam vrbs illuſtris. Ex qua orti ſunt T. Tatius, & Numa Pompilius, Romae regno potiti: Vnde qui pop. Romanum aſſantur, Quirites appellant.* Sed & ante Strabonem, & Plinium, pulchrè admodum doctiſſimus poetarum Maro, dum alteros ab alteris non ſeiungens, alicubi ait: *Vna*

Plutarch. in Numa.

Dionyſ. Halicarn. lib. I.

Strab. lib. V. Plin. lib. III. c. VII. B. Cirill. Annal. Aq. lib. I. S. Maſſon. de orig. Aq.

Digitized by Google

Vna ingens Amiterna cohors, priſcique Quirites. Immo, ſi Dionyſium penſitatè legamus, non alibi dixeris Curium ſitum, quàm prope Amiternum: Amiternum, inquam, e cuius cineribus Aquilam, vrbem Italiae florentiſſimam, nouo prodigio nunc excitatam conſpicimus. Atque huius prorſus ſententiae fuit P. Leo Caſella vir eruditionis non vulgaris, & qui natus in ijs partibus, optimè ipſas calluit oculatus arbiter.

Virgil. Aen. VII.
Dionyſ. loc. laud.
P. Leo Caſell. de Aborig. in pag. LIV. & ſeqq.

Igitur, vt ad noſtrates Vettios redeamus, Spurium habemus; & alterum etiam Vettianum, qui Marſus. Marſum verò, & inter oratores clarum, teſtatus eſt Tullius, qui vel ipſum cognouit. Oratores namque proponens, qui extra Vrbem, in hunc modum fermè ait: *Apud ſocios, & Latinos, oratores habiti ſunt Q. VETTIVS VETTIANVS e Marſis, quem ipſe cognoui, prudens vir, & in dicendo breuis: Q. & D. Valerij Sorani, vicini, & familiares mei.* Ità quidem. In dicendo breuis noſter Vettianus, quaſi Atticum dixeris fulmen, omnes, & omnia incendentem, ac diſrumpentem. Sed aliud certè, & fortaſſis aptius fulmen fuit Vettius Cato, qui in noſtro ordine poſtremus. Quippe L. Caeſarem conſulem fudiſſe, & MM. millibus occiſis Aeſerniam compuliſſe non

Cic. in Bru.

con-

contentus, alterum etiam conſulem P. Rutilium ferijt, occiditque. Accipe igitur, quae de vna, atque altera re ſcriptum reliquit Appianus. Scribit enim de prima ſic: *VETTIVS CATO Sex. Iulium, caeſis MM in Aeſerniam compulit.* De altera verò ità: *Alter Conſul Rutilius vnà cum C. Mario duos non longè inter ſe diſtantes pontes ſuper Lirim conſtruunt ad traijciendas copias. Quibus VETTIVS CATO cum exercitu ſuo ſe oppoſuit. Propiùs pontem Marij diſpoſitis noctu circa Rutilij pontem in valle quadam inſidijs, eum dilucùlò traijcere paſſus aggreditur: caeſiſque multis multos in fluuium egit praecipites. Coſ. ipſe in hac pugna ſaucius caput, paullòpoſt ex eo vulnere eſt mortuus.*

Appian. lib. I. Ad an. VC. XDCLIII.

Sed *magna*, ait Florus, *pop. Romani fortuna, & ſemper in malis maior!* Paullò enim poſt C. Marius Rutilius legatus, pulſo Catone noſtro, benè pugnauit: & meliùs deinde Pompeius Conſul Magni pater, ſi Senecae, & Macrobio accredamus. Qui occiſum noſtrum Vettium a ſeruo eius aiunt, dum ad victorem captus ducebatur. Ait namque ad Lucilium Seneca in haec verba: *Non eſt, mihi crede, non eſt ſeruilis animi, egregium factum fama ſceleris emiſſe. C. VETTIVS Praetor Marſorum* (Publium praenominat, ac ducem appellat Cicerò) *ducebatur ad Romanum imperatorem. Seruus eius gladium* militi

L. Flor. lib. III. c. XIIX.

Sen. Phil. de benef. lib. III. c. XXIII. Cic. Philip. XII. Macrob. lib. I. c. XI.

militi, ipſi, a quo trahebatur, eduxit, & primùm dominum occidit. Deinde, tempus eſt, inquit, me & mihi conſulere: iam dominum manumiſi. Atque ità ſe vno ictu tranſegit. Macrobius autem Senecae ſe ſubſcribens, hunc in modum ſcripſit: *Vide etiam in hac fortuna magnanimitatem mortis ludibrio praeferentem. C. VETTIVM Pelignum Italicenſem comprehenſum a cohortibus ſuis, ne Pompeio traderetur, ſeruus eius occidit, ac ſe, ne domino ſuperſtes fieret, interemit.* Talis exitus tanti viri ſuit. Sed cuius meritò ambegeris, an vitam optaſſes, vel mortem.

C A-

CAPVT III.

Vettia gens in multas diuiſa familias, multos edidit, qui illuſtres. Inter eos autem tres recenſentur, qui Bolani; tres item, qui Rufini; & quatuor, qui Aquilini: de ijſque aut in Faſtis, aut in ſcriptoribus clara inijcitur mentio. Porrò praeter laudatos, alios, atque alios noſtram gentem illuſtraſſe ſcribitur: in ijſque praeſertim Proculum, de quo Plinius nepos meminit; Paullum de quo lapis; itemque alios, qui aut in Conſulum tabulis, aut in lapidibus, aut in ſcriptoribus memorantur.

NOSTRA gens Vettia in alias, atque alias diuiſa familias, vt a me ſupra dictum eſt, multos illuſtres viros, & omni honorum genere inſignitos habuit. Habuit autem tales, tantoſque, vt a quo ordiar, vel in quo deſinam, incertus, in tres praecipue ſtirpes diuidere eam ſtatui, quae cognominibus diſtinguuntur: Bolanorum, Aquilinorum, & Ruforum, ſiue per diminutionem Rufinorum. Sunt item ſingulares aliae, ex quibus vix vnius, aut alterius apud ſcriptores mentio

inijci-

inijcitur, ſed de his poſteriùs agemus.

Igitur, vt a Bolanis incipiam, quibus cognomen dedere Bolae (vrbs primaria, vt Diodorus teſtis eſt, Aequorum, ſiue Aequicolarum, quorum pars Aprutio hodierno nunc accenſa) tres ſunt illius familiae inſignes viri, qui a ſcriptoribus recenſentur: Vettius Bolanus, Vettius Criſpinus filius, & M. Vettius eiuſdem cum primo cognominis. De primo Tacitus, dum de Vologeſe ſcribit Parthorum rege, Armeniam inuadente, ſic fermè loquitur: *Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promptam equitum manum, quae regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxilijs: mandauitque Tigranem Armenia exturbari, dum ipſe poſitis aduersùs Hyrcanos diſcordijs, vires intimas, molemque belli ciet, prouincijs Romanis minitans. Quae vbi Corbuloni certis nuncijs audita ſunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & VETTIO BOLANO, ſubſidium Tigrani mittit.* Duas itàque legiones Corbulo aduerſus Vologeſem miſit; id eſt, militum octo ferè millia: illumque cùmprimis Bolani noſtri virtute repreſſit. Quae quanta fuerit, vel hinc cognoſcere licet, quòd alijs, atque alijs principibus, imperij potiùs, quàm affectus haeredibus, ſumma ſemper in exiſtimatione fuerit. Nam qui ſub Nerone

Diodor. lib. XIV.

Tac. Annal. XV. Ad an. VC. DCCCXVI.

A a legio-

legionem duxerat, ſub Vitellio Britanniae praefecturam obtinuit, vt ſemel, & iterum Tacitus teſtatus eſt: & mox gliſcentibus etiam ciuilibus bellis, non tantùm eius inſulæ præfectus manſit; ſed, vt Papinius cecinit,

——————— potentes
Mille vrbes Aſiae ſortito rexerit anno.

Rurſus de altero, id eſt, de Vettio Criſpino meminit idem, quem laudauimus, poeta, qui ad ipſum ſcribens, a Domitiano in militiam adſcriptum, cùm adhuc illius genis inſerperet ſpecioſa lanugo, parentis virtutem, ad pingentium morem, ſic fermè expreſſit:

Stat. loc. laud.

—— rigidi ſummam Mauortis agebat
Corbulo, ſed comitem belli, ſociumque laborum
Ille quoque egregijs multùm miratus in armis
BOLANVM, atque illi curarum aſperrima ſuetus
Credere, partirique metus. Quod tempus amicum
Fraudibus, extorto quaenam bona tempora bello,
Quae ſuſpecta fides, aut quae fuga vera ferocis
Armenij, BOLANVS iter praenoſſe timendum
BOLANVS tutis iuga quaerere commoda caſtris,
Metari BOLANVS agros, aperire malignas
Tot veprum, nemorumque moras, tantumque verendi

Men-

Mentem implere ducis, iuſſiſque ingentibus vnus
Sufficere. ——————

Sed nec virtutem tantam depinxiſſe contentus, in haec verba exinde ſubdit, vt Criſpini animum incenderet ad eam:

Diſce puer, nec enim externo monitore petendus
Virtutis tibi pulcher amor: cognata miniſtrat
Laus animo: atque alij Decij, reduceſque Camilli
Monſtrentur, tu diſce patrem. ——

Patrem omnino, qui in omnibus, ac penè pro omnibus vnus. Ad patrem autem, & Criſpinum filium, M. Vettium adiunximus, etſi eiuſdem cognominis, hunc a primo diſtinguentes, quia ſic tempus ſuaſit, & cum tempore Statij carmen. Eſt verò ille idem, qui ſub Traiano Conſul cum Calpurnio Piſone, ſub annum DCCCLXIIII. vt in Faſtis adnotatum eſt; in Lapide item memoratur Romae. In quo habetur, quod Ti. Claudius Meſſalinus aediculam, quae facta (COS Ad an VF. IↃCCCLXIV.

C. CALPVRNIO. PISONE, M. VETTIO.

vetuſtate corruptam adampliauit columnis purpuriticis, valuis aureis, marmore, & omni ornamento.

Porrò ſi Bolani, domi foriſque inſignes noſtram gentem illuſtrarunt, inſigniter etiam

Aquilini, & Rufi, ſiue Rufini illius gloriam adauxere. Tres enim familiam hanc edidiſſe reperio, qui illuſtres in ſcriptoribus habentur; quatuor illam, quorum nomina in Conſulum Faſtis relata ſunt. Primus ergo in Aquilinis Conſul fuit cum Scipione Aſiatico II. ann. IↃCCCLXXVII. quo, vt Spartianus ſcribit, Hadrianus Romam ex Africa redijt. Alter ſub M. Aurelio, & L. Vero cum Iunio Ruſtico ann. DCCCCXIII. Tertius ſub Philippo cum Fuluio Aemiliano ann. CIↃ. Ac demum quartus ſub Diocletiano, & Maximiano cum Iunio Maximo ann. CIↃXXXVI. quo pugna apud Murtium commiſſa, victum Carinum occubuiſſe Vopiſcus adnotauit. Ex tribus verò, qui in Rufa, ſiue Rufina claruere, primus fuit Vettius Rufus, qui, vt Faſti habent, ſub M. Aurelio Antonino Conſulatum geſſit cum Cornelio Scipione Orfito ann. IↃCCCCXXXIX. Alter, vt Sigonius prodidit, Statius Vettius Rufinus, qui Kal. Sept. ſuffectus, id eſt, ordinario datus, ſub Conſtantino cum Ceionio Rufio Voluſiano, anno CIↃLXVI. Ac demum tertius, Vettius Rufinus, qui ſub eodem Imperatore Vrbis praefecturam obtinuit ann. CIↃLXX. ille idem ſcilicet, de quo laudatus Sigonius meminit, dum de Conſtantino in

Spartian. in Hadriano

Ad an. VC. IↃCCCLXXVII.

Ad an VC. DCCCCXIII.

Ad an. VC. CIↃ.

Ad an. VC. CIↃXXXVI.

Vopiſc. in Carino.

Ad an VC. IↃCCCCIXL.

C. Sigon. de occid. Imp. lib. II.

Ad an. VC. CIↃLXVI. & M.LXX Sigon de occid. Imp. lib. III

haec

haec verba ſcribit: *Inde VETTIO RVFINO Vrbis praefecto relicto, qui XII. Kal. Sept. inierat, Conſtantinus in Illyricum ſe recepit, quòd a Gothis, Sarmatis, Scythiſque alijs Pannoniam, Moeſiam, & Thraciam incurſantibus vexabatur.*

Ceterùm Vettiam gentem alij, atque alij varijs temporibus magis, magiſque illuſtrem reddidere. Quippe praeter multos, quorum imagines exſequi longum eſſet, in ea ſummis honoribus octo inclaruiſſe produntur. Atque ij ſunt, Vettius Proculus, Vettius Paullus, M. Vettius Sclaccius, Vettius Modeſtus, Vettius Sabinus, C. Vettius Atticus, Gabinius Vettius Probianus, & Vettius Agorius Praetextatus. Itaque, vt praeſcriptum ſeruemus ordinem, illum ferè, qui temporum eſt, Conſul primus fuit cum Publicio Certo ſub Traiano, de quo Plinius nepos in epiſtola ad Quadratum meminit: narrans inter alia, quòd obtinuit quod intenderat, id eſt, quòd *Collega Certi conſulatum; ſucceſſorem Certus accepit*. Alter fuit cum Iunio Montano ſub M. Aurelio, & L. Vero ann. DCCCCXIX. *quo tanta peſtilentia fuit,* inquit Capitolinus, *vt vehiculis cadauera ſint exportata, ſarraciſquè*. Et fortaſſis ex eius occaſione Herculi titulus poſitus, ad eam auerruncandam, qui Romæ hunc in modum etiamnum exſtat:

Plin. lib. IX. ep. XIII.

Capitolin. in M. Aurelio Ad an. VC. IↃCCCCXIX.

HER-

HERCVLI. VICTORI
POLLENTI. POTENTI
INVICTO. D. D. L. M
C. VLPIVS. FRONTO
. . . . TOR. . Q
DEDIC. III. K. IVL.
L. VETTIO. PAVLLO
T. IVNIO. MONTANO COS

Faſt. Rom. Ad an. VC. IↃCCCCXX-XIII. IↃCCCCLX-XIX. IↃCCCCXCII IↃCCCC-XCIII

Porrò tertius, quartus, quintuſque, ac ſextus in Conſulum Tabulis relati ſunt. Nam Vettius Stlaccius conſul fuit cum Petronio Mamertino ſub Commodo ann. IↃCCCCX-XXIII. Vettius Modeſtus cum Probo ſub Alexandro ann. IↃCCCCLXXIX. Vettius Sabinus cum Venuſto ſub Gordiano an. IↃCCCC-LXXXXII. Ac demum Vettius Atticus cum Aſinio Praetextato ſub eodem Gordiano ann. IↃCCCCLXXXXIII. De quorum conſulatu quia nobiliſſima Tarracone aenea Tabula extat, quam integram Gruterus exſcripſit, eius initium, vt quae affabrè facta ad Vrbem, & regiones noſtras illuſtrandas, huic chartae commendaſſe non diſplicebit. Habet autem ſe ità:

I. Gruter. pag. CCCCXLIII.

C. VETTIO. ATTICO. ET
C. ASINIO. PRAETEXTATO. COS
PR. IDVS. APRIL

PEL-

Digitized by Google

PELTVINI.VESTINIS.IN.CVRIA.AVG.
(ORDINEM. HABENTIBVS

Eſtque fortè ille ipſe, ſi conieċtare aliquid liceat, cuius nomen titulus, a me alibi memoratus, ſeruat: coniecturam firmante praenomine, quod in alio tale non reperi in ſcriptoribus illuſtri: ſi tamen ad illum me quis non ablegauerit, qui bello Marſico interfuit. Sed quoniam Pelignum Italicenſem Macrobius eum facit, noſtrum equidem diuerſum eſſe, haud mihi vanè ſuaſerim: eòque ſimiliùs vero, quòd Inſcriptionis literae recentius quid, limatiuſque oſtentant, quàm ſi ſub aeuum illud perſcriptae fuiſſent. Macrob. lib.I. c. XI.

Denique Gabinium Vettium Probianum, & Vettium Agorium Praetextatum adnectere etiam libuit, quia ſic me Lapides duo monuere, ab Aldo, & Grutero exſcripti; qui, ad gentis antiquiſſimae oſtentanda merita, etiam ſub extremam imperij aetatem, adhuc Romae exſtant. Igitur de Probiano hunc in modum ſe primùs habet: Ald. Iun. in Ortogr pag. DCXXII. l. Cruter. pag. . . & pag. MCII.

GABINIVS. VETTIVS
PROBIANVS. V. C. PRAEF. VRBI
STATVAM. QVAE. BASILI
CAE. IVLIAE. A. SE. NOVITER
REPARATAE. ORNAMENTO
ESSET.

ESSET. ADIECIT

Alter verò de altero ſic fermè:

VETTIO. AGORIO. PRAETEXTATO. V. C. ET. INL
CORRECTORI. TVSCIAE. ET. VMBRIAE (TO
ILLYRICI.ITALIAE.ET.AFRICAE.CONS. DESIGNA-
ACHAIAE. PRAEF. VRB. PRAEF. PRAETORI
CONSVLARI. LVSITANIAE. PROCONSVLI
LEGATO. AMPLISSIMI. ORDINIS. SEPTIES
ET. AD. IMPERANDVM. REB. ARDVIS
SEMPER. OPPOSITO
PARENTI. PVBLICE. PRIVATIMQVE.REVERENDO
VT. ETIAM. STATVAE. IPSIVS. DOMVS
HONORARENT. INSIGNIA. CONSTITVI
LOCARIQVE. CVRAVIT

Cui Lapidi fas eſt, vt aduoluamus alterum, hunc in modum ab eodem Grutero exſcriptum: (V. C

VETTIO. AGORIO. PRAETEXTATO.
PONTIFICI. VESTAE
PONTIFICI. SOLIS
QVINDECIM. VIRO
AVGVRI
TAVROBOLIATO
CVRIALI
NEOCORO
HIEROPHANTAE
PATRI. SACRORVM

Eſt autem iſipſe, de quo Ammianus, Macrobius, Symmacus, & Hieronymus, qui coaeui eius omnes, magnificè admodùm meminere.

re. Primus quidem, & alter in Saturnalibus, & Hiſtoria; Tertius verò, & quartus in epiſtolis. Placet autem, omiſſis quae a medijs, extremorum teſtimonia, quae breuiora, tibi ferre, vt inter mea, ad quae fortaſſe nauſeas, guſtum tibi acuant, exaggerentque voluptatem. Ait ergo Ammianus ità: *Haec inter PRAETEXTATVS praefecturam Vrbis ſublimiùs curans, per integritatis multiplices actus, & probitatis, quibus ab adoleſcentiae rudimentis inclaruit, adeptus eſt id, quod raro contigit, vt cùm timeretur, amorem non perderet ciuium, minùs firmari ſolitum erga iudices formidatos.* Certè ità. Vir integer, ſingulariſque probitatis, ſed qualem gentilitatis tenebrae ſinebant. In quibus tamen, Hieronymo teſte, aliquis etiam radius illi fulſit e coelo. Pammachio enim in haec verba ſcripſit: *Miſerabilis PRAETEXTATVS, qui deſignatus Conſul eſt mortuus, homo ſacrilegus, & idolorum cultor, ſolebat ludens beato Papae Damaſo dicere: Facite me Romanae Vrbis Epiſcopum, & ero protinus Chriſtianus.* Et tamen, vt ex lapide obſeruauimus, & Macrobius prodidit, in falſa religione *Sacrorum omnium praeſul erat.* Tam ſublimis, ideòque expetita, vt hac in clauſula concludam, etiam ſub aetatem la-

Ammian. lib. XXVII. Ad an. VC. CIↃCXIX.

D. Hieron. epiſt. LXI.

Macrob. lib. I. c. XVII.

ctentis Eccleſiae dignitas fuit, in quam infrunito, ac virulento ore noſtri ſaeculi Nouatores oblatrant.

C A-

CAPVT IIII.

Aſinia gens haud minùs quàm Vettia clara : immo magis In ea autem duo primi in ea clari , illuſtreſque recenſentur, Herius , & Pollio, de quorum altero Appianus , Velleius , Eutropius , ac Florus meminere ; de altero , qui primi nepos creditur , Plutarchus, Velleius, Dio, Ioſephus , Florus , atque alij . Armis verò , literiſque reſplenduiſſe hunc oſtenditur , nam poſt ductos non ſemel exercitus , de Parthinis triumphaſſe , praeter Capitolinos Faſtos, Dio, Florus, & Horatius prodidere . Poetam item, Hiſtoricum, & Oratorem, Maro , Flaccus , Suetonius , Plinius, vterque Seneca, Valerius , & Quintilianus . Quibus D. Hieronymi elogium ſubnectitur .

ILLVSTRAVIT noſtram Vrbem gens Vettia . Illuſtrauit item Aſinia . Vtram autem illuſtriorem quis dicat , licet illâ nouior iſta , erit fortaſſe, cui vna videbitur, vel altera . Ego verò , ſi eam illuſtrem dicere fas ſit, quae aut pacis artibus emicuit , aut belli ; Aſiniam ſanè anteire non ambegerim , cui non conſu-

latus, non imperia, non triumphi defuere, non ipſe penè principatus.

Igitur, vt Aſiniorum etiam imagines oſtentemus, duorum nunc dabimus, mox ceterorum oſtenſuri, Herij nempe, & Pollionis, aui, nepotiſque: qui primi in ſcriptoribus clari, duo fuere eius gentis cardines, duo fulmina belli. At Herius quidem, quantùm coniecto, Pollionis auus fuit. Quippe cùm anno poſt VC. DCLXXIIX. natus hic fuerit, ille verò anno DCLXIII. dux bello Marſico illuſtris cecidiſſet, Pollionem planè auum Herium habuiſſe conſequitur: ac deinde, quemadmodum in Seneca obſeruauimus, Herium dixiſſe cognomento filium, vt aui nomen referret, & merita. At quicquid in præſentiarum ea de re ſit, Herium, de quo ſcribimus, illuſtrem bello Marſico ducem fuiſſe, duo inter alios inſignes ſcriptores, Appianus, & Paterculus teſtantur. Ait enim ille, quòd *Socijs praeter minores duces oppidatim lectos, cum imperio praeerant T. Afranius, C. Pontidius, Marius Egnatius, Q. Popedius, C. Papius, M. Lamponius, C. Iudacilius, HERIVS ASINIVS, VETTIVS CATO.* Alter verò, quòd *Italicorum fuerunt celeberrimi duces, Silo Popedius, HERIVS ASINIVS, VETTIVS CATO, C. Pontidius, Teleſinus*

Appian. lib. I. bell. ciu.
Vell. lib. II.
Eutrop. lib. V.
Ad an. VC. DCLXIII.

nus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus.
Quorum Hiſtorias ſequutus breuiator Eutropius, quaſi in noſtratibus aliorum virtutes oſtentare volens, id eſt, in quatuor, qui e regionibus prodiere, quae nunc Aprutio accenſentur, ſic fermè inquit: *Duces aduerſus Romanos Picentibus, & Marſis fuerunt T. VETTIVS, HERIVS ASINIVS, T. Herennius, & Aulus Cluentius*. Itàque, vt vides, bello grauiſſimo praeerat Herius. Sed infelix, quia fortis, ipſo penè belli initio cecidit ſidus oriens. Liuij namque Epitomator Florus, in haec verba ſcribit: *Et vt varia belli fortuna eſſet, Aeſernia colonia cum M. Marcello in poteſtatem Samnitium venit: Sed & Marius praelio Marſos fudit, HERIO ASINIO praetore MARRVCINORVM occiſo*. Sed viuit per gloriam, qui ſic cadit. L. Flor. lib. LXXIII.

At ſi cecidit noſter Herius, reuixit in nepote Pollione virtus eius. Quicquid enim de Cn. Aſinio fuerit, Herij filio, cui fortaſſis in flore primo mors praeripuit palmam, Pollionem, Ducem Conſulemque fuiſſe magnum, itemque magnum Oratorem, Hiſtoricum, & Poetam, planè compertum eſt. Et quidem haud talis eſſe nequiuit, qui ſub Caeſare meruit, Scriptore, & Duce verè magno. Merebat ſub Caeſare noſter, dum in Gallijs ille adhuc

huc imperabat. Namque cùm ad Rubiconem ſubſtitiſſet, vt Italiae ingreſſum decerneret, inter alios, cum quibus de re huiuſmodi ſermonem habuit, fuit noſter Aſinius. Scripſit enim Plutarchus, quòd Caeſar *multum etiam cum amicis, qui ſecum erant, inter quos fuit ASINIVS POLLIO; diſceptauit penſans: tranſitus ſuus quanta mortalibus allaturus mala, quantumque de eo ſermonis eſſet poſteris relicturus.* Quid ergo? Traiecit Rubiconem Caeſar: & Caeſarem, Caeſariſque fortunam Pollio ſequutus eſt. Sequutus, inquam, nec ſpe fruſtratus ſua, quippe cùm in Vrbe imperium Orbis adeptus ille fuiſſet, Pollionis virtus praemiorum expers non fuit. Namque, vt Velleius teſtatus eſt; extitit ſemper *firmus propoſito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduerſus.* Itaque agnouit Caeſar Pollionis merita: illumque primùm in Siciliam, cui Cato praeerat, cum imperio miſit, vt Appianus ſcripſit: deinde in vlteriorem Hiſpaniam, quemadmodum Dio teſtatus eſt, cui illum praefecit.

Plutarch. in Caeſare. Ad an. VC. DCCIV.

Vell lib. I.

Haec autem cùm ita ſint, id eſt, Pollionem a Caeſare fuiſſe euectum, Auguſtus tamen, qui principatus haeres, ſupra inuidiam illum extulit. Sub iſtius namque Imperium, noſtrum Roma conſulem aſpexit, ſuſpexit triumphalem.

lem. Itàquè anno poſt VC. IↃCCXIII. vt in Capitolinis, & Siculis Faſtis legitur, & ſcripſere item Dio, Ioſephus, & Caſſiodorus, ampliſſimam, ſupremamque dignitatem Pollio adſequutus eſt. De triumpho verò, praeter eoſdem Capitolinos Faſtos, in quibus, EX PARTHINEIS. AN. DCCXIV. K. NOVEM. triumphaſſe adnotatur, tres item prodidere, quorum teſtimonium inſigne ſatis eſt, Dio, Florus, & Horatius. Ait enim primus ad annum, quem praelaudauimus, in haec verba: *Eodem tempore Parthini mouerunt, quorum conatus armis compeſcuit POLLIO*. Alter verò ſic: *Dalmatae plerunque ſub ſiluis agunt, inde ad latrocinia promptiſſimi. Hos iam quidem Marcius, incenſa vrbe Delminio, quaſi detruncauerat: poſteà ASINIVS POLLIO gregibus, armis, agris multauerat*. At ſuper vtrumque pulchrè admodùm Horatius, cùm ità panxit;

Faſt. Capit. & Sig.
Dio lib. XLIV.
Ioſ. lib. Antiq. XIV.
Caſſiod. in Chron.
Ad an. VC. IↃCCXIII.
Dio lib. XLIIX.
L. Flor. lib. IV. c. XII.
Horat. lib. II. Od. I.
Ad an. VC. IↃCCXIV.

Inſigne moeſtis praeſidium reis,
Et conſulenti POLLIO curiae,
Cui laurus aeternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

Aeternos quidem honores, non ob rem ſolùm cum Dalmatis benè, fortiterque geſtam, ſed ob illam etiam e Dalmatarum manubijs publicatam Romae Bibliothecam. Ait enim

Plinius,

Plin. lib. VII. c. XXX.

Plinius, quòd *prima in Vrbe Bibliotheca ab ASINIO POLLIONE de manubijs publicata Romae.*

Porrò ſi noſter Aſinius magnam ab armis gloriam quaeſiuit, non minorem à literis laudem quaeſijſſe dicendus eſt. Fuit enim Poeta, fuit Hiſtoricus, fuit Orator. At in poetica quidem valuiſſe, duo ſunt Poetae principes, qui id teſtantur, Maro ſcilicet, & Flaccus. Ille cùm ait:

Virg. ecl. I. Hor. lib. I. ſat. XI. & od. I. lib. II.

POLLIO & ipſe facit noua carmina;——

Alter verò cùm ſcripſit:

——————— POLLIO regum
Facta canit pede ter percuſſo——

a quibus fortaſſis eum dehortans, vt Hiſtorias conſcriberet, iterum ad Pollionem ſcribens, ait:

Paullùm ſeuerae muſa tragediae
Deſit theatris.——

Atque ità ferè contigiſſe compertum eſt. Omiſſo quippe cantu, Romanam Hiſtoriam perſcripſit. De qua, vt Appianum, Plutarchum, Tacitum, Valerium, & Tranquillum mittam, qui eam laudant, Suidas omnium poſtremus teſtatus eſt: addens item illius Hiſtoriae libros decem & ſeptem compoſuiſſe: Graecorumque geſta Latino ſtilo omnium primum conſcripſiſſe. Inter tot autem, tantoſque

Appian lib. I. Plutarch. in Caeſare Tac. Ann. lib. IV. Suetoo. in Iulio c. XXX. & LV. Suid. ....

toſque viros, de eius ſcriptis vnius Flacci teſtimonium producere mihi placet, qui, quod alij non fecere, ſolus fecit. Ad noſtratem igitur ſcribens, ſic prorſus panxit: Horat. od. I. lib. II.

Motum ex Metello conſule ciuicum
Belliqne cauſſas, & vitia, & modos,
Ludumque fortunae graueſque
Principum amicitias, & arma
Non dum expiatis vncta cruoribus,
Periculoſae plenum opus aleae
Tractas. ———

Prorſus ita. Tractauit, & inſigniter. Et o ſi tempus dente illud edaci non eroſiſſet, quam ſibi, quam nobis gloriam propagaſſet! Sed neque hic terminus laudum eius. Namque inter oratores eminuiſſe proditum a ſcriptoribus eſt. Plinius enim maior *principem Oratorem, & ciuem* eum appellat; L. Seneca *Oratorem magnum*; Valerius *non minimam partem Romani ſtili*; ac demum Velleius Oratorem *eminentis ingenij*. Quibus ſi Fabium, Senecamque Rhetorem adijcere velis, excupies vltra nihil. Ille enim inter Ciceronis aequales, eloquentia praeſtantes, noſtratem adnumerat: additque in ſtilo numeroſum fuiſſe, quicquid ſenſerit philoſophus Seneca, qui horridum, ac ſalebroſum vocat. Alter verò haec verè de

Plin. lib. VII. c. XXX. Sen. de tranquill. c. poſtr. Val. lib. IIX. c. XII. Vell. lib. II. Quintil. de orator. Sen fil. epiſt. C. Sen. pat. in praef. lib. IV.

eo dictauit: *Floridior erat aliquando in declamando, quàm in agendo*. Et paullòpoſt: *Marcellus* (erat hic Pollionis nepos) *tantae indolis erat, vt POLLIO ad illum pertinere ſucceſſionem eloquentiae ſuae crederet, cùm filium ASINIVM GALLVM relinqueret magnum oratorem*. Itaque orator fuit, & eloquentiſſimus. Inter multas autem, graueſque, quas egit, cauſſas; Quintiliano, Chariſio, & Tacito numerantur, quas pro Aſprenate; pro Lamia; pro Scauro; pro Liburnia; ac pro Vrbiniae haeredibus apud centumuiros habuit. Immo quod admiratione dignum, in ipſo penè adoleſcentiae flore. Idem enim, quem praelaudauimus, Fabius Quintilianus haec in verba profatur: *Caluus, Caeſar, POLLIO, multò ante quaeſtoriam omnes aetatem grauiſſima iudicia ſuſceperunt*. Quod alicubi aliquo modo declarans, ſic fermè ſcripſit: *Vno, & viceſimo Caeſar Dolobellam, altero & viceſimo ASINIVS POLLIO C. Catonem, non multò aetate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodieque cum admiratione legimus*. Et o quantùm adſtupere magis oranti debuit curua ſenatorum ſenectus, quantum admirari dicentem, quem deinde ſedentem adſpexit! Ità. Sed ad ſummam cadunt etiam, ruuntque quae grandia, quae egregia.

F Quintil. lib. XII. & in dialog. de Orator.

No-

Noſter enim Pollio, octoginta natus annos, in villa Tuſculana exceſſit, cùm ad extremum perueniſſet principatus Auguſti: &, vt Valerius adnotauit, *numeroſae viuacitatis haud paruum exemplum*. Quae omnia cùm praecipuo teſtimonio Hieronymus complexus fuerit, placet, vt impleat hanc paginam elogium eius. Scripſit ergo hunc in modum: *Olymp. CXXV. Imperij Auguſti XLVII. POLLIO ASINIVS orator, & conſularis, qui de Dalmatis triumphauit, LXXX. aetatis ſuae anno in villa Tuſculana moritur*. Hoc ſanè vel titulo magnus, vt a viro laudato, & verè magno poſt obitum laudaretur.

Val. lib. IIX. c. XII.
D. Hieron. in Chron.

Ceterùm ex hoc ſtipite ſtirps in altum, latumque protracta. Quippe ex Pollione Gallus natus, conſul ac penè princeps: ex iſto nepotes, pronepoteſque; atque inter eos ſex, qui conſulatus inſulis effulſere. Sed, quoniam de omnibus mox edicam, interim ſtemma te diſtinere velim, quod partim ex antiquis auctoribus, partim a nobis coniectando conflatum eſt. Igitur ex Herio, vt praedixeram, Marrucinorum praetore, Cn. Aſinium natum putamus: quem duos genuiſſe in claro eſt, alterum, de quo hucuſque diffusè ſcripſimus, nempe C. Aſinium Pollionem Conſulem, & triumphalem; alterum, ad quem Catullus carmen ſcri-

pſit, Marrucinum Aſinium, ipſius poetae dicto Pollionis fratrem. Ex Pollione autem tres item reperio genitos: vnum quidem, de quo Seneca meminit, auito praenomine Herium appellatum; alterum Aſinium Saloninum, quem, vt ait Seruius *a capta ciuitate Saloninum vocauit, & inter ipſa primordia, id eſt, nono die periiſſe manifeſtum eſt*; Tertium verò C. Aſinium Gallum Salonini fratrem, *qui* vt idem Seruius ſcripſit *priùs natus eſt POLLIONE conſule deſignato*. Additque item quod & Porphirio adnotauit, quòd *Aſconius Pedianus a GALLO audiſſe ſe referebat*, a Poeta principe *Eclogam in honorem eius factam*. Adiunxiſſem item quartum ex Capitolinis Faſtis, quos magnus Sigonius euulgauit, id eſt, L. Aſinium, qui de Sauromatis anno VC. DCCXXXIX. triumphauit. Sed, quoniam errorem in praenomine irrepſiſſe, eumdemque cum C.Aſinio eſſe ex multis ſuadeor, ad vlteriores progredi haud ineptè putauerim. Itaque quicquid de Herio, & Salonino fuerit, fuit Gallo fratri vxor Vipſania, Agrippae filia, a Tiberio dimiſſa, qui ex ea ſuſtulerat Druſum, & Agrippinae conſanguinea ſoror, ex eodem ſcilicet patre Vipſanio Agrippa nata. Habuit autem ex ea noſter quinque liberos, ex iiſque tres conſulares:

Seru.ad Eclg. IV. Porphir. ad Hor.Od.I.lib. II.

Faſti Capitol.

nempe

Digitized by Google

nempe C. Aſinium Saloninum, Aſinium Gallum, C. Aſinium Pollionem, M. Aſinium Agrippam, & Aſinium Celerem. Ex quorum aliquo natos conijcimus Q. Aſinium Marcellum, & L. Aſinium Gallum, atque ex iſtorum item altero patrem C. Aſinij Praetextati, qui vltimus in noſtra gente conſul. An autem in familiam, de qua loquimur, Teatinam, reijciendi ſint doctiſſimi viri, Aſinius Quadratus, & Aſinius Capito, de quorum altero meminit Strabo; de altero A. Gellius, haud ſatis liquet, vt de alijs. De quibus, vt a nobis paullòante dictum eſt, quoniam ſingillatim agemus inferiùs, liceat nunc mihi paullulùm dimittere calamum, mox libentiùs reſumpturo.

Strab. lib. IV. A. Gell. lib. V. c. XXI.

CAPVT V.

Aſinia gens, alijs, atque alijs honoribus inſignita, multos edidit illuſtres viros. Hinc Pollionem, qui gentis huius in Vrbe ſplendoris auctor, a Gallo filio gloria penè victum oſtenditur: nam orator, poeta, conſul, ac penè princeps. Ad idque afferuntur, quae Seneca pater, Suetonius, Dio, Tacitus, atque alij ſcripſere. Vices tamen variante fortuna, infeliciſſimè tandem cecidit. Cum eo autem haud cecidit gentis ſplendor: quinque enim in ſcriptoribus eius liberi recenſentur, illuſtres viri; in iiſque conſulares tres. Duo item conſulares nepotes, atque vnus demum pronepos, (quaſi cum numero prolabente gloria) qui poſtremus in gente conſul.

Hor. Od. III. lib. IV,

F*ORTES creantur fortibus*, ait Horatius, *& bonis*
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Id prorſus teſtari Roma potuit, cui Pollionis patris virtus, Gallique filij ignota non fuit.

Igitur,

Igitur, vt de noſtrate cecinit Poeta princeps, Virg. Ecl. IV.

Cùm ſimul heroum laudes, & facta parentis

Iam legere, & quae ſit potuit cognoſcere virtus;

Pollionem patrem Gallus filius aequauit: immo vicit. Nam orator, poeta, conſul, ac penè princeps. At quidem orator fuit, & magnus, iudice vel patre, niſi *illum*, vt M. Seneca inquit, *magnitudo patris non produceret, ſed obrueret*. Fuit etiam poeta, ſi antiquis, & recentioribus accredamus. Inter iſtos enim Petrus Crinitus ait, quòd *in poetica ſuum ingenium praecipuè excoluit, valuitque in ſcribendis Epigrammatis, & acumine, & gratia*. Inter illos verò vnus Suetonius ex eius theſauro dyſtichon oſtentat, quod huic noſtrae paginae intertexere lubet, quaſi gemmam. Ait igitur, quòd noſter Gallus in Pomponium Grammaticum ſic fermè luſit:

M.Sen. in praefat.lib. IV. controuerſ.

P. Crinit. de Poet.lat.lib.III. c. LIII.

Sueton. de illuſtr. Grammat. in M. Pomponio.

Qui caput ad laeuam deijcit, gloſſemata nobis

Praecipit, os nullum, vel potiùs pugilis.

Sed cùm haec ità ſint, in eo tamen mihi deſudaſſe videtur, quòd de comparatione patris, & Ciceronis libros ſcribere voluit. In quibus etſi ingenium, & eloquentiam oſtentaſſe crediderim, Claudium tamen habuit, qui eruditè pro Tullio ſcripſit. Ait enim Tranquillus compoſuiſſe Claudium *Ciceronis defenſionem aduerſùs*

Suetón. in Claudio c. XLI
Plin. lib. VII. ep. IV.

uerſus ASINII GALLI libros ſatis eruditam. Magnificè autem de ijſdem meminit Plinius nepos. Quippe *cùm in GALLI libris, qui legebantur* vt ille ait, *incideret epigramma Ciceronis in Tironem ſuum*, ſcribit Pontio hos ex occaſione pranxiſſe verſiculos:

Cùm libros GALLI legerem, quibus ille parenti
Auſus de Cicerone dare eſt palmamque, decuſque,
Laſciuum inueni luſum Ciceronis, & illo
Spectandum genio, quo ſeria condidit, & quo
Humanis ſalibus, multo, varioque lepore
Magnorum oſtendit mentes gaudere virorum.

Muſas igitur amauit, coluitque noſter Gallus, parentis haeres, ſemine poeta, & orator. Sed & elatior patre ſpiritus altiores geſſit. Namque conſulatum geſſiſſe non contentus, qui ſummus in Vrbe honor, principatum item exambiuit: quaſi verò liceret, vt alicubi Tacitus dixit, *optumos mortalium altiſſima cupere*; ſiue quòd effuſo in ipſum a Vate principe praeſagio, dum dixit:

Tac. Annal. IV.

Pacatumque reget patrijs virtutibus Orbem;
ſequi niteretur illius fidem. Itaque per annum VC.DCCXLV. conſulatum adeptus eſt, vt praeter Capitolinos, & Siculos Faſtos, adnotarunt Caſſiodorus, & Dio. Sub quem duo memoratu digna contigiſſe ſcribitur: alterum

Cenſo-

Cenſorino narrante, quòd *Menſis qui Sextilis fuerat, in Auguſti honorem dictus eſt Auguſtus*; alterum Dione teſtante, quòd Imperator ille *Imperium quamquàm iam ab ſe depoſitum eſſe dicebat, ſcilicet praeterito altero decennio, rurſum tamen inuitus ſuſcepit*. At quicquid de ijs ſit, noſtratem Gallum illum ipſum fuiſſe, qui paucis ante conſulatum annis de Sauromatis triumphauit, ego nequaquam ambegerim, ſi tamen Capitolini Faſti, quos magnus Sigonius euulgauit, etſi in ea parte vitioſè, vt ſupra diximus, non me fallunt. Itaque hunc in modum in ijs legitur, ſiue legi debet:

Cenſorin. de dio nat.c. Dio lib. LV.

C. ASINIVS. C. F. CN. N. PROCOS

EX. SAVROMATEIS. ANN. DCCXXXIX

Faſt. Capitol. Fulu. in Aſinia.

Sed an ad annum iſtum, vel ad aliquem alium Ciuica Corona pertineat, quam monetalis Triumuir oſtentauit, haud admodum compertum eſt. Exſtat enim apud Fuluium numiſma, cum inſcriptione: C. ASINIVS. C. F. GALLVS. III. VIR. A. A. A. F. F. In altera parte Corona Ciuica cum huiuſmodi titulo: OB. CIVIS. SERVATOS.

Haec autem cùm ità fuerint, ideſt, magna, fuere tamen haud paria Galli animo, cuncta reputantis, vt nihil, cupidi dominandi cuncta. Nouit id optimè Auguſtus, nouitque

callidus Tiberius. Sed quae clementer ab illo fortaſſis ſpreta, crudeliter puniuit alter. Tacitus enim de primo iamiam morituro hunc in modum ſcribit: *Supremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel ijdem poſſent, cuperentque; M. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem; GALLVM ASINIVM auidum, & minorem: L. Arruntium non indignum, &, ſi caſus daretur, auſurum.* Haec de Auguſto, & ab Auguſto Tacitus. Sed audiamus, quae idem prodidit de ijs, quae illum inter, & Tiberium acta, dum hic velut ſocios petebat in tribus imperij partibus. Erat enim vna partium Roma cum cetera Italia; altera, exercitus; tertia reliqui omnes, qui ſub imperio erant. Ait igitur Tacitus in haec verba: *Senatu ad infimas obteſtationes procumbente, vt omnibus* imperaret, *dixit fortè Tiberius, ſe vt non toti reip. parem, ità quaecumque pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturus. Tum ASINIVS GALLVS, interrogo, inquit, Caeſar, quam partem reip. mandari tibi velis? Perculſus improuiſa interrogatione paullùm reticuit. Dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid, aut euitare ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet. Rurſus GALLVS (etenim vultu of-*

Tac. Annal. lib. I.

Tac. ibid. Ad an. VC. DCCLXVII.

ſenſio-

ſenſionem coniectauerat) non idcircò interrogatum ait, vt diuideret, quae ſeparari nequirent: ſed, vt ſua confeſſione argueretur, Vnum eſſe reip. corpus, atque vnius animo regendum. Addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quaeque in toga per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit, pridem inuiſus, tamquàm ducta in matrimonium Vipſania, M. Agrippae filia, quae quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquàm ciuilia agitaret, POLLIONISque ASINII patris ferociam retineret. Non leniuit certè. Nam occaſionem nactus, vt ait Dio, *literas ad Senatum dedit, quibus cùm alia obijciebat GALLO, tùm quòd amicitiam ſuam Seiano inuideret, tametſi Syriaci amicitia ipſe vteretur GALLVS;* (erat hic Vallius Syriacus, quem hominem diſertum vocat pater Seneca) tantùmque apud ipſum valuere, *vt res maximè inexpectata GALLO contigerit, vt eodem die ſimul Tiberij conuiua eſſet, cumque eo amicè perpotaret, ſimul in Senatu condemnaretur.* Subditque dilatam necem, *vt hac ignominia affectus, & perculſus metu, diutiſſimè miſer, & calamitoſus eſſet.* Sed perijt tandem poſt triennium egeſtate cibi, ſponte ne, vel neceſſitate, haud ſatis certum. Tacitus enim ità ſcribit: *Iiſdem coſ.* id eſt, Galba, & Sulla, *ASINII GALLI mors vulga-*

Dio lib. LVIII. M.Sen Controuerſ. lib. II.

Tac. Annal. lib. VI. Ad an. VC. DCCLXXVI.

tur, quem egeſtate cibi peremptum haud dubium, ſponte, vel neceſsitate incertum habebatur. Ità ſanè. Periję infeliciſſimè vir feliciſſimè natus. Prodierat quippe in hanc inſtabilem auram, fauſtis omnium in illum nominibus, adblandientibus cunctis; Quos inter praecipuus fuit poëtarum princeps Maro: vſque adeò infantulum ſuo extollens cantu, vt quae de mox venturo rege, id eſt, de Sanctiſſimo Meſſia ex Virgine naſcituro praececinerant Sybillae, adulans tribuerit ei myſteriorum neſcius. Ait enim in Ecloga quarta, quam, vt ſupra laudatus Seruius ſcribit, *Aſconius Pedianus a GALLO audiſſe ſe referebat, in honorem eius factam*, in haec verba:

Virg. Ecl. IV. Seru. in comment.

Vltima Cumaei venit iam carminis aetas:
Magnus ab integro ſaeclorum naſcitur ordo:
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna.

Card. Baron. in Annal. App. To. I. Ioſeph. lib. XV. c. XIII.

Quod cùm noſter Baronius, pietate, atque eruditione celeberrimus non omiſerit, addit etiam potuiſſe ſummum Vatem aliqua de his accepiſſe ab Hebraeis, quia, inquit, *Herodes Iudaeorum rex cùm Romam venit, ſaepe, vt Ioſephus aduertit, POLLIONE vtebatur hoſpite, Virgilij amiciſsimo.* Adeò verum, vt cum hac clauſula cludam, non eoſdem ferè ſemper orientis, & cadentis Solis eſſe radios.

Cete-

Ceterùm ſi noſter Gallus cecidit, haud cum eo cecidit ſuae gentis ſplendor. Vidit enim Roma Pollionis nepotes: vidit item pronepotes, abnepoteſque, qui vel ipſi ad terrarum imperia nati, ad laudes aeternas. At de nepotibus quidem, quos ex Vipſania Gallus ſuſtulit, quinque ſunt, qui a ſcriptoribus recenſentur, illuſtres viri: Pollio, Agrippa, Celer, Saloninus, & Gallus: in ijſque tres conſulares, duo ſcilicet ſub Tiberio, alter ſub principe Caio. De duobus ergo, quos poſtremo loco nominauimus, Suetonius, & Tacitus mentionem iniecere. Ait enim Tranquillus cum Statilio aduersùs Claudium coniuraſſe Gallum, in haec verba: *Conſpirauerunt ad res nouas GALLVS ASINIVS, & Statilius Coruinus, POLLIONIS, ac Meſſalae oratorum nepotes, aſſumptis compluribus libertis ipſius, atque ſeruis.* Subditque Dio poenas dediſſe multatum exilio. De Salonino autem, in eius obitu, Tacitus ità ſcribit: *Obiere eo anno* (agebatur VC. DCCLXXV.) *viri illuſtres ASINIVS SALONINVS, M. Agrippa, & POLLIONE ASINIO auis, fratre Druſo inſignis, Caeſarique progener deſtinatus, & Capito Ateius, principem in ciuitate locum ſtudijs ciuilibus adſequutus.* Breue de noſtrate elogium, ſed verum. Fuerant enim

Sueton. in Claudio c. XIII. Dio lib. vlt.

Tac. Annal. lib. III. Ad an. VC. IↃCCLXXV.

M. Agrip-

M. Agrippae tres vxores. Prima Pomponia, Attici filia, ex qua Vipſaniam genuit, quae, vt idem ſcriptor ait, *exceſsit vna omnium Agrippae liberorum miti obitu*, id eſt, non violento. Altera, Marcella, Octauij filia, ex qua liberi aut non nati, aut non viuaces. Tertia, Iulia, ex qua nati Caius, & Lucius Caeſares, Poſthumus Agrippa, Agrippina, & Iulia. Ex Vipſania autem cùm primò Druſum Tiberius ſuſtuliſſet: moxque Gallus, Aſinij Pollionis filius, quam ab Imperatore dimiſſam in matrimonium duxerat, quinque, quos praelaudauimus; inſignis meritò Saloninus noſter dictus eſt paterno, maternoque auis; inſignis Druſo fratre vterino, id eſt, ex eadem matre Vipſania natus; ac demum inſignis, quia Caeſari progener deſtinatus, quaſi aliquam ex Germanici liberis in matrimonium duceret, cuius ſuperſtites, vt Suetonius obſeruat, *tres foeminini ſexus, Agrippina, Druſilla, Liuilla, continuo triennio natae*. Atque haec de Salonino, & Gallo. De alijs verò tribus, qui conſulares, alij alia prodidere. Quippe de duobus prioribus, Pollione ſcilicet, & Agrippa, praeter Capitolinos. & Siculos Faſtos, in quibus relati ſub annos VC. DCCLXXVI. & DCCLXXIIX. ſcripſere Tacitus, & Dio. Additque prior ad

Tac. Annal. lib. I.

Sueton. in Caio c. VII.

ſequen-

ſequentem annum DCCLXXIX. quòd ſub eius finem exceſſerat inſignis vir *ASINIVS AGRIPPA, claris maioribus, quàm vetuſtis, vitaque non degener*. De tertio autem, id eſt, de Celere, vt Plinium mittam, qui conſularem eum appellat, ponitque ſub principe Caio, memorarunt Seneca filius, & Macrobius. Hic cùm ait, quòd *ASINIVS CELER vir conſularis mullum vnum ſeptem millibus nummûm mercatus eſt*; Ille cùm ludens narrat, quòd eos inter, qui ad Claudium Imperatorem ad Inferos deſcendentem conuolarunt, fuere *amici, Saturnius Luſcius, & Pedo Pompeius, & Lupus, & CELER ASINIVS conſulares*. Ex dictoque, quod refert, Pedonis ad Claudium, interfectum innuit ab eodem Imperatore fuiſſe.

Tac. Annal. lib IV. Dio lib. . . . Ad an. VC. DCCLXXVI. DCCLXXIIX. & DCCLXXIX

Macrob. lib. III. c. XVI. L. Sen. in Apocolocynt.

Denique, vt de noſtro ſtemmate tollamus manum, tres item alios reperio, qui ad conſulatus faſtigium peruenere: nempe Aſinium Marcellum, Aſinium Gallum, & Aſinium Praetextatum. At de Praetextato quidem, qui ſub Gordiano conſul, mentionem inijciunt Faſti Siculi, & Caſſiodorus: itemque Lapis Tarraconenſis, cuius initium alibi a nobis datum eſt. Capitolinus verò haec adiecit: *PRAETEXTATO, & Attico coſ. Gordianus aperto Iano Gemino (quod ſignum erat indicti belli) profectus eſt*

Faſt. Sic. Caſſiod. in Chron.

Capitolin. in Gordianis. Ad an. VC. IↃCCCXCIII.

con-

contra Perſas cum exercitu ingenti. De alijs autem, id eſt, de Marcello, & Gallo, praeter praelaudatos Faſtos, in quibus vterque deſcribitur, alter ſub annum VC. IƆCCCVII. alter ſub IƆCCCXX. Tacitus, Seneca, Suetonius, & Caſſiodorus meminere. Primus quidem, poſtremuſque de Gallo, quem ſub Nerone cum Mario conſulatum geſſiſſe produnt. Alij verò cum ipſomet Tacito de Marcello, quo conſule Claudium exceſſiſſe ſcribunt. Hunc autem ipſum eumdem fuiſſe ego non ambegerim, quem poenae legis Corneliae maiorum memoriam exemiſſe Tacitus ſcripſit. Ait enim, quod *ASINIO POLLIONE proauo clarus, neque morum ſpernendus*, cùm delatus ſimul cum nonnullis alijs ſenatoribus de falſo eſſet, *ij lege Cornelia damnantur, MARCELLVM memoria maiorum, & preces Caeſaris poenae magis, quàm infamiae exemere*. Proſus ità. Maiorum memoria exemit. Quoniam, vt a nobis praeſcriptum eſt, ſua in gente conſules, duces, triumphales, affines principum, ac pene principes.

Tac. Annal. lib. XIV. Sen. in Apocolocynt. Sueton in Claudio c. XLV. Caſſiod. in Chron.

Tac. Annal. lib. XII. & XIV. Ad an. VC. IƆCCCXIV.

C A-

CAPVT VI.

In noſtra Vrbe, praeter Vettios, & Aſinios, plurimi claruere. Inter eos autem quinque memorantur: de quorum tribus, Petronio ſcilicet, Ninnio, & Clemente, Lapides afferuntur; de alteris, id eſt, de Marcello, & Octauio, Papinij, & Ciceronis teſtimonia. Ceterùm ab antiqui Aprutij gentibus Metropoli noſtrae ſplendor. Nam domi, foriſque inſignes aliae alios extulere. Hinc de multis ex occaſione dictum: recenſenturque duo Vrbis reges, treſdecimque Imperatores: quibus demum poſt Imperium lapſum Lambertus ſubnectitur, qui Valuae natus. Atque opus concluditur.

VETTIOS, Aſinioſque ſupra recenſuimus, qui domi, foriſque clari, laudem ſibi, nomenque clarum peperere. Reſtat nunc, vt ijs quinque adnectamus, qui, quantùm coniecto, noſtrates vel ipſi municipes. Sunt autem Petronius, Ninnius, Clemens, Marcellus, & Octauius. Ità noſtra haec paginula, ſi non nouis, quas fortè dabunt alij, fumoſis

ſaltim ſplendebit imaginibus.

Igitur de Petronio, cuius familiam e Sabina gente Fuluius deductam voluit, in Teatini Camerarij Praetorio Lapidem habemus, qui hunc in modum legitur:

PRO. SALVTE
IMP. * * * * AVG. ET
M * * * * * * * CAES
* AVROBOLIVM. MO
VIT. PETRONIVS. MA
RCELLVS. SACERD
DE. SVO

Id eſt, pro ſalute Imp. Maximini Auguſti, & Maximini Caeſaris: ſic lacunam ritè explendo, ex paucis, quae Lapis indicat, eraſus ſcalpro. Noſter enim Petronius pro ſalute Imperatoris Maximini, & Maximini filij, quem, vt Herodianus ait, pater *Caeſarem fecerat*, Taurobolium mouiſſe videtur: adiecto titulo, in quo nomen vtriuſque, quod poſtea eraſum. Eraſum autem ego ſeriò cenſuerim, non à Chriſtianis in Tyrannorum odium, vt Canonicus Baroncinus nugatus fuerat in nonnullis ſchedis, quas mihi Vincentius, & Nicolaus Cyombolus IC. ciues mei ſuggeſſere, nimiſque curioſè Thomas illorum patruus exſcripſerat, vnde & eas ipſi falsò adſcripſeram,

Herodian. lib. IIX.
Sin. Baroncin. in MSS.

ram, dum adhuc adoleſcens eius tumulum, ſiue honorarium titulum ſcripſi, ſed in exitialium barbarorum a prouincialibus ipſis ex Senatus decreto, de quo in haec verba Capitolinus meminit: *P.C. eraſo nomine Maximinorum, appellatiſque Diuis Gordianis, victoriae cauſſa principibus noſtris Maximo, Balbino, & Gordiano ſtatuas cum Elephantis decernimus, currus triumphales decernimus, tropaea decernimus*. Ex Senatus, aiebam, decreto; cuius mos ſententiam dicere talem in effigies, & memoriam eorum, qui grauioris criminis, & praeſertim Tyrannidis damnati. Sed, vt ad noſtratem Petronium redeamus, quo tempore, vel ſub cuius Imperium Criobolium, & Aemobolium ipſemet Petronius mouerit, Lapis non integer, qui in eodem Praetorio exſtat, haerere me facit ambiguum. Eſt verò huiuſmodi:

Capitolin. in Maximino. Ad an. VC. IↃCCCCIXC.

CRIOBOLIVM. ET
AEMOBOLIVM. MOVIT
DE. SVO. PETRONIVS. MA
RCELLVS. SACERDOS. VIRAL
DEC. IIII VIR. PRIMO. ET IVSTO

VIAAL. pro, VIVIRAL, id eſt, Seuiralis: ſyllabis duabus in vnum coalitis, quod paſſim in Inſcriptionibus & Pandectis Florentinis obſeruatur.

Putat autem eruditiſſimus Lucas Holſtenius, qui hac in ſcriptiuncula vnus inſtar omnium mihi fuit, Aemobolium, de quo in noſtro Lapide, quem ſingularem, & ex omni

Digitized by Google

antiquitate hactenus vnicum appellauit, idem eſſe, quod Taurobolium. Qui enim Taurobolium accipiebant, ſanguine perfundebantur. Sed quoniam Sacra illa minùs nota ſunt, & adhuc aliqua ignorantur, placet, vt ad eorum explicationem retruſa quaedam promamus, quae lectori alicui inſuauia fortè non erunt. Taurobolium igitur taurorum ſacrificium erat, qui in Sacris Cybeles Matris Deûm immolabantur, a tauriſque mactandis dictum fuit. Criobolium verò arietum immolatio, quae Attini fiebat, quem eumdem cum Sole eſſe credebant: vnde & Attis Menotyrannus in Inſcriptionibus nuncupatur, hoc eſt, rex menſium, & anni moderator. Ad Taurobolium autem declarandum exſcripſit eruditiſſimus Claudius Salmaſius ex antiquo poemate, non dum vulgato, ſequentes verſus.

Cl. Salmaſ. in Ael. Lamprid. Heliogabalum.

Quis tibi Taurobolus veſtem mutare ſuaſit
Inflatus diues, ſubitò mendicus vt eſſes:
Obſitus, & pannis modicis tepefactus.
Sub terra miſſus, pollutus ſanguine tauri,
Sordidus, infectus, veſtes ſeruare cruentas,
Viuere cùm ſperas viginti mundus in annos.

Quae carmina, ait Salmaſius, *totum illius Tauroboli ſacri ritum dilucidè nobis aperiunt. Qui Taurobolium accipiebat, & conſecrandus erat, in*

ſcrobem

ſcrobem profundam terra egeſta ad hoc ipſum factam demittebatur. Deinde ſcrobs illa plancis, vel tabulis, quae multis locis erant foraminatae, conſternebatur. Super quem penſilem ſtratum, multis pertuſum locis, taurus mactabatur auratis cornibus, vt ſanguis per foramina in ſcrobem deflueret, quem capite, naribus, oculis, auribus, ac toto denique corpore excipiebat ſacerdos in ea cauerna defoſſus, & tauri ſanguine ſe abluebat. Atque ad morem hunc reſpexiſſe Prudentius videtur, cùm in Romano dixit: Prudent. in Romano.

Hunc inquinatum talibus contagijs
Tabo recentis ſordidum piaculi
Omnes ſalutant, atque adorant eminus,
Vilis quòd illum ſanguis, & bos mortuus
Foedis latentem ſub cauernis lauerint.

Huiuſmodi autem conſecrationis & luſtrationis genus tanti meriti putabatur eſſe, quemadmodum idem Salmaſius obſeruauit, vt per eam ſe renaſci crederent, vnde & in veteri Lapide: TAVROBOLIOQVE. IN. AETERNVM. RENATVS. Et non niſi poſt viceſimum annum iterabatur. Per id enim tempus ſacro iſto piati, puri, mundique exiſtimabantur permanere. Et hoc eſt, quod antiqui poematis laudatus Auctor voluit, cùm ait:

Viuere

Digitized by Google

Viuere quòd ſperas viginti mundus in annos.

Itemque Inſcriptio penes multos vulgata:

VOTA. FAVENTINVS. BIS. DENI. SVSCIPIT. ORBIS
VT. MACTET. REPETENS. AVRATA. FRONTE. BICORNES

Porrò ad id, quod de Criobolio praediximus, id eſt Attinem eumdem eſſe cum Sole, adnectere haud pigebit, quae antiqui illius poematis Auctor, & Macrobius ſcripſere. Hic enim ait in haec verba: *Phryges Solem ſub nomine Attinis ornant fiſtula, & virga: fiſtula ordinem ſpiritus inaequalis oſtendit, quia venti, in quibus nulla aequalitas eſt, propriam ſumunt de Sole ſubſtantiam: virga poteſtatem Solis aſſerit, qui cuncta moderatur*. Alter verò ità:

Auct. antiq. poemat. Macrob. lib. 1.

Egregios proceres currum ſeruare Cybelae,
Quem traheret conducta manus Megalenſibus actis
Arboris exciſae truncum portare per vrbem
Attin caſtratum ſubitò praedicere Solem.

Sed in vna, atque in altera Inſcriptione verbum, MOVIT, maximè notandum eſt, quod ad Iacobi Gutherij mentem in ſacris ſignificantiſſimum. Sacrorum enim motio, ſiue commotio (quicquid Turnebus cum Seruio ſenſerit, qui putat *commoueri ſacra*, cùm de

I Guther. de vet. iu. Pontif. lib. IV. Hadr. Turneb. Aduerſ. XXIIX. C. XIII. Seru. IIX.

loco

loco in locum transferebantur, vt in Orgijs, & Trietericis) nihil aliud fuit, quàm inſtitutio quaedam, qua certis, ſolemnibuſque precationibus Dij aut conſulebantur, aut placabantur. De cuius ritu Ammianus alicubi in haec verba meminit: *Conſtruximus ad Cortinae ſimilitudinem Delphicae hanc menſuram, ac conſecratam mouimus tandem. Mouendi autem quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis.* Atque hoc prorſus eſt, quod idem ſcriptor alibi narrat, cùm ait: *Conſiliorum ambiguum retinebant multiplices morae, tardant trans Tigridem rege, dum moueri permitterent Sacra.* Id eſt, dum ſecretis carminibus Deos conſuluiſſet, quid facto opus eſſet, vt eruditiſsimus Gutherius explicauit. Qui in haec verba ſcripſit: *Sic Dij per Sacra nepharia conſulebantur, & per ſolemnes preces aduocabantur, quod propriè eſt Sacra commouere, cùm illi in rebus trepidis dormitare viderentur, vel in proſperis deberent excitari.* Vnde ad hunc ritum reſpexiſſe fortè creditur Terentius, cùm ait:

Ammian. lib. XXIX. & XVI.

Guther. loc. laud Terent. in Heautonſim.

Dormiunt: ego pol iſtos commouebo.

Porrò de Ninnio, & ipſo quoque, vt reor, noſtrate municipe, exſtat mentio in altero Lapide, in noſtris aedibus, vt alibi diximus, olim effoſſo, quem repetere hic placet. Habet autem ſe ita:

D.M.S

D. M. S
Q. NINNIO. Q. F
ARN. OPPIANICO
AED. IIII VIR. I. D
IVLIA. MARCIA. B. M

Hunc verò illuſtrem ſuo aeuo fuiſſe equidem putauerim, non ſolum quia Lapis inſignes profert titulos, itemque ponentem, quam ipſam reor, quae Iulij Caeſaris amita; ſed etiam quia illuſtre illi genus, ac de eo in noſtris regionibus non vna mentio. Illuſtre quidem, nam praeter L. Ninnium, *cuius*, vt Cicero aiebat, in ſua cauſa *numquam fides, virtuſque contremuit*, & aliquem alium, de quo alicubi, vnus Q. Ninnius Haſta pro multis erit, qui ſub Nerua Traiano cum Manilio Vopiſco relatus in Faſtis. Diximus verò non vnam ea de gente in noſtris regionibus iniectam mentionem, nam ad Lapidem, qui in noſtris aedibus, alter nuper acceſſit, a Mucio Phoebonio viro erudito mihi miſſus, ac Tranſaquis poſitus, quod Oppidum Marſorum eſt, ad Lacum Fucinum ſitum: & a me poſtea obſeruatus, dum in ea Columnenſium Principum Toparchia Auditoris munere perfungebar. In quo non ſolùm de Ninnia gente, ſed de ipſa etiam penè familia, vt praenomina indicant, habe-

Cic. in Sextiana.

Faſt. Sic. Ad an. Vc. IↃCCCLXVI.

habetur mentio. Habet autem ſe huncin modum.

D. M. S
Q. NINNIO
Q. F. STRENVO
SEVIRO. AVG
IANVARIA
CONIVGI
B. M. P

Rurſus profert Clementem tertius Lapis, in Capitolij adſcenſu Romae poſitus: cui quoniam cognomen Marrucinus, ſiue Marricinus (quamuis alij aliter legant) & ipſum etiam noſtratem fuiſſe municipem, nemo inficias ibit, qui a locis, vnde quiſquam Romam commigrauerit, ſumpta etiam nomina obſeruauit. Sic enim dicti videntur Sulpicij Camerini, Publij Vulſci, Aelij Ligures, atque, vt domeſticis quoque exemplis vtar, Claudij Sabini, & Attici Veſtini. Lapis autem, vt Aldus exſcripſit, eſt fermè huiuſmodi: Ald. in Ortogr. Pag. ICLXXXVI.

PACI. AVGVSTI
SACRVM
L. CAECILIVS. TAVRIFERVS. TARQVINES
C. POSTVMIVS. PHOEBVS. II

 L.

Digitized by Google

L. SILIVS. CARPVS
L. STATIVS. PATROCLVS. II
D. NOVIVS. PRISCVS
P. SVILLIVS. CELER
TI. CLAVDIVS. HERMETIS. L. AELIVS
P. AGRASIVS. P. F. MARCELLVS
CVRATORES. TRIB. SVC. IVNIOR.
S. P. D. E
PERMISSV. MARRICINI. CLEMENTIS

Igitur tres habes, quos nobis dedere Lapides, quaſi ad numerum Gratiarum. Sed & duos, quos ſcriptores. Vnum quidem, de quo alibi meminimus, ſcilicet Marcellum, alterum verò L. Octauium. Meminit de Marcello Papinius in carmine à me ſupra dato: qui vtrum Vettius fuerit, vt ambigo, vel Aſinius, qui per idem ferè tempus aduiuere potuit, id vnum eſt, (ne temerè quid ſuggeram) vt ipſe ad Marcellum ſcripſerit, qui abſque vlla haeſitatione Teatinus, & ab vtroque fortaſſis alius. De Octauio autem (qui, *Reatinus*, legitur in vulgatis Ciceronis libris pro, TEATINVS) poſtquam vir ille eloquentiſſimus de Q. Sempronio ſcripſerat, qui & noſtratis coaeuus, in haec verba fermè ſubdit: *Erat eius aequalis P. Autronius voce peracuta, atque magna, nec*

Lib. I. C. VI.

Cic in Bruto.

nec alia re vlla probabilis, & L. Octauius Reatinus, qui cùm multas iam cauſſas diceret, adoleſcens eſt mortuus: Is tamen ad dicendum veniebat magis audacter, quàm paratè. Quem locum cùm oculatiſſimè obſeruaſſet Victor Piſanus in commentarijs ab Aldo vulgatis, hunc in modum effatur: *Et de hoc nihil legimus aliud, niſi is ſit fortè, qui Verrina quarta nominatur aliter L. OCTAVIVS TEATINVS.* Ex Victoris igitur auctoritate Teatinum hunc facio, ſiue inter Teatinos adnumero, vt ceteros a me ſuperiùs memoratos. Quos ideò collegiſſe hic placuit, quaſi in vnam coronam flores varios, vt Lector patrius in eorum virtutes, & magna facta ſuberescens, aeterna etiam, magnaque fama creſcat apud omnes. Habebit enim, quos ſequetur, non ingenio minùs, quàm armis florentes viros, atque ex Vrbe quondam prognatos, quam, dum haec ſcribimus, I. Baptiſta Roſſus, vir ſacrae, & priſcae literaturae ſcitiſſimus, *nobilitatis flore, opum copia, ingeniorum excellentia, literarum ſplendore, armorum praeſtantia, ſanctitatis gloria* dixit *illuſtrem.* Et ſub Patrum aeuum Romae, Athenisque aequandam cultiſſimè cecinit FranciſcusGuerrerius in Epigrammate, quod ſub alteriushonorario nomine hunc in modum euulgauit.

Vict. Piſan. in comment. ab Ald. vulg.

I.B.Roſſ.in Camillo de Lellis Viro miſeriordiarum oſtenſo.

Fr.Guerrer. in Op. B. Lanuti.

Nil maius Roma, quoties rem cerneret armis,
Ingenio, maius Cecropis vrbe nihil.
Ingenijs, armiſque Vrbs eſt aequanda TEATE
Attica terra tibi, Martia Roma tibi.
Vel gemino potiùs titulo cùm clareat vna,
Maior, & haec vobis vna duabus erit.

Ceterùm, ſi Vrbs noſtra luce ſplendeſcit ſua, ab aliena, id eſt, quam a gentibus mutuatur, quae olim in Aprutio, ſplendoris etiam accipit incrementum. Accipit, inquam, nam noſtris in regionibus, virorum habebis florem, ſiue pacis ipſos artibus claros velis, ſiue belli. Quid enim Marſi, aut Peligni non fecere? quorum alteros appellat acres Maro, alteros acres Silius: atque vtroſque fortiſſimos Cicero. Quid non Veſtini? de quibus idem Silius cecinit, quòd

Virgil. Georg. lib II.
Sil lib. IIX.
Cic. in Vatin.
L. Flor. lib. III. C. XIIX.
Tac. Hiſtor. lib. III.

Haud illis leuior bellis Veſtina iuuentus.

Quid denique non Frentani vna Tarentina victoria? Quae ſola, vt Florus ait, *oſtendit populi Romani fortitudinem*. Ita prorſus. Ipſa vna ante omnes noſtra regio bellatrix: ipſa viris, armiſque nobilis: ipſa exercituum ſeminaria Romanorum: &, vt cum Taciti vero verbo concludam, ſub aeuum ſcribentis, quod floridiſſimum, vna ipſa *ad cuncta belli munia acris erat*.

Fecere

Fecere igitur noſtrates,& fortia,fortiterque fecere. Immo & ſcripſere. Quippe, ſi Hiſtoricos exquiramus, nullus fortaſſis res populi Romani eruditiori breuitate perſcripſit, quàm Criſpus Saluſtius, qui Amterninus: *Rerum Romanarum*, vt Tacitus inquit, *florentiſſimns auctor*; & Martialis,

—— *Romana primus in hiſtoria*.

Si Oratores, Vettius Vettianus, qui Marſus, dignus fuit, vt a Tullio laudaretur; ſi Poetas, habemus Domitium,& ipſum Marſum, qui, ſi in ſua leuis Amazonide, vt Martialis ait, in Epigrammatis valde admodùm inſignis fuit: habemus item Ouidium Sulmonenſem, *ſummi ingenij virum* vt Seneca pater retulit; habemus Silium, vt Pius ſentit, poematis auctorem *eruditiſſimi*, *& artificioſiſſimi*, ad Camertis, Gyraldi, Suritae, Dauſqueij, & Raderi ſententiam, Corfinienſem, qui, vt Martialis cecinit, vnicum

—— *Caſtalidum decus ſororum*.

Ac demum habemus Valerium Hiſtonienſem, de quo vnus Lapis loquitur, qui eo in oppido etiamnum extat. Habet autem ſe hunc in modum:

L. VALERIVS
L. PVDENTIS

HIC.

Tac. Annal. lib. III
Martial. lib. XIV.
Cic. in Bruto
Martial. lib. I.

Sen. pat. controu. X. lib. II.
B. Pius poſter. adnot. C.CLVII.
I. Cam. in Solin.
L. Greg. Gyral. de poet. Lat. dſal. IV.
H. Sur. de reb. Hiſp.
Cl. Dauſq. in Sil. praefat.
M. Rader. in Martial.
Martial. lib. IV.

HIC. CVM. ESSET. ANNO
RVM. XIII. ROMAE
CERTAMINE. SACRO
IOVIS. CAPITOLINI
LVSTRO. SEXTO. CLA
RITATE. INGENII
CORONATVS. EST
INTER. POETAS. LA
TINOS. OMNIBVS
SENTENTIIS. IVDICVM
HVIC. PLEBS. VNIVER
SA. MVNICIPVM. HIS
TONIESIVM. STATVAM
AERE. COLLATO. DECREVIT
CVRAT. REIP. AESERNNOR. DATO.
(AB
IMP. OPTIMO. ANTONINO. AVG.
(PIO

Atque haec quidem, quatenus ad ſcriptores pertinet, de illuſtribus hactenus.

Denique, ſi ſupremas dignitates ſpectare fas etiam ſit (vt Conſules, Duceſque praeteream, qui cum alijs ſub Indiculo fortaſſis ibunt) habent noſtrae regiones Tatium, & Numam reges, vtrumque paruis Curibus, vt alibi diximus, miſſum in imperium magnum: Habent item treſdecim, qui Imperatores, ſeu

Lib.III.C.II.

Ro-

Romani principes, praeter Caeſares. At primò quidem tres, Othonem ſcilicet, Hadrianum, & Veſpaſianum. Quorum primus Frentanus fuit, ſi Suetonio Beroaldum iungas, magnum noſtrae Italiae lumen; alter patriam agnouit Hadriam, in eaque, vt Spartianus tradidit, *quaſi in patria, quinquennalis* munus obiuit; Tertius natus eſt Falacrine, modico vico, qui in Sabinis quondam poſitus, Suetonio ſic teſtante, nunc ad Caſellae, Marcheſij, & Maſſonij mentem, noſtro accenſetur Aprutio. Ac demum e Veſpaſiani ſemine reliquos decem, qui ipſum in principatu ſequuti. Quippe ſenex ille feliciſſimus, ad imperij culmen euectus, ob debellatos, profligatoſque Iudaeos, quaſi pro munere, vt quiſpiam dixit, id agente Deo, non duos tantùm Vrbi, atque Orbi liberos dedit, qui Titus, & Domitianus, verùm octo etiam alios e ſtirpe ſua Flauia: nempe Claudium Iuniorem, & Quintillum fratres, vt Trebellius teſtatus eſt; Conſtantium, & Conſtantinum Maximum, *qui*, vt Lactantius ait, *primus Romanorum principum repudiatis erroribus, maieſtatem Dei ſingularis, ac veri cognouit, & honorauit;* Conſtantinum item, Conſtantium, & Conſtantem, ipſius Maximi filios; ac poſtremum omnium Claudium Iulianum,

Sueton. in Oth C.I.
P. Beroald. in eumd.
Spartian. in Hadriano.
Sueton. in Veſpaſiano C.II.
Caſell. pag....
Marcheſ. lib. I. Hiſt. M.S.
Maſſon. de orig. Ciu. Aquilae.

Trebell. in Claudio.
Lact. Firmian de falſ. relig. C.I.

lianum, qui exitialiſſimum licet Eccleſiae monſtrum; ita tamen in ceteris domi foriſque colluxit, vt Ammiano ſcribente, *Prudentia Veſpaſiani filius Titus alter aeſtimaretur, bellorum curſibus Traiani ſimilimus, Clemens vt Antoninus, rectae, perfectaeque rationis indagine congruens Marco, ad cuius aemulationem actus effingebat, & mores*. Sed hem, inquies, tot veſtris aſſeritis gentibus, qui vix in vna Vrbe! Prorſus ita eſt. Immo, ſi Romam ipſam, in ruinis conditam ſuis, ſpectare haud pigebit, habes etiam, poſt Imperij occaſum, Imperatorem Lambertum, Vuidonis Imp. filium, qui Valuae natus, a Sulmone non procul, vt ab Ioanne magnus Baronius exſcripſit, reſtituit Aprutio, quos inter gladios Barbarorum amiſerat, fulgores antiquos.

Ammian. lib. XXII.

Ioan in Chron. S. Vincentij ad Vulturnum C. Baron. Anal. To. VIII. Ad an. DCCCXCII.

Sed iam, ad Apellis praeceptum, aliquando manum tollimus de tabula. Habes Lector candide, quibus Patriae producere memoriam potuimus. Hoc enim vnum eſt rebus humanis opus, vt quiſpiam e ſapientibus dixerat, cui nulla tempeſtas noceat, quod nulla conſumat vetuſtas. Cetera non propagabunt longam diem: quippe & ipſa intereunt. Septem illa miracula, & ſi qua his mirabiliora ſequentium annorum exſtruxit ambitio,

ſolo

ſolo aequata viſuntur. Viſetur & aliquando Teate noſtrum. Nam, etſi nunc etiam *optimè viget*, vt Pighius obſeruauit (quod forctum, & horctum fuat) *circuit tamen fatum* ad Senecae ſententiam, &, *ſi quid diu praeterijt, repetit*. Alia temporibus alijs cadunt, *& quemadmodùm in vrbibus magnis nunc haec domus, nunc illa ſuſpenditur: ità in hoc Orbe terrarum nunc haec pars facit vitium, nunc illa*. Verè verè. Mundana cuncta fumus, vmbra, nihil. In tot tamen malis id vnum haud paruo mihi leuamento eſt, quòd ſi exitus noſtrae Vrbi certus manet ex natura, manſurum ſaltim poſt illum ſpero nomen eius, vt Tacitus de quopiam dixerat, *in animis hominum, in aeternitate temporum, ſama rerum*.

St. Pighius in Herc. Prodic.
Sen. Philoſ lib. VI. nat. quaeſt. c. I.

Tac. in Agricola.

Plin. Nep. lib. VIII. epiſt. XXIV.

Recordare quid quaeque ciuitas ſuërit; non vt deſpicias, quòd eſse deſierit.

Digitized by Google

AVCTOR
AD
ERVDITVM LECTOREM.

PErluſtraſti mecum, Amice Lector, TEATE ANTIQVVM, & ruinas inter. & rudera, otium hucuſque non otioſè pauiſti tuum: luſtraturus etiam, ſi Deus adnuat, propediem SACRVM, ſi non amoenum, haud inſuaue fortè leuamen tibi. An & HODIERNVM, neſcio: nam, cùm illud perambulent alij, quorum opera, vt quiſpiam dixit,

Caneſcent ſaeclis innumerabilibus,

fungi libenter velim ſpectatoris officio. Interim Argumentis in SACRVM fruere, & me, vt te, ama.

Digitized by Google

LVCII CAMARRAE MARRVCINI TEATINI I.C. AC V. P.

IN LIBROS TRES DE

TEATE SACRO

ARGVMENTA.

LIB. I.

CAP. I.

De Teatina Eccleſia, eiuſque ſundatione.

CAP. II.

De Praeſtantia Eccleſiae Teatinae.

CAP. III.

De Dioeceſi Teatinae Ecclesiae.

CAP. IV.

De Iuribus, & ditione Ecclesiae Teatinae.

CAP. V.

De Locis Sacriſantiquis Vrbis Teatinae.

CAP. VI.

De Locis Sacriſantiquis insignioribus Dioecesis Teatinae.

LIB. II.

CAP. I.

De S. Iuſtino Epiſcopo, & Patrono, alijſque Teatinae Vrbis Patronis.

CAP.

CAP. II.
De Epiſcopis Sanctis Eccleſiae Teatinae.
CAP. III.
De Epiſcopis ſucceſſoribus.
CAP. IV.
De Dignitate Metropolica Eccleſiae Teatinae.
CAP. V.
De Archiepiſcopis.
CAP. VI.
De Suffraganeis Eccleſiae Teatinae.
LIB. III.
CAP. I.
De Sanctis, & Beatis Teatinis.
CAP. II.
De Sanctis, & Beatis Dioeceſis Teatinae.
CAP. III.
De Sanctis, qui Teatinam Vrbem, eiuſque Dioeceſim, aut obitu, aut corporum præſentia illuſtrarunt.
CAP. IV.
De Lipſanis illuſtrioribus, quae in Teatina Vrbe exſtant.
CAP. V.
De Lipſanis inſignioribus, quae in Teatina Dioeceſi adſeruantur.
CAP. VI.
De Viris, qui Eccleſiaſticis Dignitatibus, & Sacris Literis in Teatina Vrbe, & Dioeceſi claruerunt.

TA-

Digitized by Google

TABVLA SYLLABICA
RERVM OMNIVM
QVAE
IN
TRIBVS LIBRIS
DE
TEATE ANTIQVO
PROFERVNTVR.

A

ABORIGINES Marrucini c.I.lib I.Aprutium tenuere. Ibid. Eorum colonia in eius terrae tractum, qui poſtea Marrucinorum, olim miſſa. Ibid. Qui fuerint. c. II. & IV. lib. I. Eorum lingua Marrucini vſi.c.V. lib. I.

Abrahamus Ortelius notatur. cap.II. lib.II.

Achilles ad aliquorum ſententiam Teatinae Vrbis Auctor. cap. II. lib.I. Et ad eamdem acciniſſe fortè voluit Maro,Ibid. Eius marmoreum caput. c.V. lib. I. In eius rei memoriam carmen Echoinum.Ibid.

Aemobolium idem quod Taurobolium. c.VI. lib. III.

Albae in Marſis poma laudat Silius.c. VI.lib.I.Itemque Symmachus. Ibid. Ad Fucinum lacum poſita. c. IV. lib.II. Ab ea ſcuta Albeſia dicta. c. VI. lib.II.

Alexander Andreius in Marrucinorum ſitu notatur.c.I.lib.I

Alexander Epheſius de bello Marſico ſcripſit.c.II. lib.II.

Amiterni Etymus. c. III. lib. I. Hortos laudat Martialis. c.V. lib. I.Ex eius cineribus Aquila vrbs florentiſſima excitata. cap.II. lib.III.

Amiterninos in Sabinis deſcribit Plinus. c. IV. lib. II. Carvilius caecidit. c.V. lib.II.

Amphitheatrum prope hodiernam Teatinae Vrbis portam. c. V. lib.I. Ab eo non procul Templum. ibid.

Angulani Veſtinorum populi. c.IV. lib.II.

Anſanum, ſiue Anxanum Abori-

rigi-

Digitized by Google

riginum oppidum. c.I.lib.I.
Antonius Caracciolus in Marrucinorum ſitu notatur.c.I.lib.I. Teatinorum vocabulum a ſpectando, ſiue contemplando deduxit & laudatur.c.III.lib.I Primam Vrbis ſyllabam cum adſpiratione ſcripſit. Ibid.
Anxani cognomine Frentani. c.IV. lib.II.
Anxantini Marſorum populi. c. IV. lib.II.
Aprutini omnes ferè in Italiae regione quarta. c. IV. lib. II. Fortiſſimi. ibid.
Aprutium circumſcribitur. c. I. lib.I. Qui populi primùm habuere,qui poſteà,Ibid. In Italiae medio poſitum. c.IV. lib. VI. Eius Etymus ad Auctoris, Alciati, & aliorum mentem. c.VI. lib.II.Vrbs olim in Praecutinis. Ibid. Eadem quae Interamna ad cuiuſpiam ſententiam. Ibid.
Arcades Aprutium tenuere.c.1. lib.1. Eorum colonia prima quo tempore in Italiam miſſa. c. II. lib. I. Teatinae Vrbis conditores fuiſſe coniectatur. Ibid.
Aſinia gens Teatina. c.I. lib.III. Ab aſinis nomen illi factum. Ibid. Florentiae viget inter nobiles. ibid.
Aſiniorum Teatinorum ſtemma. c.IV.lib.III.
Aſinius Agrippa Conſul Galli filius. c V.lib.III.
Aſinius Capito vir doctiſſimus. c.IV. lib.III.
Aſinius Celer ſub Caio. c.V. lib. VII. Mullum vnum ſeptem millibus nummûm mercatur. Ibid. Interfectus a Claudio creditur.Ibid.
Aſinius Gallus Pollionis filius patrem aequat, vincitque. c. V. lib.III. Orator magnus, & poeta. Ibid. Scripſit de comparatione patris,& Ciceronis. Ibid.Conſulatum conſequitur. Ibid. Ab Auguſto principatus auidus, ac dignus habetur. Ibid. Condemnatur ab eodem, & egeſtate cibi perit. Ibid. Suſtulit ex Vipſania, quam Tiberius dimiſerat, quinque liberos. Ibid. Eius natalem extollit Maro. Ibid.
Aſinius Gallus Galli filius aduersùs principem cum Coruino conſpirat. c.V. lib.III.
Aſinius Herius Marrucinorum Praetor bello Marſico interfuit, & occiditur.c.VI. lib.III. Alter eiuſdem nominis Pollionis filius.c.I.lib.III.
Aſinius Marcellus Pollionis pronepos conſulatum conſequitur, & ille idem fuiſſe creditur, quem poenae legis Corneliae maiorum memoria exemit. c.V.lib. III.
Aſinius Pollio ſub Caeſare meruit. c.IV. lib. III. Mittitur in Siciliam, cui Cato praeerat. Ibid. Hiſpaniae praeficitur. Ibid.

Ibid. Conſulatum ab Auguſto obtinet. Ibid. De Dalmatis triumphat. Ibid. Poeta, Hiſtoricus, & Orator. Ibid. excedit in villa Tuſculana. Ibid.

Aſinius Pollio Galli filius. c.V. lib. III. Conſulatum adipiſcitur. Ibid.

Aſinius Praetextatus conſul ſub Gordiano, in gente poſtremus. cap.V. lib.III.

Aſinius Quadratus vir doctiſſimus. c.IV. lib. III.

Aſinius Saloninus Pollionis filius a capta Salona dictus. c. c.IV.lib.III. Nono natalis die perit. Ibid.

Aternum Aboriginum Oppidum. c. I. lib. I. Eius Toparchiam Vrbs noſtra obtinet. c. IV. lib.I. Marrucinorum nauale. ibid.

Aternus amnis Veſtam excipit. c.I. lib.I. Sanguine fluit. c.III. lib.I.In illum merſus proChriſti fide Cetheus Epiſcopus Teatinus. Ibid.

Atinates Marſorum populi.c.IV lib.II.

Attis idem cum Sole. c. VI. lib. III. Eidem Criobolium fiebat. Ibid.

Auellae paſcua laudat Silius. c. V. lib.I.

Aufidenates Samnitum populi, nunc in hodierno Aprutio cenſentur.c.IV. lib.II.

Aufinates Veſtinorum populi. c.IV. lib.II.

Auia Aboriginum oppidum.c.I. lib.I.

Auiano in Marſis oppido a Iano nomen factum creditur. c.V.lib.I.

B

BArnabas Briſſonius notatur. c.I. lib. II.

Beregranus ager ſub eadem lege, ſub qua ager Teatinus. c. I.lib.II.

Beſtinos minùs rectè Veſtinos dixit Suidas. c.V. lib.II.

Buca Frentanorum oppidum. c.IV. lib.II.

C

CAeſari Baronio maternum ab Aprutio genus.In praef. laudatur. Ibid..& c.V.lib.III.

Camillus Peregrinius laudatur. c.VI. lib.III.

Carentini Supernates, & Infernates Frentanorum populi. c.IV. lib. II.

Carolus Lellius laudatur. c.c.II. lib. III. Sigonius laudatur. c. IV. lib.1.

Carſeolani Aequiculanorum populi. IV. lib.II.

Caſſiodorus deSamnio meminit, in quo comprehenſi Marrucini. c.VI.lib.II.

Catullus iocoſum carmen ſcripſit ad Aſinium Marrucinum, Pollionis conſulis fratrem.

c.I.lib.III.
Cerſennia Marſorum oppidum c.V.lib.I. Eius mentio in Lapide, qui exſtat in agro Teatino. Ibid. Sita olim vbi nunc Collis Armeus. ibid.
S. Cetheus Epiſcopus Teatinus in Aternum flumen pro Chriſto demerſus. c.III.lib.I.
Cingilia Veſtinorum oppidum. c.VI. lib.II.
Claudius Dauſquius in prima noſtrae Vrbis ſyllaba adſpirationem non admittit. c. III. lib.I.
Claudius Imp. viam munit a Cerſennia vſque ad Aterni Oſtia. c.V. lib. I. Contra Aſinium Gallum ſcripſit. c. V. lib.III.
Claudius Iunior Imp Phalacrinenſis. c.VI. lib.III.
Claudius Nero in Picenum contendit per agrum Marrucinum ad Haſdrubalem comprimendum. c.V.lib.II.
Cliternini Aequiculanorum populi.c.VI. lib.II.
Corfinium Aboriginum oppidum. c I. lib. I. Pelignorum Metropolis. c.V. lib I. Romanorum Colonia.c.I. lib.II Italici imperij caput. c. II.lib. II. Noſtrae Vrbi arcto ſemper ſociatum foedere. c.II. lib.II.
Criobolium erat arietum immolatio, quae Attini fiebat.c.VI. lib.III.
Criſpus Saluſtius Hiſtoricus celeberrimus Amiterninus . c.IV. lib.III.
Cures Sabinorum Vrbs in hodierni Aprutini tractu. c. II. lib. III. T. Tatij, & Numae Pompilij patria. ibid.
Cutilia Aboriginum oppidum. c.I. lib.I. Ei ſubſtituta Ciuitas Ducalis. Ibid. Eius aquas laudant Plinius, Seneca, & Celſus. c.VI.lib.I. Eiuſdem Lacus Italiae vmbilicus. c. IV. lib.II. Scalis capta.c.VI.lib.II.

D

Daniel Heynſius ex Codice Silij Modiano primam Teate ſyllabam adſpirat.c.III. lib.I.
Diana Teatinorum Dea.c.V. lib. I. Triuia dicta, & eius Templum Teate. Ibid.
Diomedeae inſulae contra Frentanorum littus Iuliae, & P. Diaconi exilio conſpicuae. c. III.lib.I.in ijs Diomedes diem obit, & ideò Diomedeae dictae. ibid.
Domitianus Imp. e vico Phalacrine, qui nunc in Aprutio. c.VI. lib.III.
Domitius poeta inſignis genere Marſus. c.VI.lib.III.
Duroniam Papyrius expugnat. c.VI. lib.II.

Eu-

Digitized by Google

EVtropius declaratur in Samnij circumſcriptione.c.VI. lib. II. De quatuor meminit belli Marſici ducibus, qui in noſtris regionibus nati. c. IV. lib.III.

F

FAbius Pelignus Varum occidere tentat.c.V. lib.II.
Ferdinandus rex Aternum noſtrae Vrbi largitur. c.IV. lib.I.
Ferdinandus Vghellus laudatur. c.V.lib.I.
Flauiae gentis origo e vico Phalacrine,qui in hodierni Aprutij tractu.c.VI.lib.IV. Multos edidit Impp.praeter Caeſares, & Conſules. Ibid.
Franciſcus Angelonus laudatur. c.V. lib.I. Brunettus laudatur. c.VI.lib.II. Gothifredus laudatur. c.V.lib.I. Guerrerius laudatur.c.VI.lib.III.
Frentani Marrucinorum finitimi, & ſocij.c.III.lib.II. Tarentino bello fortiter pugnant. Ibid. Eos Aemilius debellat. c.VI. lib: II.
Freſilia Marſorum oppidum.c.VI. lib.II.
Fucentes Marſorum populi.c.IV. lib. II.
Fucinus Lacus nomen Marruuio fecit. c.I.lib. I. Eum emittere deſtinarat Auguſtus. c. V. lib. I. Perficit Claudius: itemque manum admouet Hadrianus. Ibid. In eo Naumachiam inſtituit idem Claudius. Ibid. Phorcus appellatus. Ibid. Exundat, & perdit agros adiacentes. Ibid.
Funditores Marrucini.c.VI.lib.II.

G

GEntes, quae olim in noſtris regionibus, ex fortitudine laudantur. c.IV.lib II.Sub Veſpaſiani aeuum ad cuncta belli munia acres. c.VI. lib.III.
Georgius Gualterus perit infeliciſſimè, dum Italiam illuſtrare meditatur. c.V.lib I.
Graeci in aedificandis vrbibus periti. c.II. lib. I. Teate condunt. Ibid. Teatinae reip. ſtatum imponunt. c.I.lib.II.
Guillelmus Xylander credit dictionem Tegeate in Strabonis libris deprauatam fuiſſe. c. II. lib. I.

H

HAdria in Picenis Aboriginum oppidum.c.I.lib I. Liburnorum ad Iſacij Tzetzae mentem. Ibid. Eius tractum Pelaſgi quondam tenuere.c.II. lib. I.
Hadrianus Imp. patriam agnouit Hadriam, & in ea munere fungitur. c. V. lib. III. Fuci-

num Lacum emittit. c. V. lib. I.

Hannibal Marrucinos deuaſtat ſemel, & iterum. c. I. lib. I. & c. VI. lib. II. Ad illum poſt Cannenſem cladem varij Italiae populi deficiunt. c. III. lib. II.

Heluidia gens in noſtris regionibus clara. c. II. lib. III.

Heluidia Priſcilla Heluidij Priſci filia memoratur in lapide, qui Teate exſtat. c. II. lib. III. Vettij Marcelli Teatini vxor creditur. Ibid.

Hercules Teate conditor ad Auctoris mentem. c. II. lib. I. Teatinorum Deus. c. V. lib. I. Idem, qui Sabinis Sancus. Ibid. Eius imago in opere muſiuo. Ibid. & in Numiſmatis. Ibid.

Herius Teatinus in praelio apud Zamam ab Hannibale occiditur. c. V. lib. II. Alter dux bello Marſico illuſtris. c. IV. lib. III. Auus fuiſſe creditur Pollionis conſulis. Ibid. Tertius eiuſdem Pollionis filius. Ibid.

Herodes Iudaeorum rex Romam adueniens Aſinio Pollione vtitur hoſpite. c. V. lib. III.

Hieronymus Camarra Auctoris auus laudatur. c. I. lib. II.

Hiſtonium Frentanorum oppidum. c. IV. lib. II. Romanorum colonia. c. I. lib. II.

I

IAnigenae Aprutium tenuere. c. I. lib. I.

Ianuarius Groſſus laudatur. c. V. lib. III.

Interamnae In Praecutinis etymus. c. VI. lib. I. Eadem conditorem laudat Auguſtum. Ibid. Romanorum Colonia. c. I. lib. II. In eam tranſlata Aprutij Ciuitatis ſedes Epiſcopalis. Ibid.

Interprominum Marrucinorum oppidum. c. IV. lib. I. Interprimum corruptè legitur. Ibid.

Io. Baptiſta Marus laudatur. c. V. lib. I. Roſſus laudatur. c. VI. lib. III.

Ioannes Petrus Bellorius laudatur. c. V. lib. I.

Ioſephus Scaliger in Tertulliani de Marrucinorum nomine explicatione reprehenditur. c. I. lib. III.

Iſaacus Caſaubonus in tranſlatione vocis, Marrucinus notatur. c. I. lib. III.

Italicis populis Ciuitatis Romanae ius datur. c. I. lib. II.

Italica, ſiue Italia Pelignorum Metropolis Confinium c. II. lib. II. Silij patria. c. VI.

VI. lib. III.
Iulia Marcia Iulij Caeſaris amita titulum ponit Q. Ninnio Teatino. c. V. lib. III.
Iulianus Imp. origine Phalacrinenſis. c. VI. lib. III.
Iulius Caeſar per Marrucinorum fines in Apuliam contendit. c. I. lib. I. Magnam Italiae partem ſuam facit beneficio, & auctoritate Marrucinorum, aliarumque gentium finitimarum. c. V. lib. II.
S. Iuſtinus Teatinae Vrbis patronus; ſub columbalae ſpecie barbaros fugat. c. IV. lib. I. Eius Brachij obiectu non ſemel in Vrbe reſtinguitur ignis. c. V. lib. I.

L

LAmbertus Imp. Valuae in Aprutio naſcitur. c. VI. lib. III.
Lanuenſes Frentanorum populi. c. IV. lib. II.
Lapis pro Maximinorum ſalute Teate poſitus ſcalpro eraditur ex Senatus decreto. c. VI. lib. III.
Leo Teatinorum inſigne. c. V. lib. I.
Leo Allatius laudatur. c. II. lib. I.
Leo Pontifex de Samnio meminit, in quo Marrucini comprehenſi. c. VI. lib. II.
Liburni tenuere Piceni oram. c. I. lib. I. Itemque Frentanorum. Ibid.
Lucas Holſtenius laudatur. c. II. lib. I. c. V. lib. I. c. IV. lib. II. & VI. lib. III.
Lucenſes Marſorum populi. c. IV. lib. II.
L. Caeſius Marcellus Teatinorum Ciuitatis patronus. c. I. lib. II. Eius filius creditur, qui Fuluio ignotus. Ibid.
L. Camarra Auctoris patruus Thetidem Teate Auctricem cum recentioribus facit. c. II. lib. I. Eiuſdem Vrbis etymum ex Graeco expreſſit. c. III. lib. I. Eius epiſtola de Teate ſitu affertur. c. IV. lib. I. Eius carmina exſcribuntur. c. II. & III. lib. I. & c. VI. lib. II.
L. Caſſij Hermodori titulus qui Aterni exſtat. c. IV. lib. I.
L. Cornelius Siſenna de bello Marſico ſcripſit. c. I. lib. II.
L. Ninnius a Cicerone laudatur. c. VI. lib. III.
L. Octauius Teatinus orator apud Ciceronem clarus. c. VI. lib. III.
L. Valerio poetae patria Hiſtorium. c. VI. lib. III. Statuam cum titulo Hiſtonienſes decernunt. Ibid. Coronatur inter poetas Latinos. Ibid.
Lydi Aprutium tenuere. c. I. lib. I.

Ma-

M

MAiella Nicates olim. c. V. lib. I. Eius & Nicatis etymus. Ibid. Ad ipſum montem acciniſſe Papinius creditur, cum de Veſuuij incendio ſcribit. Ibid. Metallorum altrix. Ibid.

Marcello Teatino carmen ſcribit Statius. c. VI. lib. I. Quis fuerit. c. VI. lib. III.

Marrucini a Marrubio nomen acceperunt. c. I. lib. I. Eorum ſitus circumſcribitur. Ibid. & c. V. lib. I. Origo incerta: ſed a Sabinis, vel Illiricis coniectatur. Ibid. Etymus. Ibid. In eorum agro prodigium viſum. c. VI. lib. I. Ager illorum nobiliſſimus. Ibid. Ficos profert præſtantiſſimas. Ibid. Horti a Columella laudantur. Ibid. Ab eorum montibus oleum ſalutare fluit. Ibid. Finitimorum populorum amici, ſocijque. c. II. lib. II. Cum Samnitibus non coiere. Ibid. Cum finitimis, alijſque arma capiunt in expugnationem Vrbis pro Ciuitatis iure. Ibid. & c. IV. lib. II. Poſt Aequos deletos oratores Romam mittunt. c. III. lib. II. Cum Marſis, & Pelignis voluntarij nomina in claſſem Scipionis dedere. Ibid. Poſt Cannenſem cladem in Romanorum amicitia conſtantes. Ibid. Romanis auxilia mittunt bello Gallico Ciſalpino. Ibid. Iiſdem adſunt bello Tarentino. Ibid. In Italia fortiſſimi. c. IV. lib. II. Cum Veſtinis, alijſque finitimis populis fortitudinem Romanis pluries oſtentant. Ibid. Ex climate, & genere bellicoſiſſimi. Ibid. Eos legit conſul Claudius ad Haſdrubalem comprimendum. c. V. lib. II. Fortiter pugnant contra eumdem. Ibid. Fortitudinem oſtentant Punico, & Macedonico bello. Ibid. Sub Caeſare merent. Ibid. Eorum cohortes duas contra Varianas copias mittit Curio, quae egregiè pugnant. Ibid. Fortiſſimi etiam ſub Augustorum aeuum. Ibid. Caeſi, vaſtatique ſub Hannibale, & legato Sulpicio. c. VI. lib. II. In eorum regione prodigiosè infans in vtero loquitur. Ibid. Cum Frentanis & aliqua Pelignorum parte in Samnium cedunt ſub Max. Conſtantino. Ibid. Eorum arma ſparus, & funda. Ibid. In ſamnio comprehenſi ſub Gothorum, & Langobardorum regnum. Ibid. Viri cum Frentanis, alijſque Cluentio adſunt. c. I. lib. III.

Marruuij Marſorum populi. c. I. lib. III.

Marruuium Aboriginum oppidum. c. I. lib. I. Alterum Marſorum Metropolis. Ibid. Eius

etymus.

etymus . Ibid. Morrea ad Cluuerij ſententiam, ſed falsò. c. V. lib. I. Eius ſitus. Ibid.

Marſi Marrucinis nomen fecere. c. I. lib. I. Marſi clientis pernas laudat Perſius c. V. lib. I. Ante Italicum bellum nec de ijs, nec ſine ijs triumphatum. c. VI. lib. II. Eos Maximus fudit. Ibid. Cum parte Veſtinorum, & Pelignorum aliqua in Valeriam prouinciam ceſſer. ſub Conſtantino. c. VI. lib. II.

Marſici belli prodigia. c. II lib II.

Milionia Marſonem oppidum. c. VI. lib II.

Minerua Teatinorum Dea. c. V. lib. I.

Mons Imeus in Marſis ad P. Cluuerij ſententiam hodiernus Collis Armeus, ſed falsò. c. V. lib. I. Eius verus ſitus ad Appennini radices. Ibid.

Motio Sacrorum quid. c. VI. lib. III.

Mucius Panſa laudatur. c. II. lib. I. Putauit a Titea nomen noſtrae Vrbi factum. Ibid.

Municipium fuiſſe ſemper noſtram Vrbem exiſtimat Auctor. c. I. lib. II.

N

NIcares, Maiella ad Ortelij, Nigri, & Stephani mentem. c. VI. lib. I. Eius etymus. Ibid.

Nicolaus Toppius laudatur. c. II. lib. I. & c. I. lib. III. Cum Auctore litteratum lapidem exſcribit. c. V. lib. I.

Noctua Teatinorum Inſigne. c. V. lib. I.

Numa Pompilius Curenſis. c. II. lib. III.

Numiſma argenteum de Italico foedere penes Faluium c. II. lib. II. Ad illud fortè reſpexere, qui inſignia euulgauere citerioris Aprutij. Ibid.

Numiſmata Teatinorum cum Hercule, & Minerua. c. V. lib. I.

O

OEnotrus Lycaonis filius Ionico ſinu traiecto Italiam cum Peucetio fratre inhabitat. c. II. lib. I.

Obſidius Frentanus Alae Praefectus Pyrrhum turbat, cogitque praelio excedere. c. III. lib. II.

Ortona Liburnorum oppidum. c. I. lib. I. Romanorum Colonia. Ibid. In ora Frentanorum poſita. c. IV.

Oſcorum lingua Teatinis communis. c. V. lib I.

Otho Imp. ad Beroaldi mentem Frentanus c. VI. lib. III.

Ouidius Naſo ſummi ingenij poeta. c. VI. lib. III. Eius patria Sulmo. Ibid.

S. Paul-

P

S. Paulinus de Samnio meminit. c.VI.lib.II.

Paullus Merula notatur. c. III. lib II.

Pelaſgi Aprutium tenuere. c. I. & II lib.I. Auctores noſtrae Vrbis fuiſſe conijcitur. Ibid.

Peligna Lina laudat Plinius.c.VI. lib.I. Triticum Ouidius. Ibid. Peligna cohors bello Macedonico adeſt. c.V. lib II.

Peltuinates Veſtinorum populi. c. IV. & VI. lib. II. & c. II. lib. III.

Petronius Marcellus Teatinus fuiſſe creditur. c. VI. lib. III. Taurobolium mouet. Ibid. Itemque Criobolium, & Aemobolium. Ibid.

Petrus Leo Caſella laudatur. c. I. lib. I. & c.II. lib.III.

Petrus Marſus in Marrucinorum ſitu notatur. c.I lib.I. Item in Silij explicatione. c. I. lib. III.

Phalacrine vicus olim in Sabinis nunc in Aprutij tractu. c. VI. lib III.

Philippus Cluuerius laudatur, & notatur. c. I. lib. I. & c. III. & IV. lib. I.

Philippus Ferrarius notatur. c. III. lib. II.

Photius, ſiue potiùs Memnon in Marrucinorum ſitu deſipit. c. I lib. I.

Picenas oliuas laudat Martialis. c. V. lib. I.

Picenum Suburbicarium, ſiue Vrbicium Aprutio nomen dedit ad Alciati mentem. c. VI. lib. II.

Pinna Aboriginum oppidum c. I. lib. I. Eam virentem praedicat Silius. c. V lib. I. Noſtrae Vrbis germana ſoror ad M. Panſae mentem. c. IV. lib. II. Fidelis erga populum Romanum. Ibid.

Pinnenſes Veſtinorum populi. c. IV. lib. II.

Pleminium Teatinum Hannibal occidit. c. V. lib.II.

Pleſtinia Marſorum oppidum. c. VI lib.II.

Plutarchus pulchram reparat de Marrucinis Hiſtoriam. c. V. lib. II. In Marrucinos liuidè calamum tractat. Ibid.

Pollitium Marrucinorum oppidum ad Diodori mentem. c. IV. lib. I. P. Cluuerio ignotum. Ibid.

Praetutianum agrum deuaſtat Hannibal. c.VI.lib.II. Vinum laudant Plinius, & Dioſcorides. c. VI. lib.I.

Prudentius de Samnio meminit, in quo Marrucini. c. VI. lib. II.

Ptolomeus notatur. c. I. lib. I.

Pulto Pinnenſis fortiſſimus, & erga parentem pijſſimus. c.IV lib. II.

Pyrrhus

Pyrrhus Ligorius laudatur. c. I. lib. I.

Q

QVintillus Imp. Claudij Iun. frater Phalacrinenſis. c. VI lib. III.
Q. Ninnius Oppianicus Teatinus fuiſſe creditur. c. VI. lib. III. Ninnius Haſta ſub Traiano conſulatum conſequitur. c. VI. lib. III. Ninnius Strenuus in lapide memoratur, qui Tranſaquis in Marſis. c. VI. lib. III.
Quiris Sabinorum. c. VI. lib. II.

R

RAphael Volaterranus notatur. c II. lib. I.
Rhoetus Marrubiorum rex. c. V. lib I.
Robertus rex erga Teatinos munificus. c. VI lib. I. Teatini agri feracitatem laudat. Ibid.

S

SAbini Aprutium tenuere. c. I. lib. I. Fortiſſimi. c. I. lib. II.
Salius Pelignorum dux. c. V. lib. II.
Samnites quater, & vicies in triumphum acti. c. VI. lib. II. Ijs nomen ab haſtis factum. Ibid. Ijſdem, & Marrucinis idem genus. Ibid. Idem armorum genus. Ibid.
Samniticarum mulierum meminit Strabo. c. VI. lib. II.
Samnium vna ex Italiae prouincijs a Maximo Conſtantino factis. c. VI. lib. II. In eam Marrucini cedunt cum alijs conterminis populis. Ibid.
Sebaſtianus Antonellus laudatur. c. II. lib. II.
Scuta Marrucinis funditoribus fuiſſe contra Ioannem Valtrinum demonſtratur c. VI. lib II.
Siculi Aprutium tenuere. c. I. lib. I. Nomen etiamnum praebent eius alicui parti. Ibid.
Silio conſuli, & poeta patria Corfinium. c. VI lib. III.
Sinibaldus Baroncinus notatur. c. III lib. I. & defenditur. Ibid. Iterum notatur. c. VI. lib. III.
Sparus quod armorum genus. c. VI. lib. II.
Sulmonem Sulla deleuit. c. VI. lib. II.
Sulmonenſes Pelignorum populi. c. IV. lib II.
Superaequani Pelignorum populi. c. IV. lib. II.

T

TAurobolium erat Taurorum ſacrificium, quod Matri Deûm fiebat. c. VI. lib. III.

Iii Teate

Teate Vrbis Hiſtoriam ante Auctorem nemo ſcripſit. In praef. Conditores laudat multos. c. II. lib. I. Actus. Ibid. Cum adſpiratione ſcribendum putauerat Auctor, ſed contrariae ſe ſubſcribit ſententiae, quam defendit. c. III. lib. I. In Italiae medio, ſi longitudo ſpectetur. c. IV. lib. I. Magnum ex multitudine, & ambitu. Ibid. Multa ſeruat antiqua veſtigia. c. V lib. Tiate ab indigenis vocitatum. c. V. lib. I. Municipium. c. I. lib. II. Coloniam numquàm accepiſſe putatur. Ibid. Situs vndique perſpiratus. c. IV. lib. II. Captum, expugnatumue a nullo proditur. c. VI. lib. II. Ex familijs clarum. c. I. lib. III. Etſi antiquum, etiamnum tamen viget. c. VI. lib. III.

Teatini cenſebant in Tribu Sergia, vel Arnienſi. c. I. lib. II. Eorum etymus. c. III. lib. I. Ijs datum a Romanis aequum foedus. c. III. lib. II.

Tegea Arcadiae oppidum. c. II. lib. I. Ab ea Tegeatae, qui noſtrae Vrbi nomen feciſſe potuerunt. c. III. lib. I.

Titea, quae eadem cum Veſta, Vrbem noſtram condidiſſe creditur. c. II. lib. I.

S. Thomae de Aquino maternum ſtemma ex Teatinis Comitibus. c. III. lib. II.

Thomas Cyombolus laudatur. c. III. lib. I.

Thomas Maluenda notatur. c. III lib. II.

Titus Imp. Phalacrinenſis. c. VI. lib. III.

Titus Tatius Curenſis. c. VI. lib. III.

V

Valeria Marſorum Vrbs. c. V. lib. I. Via ducebat in Marſos, & Corfinium. Ibid. Prouincia. c. VI. lib. II.

Veſpaſianus Imp. e vico Phalacrine, qui olim in Sabinis, nunc in Aprutio. c. VI. lib. III.

Veſtina cohors bello Macedonico adeſt c. V. lib. II.

Veſtinas aquas laudat Vitruuius. c. V. lib. I. Caſeum Plinius, & Martialis. Ibid.

Veſtini a Bruto oppreſſi. c. VI. lib. II. Eorum pars, quae mare ſpectat, in Picenum Suburbicarium cedit ſub Maximo Conſtantino cum ijs, qui Hadrianum, Praetutianumque agrum inhabitabant. Ibid.

Vettia gens Teate clara, itemque in conterminis regionibus. c. I. lib. III. Eam facit Sabinam Fuluius. Ibid. Veſtinam Caſella. Ibid.

Vettiorum quatuor mentio in litteratis lapidibus, qui Teate. c. II. lib. III.

Vettius Agorius Praetextatus conſularis Praefectus Vrbis, & Sacrorum praeſul. c. III. lib. III.

III. Summum Pontificatum ambit, Ibid.
Vettij Aquilini quatuor conſules. c.III.lib.III. Rufij, ſiue Rufini tres. Ibid.
Vettius Atticus conſul, Teatinus creditur. c. III. lib.III.
Vettius Bolanus ſub Nerone legionem ducit. c.III.lib.III. Sub Vitellio Britanniae praeficitur. Ibid. Conſul cum Piſone. Ibid.
Vettius Caerialis Teatinus in lapide memoratur. c.II.lib.III Ille idem fuiſſe creditur, qui conſul, ſed minùs verè. Ibid.
Vettius Cato Pelignus Italicentis Italico bello praeeſt. c. II. lib.III. L.Caeſarem conſulem fudit, & alium Conſulem Rutilium cecidit. Ibid. Aſus ſeruo occiditur, ne Pompeio traderetur. Ibid.
Vettius Criſpinus ſub Domitiano miles vix pubes. c. IV. lib. III.
Vettius Marcellus Teatinus Eques Romanus, Neronis procurator, & Auguſtorum. c. V. & VI. lib.II. & c.I. lib. III. In eius agro prodigium viſum. Ibid.
Vettius Modeſtus conſul. c.III. lib.III.
Vettius Paullus conſul cum Montano. c. III.lib.III.
Vettius Spurius Sabinus. c. II. lib. III.
Vettius Stlaccius conſul. c.III. lib. III.
Vincentius, & Nicolaus Cyombolus ſchedas Auctori ſuggerunt, quas patruus exſcripſerat. c. VI.lib. III.
Virgilius ad Marrucinos, finitimoſque populos accinit, cùm Italiae gentes laudare ex fortitudine voluit. c. IV. lib. II. Tribuit Aſinio Gallo Teatino, quae de Meſſia Sanctiſſimo praececinerant Sybillae. c. V. lib. III.
Vmbri Aprutium tenuere. c. I. lib. I. Fortiſsimi. c.V.lib.II.
Vrbicium nomen Abrucio facit ad Alciati mentem. c. VI. lib. II.

Z

Zappina in Actis SS. Valentini, & Damiani pro Teatina fortè legitur. c. V. lib. I. Teatinae Vrbis vicus ſuburbanus ab Auctore putatur. Ibid.

SYLLABVS SCRIPTORVM TVM ANTIQVORVM, TVM RECENTIORVM QVI IN PRÆSENTI OPERE

AVT LAVDANTVR, AVT EXPLICANTVR, VEL ALIQVO MODO ILLVSTRANTVR.

Abrahamus Ortelius 44.83.110.
Achilles Statius 165.
Acta SS. Comitij, et Sociorum. 61. 70.
Acta SS. Valentini, et Damiani 61.70.
Adelbertus 158.
Aemilius Probus 152.
Aggenus Vrbicus 41.94.
Aldus Iunior. 191 225.
Alexander Andreius 9.
Alexander Epheſius 104.
Alexander Polyiſtor 74.
Ammianus 120.193.223.232.
Anaſtaſius Bibliothecarius 70.
Andreas Alciatus 158.167.
Andreas Schottus.
Antoninus 44.48.61.
Antonius Caracciolus 9. 41. 43.47.
Antonius Liberalis 25.
Appianus 103.123.124.133.149 182. 196. 200.224. 226. 228. 229.
Ariſtides 27.
Ariſtoteles 131.
Auctor antiqui poematis apud Salmaſium 222.
D. Auguſtinus 68.
Aurelius Victor 51.
Auſonius 5.64.
Auſonius Popma 152.
Baldricus 142.
Baptiſta Pius 229.
Barnabas Briſſonius 100.110.
Beatus Rhenanus 171.
Bernardinus Cirillus 180.
Bernardinus Rutilius 166.
Caeſar 12.139.
Caeſar Baronius 212.232.
Camillus Peregrinius 159.
Capitolinus 189.215.219.
Carolus Sigonius 8. 44.54. 90. 111.155.169.188.
Carolus Stephanus 83.
Caſſiodorus 156.278. 199. 215. 216.
Cato 18.
Catullus 166.
Cedrenus 11.
Celſus 86.
Cenſorinus 209.
Cicero 12. 52.93.101. 163.175. 181.182.224.226.228.229.
Claudius Dauſqueius 11.48.79. 168.229.
Claudius Salmaſius 220.
Codex Theodoſianus 156.
Columella 81.
Cornelius Nepos 152.
Daniel Heynſius 47.

Dares

Dares Phrygius 34.
Dauid Hoeſchelius 101.
Dio 199.209.211.213.
Diodorus 61.89. 101.102. 105. 110.122.129.154.180.185.
Dionyſius Afer 127.153.
Dionyſius Gothofredus 172.
Dionyſius Halicarnaſſenſis 16. 25.28.36.38.131.181.
Dioſcorides 80. 85.
Dyctes Cretenſis 65.
Elias Vinetus 157.
Elyſius Calentius 41.
Epictetus 176.
Erchempertus 45.
Erynna penes Lipſium 139.
Euſebius 16.
Eutropius 115. 157. 196.
Faſti Capitolini 190. 199. 204 209.
Faſti Siculi 178.215.224.
Ferdinandus Vghellus 73.
Feſtus 13.14.68.83.151.152.153 172.
Flauius apud Caracciolum 42.
Flauius Blondus 86.
Florus 90.103.116.121.123.148 182.197.199.228.
Franciſcus Guerrerius 227.
Franciſcus de Petris 173.
Frontinus 48.94.111.
Fulco 142.
Fuluius Vrſinus 105. 165.209.
Gellius 89.96.97.205.
Gerardus Mercator 13.
Gerardus Voſſius 30.
D. Gregorius 155. 159.
Guidus Pancirolus 155.
Guilielmus Apulienſis 143.
Guilelmus Xylander 22.
Hadrianus Turnebus 41.68.223.
Henricus Stephanus 128.
Henricus Valeſius 122.
Herodianus 218.
Herodotus 25.
D. Hieronymus 193. 203.
Hieronymus Surita 44. 229.
Hippocrates 13.
Homerus 40.
Honoratus Faſcitellus 131.
Horatius 1.128. 199.200.201. 206.
Hyginus 94.
Iacobus Gutherius 222.
Iacobus Pammelius 171.
Ianus Gruterus 71.172.190.191
Innocentius Pont. 116.
Ioannes Antiochenus 149.
Ioannes Antonius Campana 94.
Ioannes Antonius Maginus 130.
Ioannes Baptiſta Marus 70.
Ioannes Baptiſta Roſſus 227.
Ioannes Bodinus 138.
Ioannes Boemus 10.
Ioannes Camers 239.
Ioannes Iouianus Pontanus 29.
Ioannes Maria Catanaeus 179.
Ioannes Monachus 232.
Ioannes Valtrinus 153.
Ioſephus 212.
Ioſephus Scaliger 36. 170.
Ioſias Simlerus 44.
Iſacius Tzetza 14.
Iſaacus Caſaubonus 27. 169.
Iſidorus 152.153.
Iulius Nigronius 42.
Iuſtinianus Aug.96.
Iuſti-

Iuſtinus 115.
Iuſtus Lipſius 30.68.92.169.
Lactantius 231.
Lampridius 88.
Lapides Antiqui 46. 58. 73.74. 76.89.91.92.95.172. 177.187. 190. 191. 192. 218. 219. 221. 222.224.225.229.
Laurentius Rhodomannus 11.
Leander Albertus 159.
Leo Magnus 156.
Leo Allatius 21.
Leo Marſicanus 40.
Lilius Gregorius Gyraldus 30. 229.
Liuius 2.52.53.99.100.102.109. 111.112.133.137.147.150.153
Lucanus [illegible]
Lucas Holſtenius 23.40.59.128. 219.
Lucius Camarra patruus 32.33. 43.82.56.149.163.
Lycophron 74.
Macrobius 4.80. 182. 191. 193. 215.222.
Marcianus Heraclienſis 40.
M.Antonius Muretus 125.166.
Marcus Velſerus 168.
Marius Niger 64.83. 86.144.
Martialis 81.229.
Mattheus Raderus 229.
Mela 54. 55.
Memnon 11.
Modeſtinus 64.
Mucius Panſa 30.
Nicolaus Damaſcenus 28.141.
Nicolaus Pont. 116.
Nicolaus Rigaltius, 111.
Nicolaus Toppius 30.34.
Nonius 152.153.
Nonnus 125
Notitia vtriuſque Imp. 156.
Numiſmata antiqua 71.72.
Onufrius Panuinius 94.173.
Oroſius 103.148.
Ouidius 14.18.151.
Papinianus, 158.
D. Paulinus 157. 170.
Paullus Diac 156.
Paullus Marſus 18.
Paullus Merula 110.159.
Pauſanias 25. 39.
Perſius 81.
Petrus Angelius Bargaeus 142.
Petrus Card.Capocius 82.
Petrus Crinitus 207.
Petrus Diaconus 83.
Petrus Leo Caſella 16.125.166. 181.231.
Petrus Marſus 9.79.162.
Petrus de Natalibus 52.
Petrus Scriuerius 111.
Philippus Beroaldus 179. 231.
Philippus Briet 10.
Philippus Cluuerius 10. 45. 48. 55.59.125.
Philippus Ferrarius 119.
Photius 11.
Plato 2.50.53.125.
Pletho 96.
Plinius Maior 4.13.29.40.41.48. 52. 55.75. 79. 80. 81.86.120. 130.175.180.200.201.
Plinius Minor, 176.178.189.208.
Plutarchus 5. 34.116. 122.136. 137.180.198.200.

Poly-

Polybius 12.114.
Pompeius Vgonius 176.
Porphirio 204.
Priſcianus 18.
Procopius 64.
Propertius 153.
Prudentius 159. 221.
Ptolomeus 10.27.48.54.125.130
Ptolomeus Hephaeſtion 129.
Publius 6.
Pyrrhus Ligorius 11.
Quintilianus 201.202.
Raphael Volaterranus 22.
Rhemnius 123.
Robertus rex 83.
Saluator Maſtonius 180. 231.
Saluſtius 104.107.153.175.
Schymnus Chius 40.
Sebaſtianus Marcheſius 28.130.
231.
Scipio Claramontius 127.
Scipio Marella 60.
Seneca Rhetor 5.6. 167. 201.
202.207.211.229.
Seneca Philoſophus 3. 62. 86.
182.201.215.216.233.
Seruius 14. 18.74.152. 204.212.
222.
Sidonius. 163.
Silius 11.29.38. 60.75.79.81.85.
106.113.128.134.151.155.228
Sinibaldus Baroncinus 218.
Siſenna 117.252.153.
Solinus 79.
Spartianus 75.188.231.
Statius 84.186.
Stephanus Byzantius 13.
Stephanus Pighius 233.
Strabo 11.14.21.48.51.57.64.65.
70.77.117.124. 129. 151.180.
205.
Suetonius 75.94. 200.207.208.
213.214.216.231.
Suidas 200.
Symmachus 81.
Tabula Itineraria 48. 73.
Tabula Peutingeriana 48.
Tabularium Regium 52.
Tacitus 40.75.76.96.99.146.168
176.185. 200. 208. 210. 211.
213.214.216.228.229.233.
Thomas Cyombolus 47.
Thomas Maluenda. 110.
Terentius 222.
Tertullianus 170.
Trebellius 231.
Valens Aug. 156.
Valerius 121.201.203.
Varro 30.41.68.69.104. 169.
Vegetius 153.
Velleius 39.89.123.148.196.198
201.
Vibius Sequeſter 52.
Virgilius 26.32.33.85. 105. 106.
126. 165. 181. 188. 200.207.
212.228.
Vitruuius. 86.
Vopiſcus 156.
Victor Piſanus 227.
Vuilelmus Tyrius.142.
Xiphilinus 76.
Zonaras 115.

Errata grauiora corrigenda.

Pag.	Verſ.			
48	26	vc	lege	ac
48	in marg.	de laud.	lege	laud.
52	8	Vrbio	lege	Vibio
52	11	at	lege	vt
52	24	Tibirina	lege	Tiberina
52	in marg.	in diuinit.	lege	de diuinat.
52	in marg.	Naial.	lege	Natal.
56	2	Noſtratos	lege	Noſtrates
61	in marg.	Diodor.lib.XI.	lege	Diodor. lib. XIX.
116	5	hae	lege	haec
138	3	elades	lege	clades
151	in marg.	Ouid. Feſt.	lege	Ouid. Faſt.
158	5	Praccutinis	lege	Praecutinis
159	23	totum	lege	totam
182	in marg.	XDCLIII.	lege	DCLXIII.
208	6	pranxine	lege	panxiſſe
212	7	M.Lepidum	lege	M, Lepidum
223	12	tardant	lege	tardante
229	5	Amterninus	lege	Amiterninus

Leuiora, & praeſertim in interpunctionibus Lector facile deppreh endet, & corriget.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google